

รายงานการวิจัย

รูปแบบการเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนามิติความเชื่อและพิธีกรรม
ทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติ
ของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด

A MODEL OF ENHANCING BUDDHIST IDENTITY, DIMENSIONS, BELIEFS
AND RELIGIOUS RITUALS IN THE BUN KHAO SAK TRADITION
TO BUILD RELATIONSHIPS IN RELATIVES OF COMMUNITIES
IN ROI ET PROVINCE

บรรจง ลาวะลี

รายงานการวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนการวิจัยจาก
กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (ววน.)
สถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
ประจำปีงบประมาณ 2567

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาองค์ประกอบและตัวบ่งชี้การเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนามิติความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด 2) เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างและความเชื่อมั่นเชิงโครงสร้างของการเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนามิติความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด และ 3) เพื่อสร้างรูปแบบการเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนามิติความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในจังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 384 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ สถิติที่ใช้ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน

ผลการวิจัยพบว่า 1) องค์ประกอบและตัวบ่งชี้การเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนามิติความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด ประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ความเชื่อทางศาสนา 2) พิธีกรรมทางศาสนา 3) ความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชน 2) ผลการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างและความเชื่อมั่นเชิงโครงสร้างขององค์ประกอบและตัวบ่งชี้การเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนามิติความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด ทั้ง 3 องค์ประกอบหลัก 9 องค์ประกอบย่อย และ 45 ตัวบ่งชี้ มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 3) โมเดลมีความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง (Construct Validity) ซึ่งพิจารณาจากค่า $\chi^2 = 18.867$, $df = 24$, $p\text{-value} = 0.759$, $CFI = 1.000$, $TLI = 1.002$, $SRMR = 0.062$, $RMSEA = 0.030$, $\chi^2/df = 0.786$ และความเชื่อมั่นเชิงโครงสร้าง (Construct Reliability : CR) เท่ากับ 0.987 ซึ่งมีค่ามากกว่า 0.60 แสดงว่าโมเดลมีความสอดคล้องและเหมาะสมกับข้อมูลเชิงประจักษ์

คำสำคัญ : 1. การเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา 2. ความเชื่อ 3. พิธีกรรม 4. บุญข้าวสาก 5. ความสัมพันธ์ในเครือญาติ

ABSTRACT

This research aims to: 1) study the components and indicators for enhancing Buddhist identity, including the dimensions of beliefs and religious rituals in the Bun Khao Sak tradition, to build relationships in local communities of Roi Et Province, 2) examine the construct validity and construct reliability for enhancing Buddhist identity, including the dimensions of beliefs and religious rituals in the Bun Khao Sak tradition, to build relationships in local communities of Roi Et Province, and 3) develop a model for enhancing Buddhist identity, including the dimensions of beliefs and religious rituals in the Bun Khao Sak tradition, to build kinship relationships in local communities of Roi Et Province. The sample consisted of 384 residents of Roi Et Province. The research instrument was a 5-point rating scale questionnaire. The statistics used were frequency, percentage, mean, standard deviation, and confirmatory factor analysis.

The research findings showed that: 1) the components and indicators for enhancing Buddhist identity, including the dimensions of beliefs and religious rituals in the Bun Khao Sak tradition, to build kinship relationships in local communities of Roi Et Province, consisted of three components: 1) religious beliefs, 2) religious rituals, and 3) kinship relationships; 2) the examination of the construct validity and construct reliability of the components and indicators for enhancing Buddhist identity, including the dimensions of beliefs and religious rituals in the Bun Khao Sak tradition, to build kinship relationships in local communities of Roi Et Province, across all 3 main components, 9 sub-components, and 45 indicators, was statistically significant at the .01 level; 3) the model had construct validity, as seen from the values of $\chi^2 = 18.867$, $df = 24$, $p\text{-value} = 0.759$, $CFI = 1.000$, $TLI = 1.002$, $SRMR = 0.062$, $RMSEA = 0.030$, and $\chi^2/df = 0.786$. The construct reliability (CR) was 0.987, which is greater than 0.60, indicating that the model is consistent and appropriate for the empirical data.

Keywords : 1. Enhancement of Buddhist Identity 2. Beliefs 3. Rituals 4. Bun Khao Sak, 5. Build Relationships

กิตติกรรมประกาศ

รายงานการวิจัยเรื่อง รูปแบบการเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาที่มีความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ดได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากกองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์วิจัยและนวัตกรรม (ววน.) สถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย ประจำปีงบประมาณ 2567 ซึ่งสำเร็จลงได้ด้วยดีเพราะได้รับความอนุเคราะห์ช่วยเหลือหลายๆ ฝ่าย เช่น ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยญาณสังวร คุณวสันต์ ฉายรัศมีกุล คุณรุ่งทิพย์ มณฑิเยร บุคลากรสถาบันวิจัยญาณสังวรทุกท่าน ขอขอบคุณผู้เชี่ยวชาญตรวจรายงาน การวิจัยด้านเนื้อหา เพื่อความถูกต้องสมบูรณ์ของโครงการวิจัย ขอขอบคุณคณะผู้ร่วมวิจัย รวมทั้งกลุ่มตัวอย่างที่ให้ความอนุเคราะห์กรอกแบบสอบถาม ให้ข้อมูล ให้ความช่วยเหลือในการทำงานวิจัยให้สำเร็จลุล่วงด้วยดี ผู้วิจัยจึงขอขอบพระคุณ และขอบคุณ อนุโมทนาไว้ ณ โอกาสนี้

ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่า รายงานการวิจัยเรื่องนี้คงจะอำนวยคุณประโยชน์แก่ผู้สนใจพอสมควร

บรรจง ลาวะลี
หัวหน้าโครงการวิจัย
29 สิงหาคม 2568

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ข
กิตติกรรมประกาศ	ค
สารบัญ	ง
สารบัญตาราง	ฉ
สารบัญรูปภาพ	ณ
บทที่	
1 บทนำ	1
1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
1.2 ปัญหาวิจัย	3
1.3 วัตถุประสงค์การวิจัย	3
1.4 ขอบเขตของการวิจัย	4
1.5 นิยามศัพท์	4
1.6 ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	5
1.7 หน่วยงานที่นำผลการวิจัยไปใช้	6
2 แนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	7
2.1 แนวคิดการเสริมสร้างอัตลักษณ์	7
2.2 แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อ	15
2.3 แนวคิดเกี่ยวกับพิธีกรรม	20
2.4 ประเพณีบุญข้าวสาก	24
2.5 แนวคิดการเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาในประเพณีบุญข้าวสาก มิติความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนา	26
2.6 บุญข้าวสากกับอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาท	29
2.7 แนวคิดการเสริมสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติ	32
2.8 แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบ	36
2.9 แนวคิดเกี่ยวกับนวัตกรรม	38
2.10 ข้อมูลทั่วไปของพื้นที่ที่วิจัย	44
2.11 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	46
2.12 สรุปรอบแนวความคิด	50
3 วิธีดำเนินการวิจัย	51
3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	51

สารบัญ(ต่อ)

บทที่	หน้า
3.2	51
3.3	51
3.4	52
3.5	52
3.6	53
3.7	53
3.8	55
4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	56
4.1	60
4.2	75
4.3	78
5 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	83
5.1	83
5.2	88
5.3	93
บรรณานุกรม	94
ภาคผนวก	101
ภาคผนวก ก	102
ภาคผนวก ข	104
ภาคผนวก ค	108
ภาคผนวก ง	115
ภาคผนวก จ	117
ภาคผนวก ฉ	125
ประวัตินักวิจัย	127

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
4.1	จำนวน ร้อยละ ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามเพศ	61
4.2	จำนวน ร้อยละ ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามอายุ	61
4.3	จำนวน ร้อยละ ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามระดับการศึกษา	62
4.4	ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา ทัศนคติความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด โดยรวมและรายด้าน	62
4.5	ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา ทัศนคติความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด โดยรวมและรายด้าน องค์ประกอบที่ 1 ความเชื่อทางศาสนา	63
4.6	ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา ทัศนคติความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด องค์ประกอบที่ 1 ความเชื่อทางศาสนา ด้านความเข้าใจในประเพณีบุญข้าวสาก	64
4.7	ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา ทัศนคติความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด องค์ประกอบที่ 1 ความเชื่อทางศาสนา ด้านการรักษาประเพณีบุญข้าวสากในทางพระพุทธศาสนา	65
4.8	ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา ทัศนคติความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด องค์ประกอบที่ 1 ความเชื่อทางศาสนา ด้านความเชื่อทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสาก	66
4.9	ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา ทัศนคติความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด โดยรวมและรายด้าน องค์ประกอบที่ 2 พิธีกรรมทางศาสนา	67
4.10	ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา ทัศนคติความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด องค์ประกอบที่ 2 พิธีกรรมทางศาสนา ด้านความสำคัญของพิธีกรรมในประเพณีบุญข้าวสาก	68

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
4.19	แสดงผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันขององค์ประกอบการเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนามิติความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด องค์ประกอบที่ 2 พิธีกรรมทางศาสนา	77
4.20	แสดงผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันขององค์ประกอบการเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนามิติความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด องค์ประกอบที่ 3 ความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชน	78

สารบัญญรูปภาพ

ภาพที่		หน้า
2.1	สรุปรอบแนวคิดในการวิจัย	50
4.1	โมเดลการวิเคราะห์หึ่งค์ประกอบเชิงยีนย่นขององค์ประกอบการเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาตีความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด	76
4.2	รูปแบบการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมของครอบครัวผู้สูงอายุวิถีใหม่ของชุมชนเชิงพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ	79

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

สังคมไทยมีรากฐานจากวัฒนธรรมประเพณีอันยาวนาน ซึ่งเป็นเครื่องมือสร้างความเข้าใจในตัวตนของคนในสังคม โดยบูรณาการระหว่างมิติทางวัตถุและจิตใจเข้าด้วยกันบนหลักการทางจริยธรรมที่มาจากความเชื่อ อันนำไปสู่การพัฒนาการอยู่ร่วมกันของมนุษย์ (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2560) วัฒนธรรมไทยแสดงออกผ่านรูปธรรมทางกายภาพ เช่น การแต่งกาย ภาษา และอาหาร นอกจากนี้ ภูมิปัญญาท้องถิ่นยังปรากฏในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นการใช้สมุนไพรรักษาโรค การสร้างสถาปัตยกรรม รวมถึงการสั่งสมองค์ความรู้ในคัมภีร์โบราณที่สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นจนมาถึงปัจจุบัน ดังข้อปฏิบัติที่ผู้ปกครองปฏิบัติต่อบุตรด้วยหลักพรหมวิหาร 4 คือ เมตตาและกรุณา ส่วนบุตรหลานแสดงความกตัญญูตอบแทน การปฏิบัติดังกล่าวสะท้อนในประเพณีต่างๆ เช่น การทำบุญอุทิศ ซึ่งเชื่อมโยงกับคำสอนในสังคาลสูตรที่ให้บุตรทำบุญอุทิศส่วนกุศลแก่บิดามารดาที่ล่วงลับไปแล้ว (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) หลักการทางพุทธศาสนาได้สร้างประเพณี ซึ่งเป็นแนวทางปฏิบัติที่เหมาะสมสำหรับสังคม โดยมีการประยุกต์ใช้ในบริบทต่าง ๆ ของไทยอย่างแพร่หลาย ตัวอย่างที่ชัดเจนคือ การทำบุญอุทิศ ซึ่งเป็นประเพณีที่พบได้ทั่วไปในสังคมไทยประเพณีการทำบุญอุทิศในแต่ละภูมิภาค ภาคเหนือ เรียกว่า การตานขันข้าว เป็นการถวายสำหรับข้าวและอาหารแก่พระสงฆ์เพื่ออุทิศส่วนบุญ (พงศ์ศิริ บุคดิจัน, ชูภักดิ์ เขมวิมุตติวงศ์, หนูม้วน รมแก้ว, 2557) ภาคใต้ เรียกว่า ประเพณีชิงเปรต เป็นการทำบุญเช่นสรวงวิญญานบรรพบุรุษ หรือที่เรียกว่าเปรต เพื่อแสดงความกตัญญูตเวที (พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช), 2548) ภาคอีสาน เรียกว่า บุญข้าวสาก เป็นประเพณีบุญเดือนสิบเพื่ออุทิศส่วนกุศลแก่ญาติผู้ล่วงลับ โดยมีการพึ่งเทศน์จากวรรณกรรมท้องถิ่น เช่น เรื่องพระเจ้าสิบชาติ ซึ่งช่วยขัดเกลาจิตใจและสร้างจิตสำนึกในคุณงามความดี (พระครูโกวิทสุตาภรณ์, 2563) แนวทางการปฏิบัติทางพุทธศาสนาเหล่านี้เป็นทั้งแรงบันดาลใจและเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวให้สังคมดำรงอยู่ได้อย่างเป็นหนึ่งเดียวกันประเพณีเหล่านี้สร้างอัตลักษณ์ของสังคมไทยผ่านความรู้สึกของการสูญเสีย ดังที่ คลิฟฟอร์ด เกียร์ซ (Clifford Geertz) ชี้ว่า มนุษย์ใช้สัญลักษณ์ทางศาสนาเพื่อรับมือกับความรู้สึกสูญเสียและสร้างความเชื่อมั่นว่าสามารถจัดการกับทุกสิ่งได้ด้วยตนเอง (อคิน รพีพัฒน์, 2551) ซึ่งการพึ่งพาสัญลักษณ์ทางศาสนาเหล่านี้ทำให้มนุษย์หลุดพ้นจากความรู้สึกวิตกกังวล และช่วยสร้างตัวตน ทางสังคมร่วมกัน ซึ่งเป็นอัตลักษณ์ที่เชื่อมโยงไปสู่ความเป็นชาติหรือกลุ่มเดียวกัน โดยมีรากฐานจากหลักการทางพระพุทธศาสนา

จากการศึกษาวิจัยของ พระครูโกวิทสุตาภรณ์ (สมมติ โกวิท) (2564, หน้า 28) ได้ศึกษาเรื่องบุญข้าวสากกับการสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาท พบว่า บุญข้าวสากเป็นประเพณีของภาคอีสานที่มีจุดประสงค์หลักสองประการ: การถวายทานแก่พระสงฆ์ด้วยวิธีการจับสลาก และการทำบุญอุทิศส่วนกุศลแก่ดวงวิญญานบรรพบุรุษการปฏิบัติในประเพณีนี้สะท้อนหลักธรรมทางพุทธศาสนาเรื่องความกตัญญูตเวทีและการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน บุญข้าวสากสร้างอัตลักษณ์ทางศาสนาผ่านสัญลักษณ์ที่

เกี่ยวข้องกับชีวิตหลังความตาย ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่ช่วยสร้างกำลังใจและลดความสิ้นหวังจากการสูญเสีย นอกจากนี้ อัตลักษณ์ยังมาจากความเชื่อที่ว่า การบูชาผู้มีบารมีที่เกิดก่อนจะนำมาซึ่งการปกป้องคุ้มครองจากสิ่งไม่ดี และเรื่องเล่าเกี่ยวกับกรรมที่ส่งเสริมให้คนทำความดีต่อกัน ซึ่งช่วยพัฒนาจิตใจให้ดีขึ้นตามหลักมงคลชีวิต สอดคล้องกับ พระครูโกวิทสุตาทม (2563, หน้า 42) ได้ศึกษาเรื่อง บุญข้าวสาก: มิติความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนากับคุณค่าเชิงจริยะในสังคมไทย ผลการวิจัยพบว่า มูลเหตุสำคัญของประเพณีนี้ว่ามาจากเรื่องราวของพระญาติพระเจ้าพิมพิสารที่ต้องทุกข์ทรมานอยู่ในภพภูมิของเปรต จึงมีจุดประสงค์หลักเพื่อ อุทิศส่วนบุญกุศล ให้บรรพบุรุษผู้ล่วงลับพ้นจากความทุกข์ทรมาน นอกจากนี้ การทำบุญข้าวสากยังแสดงถึงการ ตอบแทนคุณ ต่อแผ่นดินที่ให้ความอุดมสมบูรณ์ในการทำเกษตรกรรม ดังนั้น ประเพณีนี้จึงเป็นการแสดงออกซึ่ง ความกตัญญูต่อดิน ต่อทั้งบรรพบุรุษและแผ่นดิน ขณะเดียวกันก็เป็นการรักษาประเพณีอันดีงามไว้เพื่อประโยชน์ของสังคมสืบไป ขณะที่ อนันตศักดิ์ พลแก้วเกษ (2565, หน้า 195) ได้ศึกษาเรื่อง บุญข้าวสาก บุญข้าวประดับดิน: การสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของคนอีสาน ผลการวิจัยพบว่า 1. การสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของคนอีสานผ่านประเพณีบุญข้าวประดับดินและบุญข้าวสาก แบ่งออกเป็น 3 รูปแบบ ได้แก่ 1) การสร้างความสัมพันธ์ผ่านความเชื่อ 2) การสร้างความสัมพันธ์ผ่านพิธีกรรม และ 3) การสร้างความสัมพันธ์ผ่านบทบาทหน้าที่ 2. ลักษณะความสัมพันธ์ในเครือญาติของคนอีสานผ่านประเพณีบุญข้าวประดับดินและบุญข้าวสาก แบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ ได้แก่ 1) ลักษณะสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติระหว่างผู้ที่มีชีวิตอยู่ 2) ลักษณะสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติระหว่างผู้เสียชีวิตไปแล้ว ส่วน สติชัย ภาคมฤค (2562, หน้า 32) ได้ศึกษาเรื่อง ประเพณีบุญข้าวสาก: ศรัทธาถึงผี สามัคคีถึงคน งานวิจัยนี้ซึ่งใช้ข้อมูลจากเอกสารและปราชญ์ท้องถิ่นในจังหวัดร้อยเอ็ดและมหาสารคาม มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์บทบาทของประเพณีดังกล่าว ผลการศึกษาชี้ให้เห็นว่า บุญข้าวสากสะท้อนถึงความเชื่อและศรัทธาที่มีต่อผู้ล่วงลับ โดยเป็นสัญลักษณ์ของการระลึกถึงคุณค่าของบรรพบุรุษ นอกจากนี้ยังแสดงให้เห็นถึงมิติของการสร้างความสามัคคีและความแน่นแฟ้นในเครือญาติและชุมชน ทำให้ประเพณีนี้เป็นบทเรียนที่ช่วยสร้างสรรค์สังคมท้องถิ่นให้เกิดความสามัคคีอย่างยั่งยืน

จากความสำคัญดังกล่าวมาข้างต้น คณะผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษารูปแบบการเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา มิติความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด โดยมีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาองค์ประกอบและตัวบ่งชี้การเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา มิติความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด 2) เพื่อพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา มิติความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด 3) เพื่อนำเสนอและถ่ายทอดนำไปใช้ประโยชน์จากข้อค้นพบรูปแบบการเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา มิติความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งข้อเสนอแนะแนวทางการเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา มิติความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด

ข้อมูลและแนวทางที่ได้จากโครงการวิจัยนี้ หน่วยงานภาครัฐ เอกชน ที่เกี่ยวข้อง รวมถึงมหาวิทยาลัย มหามกุฏราชวิทยาลัย สามารถนำมาใช้ประโยชน์และกำหนดเป็นนโยบายในการพัฒนาการเสริมสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ดมิติความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาใน ประเพณีบุญข้าวสากเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขในสังคมไทย ต่อไป

1.2 ปัญหาวิจัย

รูปแบบการเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนามิติความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาใน ประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด มีลักษณะอย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์การวิจัย

1.3.1 เพื่อศึกษาองค์ประกอบและตัวบ่งชี้การเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนามิติความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่ จังหวัดร้อยเอ็ด

1.3.2 เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างและความเชื่อมั่นเชิงโครงสร้างของการเสริมสร้าง อัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนามิติความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้าง ความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด

1.3.3 เพื่อสร้างรูปแบบการเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนามิติความเชื่อและพิธีกรรม ทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนามิติความเชื่อและพิธีกรรม ทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด ผู้วิจัยกำหนดขอบเขตของการวิจัย ดังนี้

1.4.1 ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในจังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 1,310,259 คน แยกเป็นชาย 654,508 คน หญิง 655,751 คน (สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดร้อยเอ็ด, 2566) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในจังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 384 คน โดยกำหนดขนาด กลุ่มตัวอย่างตามตารางของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie and Morgan) (บุญชม ศรีสะอาด, 2543, หน้า 43) โดยใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selective) การใช้สถิติวิเคราะห์องค์ประกอบและตัวบ่งชี้ ต้องใช้ ขนาดกลุ่มตัวอย่างขนาดใหญ่ เพราะว่ามีตัวแปรจำนวนมาก(Multivariate) ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ของ Comrey & Lee (1992) และ Chung The Fan (1952)

1.4.2 ขอบเขตเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาและสร้างนวัตกรรมเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมของครอบครัวผู้สูงอายุวิถีใหม่แบบบูรณาการหลักสารานิยธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขของชุมชนเชิงพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งมีเนื้อหาประกอบด้วย 1) แนวคิดการเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนามิติความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสาก 2) ประเพณีบุญข้าวสาก และ 3) แนวคิดเกี่ยวกับสร้างความสัมพันธ์ในเครือข่าย

1.4.3 ขั้นตอนของการวิจัย ในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการโดยกำหนดเวลาเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาองค์ประกอบและตัวบ่งชี้การเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนามิติความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือข่ายของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด

ระยะที่ 2 ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างและความเชื่อมั่นเชิงโครงสร้างของการเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนามิติความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือข่ายของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด โดยการการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis : CFA) ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป Mplus

ระยะที่ 3 สร้างรูปแบบการเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนามิติความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือข่ายของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด

1.4.3 ด้านพื้นที่ ได้แก่ จังหวัดร้อยเอ็ด

1.4.4 ด้านระยะเวลา

ได้แก่ ปีงบประมาณ 2567 (ตุลาคม 2566 – กันยายน 2567)

1.5 นิยามศัพท์

เพื่อให้เกิดความเข้าใจถูกต้องและตรงกันในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงกำหนดนิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ดังนี้

1.5.1 การเสริมสร้าง หมายถึง การที่ประชาชนในชุมชนจังหวัดร้อยเอ็ดมีการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีบุญข้าวสากซึ่งเป็นประเพณีอันดีงามด้วยการเสริมจุดแข็ง รักษาประเพณีที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา และเสริมจุดอ่อนให้แข็งแรง เพื่อสร้างความเข้มแข็งทั้งทางร่างกายและจิตใจของประชาชน

1.5.2 การสร้างอัตลักษณ์ หมายถึง การสร้างอัตลักษณ์ของบุคคลเกิดขึ้นจากความรู้สึกร่วมกัน ในด้านการตระหนักรู้ (Awareness) บางอย่างเกี่ยวกับตัวตน การยอมรับในความเป็นตัวตนประกอบเข้ากับการแสดงตัวตน (Making oneself) ให้เห็นว่ามีความเหมือนหรือต่างอย่างไรกับกลุ่มอื่นหรือบุคคลอื่น ส่วนการสร้างอัตลักษณ์ทางสังคมเกิดขึ้นจากการปฏิสัมพันธ์ทั้งระหว่างบุคคลภายในสังคมและภายในตัวเองภายใต้เงื่อนไขของบริบทในช่วงของเวลาและพื้นที่ อัตลักษณ์นี้อาจถูกกำหนดจากตนเองหรือถูก

กำหนดจากตำแหน่งของบุคคลโดยสังคม เป็นความรู้สึกของการระลึกรู้ (Recognition) และความเป็นเจ้าของร่วมกับสังคมนั้นที่มีบางอย่างร่วมกับผู้อื่น และถูกแสดงออกให้เห็นคล้ายๆ กัน

1.5.3 การเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา หมายถึง สิ่งที่เป็นคุณสมบัติหรือคุณลักษณะเฉพาะตัวของประเพณีบุญข้าวสากมิติความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนา เพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชน ซึ่งจะสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามสถานภาพทางสังคมของบุคคลนั้น สืบเนื่องจากบุคลิกภาพและเจตคติของแต่ละบุคคลเป็นตัวบ่งชี้ของลักษณะเฉพาะตัวของบุคคล สังคมชุมชน หรือประเทศนั้นๆ

1.5.4 รูปแบบ หมายถึง แบบจำลองที่สิ่งทีแสดงโครงสร้างของความเกี่ยวข้องระหว่างชุดของตัวแปรหรือองค์ประกอบที่สำคัญในเชิงความสัมพันธ์หรือเหตุผลซึ่งกันและกัน เพื่อช่วยเข้าใจข้อเท็จจริงหรือปรากฏการณ์ในเรื่องใดเรื่องหนึ่งโดยเฉพาะในการวิจัยครั้งนี้คือ รูปแบบการเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนามิติความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด

1.5.5 ประเพณีบุญข้าวสาก หมายถึง ประเพณีที่ชาวอีสานได้ทำกันในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 ของทุกปี ซึ่งเป็นประเพณีที่ชาวอีสานทำบุญไปหาผู้ตายหรือผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว

1.5.6 ความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาประเพณีบุญข้าวสาก หมายถึง ความเชื่อและพิธีกรรมในประเพณีบุญข้าวสากบุญข้าวสาก เพื่อเป็นการตอบแทนคุณแก่แผ่นดินที่ได้ให้ความอุดมสมบูรณ์ทางการเกษตร การทำบุญนี้จึงเป็นการแสดงออกซึ่งความกตัญญูทเวทิต่อบรรพบุรุษหรือญาติของตนที่ล่วงลับไปแล้วด้วยความห่วงใย เป็นการแสดงความเคารพต่อแผ่นดินที่อาศัยทำมาหากิน และรักษาประเพณีไว้เพื่อประโยชน์ต่อสังคมต่อไป

1.5.7 การสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติ หมายถึง บุญข้าวสากชี้ให้เห็นถึงความเชื่อถือศรัทธาที่เกิดต่อผู้ล่วงลับไปแล้วและเป็นการแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ต่อการระลึกบุญคุณบรรพชน นอกจากนี้ยังสะท้อนให้เห็นมิติการสร้างความสัมพันธ์ของเครือญาติและชุมชนที่มีการต่อกันทำให้เกิดความแน่นแฟ้นต่อกันในสังคม บุญข้าวสากจึงเป็นบทเรียนสร้างสรรค์สังคมท้องถิ่นเพื่อความสมานฉันท์ที่ยั่งยืน

1.6 ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

1.6.1 ทำให้ทราบองค์ประกอบและตัวบ่งชี้การเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนามิติความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด

1.6.2 ทำให้ผลการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างและความเชื่อมั่นเชิงโครงสร้างขององค์ประกอบและตัวบ่งชี้การเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนามิติความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด

1.6.3 ทำให้ได้รูปแบบการเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาที่มีความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือข่ายของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด

1.6.4 สามารถนำผลการวิจัยที่ได้ใช้เป็นข้อมูลสารสนเทศในการเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาที่มีความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือข่ายของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคอื่นของประเทศไทยต่อไป

1.7 หน่วยงานที่นำผลการวิจัยไปใช้

- 1.7.1 องค์การบริหารส่วนตำบล/เทศบาลในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
- 1.7.2 องค์การบริหารส่วนจังหวัดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
- 1.7.3 สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัด
- 1.7.4 สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด
- 1.7.5 กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์
- 1.7.6 กระทรวงมหาดไทย
- 1.7.7 มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาในมิติความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้า ทฤษฎี แนวคิด จากเอกสาร ตำรา บทความ นโยบายและแผนต่างๆ รวมทั้งผลงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินการวิจัย ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

- 2.1 แนวคิดการเสริมสร้างอัตลักษณ์
- 2.2 แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อ
- 2.3 แนวคิดเกี่ยวกับพิธีกรรม
- 2.4 ประเพณีบุญข้าวสาก
- 2.5 แนวคิดการเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากในมิติความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนา
- 2.6 บุญข้าวสากกับอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาท
- 2.7 แนวคิดการเสริมสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติ
- 2.8 แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบ
- 2.9 แนวคิดเกี่ยวกับนวัตกรรม
- 2.10 ข้อมูลทั่วไปของพื้นที่ที่วิจัย
- 2.11 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2.12 สรุปกรอบแนวความคิด

2.1 แนวคิดการเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา

2.1.1 ความหมายอัตลักษณ์

สังคมมนุษย์ คือ การอยู่ร่วมกันของมนุษย์โดยมีลักษณะความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันหลายรูปแบบ เช่น อาชีพ อายุ เพศ ศาสนา ฐานะ ที่อยู่อาศัย สังคมของมนุษย์เกิดจากกลุ่มบุคคลที่มีความสนใจร่วมกันไม่ว่าจะในด้านใด เช่น ประเทศ จังหวัด และอื่น ๆ และมักจะมีวัฒนธรรมหรือประเพณีรวมถึงภาษา การละเล่น และอาหารการกินของตนเองในแต่ละสังคม การที่มนุษย์รวมกันเป็นสังคมนั้นเพราะมนุษย์มีพฤติกรรมการอยู่ร่วมกันในสังคมพฤติกรรมเหล่านั้นได้ขัดเกลาโดยลำดับจนกลายเป็นวัฒนธรรม ดังนั้น ในแต่ละสังคมจึงย่อมมีวัฒนธรรมเฉพาะตัวถือเป็นเอกลักษณ์อันโดดเด่น แม้ว่าจะมีชนกลุ่มต่าง ๆ ตามภาษาพูดที่หลากหลายแต่วัฒนธรรมจะแสดงถึงความเป็นปึกแผ่น การมีวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์อย่างเด่นชัดและหลากหลายจนกลายเป็นวัฒนธรรมหลักของประเทศ เมื่อมีการพูดถึงลักษณะเฉพาะของกลุ่มคนหรือชุมชนมักใช้คำว่า เอกลักษณ์ แต่ปัจจุบันนิยมให้คำว่า อัตลักษณ์เนื่องจากความหมายของคำว่าเอกลักษณ์จะสะท้อนในแง่มุมที่มีอยู่หนึ่งเดียว อันเดียว แต่ใน

ความเป็นจริงกลุ่มคนหรือชุมชนมีได้หลายเอกลักษณ์ ดังนั้น ปัจจุบันจึงนิยมใช้คำว่า “อัตลักษณ์” หรือความเป็นตัวตนมากกว่าเอกลักษณ์ ซึ่งมีผู้ให้ความหมายของคำว่าอัตลักษณ์ ไว้ดังนี้

ราชบัณฑิตยสถาน ให้ความหมายของคำว่า อัตลักษณ์ ประกอบด้วย คำว่า “อัต” หมายถึง ตนหรือตัวเอง กับ “ลักษณ์” หมายถึง สมบัติเฉพาะตัว รวมความแล้วจึงหมายถึง ผลรวมของลักษณะเฉพาะตัวของสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งทำให้สิ่งนั้น เป็นที่รู้จักหรือจำได้ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546)

ขณะเดียวกัน ทิตกร สอนภาษา กล่าวว่า อัตลักษณ์ หมายถึง คุณลักษณะเฉพาะตัวซึ่งเป็นตัวบ่งชี้ของลักษณะเฉพาะของบุคคลสังคม ชุมชนหรือประเทศนั้น ๆ เช่น เชื้อชาติ ภาษา วัฒนธรรมท้องถิ่น และศาสนา เป็นต้น ซึ่งมีคุณลักษณะที่ไม่ทั่วไปหรือสากลกับสังคมอื่น ๆ พูด่าง ๆ คือ ลักษณะที่ไม่เหมือนกับของคนอื่น ๆ “อัตลักษณ์” มา จากภาษาบาลีว่า อตต + ลักษณ์ โดยที่ “อัตตะ” มีความหมายว่าตัวตน, ของตนส่วน “ลักษณ์” หมายถึง สมบัติเฉพาะตัวหากมองเพียงแค่รูปศัพท์ “อัตลักษณ์” จึงเหมาะจะนำมาใช้หมายถึง ลักษณะเฉพาะตัวของสิ่งใดสิ่งหนึ่งมากกว่าส่วนคำว่า “เอกลักษณ์” มีคำว่า “เอก” ซึ่งหมายถึง หนึ่งเดียว จึงน่าจะหมายความว่าลักษณะหนึ่งเดียว (ของหลาย ๆ สิ่ง) หรือลักษณะที่ของหลาย ๆ สิ่งมีร่วมกันซึ่งเป็นความหมายแรกตามพจนานุกรมนั้นเอง คำว่า อัตลักษณ์ ตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า Identity หมายถึง ผลรวมของลักษณะเฉพาะของสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งทำให้สิ่งนั้นเป็นที่รู้จักหรือจำได้เช่น นักร้องกลุ่ม นี้อัตลักษณ์ทางด้านเสียงท เด่นมาก ใครได้ยินก็จำได้ทันทีสังคมแต่ละสังคมมีอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรม ของตนเองโลกาภิวัตน์ทำให้อัตลักษณ์ของสังคมไทยเปลี่ยนไป (ทิตกร สอนภาษา, 2551)

สอดคล้องกับ อานันท์ กาญจนพันธ์ กล่าวว่า อัตลักษณ์จะถูกสร้างขึ้นและรักษาไว้เพื่อความเป็นตัวตน แต่ด้วยลักษณะของอัตลักษณ์ที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาตามบริบท ทั้งเวลาและสถานที่ โดยเฉพาะในยุคโลกาภิวัตน์ที่มีมิติในเรื่องของเวลาถูกเร่งให้เร็วขึ้นและมิติของพื้นที่ได้ถูกทำให้หดแคบลง การเปลี่ยนแปลงความหมายของอัตลักษณ์ที่ปรากฏขึ้นมามีความสัมพันธ์อย่างมากกับการทำความเข้าใจในการเปลี่ยนแปลงวัฒนธรรมในปัจจุบัน เนื่องมาจากการปฏิวัติเทคโนโลยี การสื่อสาร ทำให้อัตลักษณ์ของบุคคล การเคลื่อนไหวทางวัฒนธรรม มาตรฐานคุณค่าต่าง ๆ ในสังคม เป็นไปอย่างหลากหลาย ซับซ้อน และรวดเร็วการเปลี่ยนแปลงประสบการณ์กับเวลา พื้นที่ และแบบแผนการให้ คุณค่าการใช้ชีวิตประจำวันมีผลอย่างยิ่งต่อความรู้สึกที่เรามีเกี่ยวกับตนเอง สิ่งที่เคยเป็นมาตรฐานของระบบคุณค่าและการนิยามอัตลักษณ์ไม่ว่าจะเป็นคุณค่าทางศาสนามาตรฐานเรื่องเพศ คุณค่าประเพณี วัฒนธรรมเก่าๆ หรือค่านิยมของกลุ่มชาติพันธุ์ล้วนแล้วกระทบกระทั่งในรูปแบบต่างๆ จากพลังของโลกาภิวัตน์การปรับเปลี่ยนนี้แสดงออกได้หลายลักษณะ ทั้งในระดับจุลภาค ในแง่แบบแผน ชีวิตประจำวันของปัจเจกชน ในแง่การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น จนถึงระดับที่กลายเป็นขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม เราจะเห็นได้จากขบวนการทางศาสนา ชาติพันธุ์และวัฒนธรรมใหม่ได้เกิดขึ้นมากมาย ซึ่งมันเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่ทำให้ต้องมีการทบทวนคำว่า “วัฒนธรรม” หรือ “ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม” กันใหม่ขบวนการเหล่านี้ต้องการเสนอความหมายและทิศทางใหม่ในเชิงสังคมวัฒนธรรม กระบวนการสร้างตัวตน และอัตลักษณ์ของกลุ่มเกิดจากการผสมผสานองค์ประกอบทางวัฒนธรรมที่ซับซ้อน (อานันท์ กาญจนพันธ์, 2553)

ซึ่ง ฉลาดชาย รมิตานนท์ กล่าวว่า อัตลักษณ์นั้นไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นลอย ๆ ตามธรรมชาติ แต่เป็นสิ่งที่เกิดจากการสร้างของวัฒนธรรมในช่วงเวลาหนึ่ง และวัฒนธรรมก็เป็นสิ่งก่อสร้างทาง

สังคม (social construct) นอกจากนี้ วัฒนธรรมก็ไม่ใช่ว่าสิ่งที่ยุดหนึ่งหรือตายตัว หากแต่มีรูปแบบเป็น วงจรที่เรียกว่า “วงจรแห่งวัฒนธรรม” (Circuit of culture) ดังนั้น อัตลักษณ์ทั้งหลายจึงมี กระบวนการ ถูกผลิตให้เกิดขึ้น สามารถถูกบริโภค และถูกควบคุมจัดการให้อยู่ในวัฒนธรรมเหล่านั้น ทั้งนี้ยังมีการสร้างความหมายต่างๆ (Creating meanings) ผ่านทางระบบต่างๆ ของการสร้างภาพ ตัวแทน (Symbolic systems of representation) ที่เกี่ยวกับตำแหน่งแห่งที่ต่างๆ ทางอัตลักษณ์อัน หลากหลายที่เราเลือกใช้ หรือนำเอามาสร้างเป็นอัตลักษณ์ของเรา (ฉลาดชาย รมิตานนท์, 2550)

ขณะที่ จิตต์ภิญญา ชุมสาย ณ อยุธยา กล่าวว่า อัตลักษณ์ (Identity) เป็นคำที่ถูก กล่าวถึงกันอย่างแพร่หลายทั้งในระดับบุคคล และองค์กร ตั้งแต่ระดับท้องถิ่น ประเทศ และสากล ปัจจุบันอัตลักษณ์ได้รับความสนใจจากสังคมในฐานะที่เป็นเครื่องมือทางความคิดสำหรับการสร้าง ความเข้าใจร่วมกันและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันระหว่างคนในสังคมหนึ่งโดยผ่านการแสดงออกทั้ง ในระดับบุคคล สังคม วัฒนธรรม เป็นสัญลักษณ์ในการบ่งบอกให้บุคคลหรือสังคมภายนอกได้รับรู้ ภาพลักษณ์ ความเป็นตัวตน และวิถีชีวิตไม่ว่าจะเป็นมิติของชาติพันธุ์ ชนชั้น ศาสนา สถานภาพทาง ครอบครัวที่บุคคลหรือองค์กรนั้นดำรงอยู่ในช่วงระยะเวลาหนึ่ง (จิตต์ภิญญา ชุมสาย ณ อยุธยา, 2551)

นอกจากนี้ ญฐพงษ์ จิตรนิรัตน์ กล่าวว่า อัตลักษณ์เป็นผลรวมความหลากหลายที่อาจจะ ทั้งขัดแย้งและส่งเสริมกัน อัตลักษณ์จึงมีขอบเขตที่เลื่อนไหล ยืดหยุ่น เป็นกระบวนการและพื้นที่ทาง สังคมที่มีการปฏิบัติการอย่างหลากหลายเพื่อช่วงชิงและสร้างตำแหน่งแห่งที่ของกลุ่มตนในประชา สังคม ดังนั้นการแสดงออกหรือการสร้างอัตลักษณ์จึงมีรากฐานที่เกี่ยวข้องกับการเคลื่อนไหวทางสังคม และอำนาจในหลากหลายรูปแบบเพื่อเป็นการแสดงถึง การสะท้อนตัวตนและอัตลักษณ์บนพื้นที่ทาง สังคมและวัฒนธรรมโดยเฉพาะการเคลื่อนไหวของกลุ่มเชื้อชาติการสะท้อนตัวตนที่แท้จริงออกมา นำไปสู่การพัฒนาเป็นขบวนการเคลื่อนไหว ทางสังคมที่หลากหลายมิติ (ญฐพงษ์ จิตรนิรัตน์, 2553)

ส่วน สุจรรยา โชติช่วง กล่าวว่า อัตลักษณ์ทางสังคม โดยให้ความหมายถึง อัตลักษณ์คือ คุณสมบัติของบุคคลหรือสิ่งของที่ แสดงออกถึงความเป็นตัวตน เป็นสำนึกที่บุคคลรับรู้และรู้ว่าตัวเอง คือใคร มีลักษณะเป็นอย่างไร มีวิถีชีวิต ความคิด ความเชื่อ แบบแผนพฤติกรรม และลักษณะนิสัย ใดๆ เหมือนหรือแตกต่างจาก คนอื่น กลุ่มอื่น สิ่งอื่นอย่างไร บุคคลอาจจะมียุทธศาสตร์หลาย ๆ อย่างในตัวตนได้ การจะรับรู้ว่ามีอัตลักษณ์อย่างไรพิจารณาจากการแสดงออกผ่านทางตัวแทน ความมีตัวตนในรูปของสถานะของ บุคคล เพศ สภาพ ตำแหน่ง หน้าที่ บทบาททางสังคมซึ่งเรียกสิ่ง เหล่านี้ว่าเป็นอัตลักษณ์ของปัจเจก หรือ อัตลักษณ์ส่วนบุคคล ส่วนการแสดงออกผ่านสัญลักษณ์อะไร บางอย่างมีความหมายเป็นที่ เข้าใจร่วมกันและการแสดงออกผ่านพิธีกรรม ประเพณี วัฒนธรรม ตำนาน เรื่องเล่า ประวัติศาสตร์ และปรากฏการณ์ทางสังคมเป็นส่วนที่เรียกว่า “อัตลักษณ์ทางสังคม” หรือ “อัตลักษณ์ที่คนในสังคมมีส่วนร่วม” (สุจรรยา โชติช่วง, 2554)

ขณะที่ ชลธิชา มาลาหอม กล่าวว่า อัตลักษณ์ชุมชน หมายถึง รากเหง้าหรือวัฒนธรรม ทางสังคมที่ถูกหลอมให้เกิดขึ้นมาและใช้ในการยึดเป็นภูมิปัญญา ขนบธรรมเนียมประเพณีในการ ปฏิบัติในสังคมนั้น ๆ ซึ่งมีความโดดเด่นหรือความแตกต่างกับขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรม ในสังคมอื่น ๆ ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะกลุ่มชุมชน (ชลธิชา มาลาหอม, 2555)

นอกจากนี้ อินทิรา พงษ์นาค กล่าวว่า อัตลักษณ์ชุมชน เป็นลักษณะเฉพาะทาง วัฒนธรรมของชุมชนที่ก่อตัวขึ้นมา ณ ช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งนั้นได้ถูกนำมาใช้เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว

ทางวัฒนธรรม ทำให้นักท่องเที่ยวสนใจที่จะมาท่องเที่ยวในชุมชนนั้น ๆ ก่อให้เกิดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนภายใต้ขีดความสามารถของธรรมชาติ ชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรมและวิถีชีวิต นำไปสู่การพัฒนาในด้านต่าง ๆ ให้มีความโดดเด่น น่าสนใจ อันเป็นอัตลักษณ์เฉพาะตัวที่สามารถบ่งบอกความเป็นตัวตนของชุมชน เกิดการพัฒนาควบคู่ไปกับการคำนึงถึงรากเหง้าทางวัฒนธรรม ซึ่งทำให้นักท่องเที่ยวเกิดการจดจำและเกิดความประทับใจ และทำให้แหล่งท่องเที่ยวนั้นมีจุดขายที่ไม่เหมือนใคร (อินทิรา พงษ์นาค, 2557)

สอดคล้องกับ อนันต์ อุปลอด กล่าวว่า อัตลักษณ์ คือ สิ่งที่บ่งบอกถึงตัวตนว่าเป็นใครอย่างไร อัตลักษณ์ที่แท้จริงจะอิงอยู่กับคุณค่า ประวัติศาสตร์สิทธิความเป็นมาทางสังคมดั้งเดิมของชุมชน มีความรู้สึกว่าเป็นพวกเราที่แตกต่างจากพวกเขา ในขณะเดียวกันก็สามารถสร้างสานความสัมพันธ์กับสังคมอื่น กลุ่มอื่น อัตลักษณ์ไม่ได้เกิดขึ้นตามธรรมชาติไม่ได้เป็นผลผลิตของเชื้อชาติ วัฒนธรรม และได้หยุดนิ่งอยู่กับที่อัตลักษณ์สามารถถูกสร้างขึ้นใหม่ และมีการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นที่มีกระบวนการสัมพันธ์กับสถานการณ์ที่เปลี่ยนไป (อนันต์ อุปลอด, 2564)

ขณะที่ Hall, S., & Du Gay อธิบายลักษณะของอัตลักษณ์ว่า ไม่ใช่สิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติ หรือเกิดขึ้นลอย ๆ แต่ก่อรูปขึ้นมาภายในวัฒนธรรม ณ ช่วงเวลาใดเวลาหนึ่ง โดยที่วัฒนธรรมก็เป็นสิ่งถูกประกอบสร้างทางสังคม (Social Construct) และไม่ใช่สิ่งที่หยุดนิ่งตายตัว หากแต่เป็นวงจรซึ่งมีผู้เรียกว่า “วงจรแห่งวัฒนธรรม” (Circuit of Culture) Hall, S., & Du Gay, 1996)

ส่วน Richard Rodriguez ได้เสนอว่า อัตลักษณ์นั้นถูกกำหนดโดยวัฒนธรรม ไม่ได้ถูกกำหนดโดยเชื้อชาติเสมอไป ความเป็นคนเอเชียหรือยุโรปไม่ได้กำหนดโดยสีผิวเพราะในแต่ละเชื้อชาติหรือเผ่าพันธุ์นั้น ไม่ได้มีอัตลักษณ์หรือวัฒนธรรมเดียว แต่จะรวมความหลากหลายของวัฒนธรรมของกลุ่มคนที่มีการสื่อสารต่อกัน (Richard Rodriguez, 2003)

สอดคล้องกับ Richard Jenkins กล่าวว่า อัตลักษณ์ (Identity) ตามพจนานุกรมภาษาอังกฤษ ได้เสนอรากศัพท์ของอัตลักษณ์ว่ามาจากภาษาลาตินคือ *identitas* เดิมใช้คำว่า *idem* ซึ่งมีความหมายว่า เหมือนกัน (the same) ซึ่งอัตลักษณ์ในความหมายพื้นฐานนั้นมีความหมายสองประเด็น คือ “ความเหมือน” และ “ความเป็นลักษณะเฉพาะที่แตกต่างออกไป” นั่นคือการตีความหมายของความเหมือนกันบนพื้นฐานของความสัมพันธ์ และการเปรียบเทียบกันระหว่างคนหรือสิ่งของในสองแง่มุม คือความคล้ายคลึงและความแตกต่าง อัตลักษณ์ไม่ใช่สิ่งที่มีอยู่ในตัว หรือเกิดมาพร้อมกับคนหรือสิ่งของ แต่เป็นสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นและมีการเปลี่ยนแปลงซึ่งทำให้เราเข้าใจและรับรู้ว่าเป็นใคร คนอื่นเป็นใคร โดยอาศัยสังคมที่สัมพันธ์กับคนนั้นๆ เป็นตัวสร้างและสืบทอดอัตลักษณ์ (Richard Jenkins, 2008, p. 16)

ดังนั้น Stryker กล่าวว่า อัตลักษณ์ ถือเป็นหน่วยเล็กๆ ในการศึกษาทางสังคมวิทยา เชื่อมโยงเรื่องของทัศนคติที่มีต่อตัวตนเป็นความสัมพันธ์เชิงบทบาทหน้าที่ และพฤติกรรมอันเกิดจากบทบาทของบุคคล สิ่งที่ทำให้รับรู้ตนเองว่า เราคือใคร และสิ่งที่กำหนดทางเดินให้เรา อัตลักษณ์อาจถูกกำหนดโดยความแตกต่างซึ่งอาจมองเห็นได้ในลักษณะของการแบ่งแยกออกจากกัน โดยมากแล้วอัตลักษณ์ถูกสร้างขึ้นในลักษณะของสิ่งตรงกันข้าม เช่น คนผิวขาวกับคนผิวดำผู้ชายกับผู้หญิง เป็นต้น ลักษณะอย่างใดอย่างหนึ่งในตัวบุคคลหรือชนชาติใดชนชาติหนึ่งทำให้บุคคลนั้นมีความเป็น

ตัวตนที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้ และสะท้อนถึงลักษณะสำคัญ 5 ประการ ได้แก่ 1) เป็นพลังงานแฝงที่นำไปสู่พฤติกรรม 2) เป็นเจตคติที่บุคคล กลุ่มคนมีต่อเป้าหมาย 3) เป็นความคาดหวังของบุคคลที่สอดคล้องกับความเชื่อหรือความรู้สึก 4) เป็นสิ่งสะท้อนความรู้สึกนึกคิดของคนที่มีต่อบุคคล และ 5) เป็นความนิยมที่มีต่อบุคคลหรือได้แสดงความเป็นตัวตน เป็นที่รับรู้ของผู้อื่น (Stryker, 2007)

สรุปได้ว่า การเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา หมายถึง สิ่งที่เป็นคุณสมบัติหรือคุณลักษณะเฉพาะตัวของประเพณีบุญข้าวสากมิตีความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนา เพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือข่ายของชุมชน ซึ่งจะสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามสถานการณ์ทางสังคมของบุคคลนั้น สืบเนื่องจากบุคลิกภาพและเจตคติของแต่ละบุคคลเป็นตัวบ่งชี้ของลักษณะเฉพาะตัวของบุคคล สังคม ชุมชน หรือประเทศนั้นๆ

2.1.2 ประเภทของอัตลักษณ์

มีนักวิชาการที่มีความเห็นเหมือนกันและต่างกันเกี่ยวกับประเภทของอัตลักษณ์ซึ่งท่านแบ่ง ออกเป็น 2 ประเภทและ 3 ประเภท เพราะผลการศึกษาทำให้ได้เกณฑ์การจำแนกแตกต่างกัน แต่เมื่อพิจารณาโดยรวมแล้ว พบว่า อัตลักษณ์แบ่งได้เป็น 2 ประเภท โดยพิจารณาจากสิ่งที่ใช้ในการแสดงออกของบุคคล ได้แก่ อัตลักษณ์ส่วนบุคคลเป็นสิ่งที่แสดงออกถึงการรู้จักตนเอง การรับรู้ตนเอง การยอมรับตนเองและความภาคภูมิใจในตนเองที่เกิดจากการปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม ซึ่งอัตลักษณ์ทางสังคมเป็นสิ่งที่แสดงออกถึงผลของการขัดเกลาทางสังคมกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม และระบบการศึกษาทั้งนี้สิ่งที่แสดงออกมาจะปรากฏในรูปวิถีชีวิต ความคิด ความเชื่อและแบบแผนพฤติกรรม ได้แบ่งอัตลักษณ์ออกเป็น 3 ประเภท คือ

1) อัตลักษณ์หรือตัวตนส่วนตัว (Personal or Self Identity) ตนเป็นปัจเจกชนสามารถที่จะมีส่วนร่วมในการก่อรูปหรือสร้างอัตลักษณ์ของตนขึ้นมาได้

2) อัตลักษณ์ส่วนร่วม (Collective Identity) หมายถึง อัตลักษณ์ที่เป็นปัจเจกชนจำนวนหนึ่ง มีร่วมกันทั้งที่เป็นอัตลักษณ์ส่วนตัวและอัตลักษณ์ทางสังคม

3) อัตลักษณ์ทางสังคม (Social Identity) หมายถึง อัตลักษณ์ที่คนอื่น ๆ มอบให้กับปัจเจกชน กล่าวอีกนัยหนึ่ง หมายความว่า ปัจเจกชนคนหนึ่งอาจถูกกำหนดนิยามในทางสังคมโดยเชื่อมโยง กับอาชีพ ศาสนา ภูมิหลังทางชาติพันธุ์หรืออาจจะเป็นประเภททางสังคม ไต ๆ ก็ได้

กล่าวโดยสรุป เมื่อใช้เกณฑ์การมองจากภายนอกและการมองจากภายใน พบว่า อัตลักษณ์มี 2 ประเภท คือ อัตลักษณ์ที่เกิดจากการนิยามตนเองและอัตลักษณ์ที่สังคมนิยามให้ดังแนวคิดของ Golf man นักสังคมวิทยาในสายสัญลักษณ์สัมพันธ์ได้จำแนกแยกแยะความแตกต่างระหว่างอัตลักษณ์ส่วนบุคคลและอัตลักษณ์ทางสังคม โดยอัตลักษณ์ของปัจเจกประกอบด้วย 2 ส่วน เขานิยามว่า ความคิดความรู้สึกที่เป็นปัจเจกมีต่อตัวเองว่า Ego Identity ส่วนภาพปัจเจกในสายตาคนอื่น ในฐานะที่เป็นบุคคลที่มีเอกลักษณ์เฉพาะตัวเขาเรียกว่า “Personal Identity” ส่วน “Social Identity” ของบุคคลคือสถานการณ์ทางสังคม เช่น อาชีพ เพศ ชาติพันธุ์หรือศาสนาที่ปัจเจกบุคคลนั้นสังกัดอยู่ สังคมคาดหวังและเรียกร้องว่าปัจเจกบุคคลควรจะทำอย่างไร นั่นคือจุดที่อัตลักษณ์ทางสังคมและอัตลักษณ์ปัจเจกซ้อนทับกันอยู่ อัตลักษณ์ทางสังคมจึงมีสองส่วน คือ ส่วนแรกเป็น

มาตรฐานที่สังคมเรียกร้องจากปัจเจกบุคคล และส่วนที่สอง คือ อัตลักษณ์ที่เป็นจริงของคนนั้น (Golf man, 1963, pp. 118-121)

2.1.3 ความสำคัญของอัตลักษณ์

อัตลักษณ์ของผู้คนมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งเพราะอัตลักษณ์เป็นลักษณะร่วมกันที่ช่วยเสริมสร้างการเป็นอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข หากสังคมมีความแตกต่างทางอัตลักษณ์อย่างมากจะเกิดความขัดแย้งทางอัตลักษณ์เกิดขึ้นนำไปสู่ความรุนแรงซึ่งในบางแห่งบางทีในโลกนี้นำไปสู่การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์เพราะถือว่าเผ่าพันธุ์ของตนมีความเป็นอารยะมากกว่าแม้แต่ในปัจจุบันความขัดแย้งเกิดขึ้นในทุกมุมโลก หากพิจารณาถึงเบื้องลึกแล้วจะพบว่าเกิดจากความขัดแย้งเชิงอัตลักษณ์ทั้งสิ้น โดยเป็นสิ่งที่ เรียกว่า “วาทกรรมอัตลักษณ์”

การสร้างอัตลักษณ์มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกับอำนาจซึ่งไม่ใช่อำนาจแบบใช้กำลังบังคับ แต่เป็นกระบวนการครอบงำตัวตนที่แยกออกจากตัวตนดั้งเดิมเป็นตัวตนชนิดใหม่เช่นเดียวกับอัตลักษณ์ความเป็นไทยได้ถูกสร้างขึ้น จากอัตลักษณ์ท้องถิ่น ที่มีความแตกต่างหลากหลายของคนในชาติด้วยการ หยิบยกวัดวัฒนธรรมของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งขึ้นมาเป็นวัฒนธรรมหลักและใช้เป็นเครื่องมือหลอหลอมอัตลักษณ์ความเป็นไทย ฉะนั้นการทำความเข้าใจอัตลักษณ์จึงช่วยให้มองเห็นกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ที่อยู่เบื้องหลังสิ่งที่มองเห็นปรากฏการณ์ทางสังคม

ในยุคโลกาภิวัตน์ก่อให้เกิดอัตลักษณ์ชนิดใหม่ขึ้น เป็นอัตลักษณ์ของความทันสมัย เป็นอัตลักษณ์ของบริโภคนิยม เป็นอัตลักษณ์ของระบบทุนนิยม ซึ่งพยายามครอบงำสังคมโลกให้มีลักษณะเดียวกัน มีอัตลักษณ์ที่คล้ายคลึงกัน โดยการหลอมละลายอัตลักษณ์ดั้งเดิมของผู้คนลงด้วยกระบวนการที่ เรียกว่า “ขบวนการโลกาภิวัตน์” แต่สังคมโลกเป็นสังคมที่มีองค์ประกอบของความแตกต่าง หลากหลายจากความเจริญก้าวหน้าของลัทธิการปกครองแบบประชาธิปไตยก่อให้เกิดการยอมรับใน สิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์มากขึ้น ทำให้เกิดการยอมรับในความแตกต่างหลากหลายมากขึ้น นักวิชาการเรียกสังคมลักษณะเหล่านี้ว่า “สังคมพหุลักษณะ” ขณะที่พลังของโลกาภิวัตน์เองได้ก่อให้เกิดกระแสที่ต่อต้านขึ้นหลายลักษณะ เกิดกระแสท้องถิ่นนิยมเด่นชัดขึ้นแม้จะเกิดการหลอมละลายอัตลักษณ์ที่แตกต่างหลากหลายก่อให้เกิดเป็นอัตลักษณ์ใหม่ขึ้น แต่ยังคงโยงกับระบบคุณค่าหรือความเป็นชุมชนแบบใดแบบหนึ่ง ซึ่งนำไปสู่การรื้อฟื้นอัตลักษณ์ในอดีตในแง่นี้ทำให้อัตลักษณ์มีลักษณะเป็น “กระบวนการ” มากกว่าค่านิยมแทนตัวตนหรือการใช้สัญลักษณ์ตัวสื่อความหมาย

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า ความสำคัญของอัตลักษณ์ คือ การใช้สัญลักษณ์ (Symbol) เพื่อการแสดงออกซึ่ง ความสัมพันธ์ต่าง ๆ จะกระทำโดยผ่านระบบสัญลักษณ์ที่หลายรูปแบบในอีกด้านหนึ่งอัตลักษณ์ ก็ยังเกี่ยวข้องกับมิติ “ภายใน” ของความเป็นตัวมนุษย์อย่างมากทั้งในด้านของอารมณ์ความรู้สึกมนุษย์ให้ ความหมายหรือเปลี่ยนแปลงความหมายที่เกี่ยวกับตนเองในกระบวนการที่เขาสัมพันธ์กับโลกและปริณทลของอัตลักษณ์และตัวตนที่มันซ่อนที่บออัตลักษณ์เหล่านั้นยังเป็นผลผลิตที่สำคัญของสังคมที่มนุษย์อาศัยอยู่และยังเป็นความสัมพันธ์ระหว่างตัวมนุษย์กับคนอื่น ๆ อัตลักษณ์จึงได้จัดเตรียมการเชื่อมโยงระหว่างบุคคลกับโลกที่เขาอาศัยอยู่ นอกจากนี้อัตลักษณ์ยังรวมถึงเรื่องราว “ฉันมองตัวเอง อย่างไรและคนอื่นมองฉันอย่างไร” มันเข้าไปเกี่ยวกับตัวตนและสิ่งที่อยู่ภายในมันเป็นการกำหนดตำแหน่งที่ระลึกจากสังคมซึ่งเกิดขึ้นจากการที่คนอื่นรับรู้ด้วยไม่ใช่แค่

มนุษย์รับรู้เท่านั้น อย่างไรก็ตาม การที่มนุษย์มองตัวเราอย่างไรและคนอื่นมองเราอย่างไรมันอาจจะมา สอดคล้องกันเสมอไป

2.1.4 กระบวนการสร้างอัตลักษณ์

กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ หมายถึง การสร้างทางชาติพันธุ์ให้เกิดขึ้นภายใต้ ความสัมพันธ์ทางสังคมที่สลับซับซ้อน หลากหลาย ไม่หยุดนิ่งมาตั้งแต่อดีต สันนิษฐานกันว่ากลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่อาศัยอยู่ในบริเวณใกล้เคียงกัน ณ ช่วงเวลาเดียวกัน มีการติดต่อสัมพันธ์ทั้งในเชิงซื้อขาย แลกเปลี่ยน สิ่งของจนถึงการบรรพชาอุปสมบทกัน ความสัมพันธ์ดังกล่าวก่อให้เกิดการหยิบบ่มและผสมปนเปทางวัฒนธรรมระหว่างกัน ดังนั้น เมื่อกลุ่มชาติพันธุ์แต่ละกลุ่มต้องการรักษาความเป็นหนึ่งเดียว หรือความเป็นปึกแผ่นในพวกเดียวกัน กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์เพื่อสร้างความเหมือนในพวกเราและความต่างในพวกเขาจึงเกิดขึ้น ในกระบวนการนี้ อาจมีทั้งการสร้างขึ้นมาใหม่อย่างสิ้นเชิงและการหยิบบ่มบางส่วนทางวัฒนธรรมคนอื่นมาทำให้เป็นของเราอัตลักษณ์ที่ถูกสร้างขึ้นในยุคหนึ่ง แต่เมื่อกาลเวลาเปลี่ยนไปอัตลักษณ์อาจใช้ไม่ได้ผล (วันดี สันติวุฒิมะธ, 2545)

เนื่องจากกลุ่มชาติพันธุ์แต่ละกลุ่มมีการปรับตัวและหยิบบ่ม วัฒนธรรมระหว่างกัน ด้วยเหตุนี้เมื่ออัตลักษณ์เก่ามีพลังน้อยลงอัตลักษณ์ใหม่จึงถูกสร้างขึ้นมาทดแทน อัตลักษณ์จึงเป็นสิ่งที่ไม่แน่นอนตายตัวและไม่หยุดนิ่งการสืบทอดและผลผลิตอัตลักษณ์ใหม่จึงเกิดขึ้นได้เสมอภายใต้กาลเวลา และบริบททางสังคมที่เปลี่ยนไปซึ่ง (ยศ สันตสมบัติ, 2545) ได้กล่าวถึง อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์มิใช่ผลผลิตทางเชื้อชาติและวัฒนธรรมหากแต่อัตลักษณ์ถูกสร้างขึ้นและสร้างใหม่เป็นกระบวนการอย่างสัมพันธ์กับบริบทและสถานการณ์ที่เปลี่ยนไปตามกาลเวลา และการเลื่อนไหลของเครือข่ายแห่งความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ประเด็นสำคัญในการทำความเข้าใจกับอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ในลักษณะสัมพันธ์จึงอยู่ที่ว่า อัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ไม่อาจดำรงอยู่อย่างโดด ๆ แยกออกจากหากจากความสัมพันธ์กับชนกลุ่มอื่น ๆ กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ในบริบทของความเป็นชาติพันธุ์จึงไม่อาจแยกออกได้จากความสัมพันธ์เชิงอำนาจ และโครงสร้างความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ การเมือง และสัญลักษณ์สำหรับ

อานันท์ กาญจนพันธุ์ (2544) ได้กล่าวว่า สิทธิชุมชนตามความเชื่อในมิติของระบบคุณค่าจริง ๆ แล้วไม่ได้มีนัยเฉพาะที่เป็นเพียงความเชื่อดั้งเดิมเท่านั้น แต่หมายถึงคุณค่าที่มีการปรับเปลี่ยนผ่านกระบวนการผลิตความเชื่อเดิมมาใช้ในสถานการณ์ใหม่ เพื่อตอบสนองและปรับตัวกับสถานการณ์ใหม่ที่กำลังเผชิญหน้าอยู่ในการปรับตัวนี้ชุมชนให้ความสำคัญกับการมองสิทธิชุมชนในมิติของอำนาจมากขึ้น เพราะการที่รู้ว่าชุมชนมีสิทธิอย่างไรนั้นขึ้นอยู่กับ การสร้างความชอบธรรมของชุมชน ซึ่งถือ ว่าเป็นความพยายามอย่างหนึ่งในการจะบอกให้คนอื่นรู้ว่าชุมชนนั้นเป็นใคร และเกี่ยวข้องโดยตรงกับการแสดงอัตลักษณ์ของชุมชนซึ่งเป็นความพยายามที่จะกำหนดความสัมพันธ์ของชุมชนกับกลุ่มชนอื่น ๆ ในสังคม ฉะนั้น เมื่อกลุ่มชนใดก็ตามที่รวมกันขึ้นเป็นชุมชนพวกเขาก็จะต้องพยายามที่จะบอกคนอื่นว่าพวกเขามีตัวตนอยู่อย่างไรในสังคม กล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่า อัตลักษณ์ก็คือพลังในการจัดความสัมพันธ์กับภายนอก ทั้งที่เป็นพ่อค้า นายหน้า นักธุรกิจ หรือหน่วยงานทั้งของเอกชนและรัฐบาลในขณะเดียวกัน

อรรถจักร สัตยานุรักษ์ (2548) มีความเห็นที่สอดคล้องในทำนองเดียวกันและได้มีความเห็นเพิ่มเติมว่าภายใต้การเปลี่ยนแปลงของสถานการณ์ชุมชนมีการปรับตัวอยู่ตลอดเวลา แต่

ความเปลี่ยนแปลงในอัตลักษณ์ของชาวบ้านเป็นผลลัพธ์โดยตรงของความเปลี่ยนแปลงการรับรู้ประวัติศาสตร์ของชุมชนร่วมกัน จากเดิมที่เป็นการรับรู้ตัวตนเป็นคนบ้านไหน มาจากที่ใด และมีความสัมพันธ์ร่วมกับชุมชนใดบ้าง ในลักษณะใด และระบบความสัมพันธ์ภายในระหว่างชุมชนนี้ ชาวบ้านทั้งปวงมีศักยภาพที่จะทำอะไรได้บ้าง ตลอดจนเมื่อมีปัญหาเกิดขึ้น ได้มีการร่วมกันแก้ไขปัญหาอย่างไร ชุมชนจึงดำรงอยู่มาได้เมื่อรัฐขยายตัวเข้ามาสู่ชุมชน ได้เปลี่ยนการรับรู้ตัวตนของชาวบ้านด้วยการทำให้แต่ละคนเป็นคนของหมู่บ้านหนึ่ง ๆ ซึ่งเป็นหน่วยเล็ก ๆ ของชาติไทย พร้อมกับการขยายตัวทางด้านการบริหารและการควบคุมของระบบราชการ และชาวบ้านก็รับรู้ตนเองว่าเป็นคนที่จะต้องพึ่งพารัฐในทุกด้านทั้ง การทำมาหากิน การจัดการทรัพยากร การศึกษา สุขภาพอนามัย

จตุพร ดอนโสม กล่าวว่า การสร้างอัตลักษณ์ อาจเป็นการหยิบบัญชีลักษณะทางวัฒนธรรมจากภายนอกที่เข้ามาครอบงำ นิยามใหม่ หรืออาจคัดสรรลักษณะทางวัฒนธรรม ความเป็นอยู่ที่มีอยู่หรือเคยมีมาพื้นฟูเลือกใช้เพื่อจัดความสัมพันธ์ใหม่ให้กับกลุ่มชาติพันธุ์นั้นๆ สามารถดำรงอยู่ได้อย่างมีศักดิ์ศรี ซึ่งแนวทางการวิเคราะห์อัตลักษณ์กำลังเป็นที่นิยมในปัจจุบัน การสร้างอัตลักษณ์นั้นๆ อาจใช้เป็นยุทธวิธีการพัฒนาชุมชน หรือสังคม หรือเสริมสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชนท้องถิ่น มีการผลักดันโดยหน่วยงานและบุคคลภายนอก หลายชุมชนที่อัตลักษณ์ถูกสร้างขึ้นโดยองค์กรและหน่วยงานต่างๆ จำนวนมากนับตั้งแต่หน่วยงานของรัฐที่ผลิตอัตลักษณ์ผ่านการพัฒนาและการส่งเสริมการอนุรักษ์ พื้นฟู มีการปรับเปลี่ยนระบบและสร้างกระบวนการใหม่ๆ เพื่อหาอัตลักษณ์ให้กับชุมชนหรือสังคมผ่านการสร้างอัตลักษณ์ การทำความเข้าใจตัวตน ทั้งเรื่องความแตกต่างผ่านการสร้าง การปรับ และเปลี่ยนอัตลักษณ์ การรื้อสร้างเรื่องเก่าการผลิตซ้ำในแบบใหม่เพื่อต่อยอดเรื่องราวทางวัฒนธรรมเกิดเป็นความเข้าใจในตัวตนของตนเอง และเกิดการทำความเข้าใจต่ออีกหลากหลายกลุ่มที่มีความแตกต่างกันในเรื่องของวัฒนธรรม เอกลักษณ์ ทางสังคม เกิดการยอมรับและอยู่ร่วมกันได้อย่างแท้จริงเป็นอัตลักษณ์ที่สร้างขึ้นจากพลังสังคม ที่เกิดบนความหลากหลายทางวัฒนธรรม และชาติพันธุ์ในสังคมปัจจุบัน (จตุพร ดอนโสม, 2555)

ขณะที่ สำลี รักสุทธี กล่าวว่า บุญข้าวสากเป็นการทำบุญอุทิศให้กับบรรพบุรุษ ซึ่งชาวอีสานได้ทำอย่างต่อเนื่องจนกลายมาเป็นประเพณีที่สำคัญที่ชาวอีสานจะต้องทำในเดือนสิบ โดยที่คนทั่วไปเข้าใจว่าการทำบุญข้าวสากเป็นการอุทิศส่วนกุศลให้กับบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วเท่านั้น กล่าวว่า วันรับเปรต คือบุญข้าวประดับดิน ส่วนวันส่งเปรต คือบุญข้าวสาก ในการทำบุญอุทิศส่วนกุศลแก่ญาติที่ล่วงลับตามฮีตที่ 10 นี้ ชาวบ้านจะถือโอกาสเลี้ยงตาแฮกของชาวอีสาน จะหมายถึง ภูมินาหรืออารักขาที่ทำหน้าที่รักษาความอุดมสมบูรณ์ของนาข้าว โดยนำอาหารที่ เรียกว่า “ข้าวสาก” ที่เหลือจากทำพิธีสงฆ์ไปวางไว้ที่ที่นาของตนเพื่อเช่นสรวงตาแฮก (สำลี รักสุทธี, 2556)

ดังนั้น พระครูโกวิทสุตาภรณ์ (สมมติ โกวิท), 2564, หน้า 28-29) กล่าวว่า บุญข้าวสากกับการสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาท โดยอธิบายว่า บุญข้าวสากคือ ข้าวที่ถวายพระสงฆ์ด้วยการจับฉลากเป็นประเพณีอันดีงามที่ถวายกันในวันเพ็ญเดือน 10 เรียกว่า ข้าวสาก โดยคำว่า สากมาจากคำว่า ฉลาด ในภาษาไทย หมายถึง ข้าวสากหรือชราภาพ ซึ่งแต่ละพื้นที่ไม่เหมือนกันบางที่จัดเป็นเครื่องใช้ทั่วไป เช่น สบู่ ผงซักฟอก ยา หรือบางแห่งอาจจะทำอาหารแห้งก่อนจะนำไปประกอบพิธีกรรมด้วยการจับฉลากและหากได้ฉลากพระภิกษุสามเณรรูปใดก็จะนำไปถวายรูปนั้น

จากที่กล่าวมาสรุปว่า กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ช่วยให้เห็นความละเอียดอ่อนของอำนาจในกระบวนการอัตลักษณ์ความเข้าใจในเรื่องอำนาจและอัตลักษณ์ช่วยให้เรารู้เท่าทันและเข้าใจถึงที่มาของความรุนแรงทางสังคมรอบ ๆ ตัวเรา กระบวนการสร้างอัตลักษณ์จะปะปนอยู่ในชีวิตประจำวันของเราโดยไม่ตระหนักรู้เราต้องตกอยู่ภายในภายใต้โครงสร้างของมันใช้มันและถูกมันใช้เกือบตลอดเวลาและหากมองไปรอบ ๆ ตัวจะพบความรุนแรงเชิงสัญลักษณ์ของการกีดกันและการแบ่งแยกอยู่เสมอ

2.2 แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อ

ความเชื่อของมนุษย์เกิดจากความรู้สึกที่ไม่ปลอดภัยจากอำนาจเหนือธรรมชาติเมื่อเกิดเหตุการณ์ ทางธรรมชาติที่ทำอันตรายต่อชีวิต และทรัพย์สินของมนุษย์และเมื่อมนุษย์หาเหตุผลมาอธิบายไม่ได้ จึงเกิดความคิดว่าจะต้องมีสิ่งใด สิ่งหนึ่งบันดาลให้เป็นไปและสิ่งนั้นจะต้องมีอำนาจเหนือธรรมชาติ ซึ่งไม่สามารถบอกได้ว่าอำนาจเหนือธรรมชาตินั้นคืออะไร จึงมีจินตนาการขึ้นตามความรู้สึกว่าสิ่งที่มี อำนาจเหนือธรรมชาติคือ ภูตผีปีศาจ วิญญาณ เทวดา นางไม้ เป็นต้น (दनัย ไชโยธยา, 2538, หน้า 68-69) ความเชื่อเป็นส่วนหนึ่งของ ความเป็นมนุษย์ความเชื่อสิ่งเหนือธรรมชาติย่อมมีอิทธิพลต่อชีวิตมนุษย์ หมายถึง เชื่อในพลังอำนาจ ที่จะบันดาลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสิ่งใดสิ่งหนึ่งในจักรวาล ความเชื่อในปัญญาของมนุษย์ใช้เหตุผล ไม่ยอมขึ้นอยู่กับอำนาจของสิ่งที่มองไม่เห็นและไม่สามารถพิสูจน์ได้ความรู้เหตุผลคือลำดับสูงสุดแห่ง ปัญญาของมนุษย์เป็นมูลเหตุให้เกิดพระพุทธศาสนา (दनัย ไชโยธยา, 2538, หน้า 73) คนพื้นเมืองในสังคมไทยโบราณ ยังไม่รู้จักศาสนา พุทธและพราหมณ์ (ฮินดู)แต่ก็มีศาสนาผีเพราะนับถือผีพื้นเมืองของแต่ละเผ่าและอำนาจเหนือธรรมชาติ ผีพื้นเมืองมีหลายระดับ เช่น ผีเรือน ผีบ้าน ผีฟ้า พญาแถน ผีเหล่านี้ติดต่อกับคนได้โดยผ่านหมอผีที่เป็น ผู้หญิงเรียกกันว่าคนทรงหรือร่างทรง ทุกคนในเผ่าหรือในท้องถิ่นเดียวกันย่อมอยู่ภายใต้อำนาจทาง พิธีกรรมของหมอผี(คนทรง) ที่เป็นผู้หญิงระบบความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับศาสนาผีคือความเชื่อเรื่องขวัญ คือมีความเชื่อว่าคนเรามีส่วนประกอบสำคัญอยู่ 2 ส่วน คือ ส่วนที่เป็นตัวตน ได้แก่ ร่างกาย กับส่วนที่ไม่เป็นตัวตน ได้แก่ขวัญ เป็นต้น

ทั้งนี้ ความเชื่อในทางพุทธศาสนาของสังคมไทย คือ สิ่งที่มีมนุษย์สร้างสรรค์ขึ้น เมื่อเกิดเป็นระบบขึ้นในสังคมมักเรียกว่าศาสนา มีบทบาท สำคัญในการเชื่อมโยงสถาบันต่างๆ ทั้งในด้านการเมือง การปกครอง เศรษฐกิจ และสังคม ความเชื่อทางศาสนาจึงเป็นสถาบันหลักทางวัฒนธรรมความเจริญของสังคมโดยตรง เมื่อคนไทยมีความเชื่อ นั้นหมายถึง การไว้วางใจกัน การเชื่อถือ การนับถือว่าศักดิ์สิทธิ์ส่วนศาสนาแปลตามศัพท์ว่าคำสอน การสอน เป็นระบบความเชื่ออย่างใดอย่างหนึ่ง ในขณะที่ลัทธิหมายถึงสิ่งที่รับเอามานับถือและปรัชญา หมายถึง หลักแห่งความรู้และความจริงเรื่องกำเนิดศาสนามีหลายทฤษฎีมีทั้งที่เห็นว่าเป็นเรื่องธรรมชาติของมนุษย์ เกิดมาพร้อมกับมนุษย์ ทฤษฎีที่ว่าเกิดเพราะความกลัว และที่เห็นว่าเป็นปรากฏการณ์ในสังคมมนุษย์ (นิตี เอียวศรีวงศ์, 2543, หน้า 50) ความเชื่อจึงถือเป็นเรื่องราวความศรัทธาที่คนในชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมีต่อสิ่งต่าง ๆ ที่เชื่อว่าสิ่งนั้นจะสามารถบันดาลให้ตนมีความสุขหรือความทุกข์ได้ในชีวิตอันเป็นความเชื่อที่คนในชุมชนมีต่อสิ่งนอกเหนือธรรมชาติโดยเฉพาะเรื่องผีวิญญาณที่อยู่คู่กับชุมชนมาอย่างยาวนานจน

เป็นส่วนหนึ่งของชีวิตของคนในชุมชนสู่การกำหนดเป็นสิ่งที่สูงสุดที่เคารพนับถือ

2.2.1 ความหมายของความเชื่อ

พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยาอังกฤษ-ไทย (2524, หน้า 42) ให้ความหมายเกี่ยวกับความเชื่อไว้ 2 นัยด้วยกันคือ 1) การยอมรับข้อเสนอข้อใดข้อหนึ่งได้ว่าเป็นความจริง ความเชื่อที่อาจจะมีพื้นฐานจากหลักฐานข้อเท็จจริงที่เชื่อได้หรือมีพื้นฐานจากความเด็ดฉันทจากการนึกรู้เอาเอง หรือจากลักษณะที่ทำให้เกิด ความเข้าใจไขว่ไขว่ก็ได้เพราะฉะนั้น ความเชื่อจึงมีได้ขึ้นอยู่กับความจริงเชิงวัตถุวิสัยในเนื้อหา ความเชื่ออาจจะแปลกกิดการก็ได้ 2) การยอมรับข้อเสนอข้อใดข้อหนึ่งว่า เป็นจริง โดยที่ยังมิได้พิสูจน์ได้โดยวิธีการของวิทยาศาสตร์จากข้อความนี้ให้ความหมายของความเชื่อไว้ว่า “ความเชื่อ” หมายถึง การยอมรับต่าง ๆ ว่าเป็นจริง มีอยู่จริง และมีอำนาจที่จะบันดาลให้เกิดผลดีหรือผลร้ายต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ถึงแม้ว่าสิ่งนั้นจะไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าเป็นความจริงด้วยเหตุผล แต่เป็นที่ยอมรับกันในกลุ่มชนหรือสังคม

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ และปหาณี วิถีวัฒนา (2526, หน้า 14) กล่าวว่า ความเชื่อเป็นธรรมชาติที่เกิดขึ้นกับมนุษย์และถือว่าเป็นวัฒนธรรมของมนุษย์อย่างหนึ่งการดำรงชีวิตของมนุษย์ในสมัยโบราณที่มีความเจริญทางด้านวิชาการน้อย ความเชื่อจึงเกิดจากการเกิดขึ้นและการเปลี่ยนแปลงของธรรมชาติที่มนุษย์เชื่อว่าเป็นการบันดาลให้เกิดขึ้นจากอำนาจของเทวดา พระเจ้า หรือภูตผีปีศาจ ดังนั้นเมื่อเกิดปรากฏการณ์ต่าง ๆ ขึ้น เช่น ฝนตก พายุพัด ไฟไหม้ แผ่นดินไหว ภูเขาไฟระเบิด อุทกภัย และวาทภัยต่าง ๆ ขึ้นล้วนเป็นสิ่งที่มโหฬารต่อชีวิตหรือความเป็นอยู่ของมนุษย์ มนุษย์จึงพยายามที่จะคิดหาวิธีการที่จะก่อให้เกิดผลในทางที่ดีและเกิดความสุขให้กับตนเอง เพื่อกระทำต่อสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติเหล่านั้น ทำให้เกิดเป็นแนวทางปฏิบัติที่เป็นพิธีกรรมเป็นต้น ให้ความเชื่อแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ 1) ความเชื่อทั่ว ๆ ไป หรือความเชื่อธรรมดา เช่น นรก สวรรค์ความฝัน 2) ความเชื่อที่แฝงไว้ด้วยความกลัว หรือความเชื่อทางไสยศาสตร์

ธวัช ปุณโณทก (2528, หน้า 61-72) กล่าวว่า ความเชื่อ คือ การยอมรับอันเกิดอยู่ในจิตสำนึกของมนุษย์ต่อพลังอำนาจเหนือธรรมชาติที่เป็นผลดีหรือผลร้ายต่อมนุษย์นั้น ๆ หรือสังคมมนุษย์นั้นๆ แม้ว่าพลังอำนาจเหนือธรรมชาติเหล่านั้นไม่สามารถที่จะพิสูจน์ได้ว่าเป็นความจริง แต่มนุษย์ในสังคมหนึ่งยอมรับและให้ความเคารพเกรงกลัวสิ่งเหล่านี้เรียกว่าความเชื่อ ฉะนั้น ความเชื่อจึงมีขอบเขตกว้างขวางมาก

วิลาวรรณ ปานทอง และคณะ (2551, หน้า 98-111) กล่าวว่า ความเชื่อเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้มีค่านิยมเกิดขึ้นในสังคม และเป็นฐานแห่งการเกิด พิธีกรรมที่มนุษย์สืบสานและปฏิบัติ เนื่องจากมนุษย์มีทัศนคติแห่งจิตนิยมไม่ว่าจะเป็นความเชื่อที่มี ต่อปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติหรือปรากฏการณ์ทางสังคมที่มนุษย์กำหนดให้เกิดขึ้น ความเชื่อ จึงเป็นวิถีแห่งปัญญาที่เป็นกุศโลบายในการรวมชุมชนให้เกิดชีวะวิถีดำเนินไปในทิศทางเดียวกัน เป็นฐานรากสำคัญในการหลอมรวมความคิด ความรู้สึกของทุกคนให้พร้อมในการสร้างสรรค์ ความสุขสงบให้เกิดแก่กลุ่มของตน

คนคิตา พรหมสุวรรณ (2551, หน้า 4) กล่าวว่า ความเชื่อเป็นพลังทางจิตวิญญาณที่สร้างความผูกพันระหว่างคนรุ่นเก่ากับรุ่นใหม่ในชุมชน

สมชาย สุขสถิตย์ (2553, หน้า 22) กล่าวว่า ความเชื่อเป็นองค์ประกอบทางวัฒนธรรมที่ช่วยกำหนดบทบาทหน้าที่ของสมาชิกในครอบครัวและเครือญาติ

วิภาดา ทองศรี (2554, หน้า 15) กล่าวว่า ความเชื่อมีความหมายเชื่อมโยงกับศีลธรรมและคุณธรรมที่คนไทยยึดถือ โดยเน้นความกตัญญูต่อบรรพบุรุษ

สุรพล ดำริห์กุล (2556, หน้า 30) กล่าวว่า ความเชื่อมีลักษณะเป็นบรรทัดฐานทางสังคมที่ช่วยให้เครือญาติอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข

ปานตา ศรีคง (2560, หน้า 8) กล่าวว่า ความเชื่อ คือ การยอมรับต่าง ๆ ว่าสิ่งนั้นเป็นจริง สิ่งนั้นมีอยู่จริงและมีอำนาจที่จะบันดาลให้เกิดผลดีหรือผลร้ายต่อการดำรงชีวิตของเผ่าพันธุ์ถึงแม้ว่าสิ่งนั้นจะไม่สามารถพิสูจน์ได้ว่าเป็นความจริงด้วยเหตุผลทางวิทยาศาสตร์ แต่เป็นที่ยอมรับกันในกลุ่มเผ่าพันธุ์นั้น

เสาวลักษณ์ ปิพิมาย และคณะ (2564, หน้า 8) กล่าวว่า ความเชื่อ (Belief) หมายถึง ความรู้สึกนึกคิด อันเกิดขึ้นภายใต้จิตสำนึกของมนุษย์ ในการยอมรับ เชื่อมั่น และนับถือศรัทธาในสิ่งหนึ่งสิ่งใด แม้ว่าจะไม่สามารถหาเหตุผลใดมาสนับสนุนหรือพิสูจน์ขอเท็จจริงได้ แต่มนุษย์ก็ให้การยอมรับปฏิบัติและสืบทอดความเชื่อเหล่านั้นเรื่อยมาและบางอย่างอาจมีหลักฐานอย่างเพียงพอที่จะพิสูจน์ได้

Malinowski (1948, p. 58) กล่าวว่า ความเชื่อเป็นระบบความหมายที่ให้คำอธิบายต่อโลกและสร้างความมั่นคงทางสังคม

Durkheim (1995, p. 215) กล่าวว่า ความเชื่อคือกลไกที่รวมคนเข้าด้วยกันผ่านพิธีกรรมและศาสนา

จากความหมายของความเชื่อที่กล่าวมาสรุปได้ว่า ความเชื่อ หมายถึง การยอมรับว่าสิ่งใดสิ่งหนึ่งมีอยู่จริงและมีอำนาจส่งผลต่อชีวิตมนุษย์ แม้ไม่อาจพิสูจน์ได้ด้วยวิทยาศาสตร์ แต่เป็นที่ยอมรับร่วมกันในกลุ่มชน ความเชื่อมีทั้งด้านที่เกี่ยวข้องกับอำนาจเหนือธรรมชาติ ศีลธรรม วัฒนธรรม และการสร้างความสัมพันธ์ในชุมชน นอกจากนี้ ความเชื่อยังทำหน้าที่เป็นรากฐานของค่านิยม พิธีกรรม และความสามัคคีของเครือญาติและสังคม ซึ่งการวิจัยครั้งนี้เป็นความเชื่อทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด

2.2.2 สาเหตุของความเชื่อ

ความเชื่อส่วนใหญ่จะเป็นเรื่องที่สืบทอดกันมาที่มาจากบิรบทางสังคมในช่วงนั้น และความเชื่อได้จัดระบบคนในชุมชนให้อยู่ร่วมกันตามแนวทางที่ผ่านมา อิทธิพลและพลังของความเชื่อ อาจจะมีแปรไปตามสถานการณ์ทางสังคมบ้างแต่บทบาทของความเชื่อจะอยู่ในจิตสำนึกของกลุ่มคนที่มีความเชื่อนั้นค่อนข้างยาวนาน (Gosaet, S., 2010) โดยความเชื่ออาจมีสาเหตุมาจากความกลัวและความไม่รู้ต่อสิ่งที่เกิดขึ้นนั้น ถ้ามนุษย์ไม่ทราบหรือไม่ทราบสาเหตุ ก็จะแสวงหาคำตอบ อาจใช้วิธีการเดา หรือ เปรียบเทียบกับสิ่งที่ตนเคยรู้มาก่อน บางครั้งความเชื่อนั้นก็ดูเหมือนไร้เหตุผลหรือบางครั้งก็ดูเป็นเหตุเป็นผลน่าเชื่อถือ เช่น เมื่อได้พบกับเหตุการณ์ธรรมชาติเช่น ฝนตก ฟ้าผ่า ฟ้าแลบ หรือแผ่นดินไหวก็เกิดความคิดว่าต้องมีสิ่งใดบังคับให้เกิดเหตุการณ์เช่นนี้เป็นต้น เช่น ฝนตกเพราะนาคไให้น้ำ ฟ้าแลบเพราะแสงจากแก้วเมฆลาใช้ล่อรามสูร ฉะนั้น เมื่อพบเหตุการณ์ธรรมชาติก็เกิดความคิดว่าจะต้องมีบางสิ่งอยู่เบื้องหลัง หรือบังคับให้เป็นอย่างนั้น มนุษย์จึงอธิบายปรากฏการณ์ธรรมชาติด้วยเหตุผลทางไสยศาสตร์และสมมติว่าเป็นเทพเจ้าหรือผีมีรูปร่างกระทำส่งผลให้เกิดพิธีกรรมต่างๆ หรือสาเหตุที่เกิดจากความเชื่อที่เกิดจากเจตนาของบรรพบุรุษ หรือผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์มากกว่าต้องการจะ ให้ลูกหลานหรือคนในสังคมนั้นๆ เชื่อฟังและปฏิบัติตาม เพราะ

บางครั้งการห้ามตรงๆ หรือชี้แจงบางคน ก็อาจจะไม่เข้าใจหรือคัดค้าน ฉะนั้นบรรพบุรุษหรือผู้รู้ก็จะคิดหาวิธีการให้เด็กเห็นถึงอาถรรพ์ เด็กจะไม่ฝ่าฝืนหรือปฏิบัติตามอำเภอใจ บรรพบุรุษจึงพยายามปลูกฝังความเชื่อเหล่านั้นไว้ซึ่งความเชื่อเหล่านั้นอาจมีเหตุผล หรือ ความเชื่อบางอย่างก็อาจจะมงายไร้เหตุผลก็ได้ (เทพ สงวนกิตติพันธ์, 2545)

มณี พยอมยงค์ (2528, หน้า 66-122) ได้กล่าวถึงสาเหตุของการเกิดความเชื่อ ว่าความเชื่อเกิดจากสิ่งที่มีอำนาจเหนือมนุษย์ได้แก่อำนาจดิน ฟ้า อากาศ ภัยจากธรรมชาติหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น มนุษย์ไม่สามารถรู้สาเหตุว่าเกิดจากอะไรจึงทำให้มนุษย์เกิดความรู้สึกยอมรับและเชื่อถืออำนาจเหล่านั้นบางครั้งก็วิงวอนขอความช่วยเหลือต่อสิ่งที่ตนเชื่อถือ

คนคีตา พรหมสุวรรณ (2551, หน้า 4) กล่าวว่า สาเหตุของการเกิดความเชื่อ ว่ามีมากมายหลายประการสาเหตุที่สำคัญได้แก่การที่มนุษย์ไม่สามารถเข้าใจปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นได้ด้วยความไม่รู้ จึงเกิดการตั้งสมมติฐานว่าน่าจะมีอำนาจลึกลับเหนือธรรมชาติดลบันดาลให้เป็นไปตามเช่นนั้นจึงเกิดเป็นพิธีกรรมต่างๆ ตามความเชื่อนั้น

เสาวลักษณ์ ปิพิมาย และคณะ (2564, หน้า 9) กล่าวว่า ความเชื่อเป็นธรรมชาติที่เกิดขึ้นกับมนุษย์และถือว่าเป็นวัฒนธรรมของมนุษย์อย่างหนึ่ง การดำรงชีวิตของมนุษย์ในสมัยโบราณที่มีความเจริญทางด้านวิชาการน้อย ความเชื่อจึงเกิดจากความรู้สึกที่ไม่ปลอดภัยจากอำนาจเหนือธรรมชาติเมื่อเกิดเหตุการณ์ทางธรรมชาติที่ทำอันตรายต่อชีวิตและทรัพย์สินของมนุษย์และเมื่อมนุษย์หาเหตุผลมาอธิบายไม่ได้ จึงเกิดความคิดว่าจะต้องมีสิ่งใดสิ่งหนึ่งบันดาลให้เป็นไป และสิ่งนั้นจะต้องมีอำนาจเหนือธรรมชาติซึ่งไม่สามารถบอกได้ว่าอำนาจเหนือธรรมชาตินั้นคืออะไร จึงมีจินตนาการขึ้นตามความรู้สึกว่าสิ่งที่มีอำนาจเหนือธรรมชาติคือ ภูตผี ปีศาจ วิญญาณ เทวดา นางไม้ เป็นต้น

2.2.3 คติความเชื่อ

ในแต่ละสังคมย่อมมีการสร้างระเบียบแบบแผน ในสังคมไทยภูมิปัญญาด้านความเชื่อที่มีอิทธิพลต่อคนไทยมีอยู่ 2 ความเชื่อ คือ คติความเชื่อในพระพุทธศาสนาและคติความเชื่อในเรื่องจิตวิญญาณ

1) คติความเชื่อในพระพุทธศาสนา คติความเชื่อในพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการปฏิบัติของสังคมไทยมาเป็นเวลาช้านาน พระพุทธศาสนาทำให้คนไทยมีกรอบความคิดและโลกทัศน์เป็นไปตามคำสั่งสอนในพระพุทธศาสนา คนไทยมองธรรมชาติตามหลักพระพุทธศาสนา คือ สรรพสิ่งมีเกิด มีดับ มีความเสื่อม และมีความเจริญตามลำดับ คำสอนในด้านการปกครองของพระพุทธศาสนาได้กลายมาเป็นหลักในการปกครองประเทศของพระมหากษัตริย์โดยหลักคำสอนทั้งทศพิธราชธรรม 10 และจักรวรรดิวัตร 12 ในด้านขนบธรรมเนียมประเพณีพระพุทธศาสนาเป็นรากฐานสำคัญของขนบธรรมเนียมประเพณีของไทยเกือบทุกด้าน ทั้งจารีตประเพณีซึ่งเป็นเรื่องของศีลธรรม อีกทั้งในช่วงเวลาก่อนหน้าการปฏิรูปการศึกษาในสมัยรัชกาลที่ 5 สถาบันที่มีบทบาทในการศึกษาสังคมไทยคือสถาบันพระพุทธศาสนา โดยเป็นแหล่งในการถ่ายทอดความรู้ทางการศาสนาและศิลปวิทยาต่าง ๆ พระพุทธศาสนายังเข้ามามีบทบาทในสังคมไทย ในด้านภาษา ได้แก่ ภาษาบาลีและภาษาสันสกฤต ซึ่งเป็นภาษาที่นิยมใช้ในพระพุทธศาสนานิกายเถรวาทและพระพุทธศาสนานิกายมหายาน ดังนั้นวัดในพระพุทธศาสนาดำรงฐานะเป็นศูนย์กลางของชุมชน โดยดำรงฐานะสำคัญสำหรับชุมชนในหลายด้าน คติความเชื่อในพระพุทธศาสนา จึงเป็นภูมิปัญญาสำคัญที่สุดของสังคมไทย

เนื่องจากเป็นรากฐานทางภูมิปัญญาที่ให้กำเนิดภูมิปัญญาด้านอื่น ๆ ในสังคมไทย (ภัทรพร สิริกาญจน, 2557, หน้า 277)

2) คติความเชื่อในเรื่องจิตวิญญาณ เป็นคติความเชื่อสำคัญที่ใช้อธิบายปรากฏการณ์ต่าง ๆ ที่มนุษย์ไม่สามารถอธิบายได้ คนไทยนับถือผีตั้งแต่ก่อนนับถือพระพุทธศาสนาที่ผีสามารถแบ่งได้เป็นผีฟ้าอยู่บนสวรรค์ เป็นที่นับถือในหมู่ชาวไทยบริเวณลุ่มแม่น้ำโขง ผีเมืองเป็นผีที่ปกปักษ์รักษาเมือง เป็นที่นับถือของคนไทยทุกภูมิภาค ผีบรรพบุรุษของชนเผ่าต่าง ๆ ผีบ้านเป็นบรรพบุรุษของหมู่บ้าน และผีเรือนเป็นผีที่สิงอยู่ในบ้านเรือนนอกจากนี้ยังมีผีชนิดอื่น ๆ อีก (สมหมาย ชินนาค, 2539)

พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542 ให้ความหมายของคำว่า คติความเชื่อชาวบ้าน หมายถึง “ เรื่องราวของชาวบ้านที่เป็นของเก่า เล่าปากต่อปากและประเพณีสืบ ๆ กันมาหลายชั่วอายุคน ในรูปของคติความเชื่อ ประเพณี นิทาน เพลง ภาษิต ปริศนาคำทายศิลปะสถาปัตยกรรม การละเล่นของเด็ก เป็นต้น” ซึ่งชาวบ้านยึดถือเป็นคติโดยไม่ต้องรองรับด้วยกฎหมาย โดยที่คนในสังคมมีความรู้สึกร่วมกันและเป็นหนึ่งเดียวกัน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546, หน้า 216)

คติความเชื่อที่มีอิทธิพลต่อคนไทยนั้น มีด้วยกัน 2 ความเชื่อ นั่นคือ การเชื่อในพระพุทธศาสนา และเชื่อในเรื่องจิตวิญญาณ โดยความเชื่อในพระพุทธศาสนาเกิดขึ้นมาในรูปแบบคำสอน จึงเกิดเป็นความเชื่อความศรัทธาในจิตใจขึ้น ส่วนความเชื่อในเรื่องของจิตวิญญาณ เป็นความเชื่อที่มนุษย์ไม่สามารถอธิบายได้ เกิดขึ้นได้จากความรู้สึกนึกคิดต่อเหตุการณ์หรือปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นเหนือการควบคุม จึงเป็นเหตุให้เกิดความเชื่อที่ต้องมีการสักการบูชา เกิดพิธีกรรมต่าง ๆ ตามมา (ศรีศักร วัลลิโภดม, 2527, หน้า 8)

จากแนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อดังกล่าวพุทธศาสนิกชนควรมีความเชื่อความศรัทธาในเรื่อง 4 ประการ คือ 1) กัมมสัทธา เชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรม คือเชื่อว่าผลกรรมเกิดจากการกระทำของตนเองทั้งกรรมดีและกรรมชั่ว สิ่งที่ได้รับทั้งความดีและความชั่ว เพราะตนทำขึ้นมาเอง โดยมีเจตนาจงใจทำทั้งที่รู้เป็นเหตุให้เกิดผลดีผลร้ายตามมาการกระทำต่าง ๆ ของมนุษย์ไม่ไร้ผล ย่อมได้รับผลนั้นไม่วันใดก็วันหนึ่งข้างหน้า โดยไม่ต้องมีการอ้อนวอน ขอร้องเทพเจ้าให้ดลบันดาลให้หรืออนอรรคยโศควาสนา 2) วิปากสัทธา คือ เชื่อในผลของกรรม หรือการกระทำของตนเชื่อว่าผลกรรมมีอยู่จริง ทำดีย่อมได้ดีทำ ชั่วย่อมได้ชั่วแน่นอน 3) กัมมัสสกตสัทธา เชื่อว่าสัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตน ตนทำกรรมใดไว้ย่อมได้รับผลของกรรมนั้นๆ แน่แน่นอนจะเป็นกรรมดีก็ตาม กรรมชั่วก็ตาม 4) ตถาคตโพธิสัทธา คือ เชื่อในความตรัสรู้ดีของพระพุทธเจ้า มีความเชื่ออย่างมั่นคงในพระพุทธเจ้าว่า พระองค์ตรัสรู้ชอบได้ด้วยพระองค์เอง ทรงประกอบด้วยพระคุณ 3 ประการ คือ พระมหากรุณาคุณ พระปัญญาคุณ พระวิสุทธิคุณ พระองค์ทรงสั่งสอนให้ประชาชนรู้แจ้งเห็นจริงในธรรมที่ควรรู้ควรเห็น ทรงบัญญัติพระวินัยไว้ดีแล้ว ทรงเป็นผู้นำทางที่ดีทรงชี้ให้เห็นว่า มนุษย์ทุกคนหากฝึกดีแล้ว สามารถบรรลุธรรมขั้นสูงสุด เข้าถึงความหลุดพ้นจากกิเลสทั้งปวงกล่าวคือ พระนิพพาน ได้อย่างที่พระองค์ทรงกระทำให้คุณเป็นแบบอย่าง (จินดา จันทรแก้ว, พุทธญาณวิทยา กำเนิด ศรัทธา และตรรก, 2541, หน้า 166) ความเชื่อดังกล่าวนี้นักพุทธศาสนิกชนควรเชื่อเอาไว้เป็นเบื้องต้น เพราะพระพุทธเจ้าทรงเป็นกรรมวาทีผู้ถือหลักการเชื่อกรรม คือ การกระทำของมนุษย์ทั้งกรรมดีกรรมชั่ว เป็นผลให้มนุษย์ได้รับผลจากการ

กระทำของตนทั้งกรรมดีและกรรมชั่ว เพราะสัตว์ทั้งหลายมีกรรมเป็นของตน มีกรรมเป็นทายาท มีกรรมเป็นกำเนิด มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์มีกรรมเป็นที่พึ่งอาศัย กรรมย่อมจำแนกสัตว์ทั้งหลายให้ดีหรือเลวต่างกัน (ม.อ. (ไทย) 14/197/356.)

2.2.4 ผลของความเชื่อ

ความเชื่อนับเป็นพื้นฐานแห่งการนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ประโยชน์ของความเชื่อ ทำให้มีลักษณะต่าง ๆ ดังนี้คือ

- 1) ความเชื่อทำให้เกิดความมั่นใจ
- 2) ความเชื่อทำให้เกิดพลัง
- 3) ความเชื่อทำให้เกิดการสร้างสรรค์
- 4) ความเชื่อทำให้เกิดความสามัคคี
- 5) ความเชื่อทำให้เกิดรูปธรรม (สัญลักษณ์)
- 6) ความเชื่อเป็นพื้นฐานให้เกิดปัญญา
- 7) ความเชื่อทำให้การนับถือศาสนาเป็นไปอย่างมั่นคง
- 8) ความเชื่อทำให้เกิดฤทธิ์ทางใจ

ในทางตรงกันข้าม หากความเชื่อนั้นเป็นความงมงายไม่ใช้วิจารณ์ญาณ กล่าวคือ เชื่อตามคำบอกเล่าของบรรพบุรุษ โดยมิได้พิจารณาไตร่ตรองหาเหตุผล ก็ทำให้เกิดผลเสียแก่ชุมชนสังคม โดยเฉพาะในการพัฒนาประเทศ เพราะนอกจากจะไม่ให้ความร่วมมือแล้ว ยังกระทำการต่อต้านอีกด้วย (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, ปทานิวัติวิวัฒนา, 2526, หน้า 14)

ดังนั้น การประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ความเชื่อถูกนำมาใช้ในชีวิตประจำวันเพื่อเชื่อมความสัมพันธ์ในเครือญาติ เช่น การเคารพผู้ใหญ่ การร่วมงานบุญ และการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ซึ่งพรทิพย์ จันทรอรุณ (2557, หน้า 19) กล่าวว่า การกราบไหว้และแสดงความเคารพผู้สูงอายุเป็นการสืบทอดความเชื่อที่สร้างความสามัคคีในครอบครัว ขณะที่ ชัยวัฒน์ มีสกุล (2558, หน้า 45) กล่าวว่า ความเชื่อในพิธีกรรมท้องถิ่น เช่น งานบุญประเพณี มีบทบาทสร้างสายใยเครือญาติให้เข้มแข็งขึ้นสอดคล้องกับ Radcliffe-Brown (1952, p. 78) ที่กล่าวว่า ความเชื่อทำหน้าที่เชื่อมโยงโครงสร้างทางสังคม โดยเฉพาะเครือญาติที่ต้องพึ่งพาอาศัยกันในชีวิตประจำวัน และสอดคล้องกับแนวคิดของ Geertz (1973, p. 89) ที่กล่าวว่า พิธีกรรมที่เกิดจากความเชื่อเป็นวิถีที่ย้ำความสัมพันธ์และบทบาททางสังคมของเครือญาติ เป็นต้น

2.3 แนวคิดเกี่ยวกับพิธีกรรม

พิธีกรรมที่มีความสัมพันธ์ต่อวิถีชีวิตในครั้งนี้จะประกอบด้วยประเด็นการศึกษาความเชื่อของคนในชุมชน ในประเด็นการศึกษาพิธีกรรม ความหมายหรือหน้าที่ของพิธีกรรมโดยทั่วไป มักจะมีการระบุตัวอย่างกว้าง ๆ ดังนี้ คือทำหน้าที่ต่อยอดการเป็นแบบแผนทางวัฒนธรรมหรือทำหน้าที่กล่อมเกล่าจิตใจ และเป็นต้นแบบของพฤติกรรมมนุษย์นอกจากนั้นการประกอบพิธีกรรมยังเป็นการแสดงออก ถึงการรวมกลุ่มกัน หรือเป็นศูนย์รวมจิตใจของคน เป็นการแสดงออกเพื่อลดความตึงเครียดในจิตใจ และผสานความขัดแย้งที่เกิดขึ้นภายในจิตใจ ชีวิตและสังคม ประการสุดท้ายการประกอบพิธีกรรม เป็นการแสดงออกในรูปกลุ่มโดยใช้ความเชื่อเป็นสัญลักษณ์ซึ่งอำนาจใด ๆ ก็ไม่

อาจห้ามความเชื่อได้เป็นการใช้วัฒนธรรมหรือความเชื่อเป็นแนวทางในการตอบโต้กับสิ่งแปลกปลอมภายนอกที่มีพลังเหนือกว่า

2.3.1 ความหมายของพิธีกรรม

ศรีศักร วัลลิโภดม (2536, หน้า 31) กล่าวว่า พิธีกรรมต่างๆ สามารถแยกประเภทออกเป็นประเภทใหญ่ ๆ ได้ 2 ประเภท คือ 1) พิธีที่เกี่ยวกับชีวิตประจำวัน ได้แก่ พิธีแต่งงาน พิธีขอขมา พิธีบายศรี พิธีศพ พิธีเลี้ยงผี เป็นต้น 2) พิธีเกี่ยวกับศาสนา ได้แก่ การทำบุญบ้าน พิธีสืบบองเดือน สวดมนต์ บำเพ็ญภาวนา สรรเสริญกราบไหว้ครูอาจารย์ พิธีการบวงสรวงพระภูมิเจ้าที่ พิธีการบนบาน ศาลกล่าว เป็นต้น

สมชาย สัมฤทธิ์ทรัพย์ (2542, หน้า 206-207) กล่าวว่า พิธีกรรมเป็นคำบัญญัติของการประกอบพิธีการต่าง ๆ และคำว่า พิธีการ (Rite) หมายถึง พิธีตามประเพณีทางศาสนาหรือในโอกาสสำคัญ พิธีกรรมจะก่อให้เกิดอำนาจพิเศษขึ้นมา เป็นการเพิ่มสีสันและพลังอำนาจให้แก่การดำเนินชีวิตประจำวัน การประกอบพิธีกรรมมี 3 ลักษณะคือ 1) การประกอบพิธีกรรมโดยกลุ่มคน มีพระหรือผู้นำกลุ่มนั้นๆ เป็นผู้นำ ในพิธี 2) หมอผีหรือผู้ขมังเวท ร่วมกันประกอบพิธีกรรม โดยแต่ละคนมีความสำคัญเท่าเทียมกัน แม้ว่าบางคนอาจจะมีตำแหน่งสูงกว่าคนอื่น ๆ 3) การประกอบพิธีกรรมส่วนตัวของหมอผีหรือผู้ขอพร เช่น การติดต่อกับเทพเจ้าของชาวอินเดียนแดง การติดต่อกับพระเยซูคริสต์โมฮัมหมัด พระกฤษณะ เป็นต้น การประกอบพิธีกรรมต้องทำในสถานที่ศักดิ์สิทธิ์มีการขับไล่สิ่งชั่วร้าย ซึ่ง พิธีกรรมทุกชนิดมีลักษณะพื้นฐานอยู่ 3 แบบ คือ

1) การเรียก หรือการอัญเชิญ เป็นการนำหรือเรียก พลัง วิญญาณ เทพ เทพีกามา ฯลฯ จาก “ข้างนอก” ให้ “เข้ามา” เน้นอนสิ่งที่ถือว่ามาจาก ข้างนอก และเข้ามา ย่อมเป็นเรื่องของพลังจิต

2) การปลุกหรือกระตุ้น เป็นการนำหรือเรียกพลัง หรือ วิญญาณ ฯลฯ จาก “ข้างในให้ออกมา” เป็นเรื่องของพลังที่เหนือจิต

3) ไสยศาสตร์เป็นการปรับเปลี่ยนด้วยความมุ่งมั่น ความรู้และการกระทำ เปลี่ยนได้ทั้งสิ่งที่เป็นวัตถุและจิตใจ นอกจากนี้พิธีกรรมทุกชนิดมีพลังจากสมองเป็นส่วนเสริม ไม่ว่าจะในด้านบวกหรือด้านลบก็ตาม พลังจากร่างกายโดยการควบคุมลมหายใจ และพลังจากคำพูดเป็นพลังของคลื่นเสียงในพิธีกรรมสันตะเทือนจนถึงระดับหนึ่ง จะทำให้บรรยากาศ และจิตใจกลมกลืนกัน จิตจะตกอยู่ในภวังค์และเปลี่ยนสภาวะได้พลังคำพูดจึงมีผลต่อพิธีกรรมมาก

ราชบัณฑิตยสถาน (2546, หน้า 788) ให้ความหมายว่า พิธีกรรม หมายถึง การบูชาแบบอย่างหรือแบบแผนต่างๆ ที่ปฏิบัติในทางศาสนา

อภิชาติ จันทรแดง (2546, หน้า 35-49) กล่าวว่า พิธีกรรม มีความหมายสามอย่างด้วยกัน คืออย่างแรกเป็นการชักนำให้ผู้คนที่อยู่ร่วมกันในกลุ่มเดียวกัน หรือในสังคมเดียวกันให้มาพบปะกันก่อให้เกิดการรู้จักและสัมพันธ์กันขึ้น อย่างที่สองคือการสื่อความหมายให้เข้าใจกันในการอยู่ร่วมกันเพราะเรื่องพิธีกรรมเป็นระบบสัญลักษณ์ของการสื่อสารทั้งสิ้น อย่างที่สามเป็นเรื่องทางด้านจิตใจที่เป็นผลมาจากทั้งความเชื่อและการกระทำ เชื่อว่าเป็นสิริมงคลทำให้เกิดความสบายใจและมั่นใจจนเป็นการยอมรับอะไรต่างๆ ร่วมกันได้

พระมหาเดช มีภาพ (2556, หน้า 3) กล่าวว่า พิธีกรรม คือ การกระทำที่เป็นแบบอย่าง

มีระเบียบเป็นขั้นตอนซึ่งเกิดขึ้นจากความเชื่อตาม ลัทธิของแต่ละกลุ่มคน ทั้งที่เป็นเรื่องส่วนบุคคล และส่วนรวม ที่ยึดถือปฏิบัติเพื่อเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจและทำให้เกิดพลังในการดำเนินชีวิต

เสาวลักษณ์ ปิพิมาย และคณะ (2564, หน้า 12-13) กล่าวว่า พิธีกรรม หมายถึง พฤติกรรมที่เป็นรูปธรรมของศาสนา และระบบความเชื่อ ซึ่งปรากฏอยู่ในทุกสังคม สะท้อนถึงความหวัง ความปรารถนา และความรู้สึกต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับความคิดของมนุษย์ซึ่งพิธีกรรมของแต่ละสังคมก็จะมรูปร่างแบบที่แตกต่างกันไปตามความเชื่อของสังคมนั้นๆ

2.3.2 จุดมุ่งหมายของพิธีกรรม

จุดมุ่งหมายของพิธีกรรม คือ การพัฒนาจิต ฦ จุดสุดยอดของพิธีกรรม ร่างกาย จิตใจ วิญญาณจะต้องถูกตรึงอยู่ในลักษณะเดียวกัน เป็นจุดสำคัญที่ทำให้เกิดปัญญา ก่อนที่พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์จะสลายตัวไป ส่วนสุดท้ายของพิธีกรรมเป็นการให้คำสัตย์สาบานซึ่งถือว่าสำคัญมาก ใช้เพื่อขานรับสิ่งศักดิ์สิทธิ์บางคนทำ พิธีเพราะต้องการสัมผัสหรือติดต่อกับสิ่งศักดิ์สิทธิ์ (ทิพย์อาภา (นามแฝง), 2542, หน้า 243-252)

พิธีกรรมมีความสำคัญมากในทางศาสนา หลวงวิจิตรวาทการกล่าวถึง เรื่องพิธีกรรมว่าเป็นเรื่องที่มีอำนาจสำหรับมนุษย์ได้ใช้สร้างความยิ่งใหญ่ พิธีกรรมจึงเป็นของซึ่งไม่ได้ในทางจิตวิทยา การประกอบพิธีกรรมเป็นอีกวิธีหนึ่งซึ่งจิตใจชุมชนได้ในขณะประกอบพิธีกรรมทางศาสนา ทุกคนจะเจียบกริบ และทำในสิ่งเหมือนกัน พร้อมเพียงกัน ซึ่งดูแล้วน่าเลื่อมใส พอทำบ่อยๆ เข้า ก็จะทำให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์ทางใจขึ้น พิธีกรรมมักเกิดจากประสบการณ์และความเชื่อของมนุษย์นำไปสู่การสร้างสิ่งเคารพบูชา จากนั้นจึงกลายเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ขึ้นมา จึงกล่าวได้ว่า ความเชื่อทำให้เกิดพิธีกรรมขึ้น พระพุทธศาสนา มีพิธีกรรมต่างๆ มากมาย ซึ่งมีผลต่อการสร้าง จิตสำนึกทางศาสนา และมีผลกระทบต่อระบบร่างกาย จิตใจ และพยาธิสภาพของมนุษย์ เช่น การสวดมนต์ ฯลฯ เมื่อคนมีจิตสำนึกที่ดีทางศาสนา จะเห็นว่าศาสนาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ เป็นที่พึ่งทางใจ เป็นหลักที่ใช้ในการขจัดทุกข์เป็นสิ่งที่ทำให้มนุษย์มุ่งทำดีโดยไม่หวังผลตอบแทน เป็นสิ่งที่ให้มนุษย์อยู่ร่วมกันได้อย่างมีสันติสุข เป็นหลักในการดำรงชีวิตที่ไม่ทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน เป็นการกระทำในสิ่งที่คิดว่า จะเป็นผลดีแก่ส่วนรวม และการสร้างความรู้สึทาง ด้านดีเกี่ยวกับศาสนานี้จึงควรสร้างด้วยการมีพิธีกรรมการสวดมนต์เป็นสิ่งสำคัญซึ่งจะขาดเสียมิได้นอกจากนี้พิธีกรรมยังมีส่วนช่วยให้ศาสนาคงอยู่ได้เพราะมีส่วนช่วยในการรวมมวลชน เข้าด้วยกัน ให้เป็นหน่วยเดียวกัน มีความรู้สึกร่วมกัน ทำให้ศาสนานั้นคง และอยู่คู่มนุษยชาติต่อไป (นภาจรี นำเบ็ญจพล, อมรรัตน์ จันทรพิญสุวรรณ, 2537, หน้า 43-56)

ข้อแตกต่างระหว่างศาสนากับไสยศาสตร์อยู่ที่พิธีกรรม พิธีกรรมทางศาสนามีขั้นตอนที่ชัดเจน มีพระเป็นผู้ประกอบพิธีบุคคลผู้ทำพิธีสามารถทำพิธีได้จะเป็นใครก็ได้ทำหน้าที่แทนกันได้และมีวัตถุประสงค์เพื่อจรรโลง สืบทอดศาสนา นำความเจริญรุ่งเรืองหรือความสุขสบายมาให้ผู้ที่เกี่ยวข้อง ส่วนไสยศาสตร์ผู้ประกอบพิธีจะต้องเป็นบุคคลเฉพาะ ทำแทนกันไม่ได้มีวัตถุประสงค์กำหนดไว้ชัดเจนเพื่อบุคคลใดบุคคลหนึ่งโดยเฉพาะ ไม่ได้เป็นการประกอบพิธีเพื่อความเจริญรุ่งเรืองของสังคมโดยรวม (อมรา พงศาพิชญ์, 2541, หน้า 41) การประกอบพิธีกรรมในสังคมไทยนั้นเป็นเรื่องที่ผสมผสานกันระหว่างความเชื่อที่เป็นศาสนากับไสยศาสตร์อย่างแยกกันไม่ออก ตามปกติพิธีกรรมทางศาสนาเน้นความเชื่อทางศาสนาเป็นหลัก แต่ก็มีพิธีเป็นความเชื่อทางไสยศาสตร์ปะปนอยู่ด้วยเป็นส่วนน้อยเสมอ (दनัย ไชโยธา, 2538, หน้า 75)

2.3.3 พิธีกรรมเป็นศาสตร์แห่งสังคม

พิธีกรรมเป็นศาสตร์แห่งสังคมทำให้สังคมอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข บนพื้นฐานความเชื่ออันเดียวกัน ศรัทธาเป็นบ่อเกิดแห่งพลัง พลังเป็นบ่อเกิดแห่งความศักดิ์สิทธิ์โบราณได้จำแนกพิธีกรรมออกเป็น 10 จำพวก ได้แก่

- 1) พิธีกรรมอันเนื่องจากการเกิด (ขึ้นอู่ โคนผมไฟ ตั้งชื่อ ผูกดวงฯ)
- 2) พิธีกรรมอันเนื่องมาจากกิจวัตรประจำวัน (สวดมนต์ภาวนา นั่งสมาธิบูชา ฯลฯ)
- 3) พิธีกรรมอันเนื่องจากการเริ่มต้น (การประกอบกิจการอันเป็นปฐมฤกษ์ บูชาพระฤกษ์ ยกเสาเอก วางศิลาฤกษ์เปิดหน้ากลอง ฯลฯ)
- 4) พิธีกรรมอันเนื่องมาจากวันอันสำคัญในแต่ละเรื่อง (วันแต่งงาน วันพุทธาภิเศก วันเกิด วันชาติตั้งศาลพระภูมิพระพรหม ฯลฯ)
- 5) พิธีกรรมอันเนื่องมาจากความเกรงกลัวต่อบาป (ล้างบาป ขมาลาโทษ ฯลฯ)
- 6) พิธีกรรมอันเนื่องจากการให้ (เลี้ยงพราหมณ์ปราชญ์ราชบัณฑิต เลี้ยงผีเลี้ยงคนจร ฯลฯ)
- 7) พิธีกรรมอันเนื่องมาจากความตาย (งานศพ ลอยอังคาร ลอยกระดูก ส่งวิญญาณ ทำบุญอุทิศคนตาย ฯลฯ)
- 8) พิธีกรรมอันเนื่องจากประเพณี (วันลอยกระทง วันพีชมงคล วันฉัตรมงคล ฯลฯ)
- 9) พิธีกรรมอันเนื่องจากความปรารถนา (การบนบานสานกล่าว ขอบุตร ขอให้สำเร็จ ฯลฯ)
- 10) พิธีกรรมอันเนื่องจากการศึกษา (ไหว้ครูครอบครูขึ้นครู ฯลฯ)

จะเห็นได้ว่าชาวพุทธส่วนใหญ่ยังคงมีความเชื่อในเรื่องพิธีกรรมต่าง ๆ และการสักการะสิ่งศักดิ์สิทธิ์ หรือวัดวาอาราม รวมถึงวัดถ้ำมุงคลที่มีความเชื่อว่าจะเป็นสิ่งที่ทำให้มีกำลังใจซึ่งมีความเชื่อในพุทธานภาพว่า การได้กราบไหว้สักการะ เคารพบูชา เจดีย์หรือพระอัฐิธาตุ จะทำให้เกิดสิริมงคลแก่ชีวิต จะเห็นได้จากการประกอบพิธีทางศาสนามักจะมีการเวียนเทียนตามสถานที่สำคัญในวัด เช่น สถูป เจดีย์โดยมีความเชื่อว่าเป็นที่บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ บรรจุพระธาตุการประกอบพิธีกรรมในวันสำคัญทางศาสนา เช่น เวียนเทียน วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชาวันอาสาฬหบูชา เป็นต้น ชาวพุทธจึงให้ความสำคัญต่อสถานที่ต่างๆ ที่มีความสำคัญทางศาสนาตามความเชื่อของชาวพุทธ จึงได้มีการสร้างพระธาตุเจดีย์และเจดีย์ต่างๆ ในสถานที่ที่มีความสำคัญ เพื่อให้ประชาชนทั่วไปได้กราบไหว้บูชา เมื่อชาวพุทธบูชาด้วยอามิสแล้วสิ่งสำคัญยิ่งก็คือ การปฏิบัติบูชาเพราะจะทำให้พระพุทธรูปศาสนาดำรงอยู่และแผ่ไพศาล การปฏิบัติบูชาก็เป็นการบูชาที่พระพุทธรูปเจ้าทรงสรรเสริญเป็นการปฏิบัติที่เกิดเพราะแรงศรัทธา เช่น การสมทานศีล 5 การรักษาอุโบสถ การปฏิบัติธรรมบำเพ็ญภาวนาเพราะผลที่เกิดจากการปฏิบัติย่อมมีแก่ผู้ปฏิบัติเอง ดังนั้น การวิจัยเรื่องรูปแบบการเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนามีความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสาก เพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด จึงมีความสำคัญต่อความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ดเป็นการแสดงออกซึ่งความกตัญญูกตเวทิต่อบรรพบุรุษหรือญาติของตนที่ล่วงลับไปแล้วด้วยความห่วงใย เป็นการแสดงความเคารพต่อพื้นดินที่อาศัยทำมาหากิน และรักษาประเพณีไว้เพื่อประโยชน์ต่อสังคมต่อไป

2.4 ประเพณีบุญข้าวสาก

2.4.1 ความหมายและความสำคัญของประเพณีบุญข้าวสาก

คำว่า “ข้าวสาก” ตามความหมายในพจนานุกรมภาษาถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือของสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 2 พ.ศ.2537 ได้ให้ความหมายไว้ว่า

“เข้าสาก น. ชื่องานบุญกลางเดือนสิบ. สลากภัตถวายสงฆ์ หรือห่ออาหารคาวหวาน หมากพลู บุหรี่ ที่นำไปเช่นวิญญูณบรรพบุรุษ”

หากจะแยกคำ 2 คำ ก็จะได้ว่า “ข้าว” คือเมล็ดของพืชพวกหญ้าชนิดหนึ่งใช้เป็นอาหารสำคัญ ปลูกกันประปรายโดยมาก มีชนิดใหญ่ 2 ชนิด คือข้าวเจ้า และข้าวเหนียว ส่วนคำว่า “สาก” คือ เครื่องมือสำหรับตำอย่างหนึ่งคู่กับครก แต่สากในที่นี้น่าจะกร่อนมาจากคำว่า สลาก เพราะบุญนี้จะเกี่ยวกับการใช้สลาก (กล่าวในขั้นดำเนินการ) และยังมีบางแห่งที่ยังเรียกว่า บุญข้าวสาก

บุญข้าวสากเป็นบุญที่ทำเพื่ออุทิศให้แก่ผู้ตายหรือเปรต เป็นการทำบุญอุทิศให้เปรตอีกครั้งหนึ่ง โดยมีเวลาห่างจากเวลาของบุญข้าวประดับดินเพียง 15 วัน ซึ่งเป็นระยะเวลาที่เปรตต้องกลับไปที่อยู่ของตน บุญทั้ง 2 บุญนี้มีลักษณะคล้ายกันคือการทำข้าวห่อส่งให้เปรต ซึ่งรวมถึงบรรพบุรุษญาติพี่น้องของผู้ทำบุญ และเปรตไม่มีญาติด้วย ที่สำคัญของงานนี้คือญาติพี่น้อง แม้จะอยู่ต่างถิ่นก็ต้องกลับบ้านไปเยี่ยมเยียนกัน ลูกหลานไปเยี่ยมพ่อแม่ ปู่ย่าตายาย โดยนำผลไม้ ข้าวหมาก พลู บุหรี่ ไปฝากด้วย ส่วนพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย ก็จะตอบแทนด้วยสิ่งของลักษณะคล้ายกัน แต่บางแห่งนิยมให้เงินแก่หลานๆ จึงทำให้บรรดาหลานๆ อาสาพ่อแม่ไปเยี่ยมปู่ย่าตายายเอง เพราะได้เงินตอบแทน และสิ่งที่เกือบทุกท้องถิ่นมีเหมือนกัน คือ ข้าวตอกและข้าวพอง ลูกหลานเมื่อไปเยี่ยมพ่อแม่ ปู่ย่า มักจะได้สิ่งดังกล่าวเสมอ

2.4.2 ความเป็นมาของประเพณีบุญข้าวสาก

มีเรื่องเล่าไว้ในธรรมบทว่า มีบุตรชายกษัตริย์คนหนึ่ง เมื่อพ่อสิ้นชีวิตแล้วแม่ได้หาหญิงผู้มีอายุและตระกูลเสมอกันมาเป็นภรรยา แต่อยู่ด้วยกันหลายปีไม่มีบุตรแม่จึงหาหญิงอื่นมาเป็นภรรยาอีกต่อมาเมียน้อยมีลูก เมียหลวงจึงคิดฆ่าทั้งแม่และลูกเสีย ฝ่ายเมียน้อยเมื่อก่อนจะตายก็คิดอาฆาตเมียหลวงไว้ชาติต่อมาฝ่ายหนึ่งไปเกิดเป็นแมวกอีกฝ่ายหนึ่งไปเกิดเป็นไก่ แมวจึงกินไก่และไข่ ชาติต่อมาฝ่ายหนึ่งไปเกิดเป็นเสือ อีกฝ่ายหนึ่งไปเกิดเป็นกวาง เสือจึงกินกวางและลูกชาติสุดท้ายฝ่ายหนึ่งไปเกิดเป็นคน อีกฝ่ายหนึ่งไปเกิดเป็นยักษ์ณี พอฝ่ายไปเกิดเป็นคนแต่งงานและคลอดลูกนางยักษ์ณีจึงเฝ้าติดตามไปกินลูกถึงสองครั้ง ต่อมาพอมีครรภ์ครั้งที่สามนางได้หนีไปอยู่กับพ่อแม่ของตนพร้อมกับสามี เมื่อคลอดลูกเห็นว่าปลอดภัยแล้วจึงพาสามีพร้อมลูกกลับบ้าน พอคืนนางยักษ์ณีมาพบเข้าจึงไล่ นาง สามีและลูกนางแม่จึงพาลูกกับสามีเข้าไปยังเขตวัดมหาวิหาร ซึ่งพอดีกับพระพุทธเจ้ากำลังทรงแสดงพระธรรมเทศนาอยู่นางและสามีจึงนำลูกน้อยไปถวายขอชีวิตไว้ นางยักษ์จะตามเข้าไปในเขตวัดมหาวิหารไม่ได้ เพราะถูกเทวดากางกั้นไว้ พระพุทธเจ้าจึงโปรดให้ พระอานนท์ ไปเรียกนางยักษ์เข้ามาฟังพระธรรมเทศนาพระองค์ทรงสั่งสอนไม่ให้พยาบาทจองเวรกัน แล้วจึงโปรดให้นางยักษ์ไปอยู่ตามหัวไร่ปลายนา นางยักษ์ตนนี้มีความรู้เกณฑ์เกี่ยวกับฝนและน้ำดี ปีไหนฝนจะตกดีหรือไม่ดีจะแจ้งให้ชาวเมืองได้ทราบ ชาวเมืองให้ความนับถือมาก จึงได้นำอาหารไปส่งนางยักษ์"อย่างบริบูรณ์โดยสม่ำเสมอ นางยักษ์จึงได้อาหารเหล่านั้นไป

ถวายเป็นสลากภัตแต่พระภิกษุสงฆ์วันละแปดที่เป็นประจำ ชาวอีสานจึงถือเอาการถวายสลากภัต หรือบุญข้าวสากนี้เป็นประเพณีสืบมาและเมื่อถึงวันทำบุญข้าวสาก นอกจากนำข้าวสากไปถวายพระภิกษุสงฆ์และวางไว้บริเวณวัด เพื่ออุทิศส่วนกุศลให้ญาติผู้ล่วงลับไปแล้ว ชาวนาจะเอาอาหารไปเลี้ยงนางยักษ์หรือนางผีเสื่อนาในบริเวณนาของตนแต่เปลี่ยนเรียกนางยักษ์ว่า “ตาแฮก”

2.4.3 ขั้นตอนดำเนินการในประเพณีบุญข้าวสาก

ก่อนจะถึงวันงานทนายหรือผู้ใหญ่บ้านจะประกาศให้ชาวบ้านทราบว่า จะมีการทำบุญเดือนสิบขึ้น เพื่อให้ชาวบ้านได้จัดเตรียมอุปกรณ์เครื่องใช้ที่จะทำบุญ แต่ส่วนใหญ่งานบุญข้าวสากชาวบ้านจะทราบช่วงทำบุญอยู่แล้ว จึงได้มีการตระเตรียมอุปกรณ์ต่างๆ ไว้ก่อนแล้วพอถึงเวลางานจึงไม่มีปัญหาสำหรับงานนี้ โดยเฉพาะเกี่ยวกับข้าวปลาอาหาร ผลไม้ต่างๆ บางชนิดจัดเตรียมมาเป็นหลายเดือน เช่น บางคนปลูกกล้วย ฟักแฟง แดงกวา เพื่องานนี้โดยเฉพาะ งานนี้จึงถือเป็นงานที่อุดมสมบูรณ์ที่ญาติพี่น้องจะนำไปแลกเปลี่ยนกัน

พอถึงวันขึ้น 15 ค่ำ เดือนสิบ ตอนเช้าชาวบ้านจะพากันนำอาหารคาวหวานต่างๆ ไปทำบุญตักบาตรที่วัดโดยพร้อมเพรียงกัน และถวายทานอุทิศส่วนกุศลไปให้ญาติมิตรผู้ล่วงลับไปแล้ว ต่อจากนั้นก็กลับบ้านแต่บางคนอาจอยู่ดูจำศีลภาวนาและฟังเทศน์ก็มี

ต่อมาตอนสายพอจวนเพล ชาวบ้านจะนำข้าวปลาอาหารที่เตรียมไว้ไปวัดอีกครั้งหนึ่ง โดยเอาอาหารต่าง ๆ จัดเป็นสำรับหรือชุดสำหรับถวายทานหรือถวายเป็นสลากภัต การถวายอาหารตอนนี้จัดใส่ภาชนะต่างๆ แล้วแต่ความนิยมของแต่ละท้องถิ่น บางแห่งจัดใส่ถ้วยชามถวาย บางแห่งใช้ทำเป็นห่อ ทำเป็นกระทงด้วยใบตองกล้วยหรือกระดาษ บางแห่งใส่ชะลอมซึ่งสานด้วยไม้ไผ่และกรุด้วยใบตองกล้วยหรือกระดาษ บ้านหนึ่งๆ จะจัดทำจำนวนที่ชุดก็ได้แล้วแต่ศรัทธา

ประเพณีบุญข้าวสากที่นิยมทำกันอีกอย่างหนึ่ง คือสลากภัตอาจทำได้หลายวิธี คือวิธีหนึ่งก่อนจะนำของถวายพระชาวบ้านจะจับสลากชื่อพระภิกษุสามเณรก่อนสลากที่จับถูกชื่อพระภิกษุสามเณรรูปใดก็นำของไปถวายพระภิกษุสามเณรรูปนั้น วิธีหนึ่งผู้ถวายจะเขียนชื่อของตนใส่ลงในบาตร พระภิกษุสามเณรรูปใดได้สลากของผู้ใด ผู้นั้นก็นำของไปถวายพระภิกษุสามเณรรูปนั้น และอีกวิธีหนึ่งอย่างเช่นในท้องถิ่นจังหวัดเลยผู้ใดมีจิตศรัทธาจะถวายข้าวสากก็ชุดจะเขียนชื่อเจ้าของข้าวสาก พร้อมจำนวนชะลอมหรือห่อและคำอุทิศส่วนกุศลใส่กระดาษไปด้วย เมื่อชาวบ้านไปพร้อมกันที่วัดแล้ว จะนำเอาสลากนั้นไปใส่ลงในขันหรือบาตรรวมกันคลุกให้เข้ากันดีแล้วจะมีการจับสลากขึ้นมาทีละใบ เมื่อจับสลากถูกใบใดก็จะมีการอ่านชื่อผู้เจ้าของสลากพร้อมคำอุทิศส่วนกุศล พออ่านจบเจ้าของข้าวสากจะนำห่อชะลอม หรือสำรับอาหารต่างๆ ไปถวายพระภิกษุสงฆ์ (สำลี รักสุทธิ, 2556)

การจับสลากใบแรกประชาชนบางตำบลหมู่บ้านให้ความสนใจและตื่นเต้นเป็นพิเศษว่าปีนั้นจะจับสลากถูกใครก่อนคนอื่นเพราะเชื่อถือกันว่าถ้าปีใดจับสลากคนแรกเป็นคนที่ฐานะยากจน มักจะทำนายว่า ปีนั้นการทำมาหากินจะไม่ค่อยได้ผลดี เช่น ข้าวกล้าในนาจะไม่งอกงาม เป็นต้น แต่ถ้าปีใดจับสลากถูกคนที่ฐานะดีก็มักจะทำนายกันว่า ปีนั้นประชาชนในละแวกนั้นจะอวยเย็นเป็นสุขข้าวกล้าในนาจะได้ผลบริบูรณ์ ไม่อดอยาก

บางแห่งชาวบ้านยังนิยมเอาห่อหรือชะลอมข้าวสากไปวางไว้ตามที่ต่างๆ ในบริเวณวัด พร้อมจุดเทียนและบอกกล่าวให้เปรตหรือญาติผู้ล่วงลับไปแล้วมารับเอาอาหารต่างๆ ที่วางไว้ และขอให้มารับส่วนกุศลที่อุทิศให้ด้วย

เมื่อถวายข้าวสากแด่พระภิกษุสามเณรและนำอาหารไปวางไว้บริเวณวัดเสร็จแล้ว มีการฟังเทศน์ฉลองข้าวสากและกรวดน้ำอุทิศส่วนกุศลไปให้เปรตและญาติผู้ล่วงลับไปแล้วด้วย เป็นอันเสร็จพิธี นอกจากนี้ผู้ที่มีนาจะนำข้าวสากไปเลี้ยง “ตาแฮก” ที่นาของตนเพื่อที่ให้ตาแฮกช่วยดูแลข้าวกล้าในนาและบันดาลความอุดมสมบูรณ์ให้แก่ตนเอง

2.5 แนวคิดการเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาในประเพณีบุญข้าวสาก มิติตามความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนา

อัตลักษณ์ มาจากคำว่า อัตตา แปลว่า ตัวตน กับคำว่า ลักษณะ ที่หมายถึง สิ่งสำหรับกำหนดรู้ เครื่องกำหนดรู้ อาการสำหรับหมายรู้ เครื่องแสดงสิ่งหนึ่งให้เห็นว่าต่างจากอีกสิ่งหนึ่ง คุณภาพ ประเภท (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2558) โดยคำนี้ตรงกับคำว่า เอกลักษณะ คือ ลักษณะที่เหมือนกันหรือมีร่วมกัน (ราชบัณฑิตยสถาน, 2546) และเมื่อพิจารณาจากความหมายแล้ว อัตลักษณ์จึงเป็นการบอกถึงคุณสมบัติบางอย่างที่อยู่ภายในที่ทำให้รู้ว่าสิ่งนั้นเป็นสิ่งเดียวกันหรือแตกต่างจากสิ่งอื่น โดยมีรูปแบบการสร้างอัตลักษณ์ของพระพุทธศาสนาไว้ ดังนี้

2.5.1 การสร้างอัตลักษณ์จากสัญลักษณ์ทางศาสนา

สัญลักษณ์ทางศาสนาเป็นรูปแบบของสิ่ง ที่ถูกผลิตขึ้นเพื่อเป็นตัวแทนของการจำลองความเป็นจริง (symbol of) และเพื่อเสนอความเป็นจริง (symbol for) โดยสัญลักษณ์ที่ทำให้เกิดความ เป็นจริงนั้นเป็นไปตามตัวแบบได้โดยการทำให้ผู้เลื่อมใส เชื่อถือมีความโน้มเอียง (dispositions) ที่จะนำไปเป็นหลักการประพฤติปฏิบัติตามแนวทางใด แนวทางหนึ่งเพื่อทำให้ผู้ปฏิบัติหลุดพ้นจากสภาพความรู้สึกล้มเหลวในชีวิต (อคิน รพีพัฒน์, 2551) โดยรูปแบบสัญลักษณ์ทางศาสนาจะสร้างแรงจูงใจที่กระตุ้นให้เกิดความต้องการทำอะไรบางอย่างหรือ เกิดความรู้สึกละอายใจในสถานการณ์ เช่น แรงจูงใจให้กล้าหาญ จะพบได้จากการที่คนอดข้าวเพื่อ บำเพ็ญเพียร หรือการต่อสู้ศัตรูด้วยกล้าหาญ ขณะที่บางครั้งอาจจะทำให้ผู้ต้องการความสงบนิ่งทาง จิตใจก็จะพบวิธีการรักษาอารมณ์ตัวเอง โดยไม่ว่าจะมีอะไรที่ร้ายแรงเพียงใดเข้ามาทำร้ายก็จะ สามารถทนต่อแรงเสียดทานนั้นได้สัญลักษณ์จึงเป็นการสร้างแรงจูงใจให้คนในศาสนาสามารถดำเนิน ชีวิตต่อไปได้ จากหลักการเบื้องต้น จะพบรูปแบบการสร้างสัญลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาคือพระรัตนตรัย มาจากการที่พระภิกษุอยู่ในป่าโคนไม้บ้าง อยู่ในห้องว่าง ฟังระลึกลงถึงพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์ จะทำให้ความกลัว ความหวาดสะดุ้ง ความขนพองสยองเกล้าเกิดขึ้นได้ในพระไตรปิฎก เล่ม 15 ข้อ 249 หน้า 262-263 (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) เมื่อมีสัญลักษณ์นี้จะทำให้เกิดความกล้า เป็นไปตามลักษณะของผู้ที่ได้เห็นสัญลักษณ์ของธงที่ปรากฏในสนามรบแล้วทำให้ทหารเกิดความกล้าที่จะรบต่อไป จากการที่สัญลักษณ์ทำให้ผู้ที่ศรัทธาเกิดความรู้สึกและแรงบันดาลใจในการทำบางอย่าง ต่อไปได้จึงเป็นการโยงไปถึงลักษณะการสร้างสัญลักษณ์ในแบบอื่น ๆ เช่น สัญลักษณ์ของการหาย เจ็บป่วย เป็นการสร้างกำลังใจให้คนที่คนเจ็บป่วยมีแรงบันดาลใจอีกครั้งดังกรณีที่คนกำลังทุกข์อย่างหนักจากการสูญเสียได้กลับมา มีกำลังใจอีกครั้งด้วยสัญลักษณ์จากคำสอนที่มาจากพระพุทธเจ้า ดัง ข้อความที่นางวิสาขาได้สูญเสีย

หลานสาวที่เป็นที่รัก แต่พอได้รับฟังคำสอนว่า “ผู้มีสิ่งเป็นที่รัก 100 ก็ มีทุกข์ 100 ผู้มีสิ่งเป็นที่รัก 90 ก็มีทุกข์ 90 ผู้มีสิ่งเป็นที่รัก 80 ก็มีทุกข์ 80...ผู้มีสิ่งเป็นที่รักเพียง 1 ก็ มีทุกข์เพียง 1 ผู้ไม่มีสิ่งเป็นที่รัก ก็ไม่มีทุกข์ซึ่งเราเรียกว่า ผู้หมดความโศกปราศจากกิเลสจตุสัจไม่มี ความคับแค้นใจ” ในพระไตรปิฎก เล่ม 25 ข้อ 78 หน้า 339-341 (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) โดยลักษณะคำสอนถือเป็น สัญลักษณ์หนึ่งที่ทำให้เกิดผลต่อจิตใจของผู้รับฟังและเกิดกำลังใจใน การดำเนินชีวิตได้เช่นเดียวกัน

2.5.2 การสร้างอัตลักษณ์จากความสำเร็จทางศาสนา

การเชื่อทางศาสนาจากการที่มนุษย์ต้อง เผชิญกับความทุกข์ยาก ทำให้เกิดความ สับสน สิ่งที่จะทำให้มนุษย์กลับมาเป็นระเบียบได้อีกครั้งอีก ครั้งมาจากความสำเร็จทางศาสนา โดยจะ พบได้จากการที่มนุษย์จำนวนมาก ผู้ถูกภัยคุกคามต่างถึงภูเขา ป่าไม้ อาราม และรุกขเจดีย์เป็นที่พึ่ง แต่ที่พืงนั้นพระพุทธรูปศาสนาองว่าไม่ใช่ที่พืงอันสูงสุด เพราะผู้ อาศัยที่พืงแบบนั้นไม่อาจรอดพ้นจาก ความทุกข์ไปได้ในพระไตรปิฎก เล่ม 25 ข้อ 92 หน้า 188-189 (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) เป็นที่มาของการยอมรับอำนาจบางอย่างที่มาจาก ประสบการณ์ของผู้มีบารมี(Charismatic) อ้างถึงผู้ มีคุณสมบัติที่น่ามอง น่าสนใจ หรือน่าประทับใจ มี บุคลิกพิเศษที่แตกต่างจากคนโดยทั่วไป และมี ลักษณะความสัมพันธ์ภายในชุมชนที่ทำให้คนต่างๆ เหล่านี้มีความรู้สึกของการเป็นกลุ่มก้อนโดยมี บุคคลนั้นเป็นผู้นำ โดยผู้มีบารมีนั้นไม่มีการแต่งตั้งหรือ การปลดออกจกตำแหน่ง ไม่มีการเลื่อนชั้น ไม่มีการเกณฑ์ที่ระบุงถึงความสัมพันธ์ต่างๆ ไว้แต่การที่จะ ดำรงตำแหน่งนี้ได้เพราะความสามารถพิเศษ ที่ถูกสร้างมาเป็นการเฉพาะ (Max Weber, 1968) ดังจะ พบได้ว่า ผู้ที่ศรัทธาในพระพุทธรูปศาสนา จะต้องมื่อหนึ่งคือการเชื่อในการตรัสรู้ของพระพุทธรเจ้า เรียกว่า ตถาคตโพธิสัทธา เป็นการมั่นใจใน องค์ตถาคตว่าเป็นพระสัมมาสัมพุทธะที่ทรงบัญญัติวินัยไว้ ด้วยดีทรงเป็นผู้นำทางที่แสดงให้เห้นว่า มนุษย์คือเราทุกคนนี้หากฝึกตนด้วยดีก็สามารถเข้าถึงภูมิ ธรรมสูงสุด บริสุทธิหลุดพ้นได้(อคิน รพีพัฒน์, 2551) โดยข้อพิจารณานี้เป็นการยอมรับลักษณะ บุคคลพิเศษอันเป็นส่วนสำคัญของศาสนา ที่นำเสนอด้วยความเชื่อตถาคตโพธิสัทธา อันเป็นการเชื่อ ตรัสรู้ของพระพุทธรเจ้า เป็นการเชื่อมั่นใน พระคุณของพระพุทธรเจ้า ที่ทรงเป็นผู้นำทางให้มนุษย์ สามารถฝึกตนเองจนเข้าถึงภูมิธรรมสูงสุดหลุด พ้นได้ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2558) และถูกถ่ายทอดลักษณะดังกล่าวนี้สืบต่อมายัง พระภิกษุหรืออุบาสกอุบาสิกาที่มีความเชื่อตามหลักปฏิบัติ นั้นจึงเกิดเป็นบุคลิกที่เป็นอัตลักษณ์ของ พระพุทธรูปศาสนา เช่น มีศีล และมีหลักธรรม เช่น อุบาสก ธรรม อันเป็นการกำหนดถึงวิถีชีวิตของแต่ ละบุคคลให้ชัดเจน โดยเชื่อมโยงไปถึงบุคลิกลักษณะที่โดดเด่นของบุคคลในทางศาสนาที่ ประกอบด้วยลักษณะที่ชวนให้เกิดศรัทธาผ่านเรื่องศีลและธรรม เป็นต้น จากข้อพิจารณาเบื้องต้นจะ พบว่า หลักพระพุทธรูปศาสนาพยายามอธิบายและเสริมสร้างความ เป็นจริง โดยไม่ได้เน้นไปที่การ กระทำให้ความจริงกว้างใหญ่ไปกว่านั้น แต่เป็นการยอมรับความจริงอัน ยิ่งใหญ่ คือการมีศรัทธาใน ความจริงนั้น ซึ่งเป็นกลไกสร้างระบบประเพณีที่มุ่งเสริมสร้างความจริงให้ เข้มข้นขึ้น (อคิน รพีพัฒน์, 2551) โดยอาจอธิบายผ่านข้อเสนอความเชื่อเป็นฐานเช่นเดียวกับที่กล่าวถึงบุคคลที่เป็นที่น่าเคารพจะ มาจากการมีคุณลักษณะบางอย่างที่เหนือกว่าคนอื่นทั่วไปในมิติ บางอย่าง เช่น ผู้ที่ชื่อว่าภิกษุ เพราะ ขำระจิตให้บริสุทธิ์จากกรรมทั้งหลายที่เป็นเครื่องขัดขวาง ด้วย การจงกรม ด้วยการนั่งตลอดวัน ขำระจิตให้บริสุทธิ์จากกรรมทั้งหลายที่เป็นเครื่องขัดขวาง ด้วยการ จงกรม ด้วยการนั่งตลอดปฐมยาม แห่งราตรีในพระไตรปิฎก เล่ม 18 ข้อ 239 หน้า 241 (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) โดย

รูปแบบนี้พระพุทธรูปศาสนาจึงทำให้บุคคลมีอัตลักษณ์ที่เฉพาะมากขึ้น และไม่ได้เปลี่ยนความเป็นมนุษย์ไปจากธรรมชาติเดิม แต่เป็นการเปลี่ยนความหมายหรือคุณค่าของ มนุษย์ให้เพิ่มมากขึ้นกว่าเดิม

2.5.3 การสร้างอัตลักษณ์จากเรื่องเล่า

อัตลักษณ์ที่สร้างจากความซับซ้อนทางสังคมนั้น จะ พบว่ามีรูปแบบที่เป็นการสื่อสารระหว่างตัวตนภายในกับตัวตนในสังคม โดยจะพบหลักการนี้ในแบบ ของพระพุทธรูปศาสนา เช่น หลักทศ 6 ซึ่งกล่าวถึงการเชื่อมตนเองกับสังคมในรูปแบบของการปฏิบัติ หน้าที่อย่างไรต่อกัน เช่น สมณพราหมณ์คือทศเบื้องบน พ่อแม่ คือทศเบื้องหน้า อาจารย์คือทศเบื้อง ขวา ภริยา คือทศเบื้องหลัง ควรปฏิบัติอย่างไร เป็นต้น ในพระไตรปิฎก เล่ม 11 ข้อ 242-274 หน้า 199-218 (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) โดยลักษณะของอัตลักษณ์ใหม่นั้นมาจากการพยายาม เปลี่ยนแปลงตัวตนภายในด้วยรูปแบบของอัตลักษณ์ภายนอกที่มาจากความหลากหลาย เป็นเรื่องเล่า (Narrative) ที่ขึ้นอยู่กับว่าใครเล่า เล่าที่ไหน เล่าเพื่ออะไร โดยจะพบว่า เรื่องเล่านี้เป็นการระบุถึง ตำแหน่งทางสังคม ซึ่งส่วนใหญ่มาจากเรื่องเล่าทางด้านความเชื่อทางศาสนาและพิธีกรรม นำไปสู่การ ค้นหาลักษณะที่เป็นแก่นแท้ “ดั้งเดิม” และ “บริสุทธิ์” ของชุมชนท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงทาง ประวัติศาสตร์ของสังคม (Charles F. Keyes, 1997) โดยรูปแบบของเรื่องเล่าจะสะท้อนความเป็น ชุมชนในฐานะเป็นลักษณะทางวัฒนธรรมประเพณีที่มีรูปแบบของความหมาย (pattern of meaning) ซึ่งได้รับสืบทอดกันมาในรูปของสัญลักษณ์อันเป็นระบบของแนวคิด (Inherited Conceptions) และแสดงออกในรูปของสัญลักษณ์ซึ่งผู้คนใช้ในการติดต่อสื่อสาร เก็บรักษาไว้และ พัฒนา เพื่อสร้างเสริมความรู้เกี่ยวกับชีวิตและทัศนะที่มีต่อชีวิต โดยรูปแบบดังกล่าวนี้จะพบได้เมื่อ ชุมชนนั้นแสดงออกมาผ่านภาษา การเป็นอยู่ และความรู้สึกต่างๆ ล้วนเกี่ยวข้องกับเรื่องเล่าทาง พระพุทธรูปศาสนา เช่นการสร้างวัดในพระพุทธรูปศาสนาจากเรื่องเล่าถึงผู้ถวายวัด มาจากข้อความที่ พระพุทธเจ้าตรัสสนทนากับอนาถปิณฑิกเศรษฐีถึงเรื่องทานในพระไตรปิฎก เล่ม 23 ข้อ 20 หน้า 472-473 ว่า “คหบดีการที่บุคคลเชื่อเชียวบุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยทิวฐิผู้เดียวให้บริโศก มีผลมากกว่าการที่บุคคลให้ทานเป็นมหาทาน การที่บุคคลเชื่อเชียวบุคคลผู้เป็นสกทาคามีผู้เดียวให้บริโศก มีผลมากกว่าการที่บุคคลเชื่อเชียวบุคคลผู้ถึงพร้อมด้วยทิวฐิตั้งร้อยให้ บริโศก การที่บุคคลเชื่อเชียวบุคคลผู้เป็นอนาคามีผู้เดียวให้บริโศก มีผลมากกว่าการที่ บุคคลเชื่อเชียวบุคคลผู้เป็นสกทาคามีตั้งร้อยให้บริโศก การที่บุคคลเชื่อเชียวบุคคลผู้ เป็นอรหันต์ผู้เดียวให้บริโศก มีผลมากกว่าการที่บุคคลเชื่อเชียวบุคคลผู้เป็นอนาคามีตั้ง ร้อยให้บริโศก การที่บุคคลเชื่อเชียวพระปัจเจกพุทธเจ้าองค์เดียวให้บริโศก มีผล มากกว่าการที่บุคคลเชื่อเชียวบุคคลผู้เป็นอรหันต์ตั้งร้อยให้บริโศก การที่บุคคลเชื่อเชียว ตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าให้บริโศก มีผลมากกว่าการที่บุคคลเชื่อเชียวพระ ปัจเจกพุทธเจ้าตั้งร้อยให้บริโศก การที่บุคคลเชื่อเชียวภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประธานให้บริโศก มีผลมากกว่าการที่บุคคลเชื่อเชียวตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ให้บริโศก การที่บุคคลสร้างวิหารอุทิศถวายสงฆ์ผู้มาจากทิศทั้ง 4 มีผลมากกว่าการที่ บุคคลเชื่อเชียวภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประธานให้บริโศก” (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) จึงทำให้การถวายทานด้วยวัตถุอันมีวิหารทานเป็นยอดของทาน กล่าวคือ การถวายวิหารแก่ สงฆ์เพื่อหลีกเลี่ยงอยู่ เพื่อความสุขเพื่อเฟื่องฟู และเพื่อเห็นแจ้ง พระพุทธเจ้าทั้งหลายทรงสรรเสริญ ว่าเป็นทานอันเลิศ ในพระไตรปิฎก เล่ม 7 ข้อ 315 หน้า 131 (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) ซึ่งจากข้อพิจารณานี้จึงนำไปสู่การที่พระราชาและคหบดีที่มีทรัพย์จะนิยมสร้างถวาย เพราะได้ฟังถึง อานิสงส์ของทานคือ

การถวายวิหารแก่พระสงฆ์นั้นเป็นทานที่เลิศสุดในการถวายทานทุกอย่าง อันนำไปสู่การเป็นอัครลักษณะทางสังคมที่ปรากฏจากรูปแบบทางพระพุทธศาสนา สรรูป อัครลักษณะจึงเป็นรูปแบบอยู่บนความเข้าใจสัญลักษณ์ทางศาสนา และการสร้างอัครลักษณะความเชื่อ รวมถึงเรื่องเล่าทางพระพุทธศาสนาที่ช่วยเสนอผ่านคำสอนที่ปรากฏในคัมภีร์และถูกถ่ายทอดแก่ชุมชนจนกลายเป็นลักษณะของข้อกำหนดวิถีชีวิตผ่านประเพณีวัฒนธรรมที่ถูกพิจารณาว่า อะไรเหมาะสมหรือไม่เหมาะสม เพื่อนำไปสู่การมีชีวิตที่ดีตามแนวทางพระพุทธศาสนา

2.6 บุญข้าวสากกับอัครลักษณะทางพระพุทธศาสนาเถรวาท

ประเพณีบุญข้าวสากเป็นการทำบุญที่สืบทอดกันมาและเป็นวิถีปฏิบัติในภาคอีสาน โดยเสนอรูปแบบการทำบุญอุทิศที่ปรากฏในหลักพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นการวิเคราะห์การสร้างอัครลักษณะที่ถูกกล่าวถึงไว้ดังนี้

2.6.1 การสร้างอัครลักษณะจากสัญลักษณ์ในบุญข้าวสาก

สัญลักษณ์สำคัญในบุญข้าวสาก คือ การรวมกลุ่มคนไว้ด้วยสัญลักษณ์เดียวกันอันมาจากความเชื่อในเรื่องการทำบุญอุทิศให้ญาติที่ล่วงลับไปแล้ว ซึ่งเป็นการพิจารณาไปที่รูปแบบของการสร้างที่พึ่งต่ออารมณ์ที่เกิดจากการสูญเสีย โดยจะพบ หลักการนี้ในการทำบุญข้าวสากเกี่ยวข้องกับการสูญเสีย เป็นการพิจารณาจากความสูญเสียจากการตายอันเป็นเรื่องปกติของชีวิต แต่การอยู่กับการสูญเสียได้นั้นมาจากการที่ศาสนากล่าวถึงเรื่องชีวิตหลังความตายไว้ตั้งข้อความที่ว่า “ถ้าเราเชื่อว่าการละกรรมชั่วแล้วทำกรรมดีเท่านั้นเป็นสิ่งที่ควรปฏิบัติ เพราะแม้เราจะไม่รู้ ว่าโลกหน้าจะมีอยู่จริงหรือไม่ก็ตาม ถ้าโลกหน้ามีอยู่จริง เมื่อเป็นอย่างนี้ท่านบุรุษบุคคลนี้ เมื่อตายไป จักเข้าถึงสุคติโลกสวรรค์หรือไม่ก็ตาม ถ้าโลกหน้าไม่มีจริง เขาก็เป็นผู้อันวิญญูชน สรรเสริญในปัจจุบันว่าเป็นบุรุษบุคคลมีศีล มีสัมมาทิฐิเป็นอัครลักษณะ ถ้าโลกหน้ามีจริง ความยึดถือของท่านบุรุษบุคคลนี้เป็นอย่างนี้เป็นความมีชัยในโลกทั้งสอง คือในปัจจุบันวิญญูชน สรรเสริญ เมื่อตายไป จักเข้าถึงสุคติโลก สวรรค์” ในพระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 13 ข้อ 109 หน้า 84 (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) การที่พระพุทธศาสนากล่าวถึงโลกหลังความตายในลักษณะของการคาดคะเนไปถึงความเป็นไปได้ที่โลกนั้นจะมีอยู่ทำให้เกิดพิธีกรรมมารองรับความเป็นจริงนั้น เช่นการทำกรรมดีที่เรียกว่า บุญ จนกลายเป็นสัญลักษณ์หนึ่งที่ถูกนำมาเสนอ ดังข้อความว่า “คำว่า บุญ นี้เป็นชื่อของความสุก เราย่อมรู้ชัดว่าบุญที่เราทำแล้วตลอดกาลนาน มีผลที่น่าปรารถนาน่าใคร่ น่าพอใจ เราเจริญเมตตาจิตตลอด 7 ปีไม่ได้กลับมาสู่โลกนี้อีกตลอด 7 สังวัฏฏกับและวิวัฏฏกับ ภิกษุทั้งหลาย เมื่อโลกเสื่อมเราเข้าถึงพรหมโลกชั้นอาภัสสระเมื่อโลกเจริญ เราเข้าถึงพรหมวิมานอันว่างเปล่า ภิกษุทั้งหลาย ในพรหมวิมานนั้น เราเป็นพรหม เป็นมหาพรหม เป็นผู้ครอบงำ ไม่ใช่ถูกใครๆ ครอบงำ เป็นผู้เห็นแน่นอนอนมิตินาน เราได้เป็น ท้าวสักกะผู้เป็นจอมเทพถึง 36 ครั้ง ได้เป็นพระเจ้าจักรพรรดิผู้ทรงธรรม เป็นธรรมราชา มีมหาสมุทรทั้ง 4 เป็นขอบเขต เป็นผู้ชนะสงคราม มีชนบทที่ถึงความมั่นคง” ในพระไตรปิฎก เล่ม 23 ข้อ 62 หน้า 120 (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) การเกี่ยวข้องกันระหว่างการทำบุญกับชีวิตหลังจากตายแล้วจะได้รับอานิสงส์จากการทำนี้ เป็นสัญลักษณ์ที่มาจากความสัมพันธ์กันระหว่างผลที่เกิดขึ้นนั้นจะสามารถเชื่อมโยงไปหาผู้ที่ล่วงลับไปแล้วได้และเป็นวิธีที่จะทำให้เชื่อมั่นได้ว่าผู้ประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาจะมีกำลังใจในการ ดำเนินชีวิตและไม่สิ้นหวังกับการสูญเสียนั้นได้

2.6.2 การสร้างอัตลักษณ์จากความเชื่อในบุญข้าวสาก

สัญลักษณ์จากบุคคลที่ร่วมพิธีกรรมจะ ประกอบด้วยความเชื่อที่มีต่อผู้นำในการดับความทุกข์ให้แก่พระภิกษุสงฆ์ในพระพุทธศาสนา และผู้ที่ อยู่กับความทุกข์โดยความสัมพันธ์ดังกล่าว มาจากการเชื่อในแง่ของการทำบุญข้าวสากนั้นมาจาก ข้อพิจารณาเบื้องต้นระหว่างความเชื่อในบุคคล กับข้อปฏิบัติของบุคคลต่อความเชื่อนั้น ดังนี้ 1) ความเชื่อในบุคคล บุญข้าวสากนั้นเป็นการระบุดึงบรรพบุรุษที่สูญเสียชีวิตไปแล้ว ซึ่งบุคคล เหล่านั้นโดยสถานะความเชื่อถูกมองว่าเป็นบุคคลพิเศษคือเป็นผู้เกิดก่อน ส่วนตนเองเป็นผู้เกิด ภายหลังจึงต้องเคารพและภักดีต่อผู้นั้น ดังข้อความตอนหนึ่งในพรหมชาลสูตรว่า “สมัยหนึ่ง เมื่อล่วงไปนานๆ โลกนั้นก็กลับฟื้นขึ้น เมื่อโลกกำลังฟื้นขึ้นวิมานของพรหมปรากฏว่าว่างเปล่า เวลานั้นสัตว์ผู้จุติจากชั้นอภิสสรพรหมโลกเพราะสิ้นอายุหรือสิ้นบุญ ย่อมเกิดที่ วิมานพรหมอันว่างเปล่า บรรดาสัตว์พวกนั้น ผู้เกิดก่อนมีความคิดอย่างนี้ว่า เราเป็นพรหม เป็นท้าวมหาพรหม ผู้ยิ่งใหญ่ ไม่มีใครข่มเหงได้เห็นถ่องแท้เป็นผู้กุมอำนาจ เป็นอิสระ เป็น ผู้สร้าง ผู้บันดาล ผู้ประเสริฐ ผู้บงการ ผู้ทรงอำนาจ เป็นบิดาของสัตว์ผู้เกิดมาแล้วและกำลัง จะเกิด แม้พวกสัตว์ที่เกิด ภายหลังก็มีความคิดเช่นเดียวกันนี้” ในพระไตรปิฎก เล่ม 9 ข้อ 40- 42 หน้า 17 (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) การเข้าใจบุคคลที่เกิดก่อนเป็นผู้ประเสริฐจึงเป็นการนำไปสู่การเคารพสักการะเช่นเดียวกับที่ บุญข้าวสากระลึกถึงผู้ที่เกิดก่อนหรือในโลกมาก่อนที่จะมีตนเองนั้นเป็นผู้สร้างและทำให้ตนเองได้รับ สิ่งที่มีอยู่จึงตกทอดมาเป็นสัญลักษณ์ที่มาจากความเชื่อนี้ 2) ข้อปฏิบัติของบุคคลต่อความเชื่อนั้น บุญข้าวสากได้กล่าวถึงหลักการปฏิบัติต่อความเชื่อใน ผู้ที่เกิดก่อนในฐานะของผู้สร้างหรือผู้ประเสริฐกว่า การปฏิบัติต่อบุคคลเหล่านั้นจึงเป็นไปตามหลัก ปฏิบัติที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาโดยมีลักษณะของการปฏิบัติต่อกัน ตามข้อความที่ปรากฏใน สิงคาลกสูตรว่า บุตรพึงบำรุงมารดาบิดาผู้เป็นทิศเบื้องหน้าโดยหน้าที่ 5 ประการ คือ (1) ทานเลี้ยงเรามาเราจักเลี้ยงท่านตอบ (2) จักทำกิจของท่าน (3) จักดำรงวงศ์ตระกูล (4) จักประพติตนให้เหมาะสมที่จะเป็นทายาท (5) เมื่อท่านล่วงลับไปแล้ว ทำบุญอุทิศให้ท่าน จากนั้นผู้เป็นมารดาบิดาผู้เป็นทิศเบื้อง หน้าถูกบุตรบำรุงโดยหน้าที่ 5 อย่างนี้จึงอนุเคราะห์บุตรโดยหน้าที่ 5 ประการ คือ (1) ห้ามไม่ให้ทำความชั่ว (2) ให้ตั้งอยู่ในความดี (3) ให้ศึกษาศิลปวิทยา (4) หาภรรยาหรือสามีที่สมควรให้ (5) มอบทรัพย์สมบัติให้ในเวลาอันสมควร ในพระไตรปิฎก เล่ม 11 ข้อ 271 หน้า 216 (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) จากข้อความข้างต้นปรากฏว่าบุตรนั้นต้องทำหน้าที่ก่อนแล้วมารดาบิดาจึงทำหน้าที่อนุเคราะห์บุตร แสดงให้เห็นความเชื่อบุคคลผู้เป็นพ่อแม่มีความสูงส่งกว่าบุตรจึงต้องแสดงต่อท่านก่อน และคติความเชื่อนี้เป็นสัญลักษณ์ที่นำไปสู่การปฏิบัติของบุคคลนั้นเป็นไปตามลำดับ กล่าวคือ ผู้ เป็นบุตรหลานต้องกระทำตอบแทนต่อผู้ใหญ่ก่อน เป็นการสอนถึงการที่บุตรหลานที่จะต้องทำบุญอุทิศก่อน แม้ว่าบุตรหลานนั้นอาจจะไม่รู้จักคุ้นเคยกับญาติผู้นั้นเลยก็ตาม เพราะจะปรากฏว่าเมื่อทำแล้วจะได้รับผลตอบแทน ดังข้อความอีกตอนหนึ่งในรัตนสูตรว่า “ภูตทั้งปวง ท่านจงใคร่ครวญ จงแผ่เมตตาต่อหมู่มนุษย์ด้วยเถิด มนุษย์เหล่าใดนำเครื่องเช่นสรวงมาให้ทั้งกลางวันและกลางคืน เพราะเหตุนั้น ขอท่านทั้งหลายอย่าประมาทจงรักษามนุษย์เหล่านั้น” ในพระไตรปิฎก เล่ม 25 ข้อ 2 หน้า 9 (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) เป็นการกล่าวถึงการกระทำต่อผู้ที่ล่วงลับแล้วให้มาปกป้องรักษาในคราวที่มนุษย์ที่มีชีวิตประสบเคราะห์กรรม จากข้อพิจารณาในเรื่องการสร้างอัตลักษณ์ในบุญข้าวสากจากความเชื่อจึงสะท้อนให้เห็น ลักษณะสำคัญของบุญที่ปรากฏในพิธีกรรมนั้นเชื่อมโยงกับ

ความเชื่อเรื่องผู้เกิดก่อน และความยิ่งใหญ่ สูงสุดของบรรพบุรุษ ขณะเดียวกันก็เป็นการบูชาท่าน เพื่อให้เกิดการรักษาป้องกันตัวเองในภายหลัง

2.6.3 การสร้างอัตลักษณ์จากเรื่องเล่าในบุญข้าวสาก

บุญข้าวสากได้สร้างอัตลักษณ์ขึ้นมาจากร่องเล่าที่เกี่ยวข้องกับอุดมคติทางพระพุทธศาสนา ในหลากหลายมิติดังนี้ 1) เรื่องเล่าเกี่ยวข้องกับหลักกรรม การอธิบายเรื่องกรรม ในทางพระพุทธศาสนาถือเป็นเรื่อง หนึ่งที่ยากลำบาก ในพระไตรปิฎก เล่ม 21 ข้อ 77 หน้า 122 (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) แต่เมื่ออธิบายเรื่องกรรมผ่านเรื่องเล่าจะเข้าใจได้โดยประเพณี บุญข้าวสากปรากฏเรื่องเล่าในคัมภีร์ ธรรมบทที่เกี่ยวข้องกับคือเรื่องนางยักษิณีที่เล่าว่า มีเรื่องเล่าถึงหญิงหมั้นคนหนึ่งพยายามจะสืบทอด ประเพณีที่ว่าต้องมีบุตร จึงพาหญิงคนหนึ่งมาเป็นคนตั้งครุภักดิ์ แขนแล้วจะมอบทรัพย์สมบัติให้หญิงนั้น ก็รับคำ แต่พอทุกครั้งที่หญิงนั้นจะตั้งครุภักดิ์หญิงหมั้นก็ให้นางกินยาทำให้นางแท้งทุกครั้ง จนที่สุด หญิงที่รับตั้งครุภักดิ์พอกินยามากเข้าก็ถึงแก่ความตาย ก่อนตายก็ผูกเวรกันไว้หลังจากนั้นก็ไปเกิดเป็น แมว ส่วนหญิงนั้นไปเกิดเป็นแม่ไก่ ทุกครั้งที่แม่ไก่ตกไข่ได้หลายฟอง แม่แมวก็กิน แม่ไก่จึงผูกเวรต่อ หลังจากนั้นก็ไปเกิดเป็นแม่เสือ ส่วนแมวก็กิน กวาง ทุกครั้งที่กวางคลอดลูกก็จะถูกแม่เสือจับ กิน จนกวางผูกเวรต่อไป จนมาเกิดเป็นนางยักษิณีส่วนแม่เสือมาเกิดเป็นหญิงชาวบ้าน พอนางคลอด บุตรก็จะโดนยักษิณีแปลงกลายมาเป็นชาวบ้านมาทำเป็นช่วยดูแลเสร็จแล้วก็จับเด็กกิน จนนางคลอด ครั้งที่ 3 จึงเข้าใจว่ามีนางยักษิณีมากอยจับกินบุตรของนางทุกครั้ง แต่ครั้งนี้นางไม่ยอมจึงเอาลูกแล้ว วิ่งไปในวิหารของพระพุทธเจ้า นางยักษิณีก็ตามมา พระพุทธเจ้าจึงแสดงธรรมว่า เราย่อมรังับด้วย ความไม่จองเวร จนทั้งคู่คลายความโกรธต่อกันและเป็นเพื่อนกันในที่สุด ต่อมานางได้นำอาหารมา มอบให้นางยักษิณีตลอดเวลา นางยักษิณีจึงได้บอกหญิงผู้นั้นว่า ฝนจะดีช่วงนี้ควรทำนางช่วงนี้ และจะแล้งช่วงนี้จะต้องไปทำนาในที่ลุ่ม หญิงนั้นก็ทำตามนั้นก็ไปทำตามนั้น ชาวบ้านรู้จึงพากันนำ ข้าวปลาอาหารมามอบให้นางยักษิณีเพื่อให้นางยักษิณีบอกถึงช่วงเวลาที่น่าจะดีและจะแล้งให้กับ ชาวบ้านได้รับรู้สืบทอดมา (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2553) บุญข้าวสากสร้างอัตลักษณ์จากร่องเล่าทางพระพุทธศาสนาโดยมุ่งไปที่การโยงให้เห็น ลักษณะของกรรมที่ไม่ดีที่ทำให้เกิดความทุกข์สืบต่อกันมาจนสุดท้ายก็กลายเป็นการที่ทุกคนจะอยู่ ร่วมกันด้วยดีได้ก็ด้วยการสร้างบุญตอบแทนต่อกัน นอกจากนั้นนางยักษิณียังเกี่ยวข้องกับ ความหมาย ของธรรมชาติที่รุนแรงและโหดร้าย การจะเอาชนะธรรมชาติได้นั้นไม่อาจทำได้นอกจาก การเข้าใจ ธรรมชาติและเรียนรู้จะอยู่กับธรรมชาตินั้นด้วยมิตรไมตรีเช่นเดียวกับชาวบ้านอยู่ร่วมกับ ยักษิณีได้ ด้วยการมอบให้ซึ่งความเคารพนับถือตามหลักการพระพุทธศาสนา 2) เรื่องเล่าเกี่ยวข้องกับ มงคล โดยปรากฏผ่านลักษณะการที่มนุษย์จำนวนมากต่างตั้งคำถาม ถึงการมีชีวิตที่ดีซึ่งในหลักพระพุทธศาสนากล่าวถึงชีวิตที่มุ่งหวังความสวัสดิ์นั้นเกี่ยวข้องกับเรื่องมงคล (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่ม 25 ข้อ 2-7 หน้า 7) ปรากฏเรื่องมงคลที่เกี่ยวข้องกับบุญข้าวสากนั้น เกี่ยวข้องกับบุคคล คือ มารดาบิดา และมงคลนั้นสัมพันธ์กับการที่บุคคลจะดูแลท่านและปฏิบัติต่อท่าน ตามเรื่องเล่าในพระไตรปิฎก เล่ม 25 ข้อ 106 หน้า 485 ว่า บุตรของสกุลใดบูชามารดาบิดาภายในเรือนตน สกุลนั้น ชื่อว่ามีพรหม บุตรของสกุลใดบูชา มารดาบิดาภายในเรือนตน สกุลนั้นชื่อว่ามีบุรพเทพ บุตรของสกุลใดบูชามารดาบิดาภายใน เรือนตน สกุลนั้นชื่อว่ามีบูรพาจารย์บุตรของสกุลใดบูชามารดาบิดาภายใน เรือนตน สกุลนั้น ชื่อว่ามีอาหุไนยบุคคล คำว่า พรหม นี้เป็นชื่อของมารดาบิดา คำว่า บุรพเทพ นี้เป็น

ชื่อของ มารดาบิดา คำว่า บุรพจารย์นี้เป็นชื่อของมารดาบิดา คำว่า อาหุไนยบุคคล นี้เป็นชื่อของมารดาบิดา ชื่อนั้นเพราะเหตุไร เพราะมารดาบิดาเป็นผู้มีอุปการะมาก บำรุงเลี้ยง แสดงโลกนี้ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) การระบุถึงบุตรต้องดูแลบิดามารดานั้นเป็นมงคลนั้นเป็นการกล่าวถึงความกตัญญูกตเวทีที่เป็นลักษณะสำคัญของบุญข้าวสากและเชื่อมโยงให้มีความสัมพันธ์กันระหว่างผู้เป็นบุตรและบิดา มารดา ซึ่งทำให้เป็นมงคลต่อชีวิตของผู้นั้น อีกบุคคลที่เกี่ยวข้องกับบุญข้าวสากคือพระภิกษุสงฆ์ซึ่งปรากฏในมงคลในเรื่องการบูชาบุคคล ที่ควรบูชาอันถูกยกมาเล่าเป็นเรื่องของการทำบุญนั้นว่า “ การที่บุคคลเชื่อเชิญภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้า เป็นประธานให้บริโภคน มีผลมากกว่าการที่บุคคลเชื่อเชิญตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้าให้บริโภคน ” ในพระไตรปิฎก เล่ม 23 ข้อ 20 หน้า 472-473 (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2539) การที่บุญข้าว สากมีบุคคลที่นำพิธีกรรมเป็นบุคคลที่ถูกยกย่องว่าประเสริฐที่สุดจึงมาจากเรื่องเล่าทางศาสนาที่ยก พระภิกษุสงฆ์นั้นเป็นผู้ประเสริฐกลายเป็นสัญลักษณ์ของบุญข้าวสากที่ต้องประกอบและนำพิธีกรรม ด้วยพระภิกษุสงฆ์เสมอ

2.6.4 พุทธศาสนาที่มีอิทธิพลต่อประเพณีบุญข้าวสาก

อิทธิพลที่ส่งผลต่อพุทธศาสนาความเชื่อมีสองลักษณะ คือ ความเชื่อที่ประกอบด้วย อารมณ์ คือ แสดงพฤติกรรมตามอารมณ์ตามความรู้สึกที่กำลังเกิดอยู่เฉพาะหน้าและความเชื่อที่ประกอบด้วยเหตุผลหรือปัญญา คือ การใช้สติปัญญาพิจารณาก่อนจึงค่อยทำไปตามเหตุผลที่มองเห็นแล้ว (พระวิริยพรณ วุฑฒิมโธ, 2552) ผู้มีปัญญาและมีใจหนักแน่นก็มักใช้เหตุผลเป็นตัวประกอบประกอบการพิจารณา เพราะได้พิจารณาแล้วเห็นว่าสิ่งใดควรทำ สิ่งใดไม่ควรทำ โดยไม่สนใจกับอารมณ์ว่าจะอยากทำหรือไม่อยากทำ ส่วนผู้ที่มีปัญญาน้อยก็มักจะทำอะไรไปตามความรู้สึก โดยไม่สนใจเหตุผลหรือเรียกว่า ทำตามอารมณ์ โดยไม่สนใจผลเสียที่จะเกิดขึ้นในภายหลัง ความหลากหลายทางความเชื่อเป็นธรรมชาติของมนุษย์ และไม่ว่ามนุษย์จะเกิดมาพร้อมกับความเชื่อในรูปแบบไหนก็ตาม มนุษย์ก็สามารถก้าวพ้นจากความเชื่อด้วยความรู้ที่ประกอบด้วยปัญญาได้ ในอดีตเป็นไปได้ว่ามนุษย์ยังขาดการไตร่ตรองที่รอบคอบ จึงถูกความเชื่อกำหนด แต่เมื่อใช้ปัญญาตรวจสอบ ก็สามารถก้าวพ้นและมีชีวิตอยู่ด้วยความรู้ได้ ความเชื่อที่ประกอบด้วยปัญญาและมีเหตุผลตามทัศนะพุทธศาสนาก่อให้เกิดอิทธิพลต่อมนุษย์ ฉะนั้น ความเชื่อตามทัศนะของศาสนาพุทธ จึงมีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิตและเกี่ยวเนื่องกับวิถีชีวิตนับแต่เกิดจนกระทั่งตาย แต่ทั้งนี้ทั้งนั้นมนุษย์ต้องตระหนักว่าเมื่อมีความเชื่ออยู่ที่ใด มนุษย์ควรมีปัญญาอยู่ที่นั่นและเมื่อเกิดความเชื่อในสิ่งใดก็ตาม มนุษย์ก็ต้องนำปัญญามาพิสูจน์ คัดสรรเลือกเฟ้น กลับกรองด้วยความมีเหตุมีผล เห็นคุณค่าสารประโยชน์ สามารถนำมาหยิบจับและเป็นเข็มทิศนำทางชีวิตได้

2.7 แนวคิดการเสริมสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติ

ครอบครัวและเครือญาติเป็นสถาบันทางสังคมอันดับแรกที่มีมนุษย์แต่ละคนมีประสบการณ์ตรงตั้งแต่เริ่มต้นของชีวิตจนกระทั่งสิ้นลมหายใจ ในยุคโลกาภิวัตน์ สถาบันครอบครัวมีการเปลี่ยนแปลงรวดเร็วส่วนหนึ่งเป็นผลมาจากความเจริญเติบโตทางด้านเทคโนโลยีที่แพร่กระจายไปทั่วโลก ก่อให้เกิดความหลากหลายทางวัฒนธรรมเนื่องจากการอพยพย้ายถิ่นระหว่างชาติต่าง ๆ อย่างค่อนข้างอิสระ อิทธิพลจากวัฒนธรรมตะวันตกก็เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้วัฒนธรรม ค่านิยม และวิถีชีวิตของคนในสังคมเปลี่ยนไปจากเดิม รวมทั้งก่อให้เกิดความขัดแย้งระหว่างวัฒนธรรมเดิมกับวัฒนธรรม

ใหม่ ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตและเกิดวิกฤตทางวัฒนธรรมเนื่องจากการขาดการคัดกรองและเลือกรับวัฒนธรรมได้อย่างเหมาะสมโดยเฉพาะอย่างยิ่งคนรุ่นใหม่ที่เป็นวัยอยากรู้อยากเห็นอาจรับเอาวัฒนธรรมรอง (Subculture) ในด้านลบ ที่มีส่วนทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของสภาพครอบครัว อาทิ ขนาดของครอบครัว อำนาจการตัดสินใจและบทบาทหน้าที่ของสมาชิกในครอบครัวที่เปลี่ยนไปตามกระแสโลกาภิวัตน์ที่ปรากฏชัดทั้งในเมืองศูนย์กลางและเมืองหน้าด่านของการเปลี่ยนแปลงในกระบวนการทางครอบครัว โดยเฉพาะอย่างยิ่งถ้าสมาชิกในครอบครัวไม่มีสัมพันธภาพที่ดี อาจมองข้ามการขัดเกลาและการสนับสนุนทางสังคมที่ถูกต้องจนก่อให้เกิดปัญหาหลากหลายจากสังคมเล็กไปสู่สังคมขนาดใหญ่ในระดับประเทศได้

นวลจันทร์ ท่วมไชย (2555, หน้า 21) กล่าวว่า การสื่อสารเชิงคุณภาพ (Quality Communication) คือ หัวใจของการแก้ปัญหาความขัดแย้งในครอบครัว การสื่อสารที่มีคุณภาพคือการพูดคุยที่ปราศจากอคติ การเปิดใจรับฟังความคิดเห็นที่แตกต่าง และการใช้เหตุผลมากกว่าอารมณ์

รัชนิพร พุ่มสะอาด (2557, หน้า 45) กล่าวว่า บทบาทที่สำคัญของผู้สูงอายุในฐานะ “ศูนย์รวมจิตใจ” และ “คลังภูมิปัญญา” (The heart and wisdom bank) ของครอบครัว ผู้สูงอายุไม่ได้เป็นเพียงผู้รับการดูแล แต่เป็นผู้ให้คำปรึกษา เป็นตัวอย่างที่ดี และเป็นผู้เชื่อมโยงสมาชิกในครอบครัวเข้าด้วยกัน

ประเวศ วะสี (2558, หน้า 12) กล่าวว่า ครอบครัวไม่ใช่เพียงหน่วยย่อยของสังคม แต่เป็น “รากฐาน” (The very foundation) ที่กำหนดความเข้มแข็งของสังคมโดยรวม แนวคิดนี้สอดคล้องกับหลักปรัชญาแบบองค์รวม (Holistic Philosophy) ที่เชื่อว่าความสมบูรณ์ของส่วนย่อยจะส่งผลต่อความสมบูรณ์ของส่วนใหญ่ หากครอบครัวมีความอบอุ่นและยั่งยืน สังคมก็จะมีคามมั่นคงและสงบสุขตามมา

นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2560, หน้า 55) กล่าวว่า การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างครอบครัวจากครอบครัวขยาย (Extended Family) ที่มีสมาชิกหลายรุ่นอาศัยอยู่ร่วมกันไปสู่ครอบครัวเดี่ยว (Nuclear Family) ซึ่งประกอบด้วยพ่อแม่และลูกเท่านั้น การเปลี่ยนแปลงนี้มีสาเหตุจากปัจจัยทางเศรษฐกิจและสังคม เช่น การย้ายถิ่นฐานเพื่อการทำงาน หรือค่านิยมส่วนบุคคลที่เน้นความเป็นปัจเจกบุคคลมากขึ้น

Salvador Minuchin (1974, p. 145) นักบำบัดครอบครัว ได้เสนอแนวคิดเรื่อง “ขอบเขต” (Boundary) ซึ่งเป็นกฎเกณฑ์และข้อตกลงที่กำหนดว่าสมาชิกในครอบครัวควรมีปฏิสัมพันธ์กันอย่างไร ขอบเขตที่เหมาะสมควรมีความยืดหยุ่นพอที่จะให้สมาชิกแต่ละคนมีพื้นที่ส่วนตัว (Personal Space) โดยที่ยังคงสามารถเชื่อมโยงและสนับสนุนกันได้

Daniel Goleman (1995, p. 59) กล่าวว่า ความสำคัญของความฉลาดทางอารมณ์ (Emotional Intelligence) ในการสร้างความสัมพันธ์ที่ยั่งยืน ความสามารถในการเข้าใจและจัดการอารมณ์ของตนเองและผู้อื่นเป็นทักษะที่จำเป็นในการรับมือกับความขัดแย้งและสร้างความเห็นอกเห็นใจในครอบครัว

Frank D. Fincham (2000, p. 152) นักจิตวิทยาชื่อดังได้กล่าวถึง การให้อภัย (Forgiveness) ว่าเป็นกลไกสำคัญในการฟื้นฟูและรักษาความสัมพันธ์ที่ได้รับความเสียหาย การให้

อภัยไม่ได้หมายถึงการล้มความผิดพลาด แต่เป็นการปล่อยวางความโกรธแค้นและความเจ็บปวด เพื่อเปิดทางให้ความสัมพันธ์เดินหน้าต่อไป

John M. Gottman (2010, p. 21) ผู้เชี่ยวชาญด้านความสัมพันธ์ครอบครัว ได้ระบุพฤติกรรม 4 อย่างที่เปรียบเสมือน “สี่จตุรราชาแห่งการทำลายล้าง” (The Four Horsemen of the Apocalypse) ซึ่งได้แก่ การวิพากษ์วิจารณ์, การดูหมิ่น, การตั้งรับ, และการเพิกเฉยหรือเก็บตัวเงียบ พฤติกรรมเหล่านี้หากเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องจะนำไปสู่ความล้มเหลวของความสัมพันธ์ในครอบครัวอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้

Snit Smuckarn (2011, pp. 4-7) แบ่งประเภทของครอบครัวตามนักมานุษยวิทยา ซึ่งตรงกับแนวคิดของ Boonlue Wantayond (1979, p. 20), The Committee for National Women Promotion (1994, pp. 41-42) ดังนี้

1) ครอบครัวเนื้อแท้หรือครอบครัวพื้นฐาน (Nuclear or Elementary Family) ประกอบด้วย พ่อ แม่ และลูก ๆ ที่ยังไม่แต่งงาน และอาจมีญาติทางฝ่ายสามีหรือภรรยาอาศัยอยู่ด้วย แต่ยังรักษาความเป็นครอบครัวเนื้อแท้เพราะอำนาจสิทธิขาดของหัวหน้าครอบครัวมีอยู่อย่างสมบูรณ์

2) ครอบครัวขยายหรือครอบครัวร่วม (Extended or Joint Family) ประกอบด้วยครอบครัวเนื้อแท้ตั้งแต่ 2 ครอบครัวขึ้นไปอยู่รวมกันเป็นครอบครัวใหญ่ ปกติครอบครัวขยายประกอบด้วยคนสามรุ่น ได้แก่ ปู่ย่าตายาย พ่อแม่ และลูก ผู้มีอำนาจในครอบครัว คือ ญาติผู้ใหญ่ที่อาวุโส

3) ครอบครัวซ้อน (Composite or Compound Family) พบเห็นได้ในสังคมที่อนุญาตให้ชายหรือหญิงมีภรรยาหรือสามีได้มากกว่าหนึ่งคนในเวลาเดียวกัน ซึ่งอำนาจสิทธิขาดจะอยู่ที่ชายหรือหญิงที่เป็นหัวหน้าครอบครัว ครอบครัวซ้อนจะปรากฏแพร่หลายในสังคมแถบเอเชีย และอาจสลายได้ง่ายเมื่อสิ้นสภาพของหัวหน้าครอบครัว

4) ครอบครัวสาระ (Essential Family) ครอบครัวประเภทนี้ภรรยาจะเป็นหลักของครอบครัวเนื่องจากต้องรับผิดชอบความเป็นอยู่ของลูก ๆ สามีมีอำนาจเพียงในนามและรับผิดชอบเรื่องในบ้านเพียงเล็กน้อยเนื่องจากต้องทำงานนอกบ้านที่ห่างไกลและส่งเสียค่าใช้จ่าย ครอบครัวประเภทนี้จะปรากฏอยู่ในเผ่าพันธุ์ที่ยากจนในบริติชกิวาน่า และเริ่มมีให้เห็นมากขึ้นในชนบททางภาคอีสานของไทย

Talcott Parsons (1959, p. 72) กล่าวว่า ระบบครอบครัวจะสามารถดำรงอยู่ได้อย่างราบรื่นนั้นจะต้องมีการแบ่งงานกันทำระหว่างผู้ชายและผู้หญิง เขาจำแนกบทบาทของสมาชิกในครอบครัวออกเป็น 2 แบบ คือ 1) บทบาทเชิงเครื่องมือ (Instrumental Role) หมายถึง บทบาทที่จำเป็นต้องกระทำ อาทิเช่น การทำงานเลี้ยงครอบครัว การจัดการเพื่อสนองความต้องการของสมาชิก การเป็นผู้นำครอบครัวการออกกฎระเบียบในครอบครัว ตลอดจนอำนาจในการตัดสินใจปัญหาสำคัญๆในครอบครัว และ 2) บทบาทเชิงแสดงออก (Expressive Role) หมายถึง บทบาทที่เกี่ยวข้องกับอารมณ์และจิตใจ การอบรมเลี้ยงดูบุตรด้วยความรัก การแสดงพฤติกรรมที่สนับสนุน/ให้กำลังใจและยอมรับ การให้กำลังใจมีความสุข และให้ความอบอุ่นแก่สมาชิกในครอบครัว

นักสังคมวิทยาได้จำแนกหน้าที่ของครอบครัวออกเป็น 2 ด้าน Davis (1966, pp. 394-396; Bierstedt (1970, pp. 394-403); Boonlue Wantayond (1979, pp. 46-52) คือ

1) หน้าที่พื้นฐานและเป็นสากล (Basic and Universal Function) ประกอบด้วย (1) หน้าที่ทางชีววิทยา (Biological Function) ได้แก่ การสร้างสมาชิกใหม่ให้สังคม และการที่หัวหน้าครอบครัวมีหน้าที่หาปัจจัยเพื่อการดำรงชีพให้แก่สมาชิกในครอบครัวตามอัตราภาพ และ (2) หน้าที่ทางจิตวิทยา (Psychological Function) ได้แก่ การให้ความรักความอบอุ่นแก่สมาชิก การสร้างความพึงพอใจด้านความต้องการทางเพศ (Satisfaction of Sexual Needs) สอนให้สมาชิกรู้จักควบคุมกฎเกณฑ์และสิ่งเร้าทางเพศ ซึ่งถือว่าเป็นหน้าที่เบื้องต้นของครอบครัว และการปกป้องให้เด็กปลอดภัย ถือเป็นหน้าที่ที่สำคัญมาก

2) หน้าที่ตามประเพณี (Traditional Function) ประกอบด้วย (1) หน้าที่ทางด้านเศรษฐกิจ (Economic Function) เช่น การแบ่งงานกันทำภายในครอบครัว การหารายได้มาจุนเจือครอบครัว การจัดการดูแลเรื่องทรัพย์สินสมบัติของครอบครัว (2) หน้าที่ทางสังคม (Social Function) เช่น การสร้างฐานะของแต่ละบุคคลในครอบครัว การอยู่ร่วมกันผู้อื่นในสังคมอย่างปกติสุข การมีปทัสสถานและแนวการดำเนินชีวิตให้เป็นไปตามระเบียบของสังคม การรวบรวมและถ่ายทอดมรดกทางสังคม การช่วยสมาชิกในครอบครัวในการเลือกคู่ครอง (3) หน้าที่ทางศาสนา (Religious Function) โดยหัวหน้าครอบครัวมีหน้าที่อบรมสั่งสอนให้สมาชิกได้เข้าใจและปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนาอย่างถูกต้อง (4) หน้าที่ทางวัฒนธรรม (Cultural Function) โดยหัวหน้าครอบครัวสอนให้สมาชิกรู้จักวางตัว และดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างปกติสุข และ (5) หน้าที่สันทนาการ (Recreational Function) ได้แก่ การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก โดยมีกิจกรรมร่วมกัน เช่น การพักผ่อนหย่อนใจ

ถึงแม้ว่าบทบาทหน้าที่ของครอบครัวจะแตกต่างกันไปตามสภาพของสังคม แต่ก็มีลักษณะบางประการที่คล้ายกัน คือ หน้าที่ในการผลิตสมาชิกใหม่ให้กับสังคม หน้าที่เลี้ยงดูสมาชิกของครอบครัว และหน้าที่อบรมขัดเกลาสมาชิกในครอบครัว โดยทั่วไปสถาบันทางสังคมทำหน้าที่อบรมขัดเกลาสมาชิกเพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างเป็นปกติ จุดมุ่งหมายของการขัดเกลาทางสังคม (Broom & Selnick, 1995, pp. 84-87; Palanee Dhitivatana, 2010, pp. 18-19) คือ การถ่ายทอดหรือการเรียนรู้ทางวัฒนธรรม โดยการอบรมให้รู้ระเบียบของสังคม ซึ่งมีความมุ่งหมายหลัก 4 ประการ คือ การปลูกฝังระเบียบวินัย การสร้างแรงบันดาลใจหรือความมุ่งหวัง การสอนให้รู้จักบทบาททางสังคมและทัศนคติ และการสอนให้เกิดทักษะหรือความเชี่ยวชาญโดยผ่านตัวแทนของการขัดเกลา ได้แก่ ครอบครัว สถานศึกษา เพื่อน ศาสนา และสื่อมวลชน เป็นต้น

ดังนั้น การสร้างรากฐานที่มั่นคงของความสัมพันธ์ในครอบครัว ซึ่งประกอบไปด้วย ความเข้าใจ การให้อภัย การมีส่วนร่วม การจัดการความขัดแย้ง และการใช้เวลาร่วมกันอย่างมีคุณภาพ แนวคิดเหล่านี้เป็นสิ่งที่สามารถนำไปปรับใช้ได้จริงเพื่อสร้างครอบครัวให้มีความสุขและยั่งยืน

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษารูปแบบการเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาในคติความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งบุญข้าวสากเป็นหนึ่งในประเพณีสำคัญของชาวอีสานที่มีรากฐานมาจากความเชื่อทางพระพุทธศาสนาและวิถีชีวิตดั้งเดิม ประเพณีนี้ไม่ได้เป็นเพียงการทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่

บรรพบุรุษเท่านั้น แต่ยังเป็นกลไกทางสังคมที่ช่วยเสริมสร้างและธำรงรักษาความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติให้คงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืน

2.8 แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบ

มีนักวิชาการหลายท่านได้กล่าวถึงแนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบ ไว้ดังนี้

ณัฐศักดิ์ จันทร์ผล กล่าวว่า รูปแบบ หมายถึง โครงสร้างโปรแกรม แบบจำลองหรือตัวแบบที่จำลองสภาพความเป็นจริงที่สร้างขึ้นจากการลดทอนเวลาและเทศะ พิจารณาว่ามีสิ่งใดบ้างที่จะต้องนำมาศึกษาเพื่อใช้ทดแทนแนวคิดหรือปรากฏการณ์ใดปรากฏการณ์หนึ่ง โดยอธิบายความสัมพันธ์ขององค์ประกอบต่าง ๆ ของรูปแบบนั้น ๆ (ณัฐศักดิ์ จันทร์ผล, 2552, หน้า 125)

ส่วน มาลี สืบกระแสน กล่าวว่า รูปแบบมีสองลักษณะ คือ รูปแบบจำลองของสิ่งที่เป็นรูปธรรม เช่น ระบบการปฏิบัติงาน และรูปแบบที่เป็นแบบจำลองของสิ่งที่เป็นนามธรรม เช่น เครื่องคอมพิวเตอร์ เป็นต้น รูปแบบอาจแสดงความสัมพันธ์ด้วยเส้นโยงแสดงในรูปแผนภาพหรือเขียนในรูปสมการคณิตศาสตร์ หรือสมการพยากรณ์หรือเขียนเป็นข้อความ จำนวน หรือ ภาพ หรือแผนภูมิหรือรูปสามมิติ (มาลี สืบกระแสน, 2552, หน้า 108-109)

ขณะที่ สุภาพร เพียรดี กล่าวว่า นวัตกรรม หมายถึง ความคิด การปฏิบัติ หรือ สิ่งประดิษฐ์ใหม่ ๆ ที่ยังไม่เคยมีใช้มาก่อน หรือเป็นการพัฒนาดัดแปลงมาจากของเดิมที่มีอยู่แล้ว ให้ทันสมัยและใช้ได้ผลดียิ่งขึ้น เมื่อนำนวัตกรรมมาใช้จะช่วยให้การทำงานนั้นได้ผลดีมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงกว่าเดิม ทั้งยังช่วยประหยัดเวลาและแรงงาน (สุภาพร เพียรดี, 2555)

ขณะเดียวกัน Procter and Paul ให้ความหมายคำคำนี้ไว้ใน Longman Dictionary of Contemporary English โดยสรุปแล้วจะมี 3 ลักษณะใหญ่ คือ Model ที่หมายถึงสิ่งซึ่งเป็นแบบย่อส่วนของจริงความหมายนี้ตรงกับ ภาษาไทยว่า แบบจำลอง เช่น แบบจำลองของเรือดำน้ำ เป็นต้น Model ที่หมายถึงสิ่งของหรือคนทีนำมาใช้เป็นแบบอย่างในการดำเนินการบางอย่างเช่น ครูแบบอย่าง นักเดินแบบหรือแม่แบบในการวาดภาพศิลป์ เป็นต้น Model ที่หมายถึงแบบหรือรุ่นของผลิตภัณฑ์ต่างๆ เช่น เครื่องคอมพิวเตอร์รุ่น 864X เป็นต้น (Procter and Paul, 1978, p. 174)

สอดคล้องกับ Tosi and Carroll กล่าวว่า รูปแบบเป็นนามธรรมของจริงหรือภาพจำลองของสภาพการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งอาจจะมีตั้งแต่รูปแบบอย่างง่าย ๆ ไปจนถึงรูปแบบที่มีความสลับซับซ้อนมากๆ และมีทั้ง รูปแบบทั้งกายภาพ (Physical model) ที่เป็นแบบจำลองของวัตถุ เช่น แบบจำลองหอดูดาวแห่งชาติ แบบจำลองเครื่องบินขับไล่ เอฟ 16 เป็นต้น (Tosi and Carroll, 1982, p. 74)

ส่วน Bardo and Hartman กล่าวว่า รูปแบบในทางสังคมศาสตร์ไว้ว่า “เป็นชุดของข้อความเชิงนามธรรมเกี่ยวกับปรากฏการณ์ที่เราสนใจ เพื่อใช้ในการนิยามคุณลักษณะและ/หรือ บรรยายคุณสมบัติของมันๆ” Bardo และ Hartman อธิบายต่อไปว่า รูปแบบเป็นอะไรบางอย่างที่เราพัฒนาขึ้นมา เพื่อบรรยายคุณลักษณะที่สำคัญๆ ของปรากฏการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อให้ง่ายต่อการทำความเข้าใจ รูปแบบจึงมิใช่การบรรยายหรืออธิบายปรากฏการณ์อย่างละเอียดทุกแง่มุม เพราะการทำเช่นนั้น จะทำให้รูปแบบมีความซับซ้อนและยุ่งยากเกินไปในการที่จะทำความเข้าใจ ซึ่งจะทำให้คุณค่าของรูปแบบนั้นด้อยลงไป ส่วนการที่จัด ระบบรูปแบบหนึ่งๆ จะต้องมีรายละเอียดมากน้อยเพียงใดจึงจะ

เหมาะสม และรูปแบบนั้นๆ ควรมีองค์ประกอบอะไรบ้าง ไม่ได้มีข้อกำหนดเป็นการตายตัว ทั้งนี้ก็แล้วแต่ปรากฏการณ์แต่ละอย่างและวัตถุประสงค์ของผู้สร้างรูปแบบที่ต้องการจะอธิบายปรากฏการณ์นั้นๆ อย่างไร (Bardo and Hartman, 1982, p. 245)

ขณะที่ Good กล่าวว่า ในพจนานุกรมการศึกษาได้รวบรวมความหมายของรูปแบบเอาไว้ 4 ความหมาย คือ 1) เป็นแบบอย่างของสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพื่อเป็นแนวทางในการสร้างหรือทำซ้ำ 2) เป็นตัวอย่างเพื่อเลียนแบบ เช่น ตัวอย่างในการออกเสียงภาษาต่างประเทศเพื่อให้ผู้เรียนได้เลียนแบบ เป็นต้น 3) เป็นแผนภูมิหรือรูปสามมิติซึ่งเป็นตัวแทนของสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือหลักการหรือแนวคิด 4) เป็นชุดของปัจจัยตัวแปรที่มีความสัมพันธ์ ซึ่งกันและกันรวมตัวกันเป็นตัวประกอบและเป็นสัญลักษณ์ทางระบบสังคม อาจเขียนออกมา เป็นสูตรทางคณิตศาสตร์หรือบรรยายเป็นภาษาก็ได้ (Good, 2005, p. 177)

ส่วน Keeves กล่าวว่า รูปแบบมีหลายประเภทด้วยกันซึ่งนักวิชาการด้านต่างๆ ก็ได้จัดแบ่งประเภทต่างกันไป สำหรับรูปแบบทางการศึกษาและสังคมศาสตร์นั้น ได้แบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ 1) Analogue Model เป็นรูปแบบที่ใช้การอุปมาอุปมัยเทียบเคียงปรากฏการณ์ซึ่งเป็นรูปธรรมเพื่อสร้างความเข้าใจในปรากฏการณ์ที่เป็นนามธรรม เช่น รูปแบบในการทำนายจำนวนนักเรียนที่จะเข้าสู่ระบบโรงเรียน ซึ่งอนุมานแนวคิดมาจากการเปิดน้ำเข้าและปล่อยน้ำออกจากถัง นักเรียนที่จะเข้าสู่ระบบเปรียบเทียบกับน้ำที่เปิดออกจากถัง ดังนั้นนักเรียนที่คงอยู่ในระบบจึงเท่ากับนักเรียนที่เข้าสู่ระบบลบด้วยนักเรียนที่ออกจากระบบ เป็นต้น 2) Semantic Model เป็นรูปแบบที่ใช้ภาษาเป็นสื่อในการบรรยายหรืออธิบายปรากฏการณ์ที่ศึกษาด้วยภาษา แผนภูมิ หรือรูปภาพ เพื่อให้เห็นโครงสร้างทางความคิด องค์ประกอบ และความสัมพันธ์ขององค์ประกอบของปรากฏการณ์นั้น ๆ เป็นต้น 3) Mathematical Model เป็นรูปแบบที่ใช้สมการทางคณิตศาสตร์เป็นสื่อในการแสดงความสัมพันธ์ของตัวแปรต่างๆ รูปแบบประเภตินี้นิยมใช้กันทั้งในสาขาจิตวิทยาและศึกษาศาสตร์ รวมทั้งการบริหารการศึกษาด้วย 4) Causal Model เป็นรูปแบบที่พัฒนามาจากเทคนิคที่เรียกว่า Path Analysis และหลักการสร้าง Semantic Model โดยการนำเอาตัวแปรต่าง ๆ มาสัมพันธ์กันเชิงเหตุและผลที่เกิดขึ้น เช่น The Standard Deprivation Model ซึ่งเป็นรูปแบบที่แสดงความสัมพันธ์ระหว่างสภาพทางเศรษฐกิจสังคมของบิดา มารดา สภาพแวดล้อมทางการศึกษาที่บ้าน และระดับสติปัญญาของเด็ก เป็นต้น (Keeves, 1988, pp. 561-565)

ดังนั้น Keeves กล่าวว่า คุณลักษณะของรูปแบบที่ดี คือ รูปแบบที่ใช้ประโยชน์ได้ ควรจะมีข้อกำหนด (Requirement) 4 ประการ คือ 1) รูปแบบ ควรประกอบด้วยความสัมพันธ์อย่างมีโครงสร้าง (Structural Relationship) มากกว่าความสัมพันธ์ที่เกี่ยวข้องกันแบบรวมๆ (Associative Relationship) 2) รูปแบบ ควรใช้เป็นแนวทางการพยากรณ์ผลที่จะเกิดขึ้นสามารถถูกตรวจสอบได้โดยการสังเกต ซึ่งเป็นไปได้ที่จะทดสอบรูปแบบพื้นฐานของข้อมูลเชิงประจักษ์ได้ 3) รูปแบบ ควรจะต้องระบุหรือชี้ให้เห็นถึงกลไกเชิงเหตุผลของเรื่องที่ศึกษา ดังนั้น นอกจากรูปแบบจะเป็นเครื่องมือในการพยากรณ์ได้ ควรใช้อธิบายปรากฏการณ์ได้ด้วย และ 4) รูปแบบ ควรเป็นเครื่องมือในการสร้างมโนทัศน์ใหม่ และสร้างความสัมพันธ์ของตัวแปรในลักษณะใหม่ ซึ่งเป็นการขยายในเรื่องที่กำลังศึกษา (Keeves, 1988, p. 560)

จากแนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบที่กล่าวมาสรุปได้ว่า รูปแบบมีหลายประเภท เช่น รูปแบบทางการศึกษาและสังคมศาสตร์ สำหรับการวิจัยครั้งนี้ คือ รูปแบบการเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนามิติความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด

2.9 แนวคิดการพัฒนานวัตกรรม

2.9.1 ความหมายและความสำคัญของนวัตกรรม

มีนักวิชาการหลายท่านได้สรุปและให้ความหมายไว้ดังนี้

จิตรวรรณ เอกพันธ์ ให้ความหมายของนวัตกรรม หมายถึง เป็นสิ่งใหม่ที่เกิดขึ้นอาจอยู่ในรูปของความคิด วิธีปฏิบัติ กระบวนการ การบริการ วัตถุประสงค์ของ โดยเกิดขึ้นจากการใช้ความรู้ ความคิดการเรียนรู้ การคิดค้น การผลิต การพัฒนา การปรับปรุง และการประยุกต์ใช้ (จิตรวรรณ เอกพันธ์, 2562)

ขณะที่ วัชรภรณ์ อมรศักดิ์ ได้ให้ความหมายของนวัตกรรม หมายถึง สิ่งใหม่ที่ไม่ว่าจะเป็นแนวคิด วิธีการ หรือว่าผลิตภัณฑ์ ที่ส่งผลให้การปฏิบัติ การเปลี่ยนแปลง ริเริ่มใหม่เกิดผลใหม่ในทางสร้างสรรค์ให้สิ่งที่มีอยู่เดิมนั้นพัฒนา หรือดีขึ้นกว่าเดิม (วัชรภรณ์ อมรศักดิ์, 2562)

ส่วน สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ ได้ให้ความหมายของนวัตกรรม หมายถึง สิ่งใหม่ที่เกิดจากการใช้ความรู้และความคิดสร้างสรรค์ที่มีประโยชน์ต่อเศรษฐกิจและสังคม (สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ, 2562)

ขณะเดียวกัน สุกัญญา แซ่มซ้อย ให้ความหมายของนวัตกรรม หมายถึง สิ่งใหม่ที่มนุษย์สร้างหรือพัฒนาขึ้นมาโดย อาศัยความคิดสร้างสรรค์และจินตนาการ ซึ่งนวัตกรรมสามารถแบ่งออกเป็นหลายประเภทขึ้นอยู่กับเกณฑ์ที่ใช้ในการจำแนกหากจำแนกตามลักษณะของนวัตกรรมแบ่งได้ 2 แบบ ดังนี้ 1) นวัตกรรม ผลิตภัณฑ์ และ 2) นวัตกรรมกระบวนการหากจำแนกตามลักษณะการเปลี่ยนแปลงของนวัตกรรม แบ่งได้เป็น 4 แบบ ได้แก่ แบบที่ 1) นวัตกรรมที่ไม่ได้ทำต่อเนื่องจากสิ่งอื่น แบบที่ 2) นวัตกรรมส่วนเพิ่ม แบบที่ 3) นวัตกรรมที่เกิดการเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่ และแบบที่ 4) นวัตกรรมพลิกผันจากดิจิทัล (สุกัญญา แซ่มซ้อย, 2563)

ซึ่ง สุวนิตย์ ยงค์มกล ได้ให้ความหมายของนวัตกรรม หมายถึง แนวคิด การปฏิบัติ หรือสิ่งประดิษฐ์ใหม่ๆ เป็นสิ่งที่คิดขึ้นใหม่ หรือเป็นการพัฒนาดัดแปลงมาจากของเดิมที่มีอยู่แล้วเข้ามาเปลี่ยนแปลง หรือเพื่อปรับปรุงผลิตภัณฑ์ บริการ กระบวนการ วิธีการที่ทำอยู่เดิมแล้วอีกระดับหนึ่งเกิดการทำให้ใหม่ขึ้นอีกครั้งที่ 2 (Renewal) ซึ่งหมายถึง การปรับปรุงสิ่งเก่าและพัฒนาศักยภาพ นวัตกรรมไม่ใช่การขจัดหรือล้มล้างสิ่งเก่าให้หมดไป แต่เป็นการปรับปรุงเสริมแต่งและพัฒนาใช้ให้เกิดประสิทธิภาพ ประการสำคัญ นวัตกรรมจะต้อง ให้ผลเชิงบวก คือเพิ่มประสิทธิภาพและคุณภาพ ให้ผลที่ดีต่อบุคคล องค์กร หรือสังคมโดยรวม (สุวนิตย์ ยงค์มกล, 2564)

นอกจากนี้ ชุณวัฒน์ ปุ๋งบางกระตี ได้ให้ความหมายของนวัตกรรม หมายถึง สิ่งที่เกิดจากการคิดการประดิษฐ์อย่างเป็นระบบ เพื่อนำมาใช้ ในการบริหารจัดการเพื่อพัฒนาให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ (ชุณวัฒน์ ปุ๋งบางกระตี, 2564)

ส่วน วิทวัช กุญแจแก้ว ได้ให้ความหมายของนวัตกรรม หมายถึง การใช้ความรู้และความคิดเพื่อสร้างสรรค์ให้เกิด สิ่งใหม่ไม่ว่าจะเป็น แนวคิด วิธีการ หรือว่าผลิตภัณฑ์ ที่ส่งผลให้การปฏิบัติการเปลี่ยนแปลง ริเริ่มใหม่ เกิดผลใหม่ในทางสร้างสรรค์ให้สิ่งที่มีอยู่เดิมนั้นพัฒนา หรือดีขึ้นกว่าเดิม โดยนวัตกรรมจะต้อง สามารถนำไปใช้ได้จริง พัฒนาสิ่งที่มีอยู่ให้ดีขึ้น เกิดผลดี มีมูลค่า มีประโยชน์ทางสังคม เศรษฐกิจ (วิทวัช กุญแจแก้ว, 2565)

ซึ่ง สุกัญญา แซ่มซ้อย ได้ให้ความหมายของนวัตกรรม หมายถึง การสร้างหรือทำสิ่งใหม่ การเปลี่ยนแปลงวิธีการหรือแนวคิดใหม่ เพื่อสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์ทั้งในลักษณะที่เป็นสินค้าและบริการ กระบวนการ หรือรูปแบบใหม่ที่แก้ไขปัญหาหรือตอบสนองความต้องการในปัจจุบันและอนาคตและสามารถสร้างคุณค่าใหม่หรือมูลค่าเพิ่มให้กับผลิตภัณฑ์นั้น (สุกัญญา แซ่มซ้อย, 2565)

ขณะที่ รุ่งทิพย์ มานะกิจ ได้ให้ความหมายของ นวัตกรรม คือ สิ่งใหม่หรือวิธีการใหม่ที่เกิดจากการใช้ความรู้และความคิดสร้างสรรค์ในการสร้างหรือพัฒนาขึ้นมา เพื่อให้เป็นประโยชน์ต่อ เศรษฐกิจ สังคม และประเทศชาติ โดยแนวทางการพัฒนานวัตกรรมตามแนวคิดเชิงออกแบบแต่ละขั้นตอนมีกระบวนการพัฒนานวัตกรรม ดังนี้ ขั้นที่ 1 การทำความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง (Empathize) คือ ขั้นตอนในการศึกษาเอกสาร ทฤษฎี งานวิจัย และการสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อให้ได้กรอบแนวคิดการวิจัย จนนำไปสู่การศึกษา ระดับสมรรถนะนักการศึกษาปฐมวัยมืออาชีพของผู้บริหารโรงเรียนสภาพปัจจุบันและสภาพที่พึงประสงค์ของการพัฒนาผู้บริหารโรงเรียนตามแนวคิดสมรรถนะนักการศึกษาปฐมวัยมืออาชีพ ขั้นที่ 2 การระบุปัญหา (Define) คือ ขั้นตอนในการศึกษาระดับสมรรถนะนักการศึกษาปฐมวัยมืออาชีพของผู้บริหารโรงเรียน และการหาความต้องการจำเป็นในการพัฒนาผู้บริหารโรงเรียนตามแนวคิดสมรรถนะนักการศึกษาปฐมวัยมืออาชีพ ขั้นที่ 3 การสร้างแนวคิดใหม่ (Ideate) ขั้นที่ 4 การทำนวัตกรรมต้นแบบ (Prototype) และขั้นที่ 5 การทดสอบ (Test) คือ ขั้นตอนในการออกแบบและพัฒนานวัตกรรม (รุ่งทิพย์ มานะกิจ, 2566)

ส่วน เบญญาภา วิไลวรรณ ได้ให้ความหมายของนวัตกรรม หมายถึง กระบวนการสร้างความรู้ การเปลี่ยนแปลงที่ทำให้เกิดแนวคิดหรือวิธีการใหม่ ๆ เพื่อสร้างสรรค์พัฒนาผลลัพธ์ให้เกิดมูลค่าเพิ่มหรือสร้างคุณค่าใหม่ที่เป็นประโยชน์ต่อตนเอง เศรษฐกิจ และสังคม (เบญญาภา วิไลวรรณ, 2566)

สอดคล้องกับ วุฒิชัย ไกรวิเศษ ได้ให้ความหมายของนวัตกรรม หมายถึง แนวความคิด ผลิตภัณฑ์ การบริการ หรือกระบวนการต่าง ๆ ที่ถูกคิดค้นขึ้นใหม่โดยการใช้ความคิดสร้างสรรค์ที่เกิดจากการบูรณาการใช้ความรู้ และต้องเป็น แนวความคิด ผลิตภัณฑ์ การบริการ หรือกระบวนการ ที่ได้รับการยอมรับและถูกนำไปใช้เพื่อสร้าง มูลค่าให้กับเศรษฐกิจ สังคม และสิ่งแวดล้อม (วุฒิชัย ไกรวิเศษ, 2566)

ขณะเดียวกัน Utterback ได้ให้ความหมายของ นวัตกรรม หมายถึง สิ่งที่ย่อยอดของสิ่งประดิษฐ์ ที่เข้าถึงและเป็นที่ยอมรับของตลาดในลักษณะของผลิตภัณฑ์ใหม่ หรือเป็นกระบวนการใหม่ที่มีการพัฒนาขึ้นมาใช้เป็นครั้งแรกและทำให้เกิดประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจ (Utterback, 2004)

ส่วน Marina ได้ให้ความหมายของ นวัตกรรม หมายถึง การสร้างความรู้และ ความคิดใหม่ เพื่อให้ผลลัพธ์ใหม่ทางธุรกิจ ซึ่งให้ความสำคัญกับการปรับปรุงกระบวนการดำเนิน ธุรกิจภายใน

องค์กร (Internal Business Process) และโครงสร้างธุรกิจเพื่อสร้างสินค้าและบริการที่สร้างขึ้นตามความต้องการของตลาด (Marina, 2007)

ขณะที่ Schilling ได้ให้ความหมายของ นวัตกรรม หมายถึง การนำความคิดไปใช้ในเชิงปฏิบัติ เพื่อให้ได้สิ่งใหม่ หรือกระบวนการใหม่ (Schilling, 2008)

และ Tidd and Bessant ให้ความหมายของ นวัตกรรม หมายถึง การทำในสิ่งที่แตกต่างจากคนอื่นโดยอาศัยการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นรอบตัวเราให้กลายมาเป็นโอกาส และถ่ายทอดไปสู่แนวความคิดใหม่ที่ทำให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม ซึ่งนวัตกรรม (Innovation) มาจากภาษาละตินว่า Innovare ที่มีความหมายว่า เพื่อสร้างสิ่งใหม่ (Tidd and Bessant, 2018)

สำหรับความสำคัญของการพัฒนานวัตกรรม ซึ่ง สุกัญญา แซ่มซ้อย (2565) ได้กล่าวว่า นวัตกรรมได้รับการยอมรับว่าเป็น ปัจจัยสำคัญของโลกในยุคปัจจุบัน จนได้มีการนำความสามารถในการพัฒนานวัตกรรมของแต่ละ ประเทศไปจัดลำดับประเทศที่เศรษฐกิจถูกขับเคลื่อนด้วยนวัตกรรมที่เรียกว่า “ความสามารถในการ แข่งขันด้านนวัตกรรม” หรือ “Global Innovation Index” โดย World Intellectual Property Organization ซึ่งการเปลี่ยนแปลงเศรษฐกิจเป็น Value Based Economy คือ เศรษฐกิจถูก ขับเคลื่อนด้วยคำว่า “คุณค่า” คือความสำคัญของคำว่านวัตกรรมและ นวัตกรรมจะไม่มีความเป็นไปได้ เลยหากปราศจากคุณค่า และจะอย่างไรให้ประเทศสามารถสร้าง คนให้สามารถสร้างคุณค่าให้กับ สังคมซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ดังนั้น นวัตกรรม คือสิ่งที่สำคัญและจำเป็นในยุคปัจจุบัน เนื่องจากนวัตกรรมช่วยขับเคลื่อนเศรษฐกิจและสังคมของ ประเทศ

สอดคล้องกับ เบญญาภา วิไลวรรณ กล่าวว่า ความสำคัญของนวัตกรรม หมายถึง การสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ ที่จะเป็นประโยชน์ในเชิงเศรษฐกิจและสังคม โดยการใช้ความรู้และความ สร้างสรรค์ ประกอบด้วย 3 ลักษณะ คือ 1) การจำแนกตามเป้าหมายของนวัตกรรม 2) ตามระดับ ของการ เปลี่ยนแปลง และ 3) ตามขอบเขตของผลกระทบ (เบญญาภา วิไลวรรณ, 2566)

สรุปได้ว่า นวัตกรรม หมายถึง กระบวนการสร้างความรู้เพื่อการเปลี่ยนแปลงที่ทำให้เกิด แนวคิดหรือวิธีการใหม่ ๆ เพื่อสร้างสรรค์พัฒนาผลลัพธ์ให้เกิดมูลค่าเพิ่มหรือสร้างคุณค่าใหม่ที่เป็น ประโยชน์ต่อตนเอง เศรษฐกิจ และสังคม การวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยนำแนวคิดดังกล่าวมาประยุกต์ใช้ในการ พัฒนานวัตกรรมเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมของครอบครัวผู้สูงอายุวิถีใหม่แบบบูรณาการหลักสว รานิชธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขของชุมชนเชิงพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อให้ สมาชิกในครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข ต่อไป

2.9.2 การพัฒนานวัตกรรม

แนวทางการพัฒนานวัตกรรมที่สำคัญจะมุ่งเน้นการแก้ไขปัญหาอย่างสร้างสรรค์ โดยวิธีการ ดังกล่าวคือการพัฒนานวัตกรรมโดยใช้การคิดเชิงออกแบบ (Design thinking) และทฤษฎีระบบ (The System Theory) ซึ่ง ปรเมศวร์ ชะรอยนุช กล่าวว่า การพัฒนานวัตกรรม หมายถึง กระบวนการคิดเชิงออกแบบ (Design thinking) เป็นกระบวนการที่ให้ความสำคัญกับผู้ใช้งานเป็น ศูนย์กลาง มุ่งเน้นการใช้มนุษย์เป็นศูนย์กลางของการแก้ปัญหา มุ่งเน้นการทำความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง และอาศัยการคิดเชิงบวกในการเรียนรู้เพื่อหาแนวทาง ในการแก้ไข ปัญหาได้ตรงกับความเป็น สูงสุด เพื่อการแก้ปัญหาอย่างมีประสิทธิภาพ โดยขั้นตอน ของ กระบวนการพัฒนานวัตกรรม

ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ได้แก่ 1) การทำความเข้าใจปัญหาอย่าง ลึกซึ้ง (Empathize) 2) การกำหนดความต้องการจำเป็น (Define) 3) การใช้แนวคิดจากมุมมองหลาย ด้านมาสร้างสรรค์สิ่งใหม่ (Ideate) 4) การสร้างต้นแบบจากความคิดสร้างสรรค์ (Prototype) 5) การทดสอบต้นแบบ (Test) (ปรเมศวร์ ชะรอยนุช, 2565)

นอกจากนี้ Gavin Ambrose and Paul Harris ได้เสนอ 7 ขั้นตอนของกระบวนการ คิดเชิงออกแบบซึ่งใช้ในการทำงานของนักออกแบบ ได้แก่ 1) นิยามตีกรอบ (Define) รวบรวมข้อมูล ปัญหา ความต้องการ เป้าหมาย เพื่อระบุ ปัญหาให้ชัดเจน 2) ค้นคว้า (Research) ค้นหาข้อมูลที่เกี่ยวข้องเพิ่มเติม ทั้งข้อมูลปฐมภูมิ และทุติยภูมิ 3) ระดมความคิด Ideate) ระดมความคิด คิดหา แนวทาง รูปแบบในการแก้ปัญหา 4) สร้างต้นแบบ (Prototype) สร้างต้นแบบแนวความคิดที่ คิดได้แต่ละ แบบ และทดลองใช้ 5) เลือก Select) เลือกแนวทาง หรือรูปแบบที่เหมาะสมที่สุดกับ ปัญหา หรือบริบท ของเรา 6) นำไปใช้ Implement) นำแนวทาง หรือรูปแบบที่ได้ไปใช้ในการ แก้ปัญหาจริง 7) ศึกษาสะท้อนกลับ (Learn) สังเกตผลสะท้อนกลับ (Gavin Ambrose and Paul Harris, 2010)

ส่วน Hasso Plattner Institute of Design กล่าวถึง แนวคิดในการใช้สร้างและพัฒนา นวัตกรรม เป็นกระบวนการที่ให้ความสำคัญกับผู้ใช้งานเป็นศูนย์กลาง มุ่งเน้นการใช้มนุษย์เป็น ศูนย์กลางของการแก้ปัญหา มุ่งเน้นการทำความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง และอาศัยการคิดเชิงบวกในการ เรียนรู้เพื่อหาแนวทางในการแก้ไข ปัญหาได้ตรงกับความต้องการสูงสุดเพื่อการแก้ปัญหาอย่างมี ประสิทธิภาพ โดยขั้นตอนของกระบวนการพัฒนานวัตกรรมประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นที่ 1 การทำความเข้าใจปัญหาอย่างลึกซึ้ง เป็นกระบวนการที่สำคัญของกระบวนการพัฒนานวัตกรรมตาม แนวคิดการคิดเชิงออกแบบ

ขั้นที่ 2 การกำหนดความต้องการจำเป็น โดยการกำหนดกรอบปัญหานี้จะต้องตั้งอยู่บน พื้นฐานของความรู้ ความเข้าใจ เป็นปัญหาที่ตั้งขึ้นอย่างมีความหมาย

ขั้นที่ 3 การใช้แนวคิดจากมุมมองหลายด้านมาสร้างสรรค์สิ่งใหม่ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อ ค้นหาแนวทางการแก้ปัญหาที่ดีที่สุด เพื่อจะนำไปใช้ ในการพัฒนานวัตกรรมต้นแบบ

ขั้นที่ 4 การสร้างต้นแบบจากความคิดสร้างสรรค์ เป็นกระบวนการนำแนวทางการ แก้ปัญหาในขั้นที่ 3 มาพัฒนาเป็นนวัตกรรมให้มีความเป็นรูปธรรม

ขั้นที่ 5 การทดสอบต้นแบบ เป็นกระบวนการแก้ไข และพัฒนาต้นแบบให้ดียิ่งขึ้น โดย นำไปทดสอบกับกลุ่มเป้าหมายที่เสมือนจริง เพื่อตรวจสอบดูว่านวัตกรรมที่พัฒนาขึ้นสอดคล้องกับ ความต้องการของกลุ่มเป้าหมายหรือไม่ และมีจุดผิดพลาดส่วนใดบ้าง เพื่อนำไปสู่การพัฒนาให้ ต้นแบบมีคุณภาพมากยิ่งขึ้น (Hasso Plattner Institute of Design, 2010)

ขณะที่ Dimitri ได้นำเสนอโครงสร้างนวัตกรรมของ BMGI และวิธีการ D4 ได้เสนอ กระบวนการสร้างสรรค์นวัตกรรม ชื่อว่า BMGI's Rapid Innovation Cycle โดยอธิบายว่า การจะ ได้มาซึ่งนวัตกรรมหรือการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์นั้นไม่จำเป็นต้องใช้วิธีการแก้ปัญหาเดิม แต่สามารถค้นหาและสร้างสรรค์วิธีการใหม่ หรือวิธีการเดิมที่เคยมีอยู่ในสาขาอื่นนำมาแก้ปัญหา ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอนดังต่อไปนี้

1) การระบุปัญหาที่แท้จริง (Define) อันเป็นหัวใจสำคัญของการสร้าง นวัตกรรม

- 2) การค้นหาแนวทางการแก้ปัญหาที่เหมาะสมกับปัญหาดังกล่าว (Discover)
- 3) การนำแนวทางเหล่านั้นจะต้องนำมาถูกกลั่นกรองและคัดเลือกแนวทางที่เหมาะสมต่อการปฏิบัติมากที่สุดเพื่อพัฒนาเป็นนวัตกรรม (Develop)
- 4) การนำนวัตกรรมที่สร้างสรรค์มาแล้วนั้นนำไปทดลองปฏิบัติว่าสามารถนำไปปฏิบัติได้จริงหรือไม่อย่างไร (Demonstrate) (Dimitri, 2014)

ขณะเดียวกัน Stanford D. School ได้กล่าวถึงการคิดเชิงออกแบบ (Design Thinking) ว่าเป็นกระบวนการแก้ปัญหาอย่างสร้างสรรค์ ที่มุ่งเน้นการทำความเข้าใจความต้องการของผู้อื่น การทดสอบที่รวดเร็ว (Rapid Testing) และการทำซ้ำ (Iterate) เพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่สร้างสรรค์ (Stanford D. School, 2016)

ส่วน Council ได้กล่าวถึง การออกแบบว่ามีหลายระดับ ตั้งแต่การออกแบบสัญลักษณ์ (Symbols) ตราสินค้าซึ่งเป็นการ ออกแบบขั้นต้น การออกแบบสินค้า (Products) เช่น เฟอร์นิเจอร์ อุปกรณ์เครื่องมือต่าง ๆ การออกแบบบริการหรือการปฏิสัมพันธ์ (interactions) และการออกแบบที่มีความซับซ้อนที่สุด ได้แก่ การออกแบบระบบ (Systems) เช่น การออกแบบระบบนิเวศ โดยการคิดเชิงออกแบบจึงเปรียบเสมือนทัศนคติและทักษะที่ใช้ในการออกแบบระดับที่มีความซับซ้อน ได้แก่ การออกแบบการปฏิสัมพันธ์ หรือการออกแบบระบบที่มีความซับซ้อน ซึ่งมีกระบวนการดังนี้

- 1) การค้นหา (Discover) ปัญหา หรือความเข้าใจของปัญหา เป็นการเริ่มต้น โครงการ ด้วยมุมมองที่เปิดกว้าง มองมุมใหม่อย่างไม่มีอคติ และรวบรวมความคิดอ่านและความเข้าใจ เกี่ยวกับ ปัญหาหรือความต้องการที่เกิดขึ้น โดยผ่านกระบวนการวิจัยทางการตลาด การวิจัยผู้ใช้งาน การสังเกตการณ์ผู้ใช้งาน เป็นต้น

- 2) การระบุ (Define) ขอบข่ายของปัญหา เป็นขั้นตอนของการระบุความหมาย ทำความเข้าใจ วิเคราะห์ความเป็นไปได้ของข้อมูลที่ได้มาจากขั้นตอนการค้นหา มีการเรียงลำดับ ความสำคัญ ลำดับความเร่งด่วน และความเป็นไปได้ในการปฏิบัติ โดยเป้าหมายของขั้นตอนนี้คือการ พัฒนารอบแนวคิดของความท้าทายหรือปัญหาให้มีความชัดเจนและสร้างสรรค์ เครื่องมือที่ใช้ในการ ระบุ ได้แก่ การบริหารจัดการโครงการ (Project Management)

- 3) การพัฒนา (Develop) ทางแก้ไขที่เป็นไปได้ เป็นขั้นตอนที่มีการพัฒนา ทางออก หรือแนวคิดที่จะแก้ไขปัญหาหรือความท้าทาย มีการทำแบบตั้งต้น ทดสอบ และปรับแก้ไข เป็น ขั้นตอนของการทดสอบและแก้ไขใหม่ (Trial and Error) เพื่อการพัฒนาและทำให้ทางออกนั้นมีความเหมาะสมที่สุด โดยเครื่องมือในการพัฒนา ได้แก่ การระดมสมอง การทำแบบจำลองตั้งต้น การบูรณาการศาสตร์ต่าง ๆ ในการทำงาน เป็นต้น

- 4) การส่งมอบ (Deliver) ทางแก้ไขที่มีประสิทธิภาพ เป็นขั้นตอนสุดท้ายที่ทางออกหรือ สิ่งที่ออกแบบมาได้รับการตรวจสอบ ผลิต และนำออกมาใช้งาน (Council, 2019)

ซึ่ง IDEOU ได้ระบุถึงวิธีการคิดเชิงออกแบบในมุมมองของ IDEOU โดยมีลักษณะ ใกล้เคียงกับแนวคิดของ Stanford แต่มีจำนวนขั้นตอนที่มากขึ้น โดยกล่าวว่าการคิดเชิงออกแบบ (Design Thinking) เป็นกระบวนการสร้างนวัตกรรมที่ใช้มนุษย์เป็นศูนย์กลาง คือ ผู้ออกแบบจะใช้ เครื่องมือ ในการบูรณาการความต้องการของคน (Desirability) ความเป็นไปได้ของเทคโนโลยี (Feasibility) และปัจจัยสำเร็จของธุรกิจ (Viability) IDEOU ไม่ได้เป็นผู้ริเริ่มการคิดเชิงออกแบบ แต่ได้รับการ

ยอมรับจากการนำแนวคิดมาใช้ในการแก้ปัญหาทั้งปัญหาระดับเล็กจนถึงระดับใหญ่ การคิดเชิง ออกแบบจะสนับสนุนให้ทีมค้นหาความต้องการที่ยังไม่ได้รับการตอบสนอง (Unmet Needs) ช่วยลด ความเสี่ยงในการทดลองหรือการออกสินค้าใหม่ การหาคำตอบ (Solution) ที่ปฏิบัติ วิธีเดิมหรือความ เชื่อเดิมที่เป็นอยู่ และเป็นการสร้างห้องครีเอทีวิตีได้อย่างรวดเร็ว ซึ่งมี การประยุกต์ใช้การคิดเชิง ออกแบบมากมายในมุมของการออกแบบสินค้า การปรับกระบวนการ การบริการ การออกแบบธุรกิจ ภาวะผู้นำหรือการเปลี่ยนแปลงองค์กร วิธีการคิดเชิงออกแบบ ในมุมของ IDEOU ประกอบด้วย 6 ขั้นตอนดังนี้

1) การวางกรอบคำถาม (Frame a Question) คือ การวางกรอบคำถาม ที่กระตุ้น ความคิด หรือแรงบันดาลใจในการมองหาทางออกที่สร้างสรรค์

2) การรวบรวมแรงบันดาลใจ (Gather Inspiration) คือ การสร้างแนวคิด แบบใหม่ เพื่อค้นหาความต้องการที่แท้จริง

3) การสร้างแนวคิดใหม่ (Generate Ideas) คือ มองข้ามทางออกหรือแนวคิด แบบเก่า เพื่อเปิดโอกาสให้เกิดแนวคิดหรือทางออกแบบใหม่

4) การทำให้แนวคิดเป็นรูปธรรม (Makes Ideas Tangible) คือ การสร้าง งานต้นแบบ เพื่อเรียนรู้และปรับปรุงให้สินค้าให้ดีกว่าเดิม

5) การทดสอบเพื่อเรียนรู้ (Test to Learn) คือ การเรียนรู้และเก็บข้อมูลจาก การทดลองสินค้าต้นแบบ

6) การแลกเปลี่ยนเรื่องราว (Share the Story) คือ การบรรยายเรื่องราว ของบุคคล เพื่อสร้างแรงบันดาลใจในการลงมือปฏิบัติ (IDEOU, 2022)

ส่วนการพัฒนาแนวคิดการใช้ทฤษฎีระบบ (The System Theory) มีนักวิชาการและ นักวิจัยหลายท่าน ได้ให้ความหมายของทฤษฎีระบบ ได้แก่ Cristina, Jacqueline, Francesco ได้ให้ ความหมายของ ทฤษฎีระบบ หมายถึง ทฤษฎีระบบเป็นทฤษฎีสหวิทยาการเกี่ยวกับระบบใน ธรรมชาติทุกสังคม กรอบที่สามารถตรวจสอบปรากฏการณ์จากแนวทางแบบองค์รวม การคิดเชิง ระบบมาจากการเปลี่ยนแปลงในความสนใจจากทั้งส่วนร่วมในการพิจารณาความเป็นจริง ข้อสังเกต คือความสัมพันธ์ระหว่างชิ้นส่วนของตัวเองและเหตุการณ์ที่พวกเขาผลิตผ่านการมีปฏิสัมพันธ์ของพวกเขา เป็นสิ่งที่สำคัญมากขึ้นกับผลที่ได้ว่าองค์ประกอบของระบบมีการเชื่อมต่ออย่างมีเหตุผลต่อ วัตถุประสงค์ร่วมกัน มุมมองของระบบระบุว่าเราไม่สามารถที่จะเข้าใจปรากฏการณ์เพียงโดยการแบ่ง มันออกเป็นชิ้นส่วนเล็ก ๆ แล้วค่อยๆ ประกอบภาพ ถึงแม้ว่าเราจะสามารถเริ่มต้นจากการวิเคราะห์ องค์กรประกอบเบื้องต้นของปรากฏการณ์เพื่อทำความเข้าใจปรากฏการณ์ในสิ่งทั้งปวงที่ต้องสังเกต (Cristina, Jacqueline, Francesco 2010)

นอกจากนี้ Flood ได้ให้ความหมายของ ทฤษฎีระบบ หมายถึง การคิดเชิงระบบ มีอยู่ 2 หลักคือ 1) คิดเชิงระบบ สนับสนุนความคิดเกี่ยวกับระบบสังคมที่แท้จริงที่เกิดขึ้นอยู่ในโลก 2) คิด ระบบ สนับสนุนการก่อสร้างทางสังคมของโลกที่เป็นระบบที่เน้นอยู่บนฐานความคิดที่เป็นระบบ ซึ่งมีความสำคัญและสอดคล้องกัน (Flood, 2010)

ขณะที่ Hofmann-Wellen of Lichtenegger & Collins ได้ให้ความหมายของ ทฤษฎี ระบบ หมายถึง ระบบ คือ การรวมตัวของสิ่งหลายสิ่ง เพื่อความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยแต่ละสิ่ง

นั้นมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกัน หรือขึ้นต่อกันและกัน หรือมีผลกระทบต่อกันและกัน เพื่อให้เกิดผลอย่างใดอย่างหนึ่ง (Hofmann-Wellen of Lichtenegger & Collins, 2013)

อย่างไรก็ตาม Li, Jin & Wang ได้ให้ความหมายของ ทฤษฎีระบบ หมายถึง ความหมายที่เป็นนามธรรม และรูปธรรม โดยความหมายที่เป็นนามธรรมของระบบ หมายถึง วิธีการการปฏิบัติงานที่มีรูปแบบและขั้นตอนที่ไม่ตายตัว อาจผันแปรตามสภาพแวดล้อมและปัจจัยที่กำหนดให้ (Li, Jin & Wang, 2014)

ส่วน Shugabutdinova & Federation ได้ให้ความหมายของ ทฤษฎีระบบ หมายถึง แนวความคิดที่จะทำให้เกิดประโยชน์และมีความเข้าใจองค์การดีขึ้น คือระบบ (System) ระบบ หมายถึง ชุดของรายการต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์กันโดยมีหน้าที่เฉพาะของแต่ละรายการ (Shugabutdinova & Federation, 2014)

และ Lyasnikov, Dudin, Sekerin, Veselovsky & Aleksakhina ได้ให้ความหมายของ ทฤษฎีระบบ หมายถึง การพัฒนาของระบบนวัตกรรมแห่งชาติท่ามกลางการ เปลี่ยนแปลงสังคมและโครงสร้างพื้นฐาน องค์ประกอบที่สำคัญของระบบนวัตกรรมแห่งชาติคือ ฟังก์ชันระบบ บทบาทของระบบนวัตกรรมในการสร้างรูปแบบสำหรับการพัฒนาอย่างยั่งยืนของเศรษฐกิจโลกและระดับชาติ เศรษฐกิจที่สร้างมันขึ้นมามีการพัฒนา ระบบนวัตกรรมแห่งชาติที่เกี่ยวข้องกับการอยู่บนพื้นฐานของแนวคิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนที่สอดคล้องกันของการเปลี่ยนแปลงลำดับความสำคัญในแง่ของการค้นหา การพัฒนาการทดสอบและการใช้นวัตกรรมต่าง ๆ (Lyasnikov, Dudin, Sekerin, Veselovsky & Aleksakhina, 2014)

สรุปได้ว่า การพัฒนานวัตกรรมโดยใช้การคิดเชิงออกแบบ (Design thinking) ประกอบด้วย 7 ขั้นตอน ได้แก่ 1) นิยามตีกรอบ 2) ค้นคว้า 3) ระดมความคิด 4) สร้างต้นแบบ 5) เลือกแนวทาง 6) นำไปใช้ และ 7) ศึกษาสะท้อนกลับ สำหรับการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยบูรณาการการคิดเชิงออกแบบร่วมกับทฤษฎีระบบ ซึ่งประกอบด้วย ปัจจัยนำเข้า (Input) กระบวนการ (Process) ปัจจัยผลผลิต (Output) เพื่อเป็นแนวทางในการเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาที่มีความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด เพื่อให้สมาชิกในครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ สามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข ต่อไป

2.10 ข้อมูลทั่วไปของพื้นที่ที่วิจัย

จังหวัดร้อยเอ็ด

จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นจังหวัดบริเวณลุ่มแม่น้ำชีในภาคอีสานตอนกลางของประเทศไทย เคยเป็นเมืองที่มีความเจริญรุ่งเรืองมาแต่ยุคก่อนประวัติศาสตร์ โดยปรากฏชื่อในตำนานอุรังคธาตุว่า สาเกตนคร หรือ เมืองร้อยเอ็ดประตู อันเนื่องมาจากเป็นเมืองที่มีความเจริญรุ่งเรืองโดยที่มีเมืองขึ้นจำนวนมาก การตั้งชื่อเมืองว่า "ร้อยเอ็ดประตู" นั้น น่าจะเป็นการตั้งชื่อเชิงอุปมาอุปไมยให้เป็นศิริมงคลและแสดงถึงความยิ่งใหญ่ของเมืองมากกว่าการที่เมืองจะมีประตูเมืองอยู่จริงถึงร้อยเอ็ดประตู ซึ่งการตั้งชื่อเพื่อแสดงถึงความเจริญรุ่งเรืองผ่านการมีประตูเมืองจำนวนมากนั้น น่าจะได้รับอิทธิพลหรือแบบอย่างมาจากเมืองหรืออาณาจักรที่เคยรุ่งเรืองในสมัยโบราณอย่างทวารวดีซึ่งมีความหมายว่า

เมืองที่มีประตูล้อมรอบเป็นกำแพง หรืออย่างเมืองหงสาวดีที่มีประตูเมืองรายล้อมกำแพงเมืองอยู่สี่ประตู ซึ่งแต่ละประตูนั้นจะตั้งชื่อตามเมืองขึ้นของตน เช่น เชียงใหม่ อโยธยา จังหวัดนครราชสีมา เป็นต้น นอกจากนั้นการตั้งชื่อเมืองให้ดูยิ่งใหญ่เกินจริงเพื่อความเป็นสิริมงคลก็ถือเป็นธรรมดาของการตั้งชื่อเมืองหรืออาณาจักรในสมัยโบราณ

ส่วนข้อสันนิษฐานที่ว่าเมืองร้อยเอ็ดน่าจะมีเพียงสิบเอ็ดหัวเมือง อันเนื่องมาจากการเขียนจำนวนตามแบบภาษาลาวโบราณ โดยเลขสิบเอ็ดจะประกอบไปด้วยเลขสิบกับเลขหนึ่ง (10+1=101) ทำให้เกิดการอ่านที่ผิดเพี้ยนเป็นคำว่าร้อยเอ็ดนั้น น่าจะเป็นสมมุติฐานที่คลาดเคลื่อน เพราะจากการตรวจสอบข้อความตัวอักษรธรรมในต้นฉบับใบลานเรื่องอุรังคธาตุไม่ปรากฏว่ามีจุดไหนที่เขียนชื่อเมืองร้อยเอ็ดเป็นตัวเลข แต่กลับมีการเขียนถึงเมืองร้อยเอ็ดเป็นตัวอักษรทุกจุด (มีทั้งหมด 59 จุด) และไม่มีข้อความตอนใดที่บรรยายแจกแจงรายชื่อหัวเมืองทั้ง 11 แห่ง (อ่านเพิ่มเติมที่ ร้อยเอ็ด คือ ร้อยเอ็ด มิใช่สิบเอ็ด หรือ 10 + 1 โดย สุวัฒน์ ลิขจร) ประกอบกับตามธรรมดาของการตั้งชื่อต่างๆไม่ว่าจะคนหรือเมืองนั้น จะต้องมีการออกเสียงก่อนถึงจะมีการเขียนเป็นตัวอักษรหรือตัวเลข ซึ่งหากชื่อเมืองแต่เดิมชื่อว่าเมืองสิบเอ็ดประตูแล้ว จึงมีการจารึกชื่อเป็นตัวเลขอย่าง 101 นั้น คำว่าสิบเอ็ดก็ไม่น่าจะออกเสียงเพี้ยนจนมาเป็นคำว่าร้อยเอ็ดอย่างในปัจจุบันได้ ดังนั้นชื่อเมืองร้อยเอ็ดหรือเมืองร้อยเอ็ดประตูจึงน่าจะเป็นชื่อเมืองที่มีมาอยู่แต่แรกเริ่มดังปรากฏในหลักฐานสำคัญ คือ ตำนานอุรังคธาตุฉบับกรมศิลปากร สรุปความหมาย ก็คือ มีคำ 2 คำที่ต้องทำความเข้าใจ คำแรก คือคำว่า ร้อยเอ็ด แปลว่าจำนวนที่มากมายจนนับไม่ถ้วน และ อีกคำหนึ่ง ก็คือ คำว่า เมืองร้อยเอ็ดประตู ซึ่งมีนักวิชาการ ได้ตีความว่าน่าจะหมายถึง ทวารวดี เพราะ ทวาร แปลว่า ช่อง, รู, ประตู วดี หรือ วดี แปลว่า เขต หรือ รั้ว ทวารดี จึงแปลว่า เมืองที่มีประตูเป็นรั้ว ซึ่งเปรียบเทียบแล้วน่าจะมีความหมายที่ใกล้เคียงกับคำว่าเมืองร้อยเอ็ดประตูที่สุด

ที่ตั้งและอาณาเขต จังหวัดร้อยเอ็ดตั้งอยู่ตอนกลางของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ระหว่างละติจูดที่ 15 องศา 24 ลิปดาเหนือ ถึง 16 องศา 19 ลิปดาเหนือ และลองจิจูดที่ 103 องศา 16 ลิปดาตะวันออก ถึง 104 องศา 21 ลิปดาตะวันออก อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานคร โดยทางรถยนต์ ประมาณ 512 กิโลเมตร มีพื้นที่ทั้งสิ้น 8,299.46 ตารางกิโลเมตร หรือ 5,187,156 ไร่ มีเขตแดนติดต่อกับจังหวัดอื่นดังนี้

ทิศเหนือและตะวันตกเฉียงเหนือ จรดจังหวัดกาฬสินธุ์

ทิศตะวันออกเฉียงเหนือ จรดจังหวัดมุกดาหาร

ทิศตะวันออก จรดจังหวัดยโสธร

ทิศตะวันออกเฉียงใต้ จรด จังหวัดศรีสะเกษ

ทิศใต้ จรดจังหวัดสุรินทร์

ทิศตะวันตก จรดจังหวัดมหาสารคาม

ลักษณะภูมิประเทศ จังหวัดร้อยเอ็ด ตั้งอยู่บริเวณ ตอนกลางของภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทย ลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปเป็นที่ราบสูง สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลางประมาณ 120-160 เมตร มีภูเขาทางตอนเหนือซึ่งติดต่อกับเทือกเขาภูพาน บริเวณตอนกลางของจังหวัด มีลักษณะเป็นที่ราบลูกคลื่น บริเวณตอนล่างมีลักษณะเป็นที่ราบลุ่มริมฝั่งแม่น้ำมูลและ

สาขา ได้แก่ ลำน้ำชี ลำน้ำพลับพลา ลำน้ำเตา เป็นต้น บริเวณที่ราบต่ำอันกว้างขวาง เรียกว่า พุงกุลา ร่องไห้ มีพื้นที่ประมาณ 80,000 ไร่ มีลักษณะเป็นที่ราบแอ่งกระทะ

ลักษณะภูมิอากาศ จังหวัดร้อยเอ็ดได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือและลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ สภาพภูมิอากาศอยู่ในประเภทฝนเมืองร้อน ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย 1,196.8 ลูกบาศก์มิลลิเมตร ฝนตกชุกในเดือนมิถุนายนถึงตุลาคม อากาศร้อนแห้งแล้งในเดือนมีนาคมถึงพฤษภาคม

การปกครองส่วนภูมิภาค แบ่งออกเป็น 20 อำเภอ 192 ตำบล 2,446 หมู่บ้าน 1) อำเภอเมืองร้อยเอ็ด 2) อำเภอเกษตรวิสัย 3) อำเภอปทุมรัตน์ 4) อำเภอจตุรพักตรพิมาน 5) อำเภอธวัชบุรี 6) อำเภอพนมไพร 7) อำเภอโพนทอง 8) อำเภอโพธิ์ชัย 9) อำเภอหนองพอก 10) อำเภอเสลภูมิ 11) อำเภอสุวรรณภูมิ 12) อำเภอเมืองสรวง 13) อำเภอโพนทราย 14) อำเภออาจสามารถ 15) อำเภอเมยวดี 16) อำเภอศรีสมเด็จ 17) อำเภอจังหาร 18) อำเภอเชียงขวัญ 19) อำเภอหนองฮี และ 20) อำเภอทุ่งเขาหลวง

ประชากร มีจำนวนประชากรทั้งสิ้น 1,310,259 คน แยกเป็นชาย 654,508 คน หญิง 655,751 คน โดยมีอำเภอที่มีประชากรมากที่สุดได้แก่ อำเภอเมืองร้อยเอ็ด 118,789 คน รองลงมาได้แก่ อำเภอเสลภูมิ มีจำนวน 108,063 คน และอำเภอสุวรรณภูมิ มีจำนวน 106,451 คน สำหรับอำเภอที่มีความหนาแน่นของประชากรมากที่สุด คือ อำเภอจังหาร โดยมีอัตราความหนาแน่น 295 คนต่อตารางกิโลเมตร รองลงมา ได้แก่ อำเภอเมืองร้อยเอ็ด มีอัตราความหนาแน่น 240 คนต่อตารางกิโลเมตร และอำเภอเชียงขวัญมีอัตราความหนาแน่น 215 คนต่อตารางกิโลเมตร โดยอัตราความหนาแน่นโดยเฉลี่ยของจังหวัดอยู่ในระดับ 158 คนต่อตารางกิโลเมตร (สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดร้อยเอ็ด, 2566)

2.11 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พระสุทธิพงษ์ อภิญาโณ (จันละบุตร), พระใบฎีกานรินทร์ สีลเตโช, สงวน หล้าโพทนัน (2566) ได้ศึกษาวิเคราะห์การทำบุญข้าวสากตามหลักคุณธรรมในทางพุทธจริยศาสตร์ ของชาวตำบลหนองใหญ่ อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด ผลการวิจัยพบว่า การทำบุญในพระพุทธศาสนาเป็นการทำความดี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มพูนความดีหรือ กรรมดีให้แก่บุคคลผู้ทำบุญ และเพื่อกำจัดความเห็นแก่ตัวออกไปจากใจ การทำบุญเป็นเหตุนำความสุขมาให้ ทำให้จิตใจให้เบ่งบานไปด้วยบุญ ทำให้จิตใจผ่องใสบริสุทธิ์ ชีวิตมีแต่ความสงบสุข พบเจอแต่สิ่งดีงาม การทำบุญในพระพุทธศาสนามีหลายวิธี เช่น การให้ทาน การรักษาศีล การเจริญภาวนา เป็นต้น ชาวตำบลหนองใหญ่ได้มีการทำบุญที่เรียกว่า บุญข้าวสาก เป็นประเพณีการทำบุญที่อุทิศหรือเจาะจงถึงบรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้ว และอุทิศส่วนกุศลให้กับสัตว์นรกหรือเปรต นิยมทำกันในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 เป็นประจำทุกปี การทำบุญตามประเพณีดังกล่าวจะมีความสอดคล้องกับหลักการทำบุญในพระพุทธศาสนาในชื่อว่าด้วยการให้ แต่การให้ในที่นี้เป็นการให้แก่บรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้วตามหลักพุทธจริยศาสตร์เห็นว่าการทำบุญดังกล่าวมีนัยตรงกับหลักคุณธรรมเรื่องความกตัญญูกตเวที คือเป็นผู้รู้อุปการะที่บุคคลทำแล้ว และทำตอบแทนหรือสนองคุณท่าน ว่าโดยขอบเขตแบ่งออกได้เป็น 2 ระดับ คือ 1) ต่อบุคคลผู้มีคุณความดีหรืออุปการะต่อตนเป็นส่วนตัว และ 2) ต่อบุคคลผู้ได้บำเพ็ญประโยชน์หรือมีคุณความดีที่เป็นประโยชน์แก่อุทิศแก่ส่วนรวม

พระอธิการอินทรภพ สีลเตโช (ปรางทอง), พระครูสีลสรราชิคุณ และสิงวน หล้าโพนทัน (2566) ได้ทำการศึกษาวิเคราะห์หลักธรรมในประเพณีข้าวสากของชาว ตำบลดงลิง อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ ผลการวิจัยพบว่า 1) ประวัติและพัฒนาการของประเพณีบุญข้าวสากในบริบทสังคมอีสาน พบว่า บุญข้าวสากเกิดจากพิธีของพราหมณ์ ต่อมาเมื่อเปลี่ยนมานับถือพระพุทธศาสนาก็นำแนวคิดเดิมมาผสมผสานเข้ากับแนวคิดของพระพุทธศาสนา เมื่อเผยแพร่ถึงภาคอีสานของไทย ก็ได้รับความเชื่อนี้ไว้และเป็นประเพณีที่สำคัญยิ่ง 2) ประเพณีการทำบุญข้าวสากของชาวตำบลดงลิง อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า บุญข้าวสากหรือบุญเดือน 10 มีความเชื่อว่า ในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 เป็นวันที่ยมบาลเปิดประตูนรกให้สัตว์นรกได้มารับส่วนบุญกุศลจากญาติที่อยู่ในโลกมนุษย์ ตั้งแต่เที่ยงคืนถึงวันขึ้น 14 ค่ำ ไปจนถึงเที่ยงคืนวันขึ้น 15 ค่ำ เมื่อพวกสัตว์นรกมารับส่วนบุญแล้วจะอวยพรให้ลูกหลานอยู่เย็นเป็นสุข 3) หลักธรรมในประเพณีบุญข้าวสากในตำบลดงลิง อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า หลักพุทธธรรมที่ปรากฏในประเพณีบุญข้าวสากของชาวตำบลดงลิงมีอยู่ 4 ประการ ได้แก่ การระลึกถึงความดีที่บรรพบุรุษได้ทำแก่ตน แล้วทำตอบแทน (กตัญญูกตเวทิต์), ทำบุญด้วยการแบ่งปันอาหารประเภทต่างๆ (ทาน) สำรวมกาย วาจา ใจ (ศีล) ทำจิตใจให้สงบตั้งมั่นขณะทำบุญและฟังธรรม (ภาวนา)

พระใบฎีกาพงษ์พัฒน์ ชวโน (มุ่มทอง), ธนรัฐ สะอาดเอี่ยม, พระราชวิมลโมลี (2565) ได้ศึกษาเปรียบเทียบประเพณีบุญแซนโฎนตาที่ประเพณีบุญข้าวสากในจังหวัดสุรินทร์ ผลการวิจัยพบว่า ประเพณีบุญแซนโฎนตาในจังหวัดสุรินทร์ หรือพิธีไหว้ผีบรรพบุรุษ เป็นประเพณีเก่าแก่ที่สืบทอดกันมานานกว่า 1,000 ปี ตามความเชื่อของชาวไทยเชื้อสายเขมรในการทำบุญอุทิศให้กับบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว แสดงให้เห็นถึงความกตัญญูกตเวทิต์ ความเมตตากรุณา ความเคารพรักที่ตนมีต่อท่านผู้จากไป ส่วนประเพณีบุญข้าวสากในจังหวัดสุรินทร์ เป็นการทำบุญอุทิศให้กับผีบรรพบุรุษ และจะนำ “ข้าวสาก” ที่เหลือจากทำพิธีสงฆ์ไปวางไว้ที่นาของตนเพื่อเช่นสรวงตาแฮกด้วย เปรียบเทียบประเพณีบุญแซนโฎนตาที่ประเพณีบุญข้าวสากในจังหวัดสุรินทร์ จะกล่าวถึงเฉพาะประเด็นสำคัญในการทำบุญมีความคล้ายกัน แต่แตกต่างกันในรายละเอียด เช่น ชาวไทยเขมรมี 2 ช่วง คือ ช่วงสารทเล็ก (เบนต์ตุง) ประกอบพิธีวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 และ ช่วงสารทใหญ่ (เบนต์ทม) นับไปอีก 14 วัน นับจากวันแรม 1 ค่ำ เดือน 10 ถึงวันแรม 15 ค่ำเดือน 10 ส่วนชาวไทยลาว สารทเล็ก ตั้งแต่วันขึ้น 15 ค่ำ ถึงวันแรม 8 ค่ำ เดือน 10 และสารทใหญ่ ตั้งแต่วันแรม 9 ค่ำ ถึงวันแรม 15 ค่ำ เดือน 10 พิธีสารทจะประกอบพิธีในวันแรม 14 ค่ำ ช่วงนี้จะมีพิธีเช่นไหว้ตลอดวัน ซึ่งจะมีระยะเวลายาวนานถึง 15 วัน

อนันตศักดิ์ พลแก้วเกษ (2565) ได้ศึกษาบุญข้าวสาก บุญข้าวประดับดิน: การสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของคนอีสาน ผลการวิจัยพบว่า 1. การสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของคนอีสานผ่านประเพณีบุญข้าวประดับดินและบุญข้าวสาก แบ่งออกเป็น 3 รูปแบบ ได้แก่ 1) การสร้างความสัมพันธ์ผ่านความเชื่อ 2) การสร้างความสัมพันธ์ผ่านพิธีกรรม และ 3) การสร้างความสัมพันธ์ผ่านบทบาทหน้าที่ 2. ลักษณะความสัมพันธ์ในเครือญาติของคนอีสานผ่านประเพณีบุญข้าวประดับดินและบุญข้าวสาก แบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ ได้แก่ 1) ลักษณะสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติระหว่างผู้ที่มีชีวิตอยู่ 2) ลักษณะสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติระหว่างผู้ที่เสียชีวิตไปแล้ว

พระครูโกวิทสุตากรณ (2564) ได้ศึกษาบุญข้าวสากกับการสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาท จากการศึกษาพบว่า บุญข้าวสากเป็นประเพณีของภาคอีสานเป็นการถวายภัตหรือเครื่องใช้แก่พระภิกษุสงฆ์ ด้วยวิธีการจับสลาก และเป็นการทำบุญอุทิศให้กับวิญญาณบรรพบุรุษตามลักษณะความเชื่อเรื่องการทำบุญอุทิศในพระพุทธศาสนาอีกด้วย โดยมีการปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนาเรื่องความกตัญญูตเวทีและความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน โดยบุญข้าวสากนั้นมีการสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาผ่านลักษณะสัญลักษณ์ คือการทำบุญข้าวสากเกี่ยวกับชีวิตหลังจากตาย อันเป็นพิธีกรรมที่จะช่วยสร้างกำลังใจในการดำเนินชีวิตและไม่สิ้นหวังกับการสูญเสียส่วนอัตลักษณ์จากความเชื่อมาจากการที่บุญข้าวสากเกี่ยวข้องกับผู้มีบาปมีอันมาจากการที่ผู้นั้นเกิดก่อนและการที่บูชาท่านเหล่านั้นแล้วเราจะได้รับการปกป้องคุ้มครองจากสิ่งไม่ดีทั้งหลายได้ ขณะที่อัตลักษณ์จากเรื่องเล่ามาจากการกล่าวถึงเรื่องกรรมที่ควรส่งเสริมให้เกิดการทำดีมากกว่าทำไม่ดีต่อกัน และเรื่องเล่านั้นควรสนับสนุนให้เกิดมงคลกับชีวิตโดยเฉพาะจิตใจที่พัฒนาขึ้น

พระภัทรโกศล ฐิตสารโ (พรหมโคตร), ประยงค์ แสนบุราณ, จรัส ลีกา, สุวิน ทองปั้น และ อัญญาณิช โคตรชัย (2564) ได้ทำการวิเคราะห์บุญข้าวสากในเชิงพุทธจริยศาสตร์ ของชุมชนบ้านโคกเล่า ตำบลบะยาว อำเภอวังสามหมอ จังหวัดอุดรธานี ผลการวิจัยพบว่า 1. แนวคิดเกี่ยวกับประเพณีบุญข้าวสากมีแนวคิดประเด็นสำคัญอยู่ 2 แนวคิด คือ 1) เปรตพลี หมายถึง การทำบุญอุทิศแก่ญาติผู้ล่วงลับ 2) กตัญญูตเวที หมายถึง การรู้จักบุญคุณคนอื่นแล้วตอบแทนบุญคุณ 2. แนวคิดทฤษฎีทางพุทธจริยศาสตร์ ที่เป็นสิ่งที่มีความเกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตอยู่ของมนุษย์หรือคนในสังคม เพื่อการตอบคำถามเชิงเหตุผลต่อคำถามหรือปัญหาที่ว่า บาปบุญมีจริงหรือไม่ เหตุและบทสรุปของการกระทำเป็นเช่นไร โดยใช้ทฤษฎีทางพุทธจริยศาสตร์ทั้ง 3 ระดับ มาเป็นเกณฑ์ตัดสิน ดี-ชั่ว ได้คำตอบแต่ละระดับ ดังนี้ 1) เป็นการไม่ทำบาป 2) เป็นการทำกุศลให้ถึงพร้อม 3) เป็นการทำความดีของตนให้บริสุทธิ์ 3. การวิเคราะห์ประเพณีบุญข้าวสากในเชิงพุทธจริยศาสตร์ ทำให้บุคคลนั้นได้รับประโยชน์สุข 2 ด้าน คือ 1) อุดมคติประโยชน์ สุขเพื่อตน ซึ่งเป็นการสร้างประโยชน์สุขเฉพาะตนเอง ได้แก่ การทำความดี การสั่งสมคุณงามความดีไว้เพื่อจะได้รับผลในชีวิตหลังความตายจะไปเกิดในภพภูมิที่ดีหรือสุคติภูมิ, 2) ประতিประโยชน์สุขเพื่อผู้อื่น ซึ่งเป็นการสร้างประโยชน์สุขให้แก่บุคคลอื่น ซึ่งการสร้างความสุขเพื่อผู้อื่น เช่น การช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน

พระครูโกวิทสุตากรณ (2563) ได้ศึกษาบุญข้าวสาก: มิติความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนากับคุณค่าเชิงจริยะในสังคมไทย ผลการศึกษาพบว่า มูลเหตุของประเพณีบุญข้าวสากนั้น เกิดจากพระญาติของพระเจ้าพิมพิสารได้ปรากฏตนแสดงความทุกข์เวทนาที่ได้รับในแดนแห่งเปรตนั้น โดยมีวัตถุประสงค์หลักคือการอุทิศบุญแก่บรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้วด้วยความเป็นห่วงว่าอยากจะให้ญาติเหล่านั้น พ้นจากภาวะแห่งความทุกข์ในภูมิของเปรต นอกจากนั้น บุญข้าวสาก ยังเป็นการตอบแทนคุณแก่แผ่นดินที่ได้ให้ความอุดมสมบูรณ์ทางการเกษตร ดังนั้น การทำบุญนี้ จึงเป็นการแสดงออกซึ่งความกตัญญูตเวทีต่อบรรพบุรุษหรือญาติของตนที่ล่วงลับไปแล้วด้วยความหวังใจ เป็นการแสดงความเคารพต่อพื้นดินที่อาศัยทำมาหากิน และรักษาประเพณีไว้เพื่อประโยชน์ต่อสังคมต่อไป

พลสยาม สุนทรสนิท, ญัฐกร หิรัญโท (2563) ได้ศึกษาประเพณีบุญข้าวสาก บ้านคกมาต ต.ปากตม อ.เชียงคาน จ.เลย จากการศึกษาพบว่า บุญข้าวสากหรือสลากภัต(Lottery)นี้ เป็นประเพณีที่ปฏิบัติกันมาเป็นเวลานานในแทบทุกหัวภูมิภาคของประเทศไทย เป็นอีกหนึ่งในประเพณี(ฮีตสิบสอง

คองลิสี่)ที่ชาวอีสานเรียกกัน เช่น บุญข้าวจี บุญข้าวประดับดิน และบุญข้าวสาก เป็นต้น ซึ่งโดยทั่วไปแล้วจะทำกันในวันขึ้น 15 ค่ำเดือน 10 หรือจะเรียกว่า “บุญเดือน 10” ก็ได้ ในบทความนี้ผู้เขียนมีความสนใจที่จะศึกษาประเพณีบุญข้าวสากของหมู่บ้านคกมาต ต.ปากตม อ.เชียงคาน จ.เลย ซึ่งเป็นหมู่บ้านเล็กๆ ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำโขง ซึ่งมีประวัติการตั้งหมู่บ้านมาเป็นระยะเวลาที่ยาวนาน อีกหมู่บ้านหนึ่ง พร้อมกับประเพณีนี้ที่ควบคู่กันมาพอๆกับการตั้งหมู่บ้าน และตอนนี้กำลังเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่คนทั่วไปกำลังนิยมในละแวกนั้น เช่น หาดนางคอย และสกายวอล์ค(Skywalk)ที่หลวงพ่อใหญ่บ้านท่าดีหมี ระหว่างแม่น้ำเหืองและแม่น้ำโขงมาบรรจบกัน ทำให้มองเห็นทัศนียภาพระหว่างฝั่งไทยและลาวได้อย่างชัดเจนและสวยงามอีกที่หนึ่งและที่สำคัญคือมีประวัติประเพณีต่างๆเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาอีกมากจึงทำให้ผู้เขียนเกิดความสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับข้อมูลเชิงลึกด้วยการสัมภาษณ์เจ้าอาวาสวัดบ้านคกมาตผู้นำทางด้านบรรพชิต ผู้ใหญ่บ้าน ที่มีความเกี่ยวข้อง และมีบทบาทในประเพณี และพิธีการเหล่านี้ นั้นหมายความว่าความสามัคคีที่ชาวบ้านจะต้องร่วมกันขับเคลื่อนกิจกรรมความเชื่อให้เป็นรูปธรรมและปลูกฝังรากเหง้าแห่งศรัทธาให้กับคนรุ่นใหม่ในมรดกท้องถิ่นได้สืบทอดต่อไป และที่สำคัญอีกประเด็นหนึ่งคือ การกล่าวคำถวายที่เป็นภาษาบาลีก็มีการกล่าวคลาดเคลื่อนหรือผิดเพี้ยนไปอยู่หลายตำราอยู่เหมือนกันซึ่งจะได้แก้ไขให้ถูกต้องตามหลักของภาษาบาลีสืบต่อไปผู้เขียนได้ตั้งวัตถุประสงค์ไว้ 4 ประเด็นคือ 1) ความเป็นมาและการกำเนิดของฉลากหรือสลากภัต 2) ความสำคัญของประเพณีบุญข้าวสาก 3) การเตรียมงานขั้นตอนพิธีกรรม และ 4) การแก้ไขคำถวายสลากภัตให้ถูกต้อง

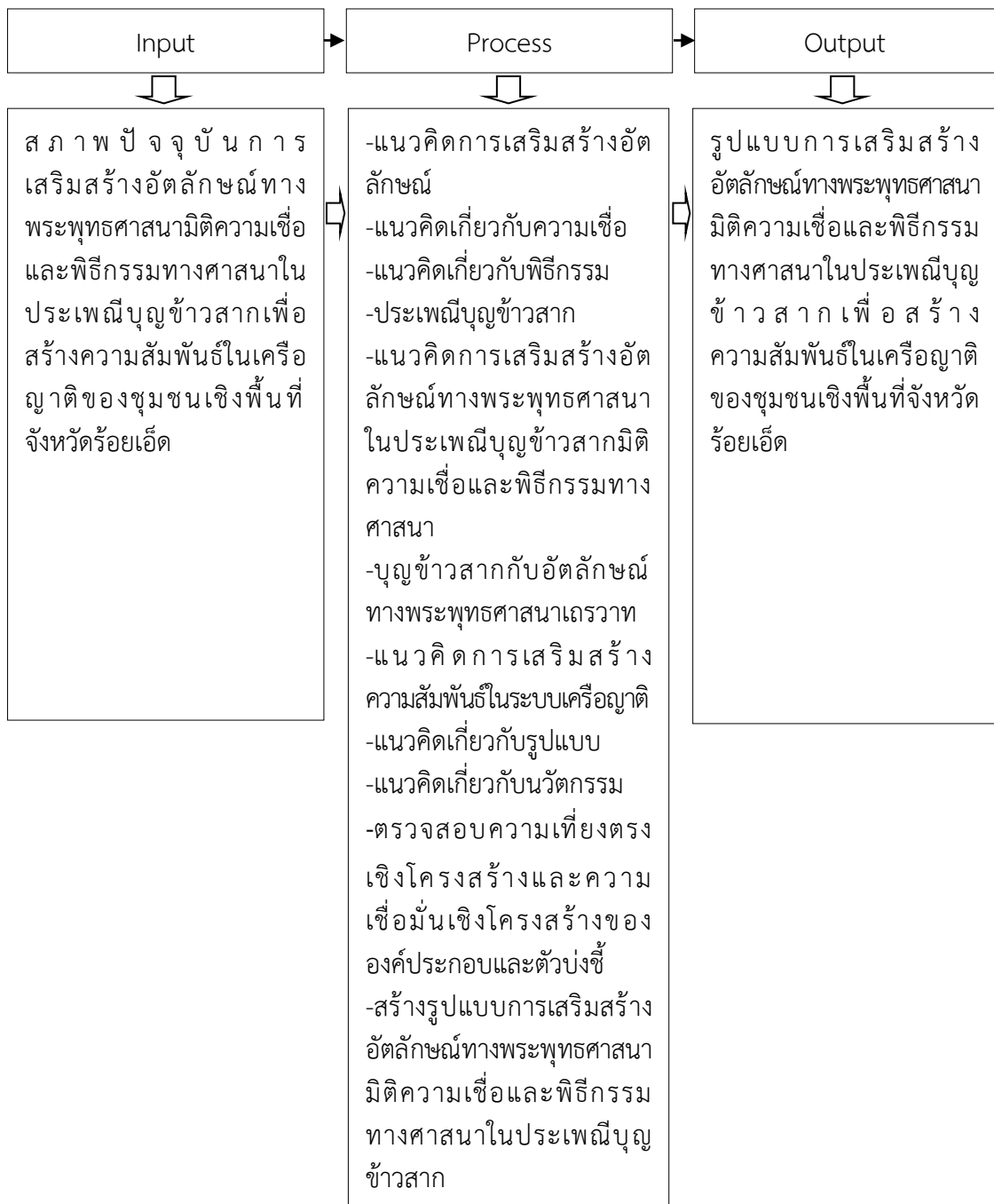
สถิตย์ ภาคมฤค (2562) ได้ศึกษาประเพณีบุญข้าวสาก: ศรัทธาถึงผี สามัคคีถึงคน จากการศึกษาพบว่า บุญข้าวสากนอกจากจะสะท้อนบทบาทของประเพณีท้องถิ่นในทางพุทธศาสนาแล้วยังสะท้อนความสำคัญที่ต้องปฏิบัติอันเป็นพฤติกรรมทางสังคมที่พึงปฏิบัติ บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ประเพณีบุญข้าวสากของชาวอีสานในมิติการวิเคราะห์บทบาทของประเพณี โดยใช้ข้อมูลจาก 2 แหล่ง คือ ข้อมูลเอกสาร และข้อมูลภาคสนามจากประชาชนท้องถิ่นในจังหวัดร้อยเอ็ดและมหาสารคาม ผลการวิเคราะห์ชี้ให้เห็นว่า บุญข้าวสากชี้ให้เห็นถึงความเชื่อถือศรัทธาที่เกิดต่อผู้ล่วงลับไปแล้วและเป็นการแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ต่อการระลึกคุณบรรพชน นอกจากนี้ยังสะท้อนให้เห็นมิติการสร้างสามัคคีของเครือญาติและชุมชนที่มีการต่อกันทำให้เกิดความแน่นแฟ้นต่อกันในสังคม บุญข้าวสากจึงเป็นบทเรียนสร้างสรรค์สังคมท้องถิ่นเพื่อความสมานฉันท์ที่ยั่งยืน

พระปรีชา คุตตจิตโต, สุวิน ทองปั้น (2560) ได้ทำการศึกษาประเพณีบุญข้าวสาก จังหวัดขอนแก่น จากการศึกษาพบว่า ความเชื่อประเพณีบุญข้าวสาก เป็นประเพณีที่ชาวอีสานได้ทำกันในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 ของทุกปี ซึ่งเป็นประเพณีที่ชาวอีสานทำบุญไปหาผู้ตายหรือผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว เพราะเชื่อว่าผีบรรพบุรุษจะมีความหิว กำลังรอส่วนบุญจากงานนี้ เมื่อถึงงานบุญจึงพากันทำอย่างศรัทธานำไปถวายพระสงฆ์-สามเณร และอุทิศส่วนบุญกุศลแก่ผู้ตายและเปรตกระทำด้วยศรัทธาบุญกุศลก็จะหนุนให้มีความสุขจนสู่พระนิพพาน ความสัมพันธ์ระหว่างประเพณีบุญข้าวสากกับวิถีชีวิตของชาวจังหวัดขอนแก่นแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ ความสัมพันธ์ระหว่างประเพณี และวิถีชีวิตส่วนบุคคล อันได้แก่ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมครอบครัว เครือญาติ หมู่บ้าน และความสัมพันธ์ระหว่างประเพณีพิธีกรรมกับวิถีชีวิตส่วนรวม ได้แก่ สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม คติความเชื่อและพิธีกรรม บุคคลที่

เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมมีความเชื่อว่าการได้ร่วมพิธีกรรม เป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษและผีตาแฮก ทำให้มีจิตใจเบิกบานได้กุศล

2.12 สรุปกรอบแนวความคิด

จากการศึกษา แนวคิด ทฤษฎีและผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังกล่าวมาแล้ว ผู้วิจัยได้กำหนดสรุปกรอบแนวคิดในการวิจัย(Conceptual Framework) มีรายละเอียดดังนี้

ภาพที่ 2.1 สรุปกรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา มิติความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นการวิจัยแบบผสมผสานระหว่างการวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้ดำเนินการโดยกำหนดเวลาเป็น 3 ระยะ ดังนี้

ระยะที่ 1 ศึกษาองค์ประกอบและตัวบ่งชี้การเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา มิติความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด

ระยะที่ 2 ตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างและความเชื่อมั่นเชิงโครงสร้างของการเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา มิติความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด โดยการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis : CFA) ด้วยโปรแกรมสำเร็จรูป Mplus

ระยะที่ 3 สร้างรูปแบบการเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา มิติความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

3.1.1 ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในจังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 1,310,259 คน แยกเป็นชาย 654,508 คน หญิง 655,751 คน (สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดร้อยเอ็ด, 2566) กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในจังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 384 คน โดยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามตารางของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie and Morgan) (บุญชม ศรีสะอาด, 2543, หน้า 43) โดยใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selective)

3.2 เทคนิคและวิธีการสุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในจังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 384 คน โดยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามตารางของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie and Morgan) (บุญชม ศรีสะอาด, 2543, หน้า 43) โดยใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selective)

3.3 ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย

3.3.1 ข้อมูลปฐมภูมิ (Primary Data) ได้แก่ ข้อมูลที่ผู้วิจัยได้เก็บข้อมูลเป็นครั้งแรก โดยใช้เครื่องมือ คือ แบบสอบถาม

3.3.2 ข้อมูลทุติยภูมิ (Secondary Data) ได้แก่ ข้อมูลที่มีผู้รวบรวมและเรียบเรียงไว้ที่เกี่ยวข้องกับโครงการวิจัยนี้ เช่น ตำรา นวโกวาท โดยได้ศึกษาค้นคว้าจากห้องสมุดของหน่วยงาน

ราชการและเอกชนต่างๆ รวมทั้งจากอินเทอร์เน็ตด้วย ซึ่งมีเนื้อหาประกอบด้วย 1) แนวคิดการเสริมสร้างอัตลักษณ์ 2) แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อ 3) แนวคิดเกี่ยวกับพิธีกรรม 4) ประเพณีบุญข้าวสาก 5) แนวคิดการเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากมิติความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนา 6) บุญข้าวสากกับอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาท และ 7) แนวคิดการเสริมสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติ เป็นต้น

3.4 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

สำหรับการวิจัยครั้งนี้เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถาม องค์กรประกอบและตัวบ่งชี้การเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา มิติความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด ซึ่งออกเป็น 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 การเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา มิติความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด

3.5 การสร้างและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

สำหรับเครื่องมือการวิจัยที่ใช้ ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นโดยอาศัย กรอบแนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับวัตถุประสงค์ รวมทั้งนิยามปฏิบัติการ ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการตามขั้นตอนต่อไปนี้

3.5.1 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา มิติความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสาก

3.5.2 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาท

3.5.3 ศึกษาเอกสารและงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชน

3.5.4 กำหนดกรอบแนวคิดและเนื้อหาตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย นำมาใช้เป็นข้อมูลในการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.5.5 สร้างเครื่องมือตามวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดของการวิจัยที่กำหนดไว้เกี่ยวกับการเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา มิติความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด

3.5.6 เสนอผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเที่ยงตรงด้านโครงสร้าง และเนื้อหา (Construct and Content Validity) จำนวน 3 คน

3.5.7 นำเครื่องมือที่ปรับปรุงแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญแล้วจัดทำเครื่องมือการวิจัยฉบับสมบูรณ์ แล้วนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างต่อไป

3.6 การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยได้กำหนดวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล ไว้ดังนี้

3.6.1 นำหนังสือจากมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด เพื่อขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัยจากกลุ่มตัวอย่างวิจัย

3.6.2 ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยคณะผู้วิจัย

3.6.3 ตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถามและดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป

3.7 การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามลำดับขั้นตอนต่อไปนี้

3.7.1 นำแบบสอบถามที่ได้รับกลับคืนมาแล้วนำมาตรวจสอบความสมบูรณ์ของแบบสอบถาม แล้วนำมาจัดระเบียบข้อมูลแล้วดำเนินการให้คะแนนตามเกณฑ์

3.7.2 นำคะแนนที่ได้ไปวิเคราะห์ข้อมูลด้วยเครื่องคอมพิวเตอร์ โดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูป

1) วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยการแจกแจงความถี่และค่าร้อยละ

2) วิเคราะห์การเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาไมตรีความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือข่ายของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด โดยการหาค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและเทียบกับเกณฑ์ของ บุญชม ศรีสะอาด (2545)

ค่าเฉลี่ย ใช้เกณฑ์ในการแปลผล ดังนี้ (บุญชม ศรีสะอาด, 2545)

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 4.31-5.00 แสดงว่ามีความเหมาะสมมากที่สุด

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 3.51-4.50 แสดงว่ามีความเหมาะสมมาก

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 2.51-3.50 แสดงว่ามีความเหมาะสมปานกลาง

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.51-2.50 แสดงว่ามีความเหมาะสมน้อย

ค่าเฉลี่ยระหว่าง 1.00-1.50 แสดงว่ามีความเหมาะสมน้อยที่สุด

3) การวิเคราะห์ตรวจสอบความเหมาะสมของข้อมูล

3.1) ตรวจสอบข้อมูลเบื้องต้นของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยใช้สถิติความถี่และร้อยละ

3.2) ตรวจสอบความเหมาะสมของข้อมูลนำมาจะมีความเหมาะสมในการวิเคราะห์องค์ประกอบโดยใช้สถิติ Kaiser-Meyer-Olkin Measure of Sampling Adequacy (KMO) มีเกณฑ์พิจารณา ดังนี้ (สุภมาส อังศุโชติ และคณะ, 2552, หน้า 97)

ค่า KMO 0.80 ขึ้นไป เหมาะสมที่จะวิเคราะห์องค์ประกอบมากที่สุด

ค่า KMO 0.70 - 0.79 เหมาะสมที่จะวิเคราะห์องค์ประกอบมาก

ค่า KMO 0.60 - 0.69 เหมาะสมที่จะวิเคราะห์องค์ประกอบปานกลาง

ค่า KMO 0.50 - 0.59 เหมาะสมที่จะวิเคราะห์องค์ประกอบน้อย

ค่า KMO น้อยกว่า 0.50 ไม่เหมาะสมที่จะวิเคราะห์องค์ประกอบ

3.3) การทดสอบความสัมพันธ์ของตัวแปร โดยใช้สถิติ Bartlett's Test of Sphericity มีสมมติฐาน ดังนี้

H_0 : ตัวแปรต่างๆ ไม่สัมพันธ์กัน

H_1 : ตัวแปรต่างๆ มีความสัมพันธ์กัน

การวิเคราะห์ Bartlett's Test of Sphericity ถ้าพบว่ามีนัยสำคัญทางสถิติ จะยอมรับสมมติฐาน H_1 นั้น คือตัวแปรต่างๆ มีความสัมพันธ์กัน สามารถนำไปวิเคราะห์องค์ประกอบได้ (ยุทธ ไกยวรรณ, 2556, หน้า 74)

4) การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน

4.1) ค่าสถิติการตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืนของโมเดล (Model Fit) ผลลัพธ์ของโปรแกรม Mplus จะให้ค่าทางสถิติเพื่อตรวจสอบโมเดลที่สร้างจากทฤษฎีและงานวิจัย โดยพิจารณาจากค่าตัวบ่งชี้ (Goodness of Fit Indices) ดังนี้

1) การตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืนรวม (Overall Model Fit)

2) การตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืนเชิงประกอบอื่นๆ

ค่าตัวบ่งชี้ทั้งสองกลุ่มนี้ มุ่งวัดเพื่อสร้างความเชื่อมั่นและความเที่ยงตรงให้กับโมเดล คือ การตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืนรวม (Overall Model Fit)

การตรวจสอบความสอดคล้องกลมกลืนของโมเดลกับข้อมูลเชิงประจักษ์ (Model Fit) เป็นการตรวจสอบเพื่อพิสูจน์ว่าโมเดลนั้นๆ มีความแม่นยำเพียงใด แบ่งการตรวจสอบออกเป็น 3 กลุ่ม คือ

กลุ่มที่ 1 : Absolute Fit Indices

กลุ่มค่าชี้วัดนี้โปรแกรม Mplus จะทำการตรวจสอบว่าโมเดลที่สร้างขึ้นมาชุดข้อมูลทำให้โมเดลสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์หรือไม่ (Hair, Black et.al., 2005) ค่าสถิติกลุ่มนี้ประกอบด้วย

1. Chi-Square (χ^2) เป็นการตรวจสอบว่าค่า Probability (P) ไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ (ค่า P-Value มีค่ามากกว่า .05) สรุปได้ว่าโมเดลมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ (Kline, 2005)

2. Root Mean Square Error of Approximation : RMSEA)

ค่า RMSEA เป็นค่าที่แสดงความสอดคล้องกลมกลืนของโมเดลซึ่งค่า RMSEA ควรอยู่ระหว่าง 0.05-0.08 ถ้ามีค่าเป็นศูนย์ แสดงถึงโมเดลมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ดีที่สุด (Kline, 2005)

3. Standardized Root Mean Square Residual : SRMR)

ค่า SRMR เป็นค่าที่แสดงความสอดคล้องกลมกลืนของโมเดลที่ดีที่สุดเช่นเดียวกับค่า RMSEA ค่า SRMR ควรอยู่ระหว่าง 0.05-0.08 ถ้ามีค่าเข้าใกล้ศูนย์แสดงถึงความสอดคล้องกลมกลืนของโมเดลที่ดีที่สุด

กลุ่มที่ 2 : Comparative (Incremental Fit Indices)

เป็นค่าชี้วัดเพื่อตรวจสอบโดยการเปรียบเทียบโมเดลที่สร้างขึ้นจากทฤษฎีและงานวิจัยกับโมเดล Null Model (สมมติฐานหลัก : Null Hypothesis) ว่าไม่มีความสัมพันธ์

ระหว่างตัวแปร (McDonald & Marsh, 1990) ค่าดัชนีควรมีค่า 0.90 ขึ้นไป แสดงว่าโมเดลควรถูกยอมรับหรือโมเดลมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ ค่าสถิติกลุ่มนี้ประกอบด้วย

1. The Tucker Lewis Index (TLI) เป็นค่าการคำนวณหาปริมาณที่เปลี่ยนแปลงจากการเปรียบเทียบระหว่างโมเดลที่ถูกสร้างขึ้นจากทฤษฎีและงานวิจัยกับโมเดลสมมติฐานหลัก ค่าดัชนีควรมีค่าตั้งแต่ 0.90 ขึ้นไป ถึง 1.00 เป็นระดับที่โมเดลควรจะถูกยอมรับได้ แสดงถึงโมเดลที่ถูกสร้างขึ้นมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ (Hu & Bentle, 1998)

2. Comparative Fit Index (CFI) เป็นค่าเปรียบเทียบสัดส่วนที่ปรับให้ดีขึ้น เป็นค่าความเหมาะสมรวมของโมเดลที่ถูกสร้างขึ้นจากทฤษฎีและงานวิจัยกับโมเดลสมมติฐานหลัก ค่าดัชนีควรมีค่าตั้งแต่ 0.90 ขึ้นไป ถึง 1.00 เป็นระดับที่โมเดลควรจะถูกยอมรับได้ แสดงถึงโมเดลที่ถูกสร้างขึ้นมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ (Kline, 2005)

กลุ่มที่ 3 ค่าชี้วัดของอัตราส่วนของค่า Chi-Square(χ^2)กับ Degrees of Freedom (χ^2/df)

ควรมีค่าน้อยกว่า 2 หรือน้อยกว่า 5 (ถ้าโมเดลมีความซับซ้อน) และค่าชี้วัดเข้าใกล้ 1 จะเป็นค่าที่ดีที่สุดแสดงว่า โมเดลที่ถูกสร้างขึ้นมีความสอดคล้องกลมกลืนกับข้อมูลเชิงประจักษ์ (Byrne, 2001)

3.7.3 นำเสนอผลการวิจัยโดยการพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

3.8 สถิติที่ใช้ในการวิจัย

3.8.1 สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

3.8.2 สถิติวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (Confirmatory Factor Analysis : CFA)

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาในมิติความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด มีวัตถุประสงค์ของการวิจัยคือ 1) เพื่อศึกษาองค์ประกอบและตัวบ่งชี้การเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาในมิติความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด 2) เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างและความเชื่อมั่นเชิงโครงสร้างของการเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาในมิติความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด และ 3) เพื่อยืนยันองค์ประกอบเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างและความเชื่อมั่นเชิงโครงสร้างของการเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาในมิติความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ 1) ประชาชนที่อาศัยอยู่ในจังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 1,310,259 คน แยกเป็นชาย 654,508 คน หญิง 655,751 คน (สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดร้อยเอ็ด, 2566) โดยพิจารณาจากผู้ที่มีสภาพร่างกาย จิตใจปกติ สามารถช่วยเหลือตนเองได้ ไม่มีปัญหาทางจิต การรับฟัง และการพูด กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในจังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 384 คน โดยกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่างตามตารางของเครจซี่และมอร์แกน (Krejcie and Morgan) (บุญชม ศรีสะอาด, 2543, หน้า 43) โดยใช้วิธีเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selective) โดยเกณฑ์การคัดเลือกอาสาสมัครเข้าร่วมโครงการ (Inclusion Criteria) 1) สมัครใจและเต็มใจในการเข้าร่วมการวิจัย โดยลงนามในเอกสารยินยอมด้วยความสมัครใจ (Inform Consent Form) 2) ประชาชนที่อาศัยอยู่ในจังหวัดร้อยเอ็ดทั้งเพศชายและเพศหญิงที่มีสภาพร่างกาย จิตใจสามารถช่วยเหลือตนเองได้ ไม่มีปัญหาทางจิต การรับฟัง และการพูด 3) อาศัยอยู่ในเขตจังหวัดร้อยเอ็ดเพื่อความสะดวกในการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล ผู้วิจัยได้กำหนดสัญลักษณ์แต่ละตัวแทนความหมาย ดังนี้

\bar{X}	แทน	ค่าเฉลี่ย (Mean)
S.D.	แทน	ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)
χ^2	แทน	ค่าดัชนีของไคสแควร์ (Chi-Square)
df	แทน	จำนวนค่าตัวแปรที่เป็นอิสระ (Degree of Freedom)
χ^2/df	แทน	ดัชนีที่ใช้เปรียบเทียบความสอดคล้องกลมกลืนของโมเดลกับข้อมูลเชิงประจักษ์
λ (Lamda : Factor Loading)	แทน	ค่าน้ำหนักขององค์ประกอบ (ตัวแปร) ควรมีค่าอยู่ระหว่าง 0.30-1.00

TLI (Tucker-Lewis Index)	แทน	ค่าดัชนีที่ใช้เปรียบเทียบระหว่างโมเดลสมมติฐานกับโมเดล Null Model
CFI (Comparative Fit Index)	แทน	ดัชนีที่ใช้เปรียบเทียบสัดส่วนระหว่างค่าความเหมาะสมรวมของโมเดลสมมติฐานทั้งหมด Overall Fit กับโมเดล Null Model
RMSEA (Root Mean Square Error of Approximation)	แทน	ดัชนีที่แสดงความไม่เหมาะสมของโมเดล (Badness of Fit Index)
SRMR (Standardized Root Mean Square Residual)	แทน	ดัชนีที่แสดงความเหมาะสมของโมเดลในส่วนที่เหลือ (Residual) ที่เกิดจากการวัดหรือความคลาดเคลื่อนของตัวแปรที่เกิดจากการวัด
F1	แทน	องค์ประกอบที่ 1 ความเชื่อทางศาสนา
F2	แทน	องค์ประกอบที่ 2 พิธีกรรมทางศาสนา
F3	แทน	องค์ประกอบที่ 3 ความสัมพันธ์ในเครือข่ายของชุมชน
X1	แทน	ความเข้าใจในความเชื่อทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสาก
X2	แทน	การรักษาประเพณีบุญข้าวสากในทางพระพุทธศาสนา
X3	แทน	ความเชื่อทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสาก
X4	แทน	ความสำคัญของพิธีกรรมในประเพณีบุญข้าวสาก
X5	แทน	การมีส่วนร่วมในพิธีกรรมบุญข้าวสาก
X6	แทน	การส่งเสริมความรู้ทางศาสนา
Y1	แทน	ความสัมพันธ์ในครอบครัว
Y2	แทน	การส่งเสริมความสัมพันธ์ของชุมชน
Y3	แทน	ความเข้มแข็งของชุมชน
A1	แทน	การจัดพิธีบุญข้าวสากช่วยเสริมสร้างความเข้าใจในหลักการพระพุทธศาสนาให้กับสมาชิกในชุมชน
A2	แทน	พิธีกรรมทางศาสนาในงานบุญข้าวสากมีความสำคัญต่อการส่งเสริมความเชื่อทางพระพุทธศาสนา
A3	แทน	การเข้าร่วมพิธีบุญข้าวสากทำให้สมาชิกในชุมชนรู้จักและเข้าใจธรรมชาติของพระพุทธศาสนามากขึ้น
A4	แทน	พิธีกรรมของประเพณีบุญข้าวสากช่วยให้สมาชิกในชุมชนมีความเชื่อมั่นในพระพุทธศาสนา

A5	แทน	ความรู้และการศึกษาพระพุทธศาสนาในงานบุญ ข้าวสากช่วยเสริมสร้างความศรัทธาของสมาชิก ในชุมชน
B1	แทน	งานบุญข้าวสากเป็นการรักษาประเพณีที่สำคัญ ของชุมชน
B2	แทน	การจัดพิธีบุญข้าวสากช่วยให้ประเพณีทาง ศาสนาไม่สูญหาย
B3	แทน	สมาชิกในชุมชนมีความตั้งใจในการรักษา ประเพณีบุญข้าวสาก
B4	แทน	การจัดพิธีกรรมในงานบุญข้าวสากช่วยให้ ประเพณีทางศาสนายังคงอยู่ในชุมชน
B5	แทน	พิธีกรรมของบุญข้าวสากช่วยสืบสานประเพณี และวัฒนธรรมทางศาสนา
C1	แทน	การจัดพิธีบุญข้าวสากถือเป็นการแสดงความ เคารพต่อหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา
C2	แทน	การทำพิธีบุญข้าวสากช่วยเสริมสร้างความ เชื่อมั่นในความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรมทางศาสนา
C3	แทน	การเข้าร่วมพิธีบุญข้าวสากทำให้ท่านรู้สึกถึงการ เชื่อมโยงกับหลักการและคำสอนของ พระพุทธศาสนา
C4	แทน	พิธีบุญข้าวสากช่วยให้ท่านเข้าใจความหมายของ การบำเพ็ญบุญในพระพุทธศาสนา
C5	แทน	การมีส่วนร่วมในพิธีบุญข้าวสากส่งผลให้ความ เชื่อทางศาสนาของท่านเข้มแข็งยิ่งขึ้น
D1	แทน	พิธีกรรมของบุญข้าวสากเป็นสิ่งที่มีความสำคัญ ในการรักษาประเพณีทางศาสนา
D2	แทน	การจัดพิธีบุญข้าวสากช่วยรักษาขนบธรรมเนียม และวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนา
D3	แทน	การเข้าร่วมพิธีบุญข้าวสากมีบทบาทในการ ส่งเสริมการปฏิบัติศาสนาในชุมชน
D4	แทน	การจัดพิธีบุญข้าวสากช่วยให้สมาชิกในชุมชน รู้จักและเคารพพิธีกรรมทางศาสนา
D5	แทน	การมีส่วนร่วมในพิธีบุญข้าวสากส่งผลดีต่อการ สร้างความสามัคคีในหมู่คณะ
E1	แทน	สมาชิกในชุมชนมีความกระตือรือร้นในการเข้า ร่วมพิธีบุญข้าวสาก

E2	แทน	การมีส่วนร่วมในพิธีกรรมของประเพณีบุญข้าวสากทำให้สมาชิกในชุมชนรู้สึกถึงความเป็นหนึ่งเดียวกัน
E3	แทน	การจัดพิธีบุญข้าวสากช่วยกระตุ้นให้สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการรักษาประเพณีทางศาสนา
E4	แทน	สมาชิกในชุมชนให้ความสำคัญกับการร่วมมือในพิธีกรรมของบุญข้าวสาก
E5	แทน	การร่วมพิธีกรรมของบุญข้าวสากทำให้สมาชิกในชุมชนรู้สึกถึงความผูกพันกับศาสนา
F1	แทน	การจัดพิธีบุญข้าวสากช่วยเพิ่มความรู้ทางศาสนาให้กับสมาชิกในชุมชน
F2	แทน	สมาชิกในชุมชนได้รับความรู้ทางศาสนาจากการเข้าร่วมพิธีบุญข้าวสาก
F3	แทน	การจัดพิธีบุญข้าวสากมีการสอนหลักการและคำสอนของพระพุทธศาสนา
F4	แทน	พิธีกรรมของบุญข้าวสากเป็นโอกาสที่ดีในการเรียนรู้และศึกษาเรื่องศาสนา
F5	แทน	การจัดงานบุญข้าวสากช่วยให้สมาชิกในชุมชนมีความเข้าใจที่ดีขึ้นเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา
G1	แทน	การจัดพิธีบุญข้าวสากช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว
G2	แทน	พิธีกรรมทางศาสนาในงานบุญข้าวสากเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว
G3	แทน	การมีส่วนร่วมในพิธีบุญข้าวสากทำให้ครอบครัวมีความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น
G4	แทน	งานบุญข้าวสากช่วยให้สมาชิกในครอบครัวมีโอกาสได้ใช้เวลาด้วยกัน
G5	แทน	การเข้าร่วมพิธีบุญข้าวสากทำให้ครอบครัวมีโอกาสในการทำกิจกรรมร่วมกันมากขึ้น
H1	แทน	การจัดพิธีบุญข้าวสากช่วยในการพัฒนาชุมชน
H2	แทน	การจัดพิธีกรรมของบุญข้าวสากทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและเป็นระเบียบ
H3	แทน	การมีส่วนร่วมในพิธีบุญข้าวสากส่งผลดีต่อการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในชุมชน
H4	แทน	การจัดพิธีบุญข้าวสากมีส่วนช่วยในการพัฒนา

		ศักยภาพของชุมชน
H5	แทน	การจัดงานบุญข้าวสากช่วยส่งเสริมการทำงานร่วมกันและการพัฒนาชุมชนให้ดีขึ้น
11	แทน	บุญข้าวสากช่วยให้ชุมชนเกิดความสามัคคีและมีจิตสำนึกสาธารณะ
12	แทน	การมีส่วนร่วมในบุญข้าวสากทำให้เกิดการแบ่งปันและช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันในชุมชน
13	แทน	บุญข้าวสากช่วยให้คนในชุมชนรู้จักการทำงานเป็นทีมและการเสียสละของคนในชุมชน
14	แทน	การสืบสานประเพณีบุญข้าวสากช่วยเสริมสร้างความมั่นคงทางจิตใจและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในชุมชน
15	แทน	ประเพณีบุญข้าวสากมีบทบาทในการสร้างภูมิคุ้มกันทางวัฒนธรรมให้ชุมชนเข้มแข็ง

4.1 ผลการวิจัยระยะที่ 1 ศึกษาองค์ประกอบและตัวบ่งชี้การเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนามิติความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด

4.1.1 องค์ประกอบและตัวบ่งชี้การเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนามิติความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ดประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ ได้แก่

องค์ประกอบที่ 1 ความเชื่อทางศาสนา ประกอบด้วย 3 ตัวบ่งชี้ คือ 1) ความเข้าใจในประเพณีบุญข้าวสาก 2) การรักษาประเพณีบุญข้าวสากในทางพระพุทธศาสนา และ 3) ความเชื่อทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสาก

องค์ประกอบที่ 2 พิธีกรรมทางศาสนา ประกอบด้วย 3 ตัวบ่งชี้ คือ 1) ความสำคัญของพิธีกรรมในประเพณีบุญข้าวสาก 2) การมีส่วนร่วมในพิธีกรรมบุญข้าวสาก และ 3) การส่งเสริมความรู้ทางศาสนา

องค์ประกอบที่ 3 ความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชน ประกอบด้วย 3 ตัวบ่งชี้ คือ 1) ความสัมพันธ์ในครอบครัว 2) การส่งเสริมความสัมพันธ์ของชุมชน และ 3) ความเข้มแข็งของชุมชน

4.1.2 การเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนามิติความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด

การวิเคราะห์ข้อมูลการเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนามิติความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 ความเชื่อทางศาสนา ประกอบด้วย 3 ตัวบ่งชี้ คือ 1) ความเข้าใจในประเพณีบุญข้าวสาก 2) การรักษาประเพณีบุญข้าวสากในทางพระพุทธศาสนา และ 3) ความเชื่อทาง

ศาสนาในประเพณีบุญข้าวสาก องค์ประกอบที่ 2 พิธีกรรมทางศาสนา ประกอบด้วย 3 ตัวบ่งชี้ คือ 1) ความสำคัญของพิธีกรรมในประเพณีบุญข้าวสาก 2) การมีส่วนร่วมในพิธีกรรมบุญข้าวสาก และ 3) การส่งเสริมความรู้ทางศาสนา และองค์ประกอบที่ 3 ความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชน ประกอบด้วย 3 ตัวบ่งชี้ คือ 1) ความสัมพันธ์ในครอบครัว 2) การส่งเสริมความสัมพันธ์ของชุมชน และ 3) ความเข้มแข็งของชุมชน ใช้การวิเคราะห์หาค่าเฉลี่ย (\bar{X}) และค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) แล้วนำเสนอในรูปแบบตารางประกอบการบรรยาย ปรากฏดังตารางต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ในการวิจัยครั้งนี้ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ ได้แก่ ประชาชนที่อาศัยอยู่ในจังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 384 คน ซึ่งมีคุณลักษณะข้อมูลทั่วไป ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4.1 จำนวน ร้อยละ ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามเพศ

เพศ	จำนวน	สถานะ
ชาย	189	49.22
หญิง	195	50.78
รวม	384	100.00

จากตารางที่ 4.1 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถาม ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง ร้อยละ 50.78 และเป็นเพศหญิง ร้อยละ 49.22

ตารางที่ 4.2 จำนวน ร้อยละ ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามอายุ

อายุ	จำนวน	ร้อยละ
ต่ำกว่า 30 ปี	64	16.67
30-40 ปี	81	21.09
41-50 ปี	97	25.26
51-60 ปี	85	22.14
61 ปีขึ้นไป	57	14.84
รวม	384	100.00

จากตารางที่ 4.2 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามอายุส่วนใหญ่อายุ 41-50 ปี ร้อยละ 25.26 รองลงมาอายุ 51-60 ปี ร้อยละ 22.14 และน้อยที่สุดคือ อายุ 61 ปีขึ้นไป ร้อยละ 14.84

ตารางที่ 4.3 จำนวน ร้อยละ ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามระดับการศึกษา

ระดับการศึกษา	จำนวน	ร้อยละ
ประถมศึกษา	104	27.08
มัธยมศึกษา/ปวช.	113	29.43
อนุปริญญา/ปวส.	52	13.54
ปริญญาตรีขึ้นไป	115	29.95
รวม	384	100.00

จากตารางที่ 4.3 พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตามระดับการศึกษาส่วนใหญ่ระดับการศึกษาปริญญาตรีขึ้นไป ร้อยละ 29.95 รองลงมาคือ ระดับศึกษามัธยมศึกษา/ปวช. ร้อยละ 29.43 และน้อยสุดคือ อนุปริญญา/ปวส. ร้อยละ 13.54

ตอนที่ 2 การเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาไมตรีความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด

ตารางที่ 4.4 ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาไมตรีความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด โดยรวมและรายด้าน

ด้านที่	การเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาไมตรีความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสาก	\bar{X}	S.D.	แปลผล
1	ความเชื่อทางศาสนา	4.41	.63	มาก
2	พิธีกรรมทางศาสนา	4.48	.54	มาก
3	ความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชน	4.50	.50	มาก
	รวม	4.46	.56	มาก

จากตารางที่ 4.4 พบว่า การเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาไมตรีความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด โดยรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย (\bar{X})=4.50 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านสามารถเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านที่ 3 ความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชน มีค่าเฉลี่ย (\bar{X})= 4.50 รองลงมา ด้านที่ 2 พิธีกรรมทางศาสนา มีค่าเฉลี่ย (\bar{X})=4.48 และน้อยสุดด้านที่ 1 ความเชื่อทางศาสนา มีค่าเฉลี่ย (\bar{X})=4.41

ตารางที่ 4.5 ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนามีความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด โดยรวมและรายด้าน องค์ประกอบที่ 1 ความเชื่อทางศาสนา

ด้านที่	การเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา องค์ประกอบที่ 1 ความเชื่อทางศาสนา	\bar{X}	S.D.	แปลผล
1	ความเข้าใจในประเพณีบุญข้าวสาก	4.41	.63	มาก
2	การรักษาประเพณีบุญข้าวสากในทางพระพุทธศาสนา	4.40	.65	มาก
3	ความเชื่อทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสาก	4.44	.60	มาก
รวม		4.46	.63	มาก

จากตารางที่ 4.5 พบว่า การเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนามีความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด โดยรวมและรายด้าน องค์ประกอบที่ 1 ความเชื่อทางศาสนา โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย (\bar{X})=4.46 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านสามารถเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านที่ 3 ความเชื่อทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสาก มีค่าเฉลี่ย (\bar{X})= 4.44 รองลงมา ด้านที่ 1 ความเข้าใจในประเพณีบุญข้าวสาก มีค่าเฉลี่ย (\bar{X})=4.41 และน้อยสุด ด้านที่ 2 ความเข้าใจในประเพณีบุญข้าวสาก มีค่าเฉลี่ย (\bar{X})=4.40

ตารางที่ 4.6 ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา ทัศนคติความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด องค์กรประกอบที่ 1 ความเชื่อทางศาสนา ด้านความเข้าใจในประเพณีบุญข้าวสาก

ข้อที่	การเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา องค์กรประกอบที่ 1 ความเชื่อทางศาสนา ด้านความเข้าใจในประเพณีบุญข้าวสาก	\bar{X}	S.D.	แปลผล
1	การจัดพิธีบุญข้าวสากช่วยเสริมสร้างความเข้าใจในหลักการพระพุทธศาสนาให้กับสมาชิกในชุมชน	4.40	.61	มาก
2	พิธีกรรมทางศาสนาในงานบุญข้าวสากมีความสำคัญต่อการส่งเสริมความเชื่อทางพระพุทธศาสนา	4.38	.68	มาก
3	การเข้าร่วมพิธีบุญข้าวสากทำให้สมาชิกในชุมชนรู้จักและเข้าใจธรรมะของพระพุทธศาสนามากขึ้น	4.42	.59	มาก
4	พิธีกรรมของประเพณีบุญข้าวสากช่วยให้สมาชิกในชุมชนมีความเชื่อมั่นในพระพุทธศาสนา	4.36	.63	มาก
5	ความรู้และการศึกษาพระพุทธศาสนาในงานบุญข้าวสากช่วยเสริมสร้างความศรัทธาของสมาชิกในชุมชน	4.47	.62	มาก
รวม		4.41	.63	มาก

จากตารางที่ 4.6 พบว่า การเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา ทัศนคติความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด องค์กรประกอบที่ 1 ความเชื่อทางศาสนา ด้านความเข้าใจในประเพณีบุญข้าวสากอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย (\bar{X})=4.41 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อสามารถเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ข้อที่ 5 ความรู้และการศึกษาพระพุทธศาสนาในงานบุญข้าวสากช่วยเสริมสร้างความศรัทธาของสมาชิกในชุมชน มีค่าเฉลี่ย (\bar{X})= 4.47 รองลงมา ข้อที่ 3 การเข้าร่วมพิธีบุญข้าวสากทำให้สมาชิกในชุมชนรู้จักและเข้าใจธรรมะของพระพุทธศาสนามากขึ้น มีค่าเฉลี่ย (\bar{X})=4.42 และน้อยสุด ข้อที่ 4 พิธีกรรมของประเพณีบุญข้าวสากช่วยให้สมาชิกในชุมชนมีความเชื่อมั่นในพระพุทธศาสนา มีค่าเฉลี่ย (\bar{X})=4.36

ตารางที่ 4.7 ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา ทัศนคติความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด องค์กรประกอบที่ 1 ความเชื่อทางศาสนา ด้านการรักษาประเพณีบุญข้าวสากในทางพระพุทธศาสนา

ข้อที่	การเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา องค์กรประกอบที่ 1 ความเชื่อทางศาสนา ด้านการรักษาประเพณีบุญข้าวสากในทาง พระพุทธศาสนา	\bar{X}	S.D.	แปลผล
1	งานบุญข้าวสากเป็นการรักษาประเพณีที่สำคัญของชุมชน	4.35	.71	มาก
2	การจัดพิธีบุญข้าวสากช่วยให้ประเพณีทางศาสนาไม่สูญหาย	4.38	.65	มาก
3	สมาชิกในชุมชนมีความตั้งใจในการรักษาประเพณีบุญข้าวสาก	4.35	.62	มาก
4	การจัดพิธีกรรมในงานบุญข้าวสากช่วยให้ประเพณีทางศาสนายังคงอยู่ในชุมชน	4.42	.64	มาก
5	พิธีกรรมของบุญข้าวสากช่วยสืบสานประเพณีและวัฒนธรรมทางศาสนา	4.49	.61	มาก
รวม		4.40	.65	มาก

จากตารางที่ 4.7 พบว่า การเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา ทัศนคติความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด องค์กรประกอบที่ 1 ความเชื่อทางศาสนา ด้านการรักษาประเพณีบุญข้าวสากในทางพระพุทธศาสนา อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย (\bar{X})=4.40 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อสามารถเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ข้อที่ 5 พิธีกรรมของบุญข้าวสากช่วยสืบสานประเพณีและวัฒนธรรมทางศาสนา มีค่าเฉลี่ย (\bar{X})= 4.49 รองลงมา ข้อที่ 4 การจัดพิธีกรรมในงานบุญข้าวสากช่วยให้ประเพณีทางศาสนายังคงอยู่ในชุมชน มีค่าเฉลี่ย (\bar{X})=4.42 และน้อยสุด ข้อที่ 3 สมาชิกในชุมชนมีความตั้งใจในการรักษาประเพณีบุญข้าวสาก และข้อที่ 1 งานบุญข้าวสากเป็นการรักษาประเพณีที่สำคัญของชุมชน มีค่าเฉลี่ย (\bar{X})=4.45

ตารางที่ 4.8 ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา ทัศนคติความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด องค์ประกอบที่ 1 ความเชื่อทางศาสนา ด้านความเชื่อทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสาก

ข้อที่	การเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา องค์ประกอบที่ 1 ความเชื่อทางศาสนา ด้านความเชื่อทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสาก	\bar{X}	S.D.	แปลผล
1	การจัดพิธีบุญข้าวสากถือเป็นการแสดงความเคารพต่อหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา	4.40	.60	มาก
2	การทำพิธีบุญข้าวสากช่วยเสริมสร้างความเชื่อมั่นในความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรมทางศาสนา	4.48	.57	มาก
3	การเข้าร่วมพิธีบุญข้าวสากทำให้ท่านรู้สึกถึงการเชื่อมโยงกับหลักการและคำสอนของพระพุทธศาสนา	4.47	.57	มาก
4	พิธีบุญข้าวสากช่วยให้ท่านเข้าใจความหมายของการบำเพ็ญบุญในพระพุทธศาสนา	4.42	.68	มาก
5	การมีส่วนร่วมในพิธีบุญข้าวสากส่งผลให้ความเชื่อทางศาสนาของท่านเข้มแข็งยิ่งขึ้น	4.41	.63	มาก
รวม		4.44	.60	มาก

จากตารางที่ 4.8 พบว่า การเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา ทัศนคติความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด องค์ประกอบที่ 1 ความเชื่อทางศาสนา ด้านความเชื่อทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสาก อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย (\bar{X})=4.44 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อสามารถเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ข้อที่ 2 การทำพิธีบุญข้าวสากช่วยเสริมสร้างความเชื่อมั่นในความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรมทางศาสนา มีค่าเฉลี่ย (\bar{X})= 4.48 รองลงมา ข้อที่ 3 การเข้าร่วมพิธีบุญข้าวสากทำให้ท่านรู้สึกถึงการเชื่อมโยงกับหลักการและคำสอนของพระพุทธศาสนา มีค่าเฉลี่ย (\bar{X})=4.47 และน้อยสุด ข้อที่ 1 การจัดพิธีบุญข้าวสากถือเป็นการแสดงความเคารพต่อหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา มีค่าเฉลี่ย (\bar{X})=4.40

ตารางที่ 4.9 ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนามีความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด โดยรวมและรายด้าน องค์ประกอบที่ 2 พิธีกรรมทางศาสนา

ด้านที่	การเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา องค์ประกอบที่ 2 พิธีกรรมทางศาสนา	\bar{X}	S.D.	แปลผล
1	ความสำคัญของพิธีกรรมในประเพณีบุญข้าวสาก	4.45	.67	มาก
2	การมีส่วนร่วมในพิธีกรรมบุญข้าวสาก	4.52	.59	มากที่สุด
3	การส่งเสริมความรู้ทางศาสนา	4.47	.66	มาก
รวม		4.48	.54	มาก

จากตารางที่ 4.9 พบว่า การเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนามีความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด โดยรวมและรายด้าน องค์ประกอบที่ 2 พิธีกรรมทางศาสนา โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย (\bar{X})=4.48 เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านสามารถเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านที่ 2 การมีส่วนร่วมในพิธีกรรมบุญข้าวสาก มีค่าเฉลี่ย (\bar{X})= 4.52 รองลงมา ด้านที่ 3 การส่งเสริมความรู้ทางศาสนา มีค่าเฉลี่ย (\bar{X})=4.47 และน้อยสุด ด้านที่ 1 ความสำคัญของพิธีกรรมในประเพณีบุญข้าวสาก มีค่าเฉลี่ย (\bar{X})=4.45

ตารางที่ 4.10 ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนามิติความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด องค์กรประกอบที่ 2 พิธีกรรมทางศาสนา ด้านความสำคัญของพิธีกรรมในประเพณีบุญข้าวสาก

ข้อที่	การเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา องค์กรประกอบที่ 2 พิธีกรรมทางศาสนา ด้านความสำคัญของพิธีกรรมในประเพณี บุญข้าวสาก	\bar{X}	S.D.	แปลผล
1	พิธีกรรมของบุญข้าวสากเป็นสิ่งที่มีความสำคัญในการรักษาประเพณีทางศาสนา	4.44	.69	มาก
2	การจัดพิธีบุญข้าวสากช่วยรักษาขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนา	4.45	.66	มาก
3	การเข้าร่วมพิธีบุญข้าวสากมีบทบาทในการส่งเสริมการปฏิบัติศาสนาในชุมชน	4.47	.61	มาก
4	การจัดพิธีบุญข้าวสากช่วยให้สมาชิกในชุมชนรู้จักและเคารพพิธีกรรมทางศาสนา	4.43	.73	มาก
5	การมีส่วนร่วมในพิธีบุญข้าวสากส่งผลดีต่อการสร้างความสามัคคีในหมู่คณะ	4.45	.66	มาก
รวม		4.45	.67	มาก

จากตารางที่ 4.10 พบว่า การเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนามิติความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด องค์กรประกอบที่ 2 พิธีกรรมทางศาสนา ด้านความสำคัญของพิธีกรรมในประเพณีบุญข้าวสาก อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย (\bar{X})=4.45 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อสามารถเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ข้อที่ 3 การเข้าร่วมพิธีบุญข้าวสากมีบทบาทในการส่งเสริมการปฏิบัติศาสนาในชุมชน มีค่าเฉลี่ย (\bar{X})= 4.47 รองลงมา ข้อที่ 2 การจัดพิธีบุญข้าวสากช่วยรักษาขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนา และข้อที่ 5 การมีส่วนร่วมในพิธีบุญข้าวสากส่งผลดีต่อการสร้างความสามัคคีในหมู่คณะ มีค่าเฉลี่ย (\bar{X})=4.45 และน้อยสุด ข้อที่ 4 การจัดพิธีบุญข้าวสากช่วยให้สมาชิกในชุมชนรู้จักและเคารพพิธีกรรมทางศาสนา มีค่าเฉลี่ย (\bar{X})=4.43

ตารางที่ 4.11 ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด องค์กรประกอบที่ 2 พิธีกรรมทางศาสนา ด้านการมีส่วนร่วมในพิธีกรรมบุญข้าวสาก

ข้อที่	การเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา องค์กรประกอบที่ 2 พิธีกรรมทาง ศาสนา ด้านการมีส่วนร่วมในพิธีกรรม บุญข้าวสาก	\bar{X}	S.D.	แปลผล
1	สมาชิกในชุมชนมีความกระตือรือร้นในการเข้าร่วมพิธีบุญข้าวสาก	4.51	.61	มากที่สุด
2	การมีส่วนร่วมในพิธีกรรมของประเพณีบุญข้าวสากทำให้สมาชิกในชุมชนรู้สึกถึงความเป็นหนึ่งเดียวกัน	4.54	.59	มากที่สุด
3	การจัดพิธีบุญข้าวสากช่วยกระตุ้นให้สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการรักษาประเพณีทางศาสนา	4.50	.67	มาก
4	สมาชิกในชุมชนให้ความสำคัญกับการร่วมมือในพิธีกรรมของบุญข้าวสาก	4.51	.55	มากที่สุด
5	การร่วมพิธีกรรมของบุญข้าวสากทำให้สมาชิกในชุมชนรู้สึกถึงความผูกพันกับศาสนา	4.54	.54	มากที่สุด
รวม		4.52	.59	มากที่สุด

จากตารางที่ 4.11 พบว่า การเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด องค์กรประกอบที่ 2 พิธีกรรมทางศาสนา ด้านการมีส่วนร่วมในพิธีกรรมบุญข้าวสากอยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย (\bar{X})=4.34 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อสามารถเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ข้อที่ 2 การมีส่วนร่วมในพิธีกรรมของประเพณีบุญข้าวสากทำให้สมาชิกในชุมชนรู้สึกถึงความเป็นหนึ่งเดียวกัน และข้อที่ 5 การร่วมพิธีกรรมของบุญข้าวสากทำให้สมาชิกในชุมชนรู้สึกถึงความผูกพันกับศาสนา มีค่าเฉลี่ย (\bar{X})= 4.54 รองลงมา ข้อที่ 1 สมาชิกในชุมชนมีความกระตือรือร้นในการเข้าร่วมพิธีบุญข้าวสาก และข้อที่ 4 สมาชิกในชุมชนให้ความสำคัญกับการร่วมมือในพิธีกรรมของบุญข้าวสาก มีค่าเฉลี่ย (\bar{X})=4.51 และน้อยสุด ข้อที่ 3 การจัดพิธีบุญข้าวสากช่วยกระตุ้นให้สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการรักษาประเพณีทางศาสนา มีค่าเฉลี่ย (\bar{X})=4.50

ตารางที่ 4.12 ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนามีความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด องค์กรประกอบที่ 2 พิธีกรรมทางศาสนา ด้านการส่งเสริมความรู้ทางศาสนา

ข้อที่	การเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา องค์กรประกอบที่ 2 พิธีกรรมทาง ศาสนา ด้านการส่งเสริมความรู้ทางศาสนา	\bar{X}	S.D.	แปลผล
1	การจัดพิธีบุญข้าวสากช่วยเพิ่มความรู้ทางศาสนาให้กับสมาชิกในชุมชน	4.42	.67	มาก
2	สมาชิกในชุมชนได้รับความรู้ทางศาสนาจากการเข้าร่วมพิธีบุญข้าวสาก	4.48	.64	มาก
3	การจัดพิธีบุญข้าวสากมีการสอนหลักการและคำสอนของพระพุทธศาสนา	4.47	.71	มาก
4	พิธีกรรมของบุญข้าวสากเป็นโอกาสที่ดีในการเรียนรู้และศึกษาเรื่องศาสนา	4.52	.62	มากที่สุด
5	การจัดงานบุญข้าวสากช่วยให้สมาชิกในชุมชนมีความเข้าใจที่ดีขึ้นเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา	4.45	.68	มาก
รวม		4.47	.66	มาก

จากตารางที่ 4.12 พบว่า การเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนามีความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด องค์กรประกอบที่ 2 พิธีกรรมทางศาสนา ด้านการส่งเสริมความรู้ทางศาสนา อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย(\bar{X})=4.47 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อสามารถเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยได้แก่ ข้อที่ 5 พิธีกรรมของบุญข้าวสากเป็นโอกาสที่ดีในการเรียนรู้และศึกษาเรื่องศาสนา มีค่าเฉลี่ย(\bar{X})= 4.52 รองลงมา ข้อที่ 2 สมาชิกในชุมชนได้รับความรู้ทางศาสนาจากการเข้าร่วมพิธีบุญข้าวสาก มีค่าเฉลี่ย(\bar{X})=4.48 และน้อยสุด ข้อที่ 1 การจัดพิธีบุญข้าวสากช่วยเพิ่มความรู้ทางศาสนาให้กับสมาชิกในชุมชน มีค่าเฉลี่ย(\bar{X})=4.42

ตารางที่ 4.13 ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนามีความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด โดยรวมและรายด้าน องค์ประกอบที่ 3 ความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชน

ด้านที่	การเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา องค์ประกอบที่ 3 ความสัมพันธ์ในเครือญาติ ของชุมชน	\bar{X}	S.D.	แปลผล
1	ความสัมพันธ์ในครอบครัว	4.52	.62	มากที่สุด
2	การส่งเสริมความสัมพันธ์ของชุมชน	4.54	.57	มากที่สุด
3	ความเข้มแข็งของชุมชน	4.44	.64	มาก
	รวม	4.50	.50	มาก

จากตารางที่ 4.13 พบว่า การเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนามีความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด องค์ประกอบที่ 3 ความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชน โดยรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย(\bar{X})=4.34 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อสามารถเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านที่ 2 การส่งเสริมความสัมพันธ์ของชุมชน มีค่าเฉลี่ย(\bar{X})= 4.54 รองลงมา ด้านที่ 2 ความสัมพันธ์ในครอบครัว มีค่าเฉลี่ย(\bar{X})=4.52 และน้อยสุด ข้อที่ 3 ความเข้มแข็งของชุมชน มีค่าเฉลี่ย(\bar{X})=4.44

ตารางที่ 4.14 ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนามิติความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด องค์กรประกอบที่ 3 ความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชน ด้านความสัมพันธ์ในครอบครัว

ข้อที่	การเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา องค์กรประกอบที่ 3 ความสัมพันธ์ในเครือญาติ ของชุมชน ด้านความสัมพันธ์ในครอบครัว	\bar{X}	S.D.	แปลผล
1	การจัดพิธีบุญข้าวสากช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว	4.52	.61	มากที่สุด
2	พิธีกรรมทางศาสนาในงานบุญข้าวสากเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว	4.39	.73	มาก
3	การมีส่วนร่วมในพิธีบุญข้าวสากทำให้ครอบครัวมีความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น	4.49	.62	มาก
4	งานบุญข้าวสากช่วยให้สมาชิกในครอบครัวมีโอกาสได้ใช้เวลาร่วมกัน	4.53	.62	มากที่สุด
5	การเข้าร่วมพิธีบุญข้าวสากทำให้ครอบครัวมีโอกาสในการทำกิจกรรมร่วมกันมากขึ้น	4.66	.50	มากที่สุด
รวม		4.52	.62	มากที่สุด

จากตารางที่ 4.14 พบว่า การเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนามิติความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด องค์กรประกอบที่ 3 ความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชน ด้านความสัมพันธ์ในครอบครัว อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย(\bar{X})=4.52 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อสามารถเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ข้อที่ 5 การเข้าร่วมพิธีบุญข้าวสากทำให้ครอบครัวมีโอกาสในการทำกิจกรรมร่วมกันมากขึ้น มีค่าเฉลี่ย(\bar{X})= 4.66 รองลงมา ข้อที่ 4 งานบุญข้าวสากช่วยให้สมาชิกในครอบครัวมีโอกาสได้ใช้เวลาร่วมกัน มีค่าเฉลี่ย(\bar{X})=4.53 และน้อยสุด ข้อที่ 2 พิธีกรรมทางศาสนาในงานบุญข้าวสากเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว มีค่าเฉลี่ย(\bar{X})=4.39

ตารางที่ 4.15 ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา ทัศนคติความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด องค์กรประกอบที่ 3 ความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชน ด้านการส่งเสริมความสัมพันธ์ของชุมชน

ข้อที่	การเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา องค์กรประกอบที่ 3 ความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชน ด้านการส่งเสริมความสัมพันธ์ของชุมชน	\bar{X}	S.D.	แปลผล
1	การจัดพิธีบุญข้าวสากช่วยในการพัฒนาชุมชน	4.41	.61	มาก
2	การจัดพิธีกรรมของบุญข้าวสากทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและเป็นระเบียบ	4.56	.61	มากที่สุด
3	การมีส่วนร่วมในพิธีบุญข้าวสากส่งผลดีต่อการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในชุมชน	4.54	.62	มากที่สุด
4	การจัดพิธีบุญข้าวสากมีส่วนช่วยในการพัฒนา ศักยภาพของชุมชน	4.58	.52	มากที่สุด
5	การจัดงานบุญข้าวสากช่วยส่งเสริมการทำงานร่วมกันและการพัฒนาชุมชนให้ดีขึ้น	4.58	.51	มากที่สุด
รวม		4.54	.57	มากที่สุด

จากตารางที่ 4.15 พบว่า การเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา ทัศนคติความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด องค์กรประกอบที่ 3 ความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชน ด้านการส่งเสริมความสัมพันธ์ของชุมชน อยู่ในระดับมากที่สุด มีค่าเฉลี่ย(\bar{X})=4.34 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อสามารถเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ข้อที่ 4 การจัดพิธีบุญข้าวสากมีส่วนช่วยในการพัฒนา ศักยภาพของชุมชน และข้อที่ 5 การจัดงานบุญข้าวสากช่วยส่งเสริมการทำงานร่วมกันและการพัฒนาชุมชนให้ดีขึ้น มีค่าเฉลี่ย(\bar{X})= 4.58 รองลงมา ข้อที่ 2 การจัดพิธีกรรมของบุญข้าวสากทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและเป็นระเบียบ มีค่าเฉลี่ย(\bar{X})=4.56 และน้อยสุด ข้อที่ 1 การจัดพิธีบุญข้าวสากช่วยในการพัฒนาชุมชน มีค่าเฉลี่ย(\bar{X})=4.41

ตารางที่ 4.16 ค่าเฉลี่ย (\bar{X}) ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) การเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา ทัศนคติความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด องค์กรประกอบที่ 3 ความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชน ด้านความเข้มแข็งของชุมชน

ข้อที่	การเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา องค์กรประกอบที่ 3 ความสัมพันธ์ในเครือญาติ ของชุมชน ด้านความเข้มแข็งของชุมชน	\bar{X}	S.D.	แปลผล
1	บุญข้าวสากช่วยให้ชุมชนเกิดความสามัคคีและมีจิตสำนึกสาธารณะ	4.53	.62	มากที่สุด
2	การมีส่วนร่วมในบุญข้าวสากทำให้เกิดการแบ่งปันและช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันในชุมชน	4.45	.62	มาก
3	บุญข้าวสากช่วยให้คนในชุมชนรู้จักการทำงานเป็นทีมและการเสียสละของคนในชุมชน	4.46	.53	มาก
4	การสืบสานประเพณีบุญข้าวสากช่วยเสริมสร้างความมั่นคงทางจิตใจและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในชุมชน	4.35	.75	มาก
5	ประเพณีบุญข้าวสากมีบทบาทในการสร้างภูมิคุ้มกันทางวัฒนธรรมให้ชุมชนเข้มแข็ง	4.41	.69	มาก
รวม		4.44	.64	มาก

จากตารางที่ 4.16 พบว่า การเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา ทัศนคติความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด องค์กรประกอบที่ 3 ความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชน ด้านความเข้มแข็งของชุมชน อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย (\bar{X})=4.44 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อสามารถเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ข้อที่ 1 บุญข้าวสากช่วยให้ชุมชนเกิดความสามัคคีและมีจิตสำนึกสาธารณะ มีค่าเฉลี่ย (\bar{X})= 4.53 รองลงมา ข้อที่ 3 บุญข้าวสากช่วยให้คนในชุมชนรู้จักการทำงานเป็นทีมและการเสียสละของคนในชุมชน มีค่าเฉลี่ย (\bar{X})=4.46 และน้อยสุด ข้อที่ 4 การสืบสานประเพณีบุญข้าวสากช่วยเสริมสร้างความมั่นคงทางจิตใจและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในชุมชน มีค่าเฉลี่ย (\bar{X})=4.35

4.2 ผลการวิจัยระยะที่ 2 การตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างและความเชื่อมั่นเชิงโครงสร้างขององค์ประกอบและตัวบ่งชี้การเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนามิติความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด

4.2.1 การตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างและความเชื่อมั่นเชิงโครงสร้างขององค์ประกอบและตัวบ่งชี้การเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนามิติความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด

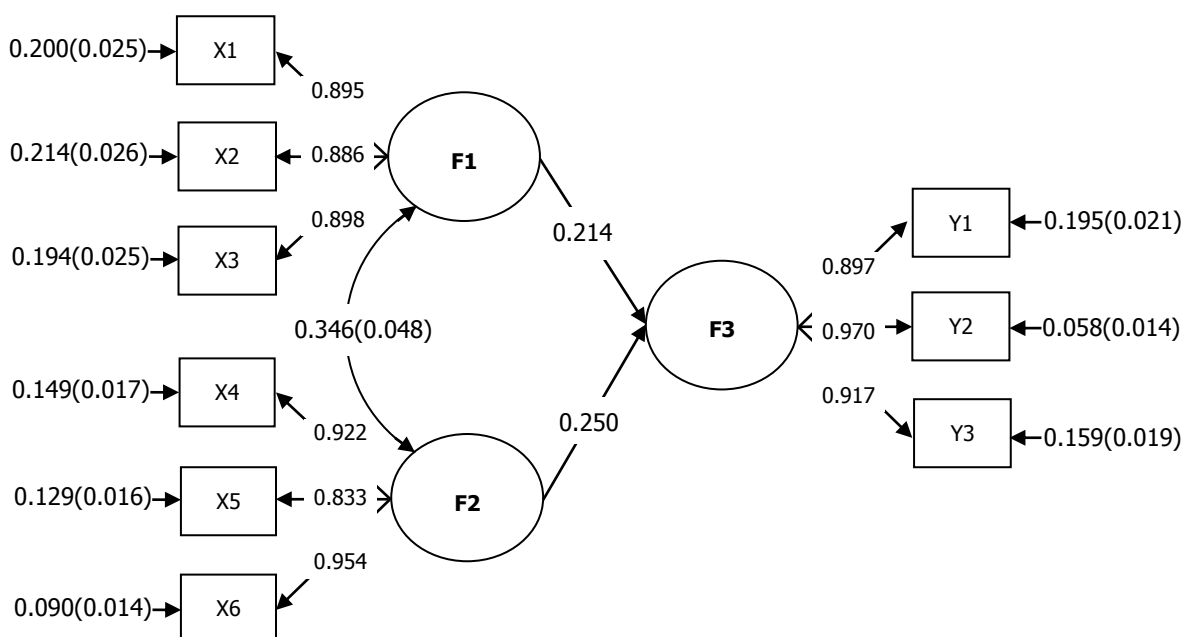
ตารางที่ 4.17 แสดงผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันขององค์ประกอบการเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนามิติความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด

ที่	องค์ประกอบ	น้ำหนักองค์ประกอบ(λ)
1	ความเชื่อทางศาสนา	0.893**
2	พิธีกรรมทางศาสนา	0.903**
3	ความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชน	0.928**

$\chi^2 = 18.867$, $df = 24$, $p\text{-value} = 0.759$, $CFI = 1.000$, $TLI = 1.002$, $SRMR = 0.062$, $RMSEA = 0.030$, $\chi^2/df = 0.786$

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 4.17 พบว่า องค์ประกอบการเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนามิติความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด ทั้ง 3 องค์ประกอบหลัก 9 องค์ประกอบย่อย และ 45 ตัวบ่งชี้ มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 จัดเรียงอันดับตามค่าน้ำหนักองค์ประกอบ(λ) จากมากไปหาน้อย ดังนี้ 1)ความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชน ($\lambda = 0.928$) 2)พิธีกรรมทางศาสนา ($\lambda = 0.903$) และ 3) ความเชื่อทางศาสนา ($\lambda = 0.893$) ตามลำดับ จากการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมของครอบครัวผู้สูงอายุวิถีใหม่แบบบูรณาการหลักสารานิยธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขของชุมชนเชิงพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โมเดลมีความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้าง (Construct Validity) ซึ่งพิจารณาจากค่า $\chi^2 = 18.867$, $df = 24$, $p\text{-value} = 0.759$, $CFI = 1.000$, $TLI = 1.002$, $SRMR = 0.062$, $RMSEA = 0.030$, $\chi^2/df = 0.786$ และความเชื่อมั่นเชิงโครงสร้าง (Construct Reliability : CR) เท่ากับ 0.987 ซึ่งมีค่ามากกว่า 0.60 แสดงว่าโมเดลมีความสอดคล้องและเหมาะสมกับข้อมูลเชิงประจักษ์

$\chi^2 = 18.867$, $df = 24$, $p\text{-value} = 0.759$, $CFI = 1.000$, $TLI = 1.002$, $SRMR = 0.062$, $RMSEA = 0.030$, $\chi^2/df = 0.786$

ภาพที่ 4.1 โมเดลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันขององค์ประกอบการเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาที่มีความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด

ตารางที่ 4.18 แสดงผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันขององค์ประกอบการเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาที่มีความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด องค์ประกอบที่ 1 ความเชื่อทางศาสนา

ข้อ	ตัวบ่งชี้	น้ำหนักองค์ประกอบ(λ)
1	ความเข้าใจในประเพณีบุญข้าวสาก	0.895**
2	การรักษาประเพณีบุญข้าวสากในทางพระพุทธศาสนา	0.886**
3	ความเชื่อทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสาก	0.898**

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 4.18 พบว่า องค์ประกอบเชิงยืนยันขององค์ประกอบการเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาที่มีความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด องค์ประกอบที่ 1 ความเชื่อทางศาสนา มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 จัดเรียงอันดับตามค่าน้ำหนักองค์ประกอบ(λ) จากมากไปหาน้อย

ดังนี้ 1)ความเชื่อทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสาก ($\lambda = 0.898$) 2) ความเข้าใจในประเพณีบุญข้าวสาก ($\lambda = 0.895$) และ 3) การรักษาประเพณีบุญข้าวสากในทางพระพุทธศาสนา ($\lambda = 0.886$) ตามลำดับ

ตารางที่ 4.19 แสดงผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันขององค์ประกอบการเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาที่มีความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสาก เพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด องค์ประกอบที่ 2 พิธีกรรมทางศาสนา

ข้อ	ตัวบ่งชี้	น้ำหนักองค์ประกอบ(λ)
1	ความสำคัญของพิธีกรรมในประเพณีบุญข้าวสาก	0.922**
2	การมีส่วนร่วมในพิธีกรรมบุญข้าวสาก	0.833**
3	การส่งเสริมความรู้ทางศาสนา	0.954**

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 4.19 พบว่า องค์ประกอบเชิงยืนยันขององค์ประกอบการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมของครอบครัวผู้สูงอายุวิถีใหม่แบบบูรณาการหลักสารานิยธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขของชุมชนเชิงพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ องค์ประกอบที่ 2 พิธีกรรมทางศาสนา มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ.01 จัดเรียงอันดับตามค่าน้ำหนักองค์ประกอบ(λ) จากมากไปหาน้อย ดังนี้ 1) การส่งเสริมความรู้ทางศาสนา ($\lambda = 0.954$) 2) ความสำคัญของพิธีกรรมในประเพณีบุญข้าวสาก ($\lambda = 0.922$) และ 3) การมีส่วนร่วมในพิธีกรรมบุญข้าวสาก ($\lambda = 0.833$) ตามลำดับ

ตารางที่ 4.20 แสดงผลการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยันขององค์ประกอบการเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนามิติความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด องค์ประกอบที่ 3 ความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชน

ข้อ	ตัวบ่งชี้	น้ำหนักองค์ประกอบ(λ)
1	ความสัมพันธ์ในครอบครัว	0.897**
2	การส่งเสริมความสัมพันธ์ของชุมชน	0.970**
3	ความเข้มแข็งของชุมชน	0.917**

** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

จากตารางที่ 4.20 พบว่า องค์ประกอบเชิงยืนยันขององค์ประกอบการเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางสังคมของครอบครัวผู้สูงอายุวิถีใหม่แบบบูรณาการหลักสารานุกรมธรรมเพื่อการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขของชุมชนเชิงพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ องค์ประกอบที่ 3 ความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชน มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 จัดเรียงอันดับตามค่าน้ำหนักองค์ประกอบ(λ) จากมากไปหาน้อย ดังนี้ 1) การส่งเสริมความสัมพันธ์ของชุมชน ($\lambda = 0.970$) 2) ความเข้มแข็งของชุมชน ($\lambda = 0.917$) และ 3) ความสัมพันธ์ในครอบครัว ($\lambda = 0.897$) ตามลำดับ

4.3 ผลการวิจัยระยะที่ 3 สร้างรูปแบบการเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนามิติความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด

จากผลการวิจัยในระยะที่ 2 นำมาสู่การสร้างรูปแบบการเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนามิติความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ดโดยใช้ทฤษฎีระบบ ซึ่งประกอบด้วย ปัจจัยนำเข้า (Input) กระบวนการ (Process) ปัจจัยผลผลิต (Output) เพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนานวัตกรรมเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนามิติความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด ได้ดังนี้

ภาพที่ 4.2 รูปแบบการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมของครอบครัวผู้สูงอายุวิถีใหม่
ของชุมชนเชิงพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

จากภาพที่ 4.2 รูปแบบการเสริมสร้างภูมิคุ้มกันทางสังคมของครอบครัวผู้สูงอายุวิถีใหม่ของชุมชนเชิงพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยใช้ทฤษฎีระบบ ได้แก่

1) ปัจจัยนำเข้า (Input) เป็นทรัพยากรที่จำเป็นต่อการขับเคลื่อนกระบวนการ ซึ่งประกอบไปด้วย (1) ทรัพยากรมนุษย์ ได้แก่ พระสงฆ์ ประชาชนชาวบ้าน ผู้นำชุมชน และคนในชุมชนกับเครือข่าย (2) ทรัพยากรด้านองค์ความรู้ ได้แก่ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา รวมถึงความรู้เกี่ยวกับประเพณีและพิธีกรรมบุญข้าวสากและ (3) ทรัพยากรด้านวัตถุ ได้แก่ สถานที่ เช่น วัดและลานวัด และอุปกรณ์ เช่น ข้าวสากและเครื่องกัณฑ์ต่างๆ ซึ่งปัจจัยนำเข้าในมิติความเชื่อทางศาสนา ได้แก่ (1) ความเข้าใจในประเพณีบุญข้าวสาก ชาวบ้านในพื้นที่เข้าใจว่าบุญข้าวสากเป็นประเพณีที่จัดขึ้นเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่เปรตหรือวิญญาณของผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว ตามความเชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรมและภพภูมิในพระพุทธศาสนา การทำบุญครั้งนี้ถือเป็นการแสดงความกตัญญูและเป็นโอกาสในการสร้างบุญกุศลให้แก่ตนเองและครอบครัว (2) การรักษาประเพณีบุญข้าวสากในทางพระพุทธศาสนา ประเพณีนี้ได้รับการส่งเสริมและคงอยู่ได้ด้วยหลักคำสอนทางพุทธศาสนา เช่น หลักการให้ทาน (ทานบารมี) การรักษาศีล และการภาวนา ซึ่งเป็นรากฐานที่ทำให้ชาวบ้านเห็นคุณค่าและยึดถือปฏิบัติมาโดยตลอด พิธีกรรมต่างๆ จึงเป็นการนำหลักธรรมมาสู่การปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน และ (3) ความเชื่อทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากความเชื่อเรื่องการทำบุญเพื่ออุทิศให้แก่เปรตและบรรพบุรุษเป็นแรงจูงใจสำคัญที่ทำให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในประเพณีนี้ ความเชื่อเหล่านี้ไม่ได้เป็นเพียงแค่เรื่องเหนือธรรมชาติ แต่ยังคงคล้องกับหลักธรรมเรื่องการให้ทานและผลของกรรมดี ทำให้ประเพณีนี้มีความหมายที่ลึกซึ้งในมิติทางศาสนา

2) กระบวนการ (Process) เป็นการนำปัจจัยนำเข้าเข้ามาเข้าสู่กระบวนการให้เกิดผลลัพธ์ที่ต้องการ โดยแบ่งออกเป็น 3 องค์ประกอบหลัก องค์ประกอบที่ 1 การเสริมสร้างความเชื่อทางศาสนา เพื่อสร้างความเข้าใจในประเพณีผ่านการอบรม บรรยาย และการสื่อสาร การรักษาประเพณีโดยเน้นความสำคัญของการทำบุญเพื่ออุทิศส่วนกุศล และการปลูกฝังความเชื่อว่าเป็นส่วนหนึ่งของการสั่งสมบุญ องค์ประกอบที่ 2 การส่งเสริมพิธีกรรมทางศาสนา โดยการจัดพิธีกรรมที่ถูกต้องตามหลักพุทธศาสนาและประเพณีท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนทุกเพศทุกวัย และถ่ายทอดความรู้ทางศาสนาผ่านนิทรรศการและกิจกรรมแลกเปลี่ยน องค์ประกอบที่ 3 การสร้างความสัมพันธ์ในเครือข่ายของชุมชน โดยการเสริมสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัวผ่านการร่วมงานและทำบุญร่วมกัน การส่งเสริมความสัมพันธ์ของคนในชุมชนผ่านการพบปะพูดคุยและช่วยเหลือกัน และสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนโดยปลูกฝังความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมในประเพณีบุญข้าวสาก กระบวนการ (Process) ในมิติพิธีกรรมทางศาสนา ได้แก่ (1) ความสำคัญของพิธีกรรมในประเพณีบุญข้าวสาก พิธีกรรมต่างๆ ในบุญข้าวสากเป็นตัวเชื่อมที่สำคัญที่นำพาผู้คนมารวมกัน เช่น การเตรียมสำรับอาหารที่เรียกว่า “ข้าวสาก” การนำไปถวายพระสงฆ์ และการทำพิธีสวดมนต์ พิธีกรรมเหล่านี้เป็นขั้นตอนที่กำหนดไว้เพื่อให้ผู้คนได้มีส่วนร่วมอย่างเป็นระบบ ซึ่งช่วยสร้างความรู้สึกร่วมกัน เดียวกันและตอกย้ำความสำคัญของการทำบุญร่วมกัน (2) การมีส่วนร่วมในพิธีกรรมบุญข้าวสาก การมีส่วนร่วมในพิธีกรรมนี้เกิดขึ้นในหลายระดับ ตั้งแต่ระดับครัวเรือนที่สมาชิกในครอบครัวช่วยกันทำอาหาร ไปจนถึงระดับชุมชนที่ทุกคนมารวมตัวกันที่วัดเพื่อทำบุญร่วมกัน การมีส่วนร่วมนี้ไม่

เพียงแต่สร้างความรู้สึกร่วมเป็นส่วนหนึ่งของประเพณี แต่ยังไม่เปิดโอกาสให้เกิดการปฏิสัมพันธ์และสานสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในชุมชน และ (3) การส่งเสริมความรู้ทางศาสนา ในระหว่างพิธีกรรม มักมีการเทศนาธรรมจากพระสงฆ์ ซึ่งเป็นการเผยแพร่และตอกย้ำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาให้แก่ชาวบ้าน การได้ฟังธรรมะพร้อมกับการเข้าร่วมพิธีกรรม ทำให้ชาวบ้านเข้าใจถึงแก่นแท้ของประเพณีมากยิ่งขึ้น และเป็นการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมให้แก่คนรุ่นหลัง

3) ปัจจัยผลผลิต (Output) ผลผลิต คือ ผลลัพธ์ที่ได้จากกระบวนการ ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาชุมชนใน 3 ด้าน คือ (1) ด้านความเชื่อทางศาสนา ผู้คนในชุมชนมีความเข้าใจที่ถูกต้องและลึกซึ้งในประเพณีบุญข้าวสาก และประเพณีได้รับการสืบทอดอย่างยั่งยืน (2) ด้านพิธีกรรมทางศาสนา พิธีกรรมได้รับการฟื้นฟูและปฏิบัติอย่างถูกต้อง คนในชุมชนมีส่วนร่วมมากขึ้น และความรู้ทางศาสนาถูกส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่น (3) ด้านความสัมพันธ์ในเครือข่ายของชุมชน ความสัมพันธ์ในครอบครัวและชุมชนมีความแน่นแฟ้นและสามัคคีมากขึ้น และชุมชนมีความเข้มแข็งสามารถร่วมกันแก้ไขปัญหาได้ ผลผลิต (Output) ในมิติความสัมพันธ์ในเครือข่ายของชุมชน ได้แก่ (1) ความสัมพันธ์ในครอบครัว ประเพณีบุญข้าวสากเป็นโอกาสที่สำคัญที่ทำให้สมาชิกในครอบครัวได้กลับมารวมตัวกัน การเตรียมสารอาหารและการเดินทางไปด้วยกันช่วยกระชับความสัมพันธ์ในครอบครัวให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น (2) การส่งเสริมความสัมพันธ์ของชุมชน การมีส่วนร่วมในพิธีกรรมร่วมกันที่วัด ทำให้เกิดการพบปะพูดคุยและช่วยเหลือซึ่งกันและกันในกลุ่มคนในชุมชน ซึ่งเป็นการส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีและสร้างเครือข่ายทางสังคมที่แข็งแกร่ง และ (3) ความเข้มแข็งของชุมชน เมื่อสมาชิกในครอบครัวและชุมชนมีความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นขึ้นจากประเพณีนี้ จะส่งผลให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนโดยรวม การร่วมมือกันในงานบุญเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความสามัคคีและจิตสำนึกที่ดีของคนในชุมชน ซึ่งเป็นรากฐานที่สำคัญในการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

ประเพณีบุญข้าวสาก

รูปแบบการเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาและความสัมพันธ์ในชุมชนจังหวัดร้อยเอ็ด

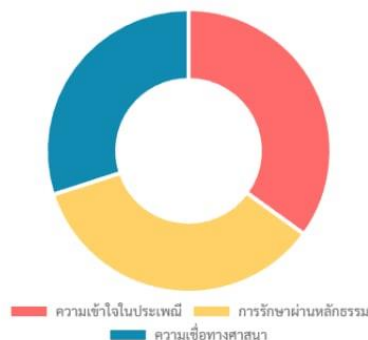
ปัจจัยนำเข้า (Input)

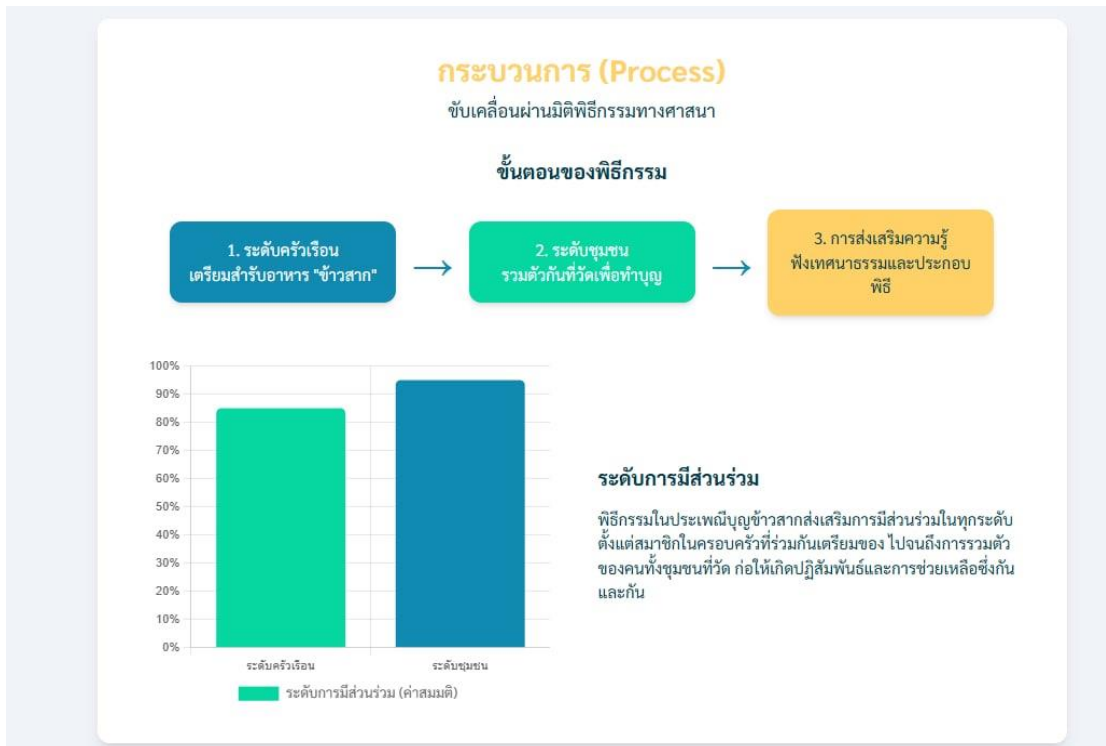
รากฐานจากมิติตความเชื่อทางศาสนา

องค์ประกอบของความเชื่อ

ความเชื่อในประเพณีบุญข้าวสากประกอบด้วย 3 ส่วนหลักที่หล่อหลอมให้ประเพณียังคงอยู่ ได้แก่ ความเข้าใจในแก่นแท้ของประเพณี, การยึดมั่นในหลักธรรมคำสอน, และความเชื่อที่ผลักดันให้เกิดการมีส่วนร่วม

- **ความเข้าใจ:** อูทิศส่วนกุศลแก่บรรพบุรุษและแสดงความกตัญญู
- **การรักษา:** สืบทอดผ่านหลักธรรม เช่น ทานบารมี ศีล และภาวนา
- **ความเชื่อ:** แรงจูงใจจากการทำบุญและกฎแห่งกรรม

จากรูปแบบการเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือข่ายของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด สามารถนำมาใช้ประโยชน์และกำหนดเป็นแนวทางที่ช่วยให้ชุมชนสามารถเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาผ่านประเพณีบุญข้าวสากพร้อมๆ กับการสร้างความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นในเครือข่ายและชุมชนอย่างยั่งยืน ต่อไป

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง รูปแบบการเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาที่มีความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือข่ายของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน ประกอบด้วยการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) มีวัตถุประสงค์ของการวิจัยคือ 1) เพื่อศึกษาองค์ประกอบและตัวบ่งชี้การเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาที่มีความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือข่ายของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด 2) เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างและความเชื่อมั่นเชิงโครงสร้างของการเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาที่มีความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือข่ายของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด และ 3) เพื่อยืนยันองค์ประกอบเพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างและความเชื่อมั่นเชิงโครงสร้างของการเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาที่มีความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือข่ายของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด สามารถสรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะได้ดังนี้

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.1.1 สรุปผลการวิจัยระยะที่ 1 ศึกษาองค์ประกอบและตัวบ่งชี้การเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาที่มีความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือข่ายของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด

5.1.1 องค์ประกอบและตัวบ่งชี้การเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาที่มีความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือข่ายของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ดประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 ความเชื่อทางศาสนา ประกอบด้วย 3 ตัวบ่งชี้ คือ 1) ความเข้าใจในประเพณีบุญข้าวสาก 2) การรักษาประเพณีบุญข้าวสากในทางพระพุทธศาสนา และ 3) ความเชื่อทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสาก องค์ประกอบที่ 2 พิธีกรรมทางศาสนา ประกอบด้วย 3 ตัวบ่งชี้ คือ 1) ความสำคัญของพิธีกรรมในประเพณีบุญข้าวสาก 2) การมีส่วนร่วมในพิธีกรรมบุญข้าวสาก และ 3) การส่งเสริมความรู้ทางศาสนา องค์ประกอบที่ 3 ความสัมพันธ์ในเครือข่ายของชุมชน ประกอบด้วย 3 ตัวบ่งชี้ คือ 1) ความสัมพันธ์ในครอบครัว 2) การส่งเสริมความสัมพันธ์ของชุมชน และ 3) ความเข้มแข็งของชุมชน

5.1.2 การเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาที่มีความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือข่ายของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่าโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านสามารถเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไป

หาน้อย ได้แก่ ด้านที่ 3 ความสัมพันธ์ในเครือข่ายของชุมชน รองลงมา ด้านที่ 2 พิธีกรรมทางศาสนา และน้อยสุด ด้านที่ 1 ความเชื่อทางศาสนา เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า

1) การเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา มิติความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือข่ายของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด โดยรวมและรายด้าน องค์ประกอบที่ 1 ความเชื่อทางศาสนา โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านสามารถเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านที่ 3 ความเชื่อทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสาก รองลงมา ด้านที่ 1 ความเข้าใจในประเพณีบุญข้าวสาก และน้อยสุด ด้านที่ 2 ความเข้าใจในประเพณีบุญข้าวสาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า

1.1) ด้านความเข้าใจในประเพณีบุญข้าวสากอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อสามารถเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ข้อที่ 5 ความรู้และการศึกษาพระพุทธศาสนา ในงานบุญข้าวสากช่วยเสริมสร้างความศรัทธาของสมาชิกในชุมชน รองลงมา ข้อที่ 3 การเข้าร่วมพิธีบุญข้าวสากทำให้สมาชิกในชุมชนรู้จักและเข้าใจธรรมะของพระพุทธศาสนามากขึ้น และน้อยสุด ข้อที่ 4 พิธีกรรมของประเพณีบุญข้าวสากช่วยให้สมาชิกในชุมชนมีความเชื่อมั่นในพระพุทธศาสนา

1.2) ด้านการรักษาประเพณีบุญข้าวสากในทางพระพุทธศาสนา อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อสามารถเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ข้อที่ 5 พิธีกรรมของบุญข้าวสากช่วยสืบสานประเพณีและวัฒนธรรมทางศาสนา รองลงมา ข้อที่ 4 การจัดพิธีกรรมในงานบุญข้าวสากช่วยให้ประเพณีทางศาสนายังคงอยู่ในชุมชน และน้อยสุด ข้อที่ 3 สมาชิกในชุมชนมีความตั้งใจในการรักษาประเพณีบุญข้าวสาก และข้อที่ 1 งานบุญข้าวสากเป็นการรักษาประเพณีที่สำคัญของชุมชน

1.3) ด้านความเชื่อทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสาก อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อสามารถเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ข้อที่ 2 การทำพิธีบุญข้าวสากช่วยเสริมสร้างความเชื่อมั่นในความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรมทางศาสนา รองลงมา ข้อที่ 3 การเข้าร่วมพิธีบุญข้าวสากทำให้ท่านรู้สึกถึงการเชื่อมโยงกับหลักการและคำสอนของพระพุทธศาสนา และน้อยสุด ข้อที่ 1 การจัดพิธีบุญข้าวสากถือเป็นการแสดงความเคารพต่อหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา

2) การเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา มิติความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือข่ายของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด โดยรวมและรายด้าน องค์ประกอบที่ 2 พิธีกรรมทางศาสนา โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านสามารถเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านที่ 2 การมีส่วนร่วมในพิธีกรรมบุญข้าวสาก รองลงมา ด้านที่ 3 การส่งเสริมความรู้ทางศาสนา และน้อยสุด ด้านที่ 1 ความสำคัญของพิธีกรรมในประเพณีบุญข้าวสาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า

2.1) ด้านความสำคัญของพิธีกรรมในประเพณีบุญข้าวสาก อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อสามารถเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ข้อที่ 3 การเข้าร่วมพิธีบุญข้าวสากมีบทบาทในการส่งเสริมการปฏิบัติศาสนาในชุมชน รองลงมา ข้อที่ 2 การจัดพิธีบุญข้าวสากช่วยรักษาขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนา และข้อที่ 5 การมีส่วนร่วมในพิธีบุญข้าวสากส่งผลดี

ต่อการสร้างความสามัคคีในหมู่คณะ และน้อยสุด ข้อที่ 4 การจัดพิธีบุญข้าวสากช่วยให้สมาชิกในชุมชน รู้จักและเคารพพิธีกรรมทางศาสนา

2.2) ด้านการมีส่วนร่วมในพิธีกรรมบุญข้าวสาก อยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อสามารถเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ข้อที่ 2 การมีส่วนร่วมในพิธีกรรมของ ประเพณีบุญข้าวสากทำให้สมาชิกในชุมชนรู้สึกถึงความเป็นหนึ่งเดียวกัน และข้อที่ 5 การร่วมพิธีกรรมของ บุญข้าวสากทำให้สมาชิกในชุมชนรู้สึกถึงความผูกพันกับศาสนา รองลงมา ข้อที่ 1 สมาชิกในชุมชนมีความ กระตือรือร้นในการเข้าร่วมพิธีบุญข้าวสาก และข้อที่ 4 สมาชิกในชุมชนให้ความสำคัญกับการร่วมมือใน พิธีกรรมของบุญข้าวสาก และน้อยสุด ข้อที่ 3 การจัดพิธีบุญข้าวสากช่วยกระตุ้นให้สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการรักษาประเพณีทางศาสนา

2.3) ด้านการส่งเสริมความรู้ทางศาสนา อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ สามารถเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ข้อที่ 5 พิธีกรรมของบุญข้าวสากเป็นโอกาสที่ดีใน การเรียนรู้และศึกษาเรื่องศาสนา รองลงมา ข้อที่ 2 สมาชิกในชุมชนได้รับความรู้ทางศาสนาจากการเข้า ร่วมพิธีบุญข้าวสาก และน้อยสุด ข้อที่ 1 การจัดพิธีบุญข้าวสากช่วยเพิ่มความรู้ทางศาสนาให้กับสมาชิกใน ชุมชน

3) การเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา ทัศนคติความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาใน ประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด องค์ประกอบ ที่ 3 ความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชน โดยรวมและรายด้าน อยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็น รายข้อสามารถเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านที่ 2 การส่งเสริมความสัมพันธ์ของ ชุมชน รองลงมา ด้านที่ 2 ความสัมพันธ์ในครอบครัว และน้อยสุด ด้านที่ 3 ความเข้มแข็งของชุมชน

3.1) ด้านความสัมพันธ์ในครอบครัว อยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ สามารถเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ข้อที่ 5 การเข้าร่วมพิธีบุญข้าวสากทำให้ครอบครัว มีโอกาสในการทำกิจกรรมร่วมกันมากขึ้น รองลงมา ข้อที่ 4 งานบุญข้าวสากช่วยให้สมาชิกในครอบครัวมี โอกาสได้ใช้เวลาร่วมกัน และน้อยสุด ข้อที่ 2 พิธีกรรมทางศาสนาในงานบุญข้าวสากเสริมสร้าง ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว

3.2) ด้านการส่งเสริมความสัมพันธ์ของชุมชน อยู่ในระดับมากที่สุด เมื่อพิจารณาเป็นราย ข้อสามารถเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ข้อที่ 4 การจัดพิธีบุญข้าวสากมีส่วนช่วยในการ พัฒนาศักยภาพของชุมชน และข้อที่ 5 การจัดงานบุญข้าวสากช่วยส่งเสริมการทำงานร่วมกันและการพัฒนา ชุมชนให้ดีขึ้น รองลงมา ข้อที่ 2 การจัดพิธีกรรมของบุญข้าวสากทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและเป็นระเบียบ และน้อยสุด ข้อที่ 1 การจัดพิธีบุญข้าวสากช่วยในการพัฒนาชุมชน

3.3) ด้านความเข้มแข็งของชุมชน อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อสามารถ เรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ข้อที่ 1 บุญข้าวสากช่วยให้ชุมชนเกิดความสามัคคีและมี จิตสำนึกสาธารณะ รองลงมา ข้อที่ 3 บุญข้าวสากช่วยให้คนในชุมชนรู้จักการทำงานเป็นทีมและการ

เสียดสีของคนในชุมชน และน้อยสุด ข้อที่ 4 การสืบสานประเพณีบุญข้าวสากช่วยเสริมสร้างความมั่นคงทางจิตใจและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคนในชุมชน มีค่าเฉลี่ย (\bar{X})=4.35

5.1.2 สรุปผลการวิจัยระยะที่ 2 การตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างและความเชื่อมั่นเชิงโครงสร้างขององค์ประกอบและตัวบ่งชี้การเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาที่มีความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ดพบว่า จากผลการวิจัยในระยะที่ 1 ผู้วิจัยได้นำมาตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างและความเชื่อมั่นเชิงโครงสร้างขององค์ประกอบและตัวบ่งชี้การเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาที่มีความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า องค์ประกอบการเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาที่มีความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด ทั้ง 3 องค์ประกอบหลัก 9 องค์ประกอบย่อย และ 45 ตัวบ่งชี้ มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 จัดเรียงอันดับตามค่าน้ำหนักองค์ประกอบ จากมากไปหาน้อย ดังนี้ 1) ความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชน 2) พิธีกรรมทางศาสนา และ 3) ความเชื่อทางศาสนา ตามลำดับ จากการตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงโครงสร้างการเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาที่มีความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด โมเดลมีความสอดคล้องและเหมาะสมกับข้อมูลเชิงประจักษ์

5.1.3 สรุปผลการวิจัยระยะที่ 3 ผลการสร้างรูปแบบการเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาที่มีความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า รูปแบบการเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาที่มีความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด โดยใช้ทฤษฎีระบบ ได้แก่ 1) ปัจจัยนำเข้า (Input) เป็นทรัพยากรที่จำเป็นต่อการขับเคลื่อนกระบวนการ ซึ่งประกอบไปด้วย (1) ทรัพยากรมนุษย์ ได้แก่ พระสงฆ์ ประชาชนชาวบ้าน ผู้นำชุมชน และคนในชุมชนกับเครือญาติ (2) ทรัพยากรด้านองค์ความรู้ ได้แก่ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา รวมถึงความรู้เกี่ยวกับประเพณีและพิธีกรรมบุญข้าวสากและ (3) ทรัพยากรด้านวัตถุ ได้แก่ สถานที่ เช่น วัดและลานวัด และอุปกรณ์ เช่น ข้าวสากและเครื่องกัณฑ์ต่างๆ ซึ่งปัจจัยนำเข้าในมิติความเชื่อทางศาสนา ได้แก่ (1) ความเข้าใจในประเพณีบุญข้าวสาก ชาวบ้านในพื้นที่เข้าใจว่าบุญข้าวสากเป็นประเพณีที่จัดขึ้นเพื่ออุทิศส่วนกุศลให้แก่เปรตหรือวิญญาณของผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว ตามความเชื่อในเรื่องกฎแห่งกรรมและภพภูมิในพระพุทธศาสนา การทำบุญครั้งนี้ถือเป็นการแสดงความกตัญญูและเป็นโอกาสในการสร้างบุญกุศลให้แก่ตนเองและครอบครัว (2) การรักษาประเพณีบุญข้าวสากในทางพระพุทธศาสนา ประเพณีนี้ได้รับการส่งเสริมและคงอยู่ได้ด้วยหลักคำสอนทางพุทธศาสนา เช่น หลักการให้ทาน (ทานบารมี) การรักษาศีล และการภาวนา ซึ่งเป็นรากฐานที่ทำให้ชาวบ้านเห็นคุณค่าและยึดถือปฏิบัติมาโดยตลอด พิธีกรรมต่างๆ จึงเป็นการนำหลักธรรมมาสู่การปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน และ (3) ความเชื่อทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากความเชื่อเรื่องการทำบุญเพื่ออุทิศให้แก่เปรตและบรรพบุรุษ

เป็นแรงจูงใจสำคัญที่ทำให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันในประเพณีนี้ ความเชื่อเหล่านี้ไม่ได้เป็นเพียงแค่เรื่องเหนือธรรมชาติ แต่ยังคงคล้องกับหลักธรรมเรื่องการให้ทานและผลของกรรมดี ทำให้ประเพณีนี้มีความหมายที่ลึกซึ้งในมิติทางศาสนา

2) กระบวนการ (Process) เป็นการนำปัจจัยนำเข้ามาเข้าสู่กระบวนการให้เกิดผลลัพธ์ที่ต้องการ โดยแบ่งออกเป็น 3 องค์ประกอบหลัก องค์ประกอบที่ 1 การเสริมสร้างความเชื่อทางศาสนา เพื่อสร้างความเข้าใจในประเพณีผ่านการอบรม บรรยาย และการสื่อสาร การรักษาประเพณีโดยเน้นความสำคัญของการทำบุญเพื่ออุทิศส่วนกุศล และการปลูกฝังความเชื่อว่าเป็นส่วนหนึ่งของการสั่งสมบุญ องค์ประกอบที่ 2 การส่งเสริมพิธีกรรมทางศาสนา โดยการจัดพิธีกรรมที่ถูกต้องตามหลักพุทธศาสนาและประเพณีท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนทุกเพศทุกวัย และถ่ายทอดความรู้ทางศาสนาผ่านนิทรรศการและกิจกรรมแลกเปลี่ยน องค์ประกอบที่ 3 การสร้างความสัมพันธ์ในเครือข่ายของชุมชน โดยการเสริมสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัวผ่านการร่วมงานและทำบุญร่วมกัน การส่งเสริมความสัมพันธ์ของคนในชุมชนผ่านการพบปะพูดคุยและช่วยเหลือกันและสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนโดยปลูกฝังความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมในประเพณีบุญข้าวสาก กระบวนการ (Process) ในมิติพิธีกรรมทางศาสนา ได้แก่ (1) ความสำคัญของพิธีกรรมในประเพณีบุญข้าวสาก พิธีกรรมต่างๆ ในบุญข้าวสากเป็นตัวเชื่อมที่สำคัญที่นำพาผู้คนมารวมกัน เช่น การเตรียมสำหรับอาหารที่เรียกว่า “ข้าวสาก” การนำไปถวายพระสงฆ์ และการทำพิธีสวดมนต์ พิธีกรรมเหล่านี้เป็นขั้นตอนที่กำหนดไว้เพื่อให้ผู้คนได้มีส่วนร่วมอย่างเป็นระบบ ซึ่งช่วยสร้างความรู้สึกเป็นหนึ่งเดียวกันและต่อยอดความสำคัญของการทำบุญร่วมกัน (2) การมีส่วนร่วมในพิธีกรรมบุญข้าวสาก การมีส่วนร่วมในพิธีกรรมนี้เกิดขึ้นในหลายระดับ ตั้งแต่ระดับครัวเรือนที่สมาชิกในครอบครัวช่วยกันทำอาหาร ไปจนถึงระดับชุมชนที่ทุกคนมารวมตัวกันที่วัดเพื่อทำบุญร่วมกัน การมีส่วนร่วมนี้ไม่เพียงแต่สร้างความรู้สึกเป็นส่วนหนึ่งของประเพณี แต่ยังเปิดโอกาสให้เกิดการปฏิสัมพันธ์และสานสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในชุมชน และ (3) การส่งเสริมความรู้ทางศาสนา ในระหว่างพิธีกรรม มักมีการเทศนาธรรมจากพระสงฆ์ ซึ่งเป็นการเผยแพร่และต่อยอดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาให้แก่ชาวบ้าน การได้ฟังธรรมะพร้อมกับการเข้าร่วมพิธีกรรม ทำให้ชาวบ้านเข้าใจถึงแก่นแท้ของประเพณีมากยิ่งขึ้น และเป็นการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมให้แก่คนรุ่นหลัง

3) ปัจจัยผลิต (Output) ผลผลิต คือ ผลลัพธ์ที่ได้จากกระบวนการ ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาชุมชนใน 3 ด้าน คือ (1) ด้านความเชื่อทางศาสนา ผู้คนในชุมชนมีความเข้าใจที่ถูกต้องและลึกซึ้งในประเพณีบุญข้าวสาก และประเพณีได้รับการสืบทอดอย่างยั่งยืน (2) ด้านพิธีกรรมทางศาสนา พิธีกรรมได้รับการฟื้นฟูและปฏิบัติอย่างถูกต้อง คนในชุมชนมีส่วนร่วมมากขึ้น และความรู้ทางศาสนาถูกส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่น (3) ด้านความสัมพันธ์ในเครือข่ายของชุมชน ความสัมพันธ์ในครอบครัวและชุมชนมีความแน่นแฟ้นและสามัคคีมากขึ้น และชุมชนมีความเข้มแข็งสามารถร่วมกันแก้ไขปัญหาได้ ผลผลิต (Output) ในมิติความสัมพันธ์ในเครือข่ายของชุมชน ได้แก่ (1) ความสัมพันธ์ในครอบครัวประเพณีบุญข้าวสากเป็นโอกาสที่สำคัญที่ทำให้สมาชิกในครอบครัวได้กลับมารวมตัวกัน การเตรียมสำหรับอาหารและการเดินทางไปวัดด้วยกันช่วยกระชับความสัมพันธ์ในครอบครัวให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น (2) การส่งเสริมความสัมพันธ์ของ

ชุมชน การมีส่วนร่วมในพิธีกรรมร่วมกันที่วัด ทำให้เกิดการพบปะพูดคุยและช่วยเหลือซึ่งกันและกันในกลุ่มคนในชุมชน ซึ่งเป็นการส่งเสริมความสัมพันธ์อันดีและสร้างเครือข่ายทางสังคมที่แข็งแกร่ง และ (3) ความเข้มแข็งของชุมชน เมื่อสมาชิกในครอบครัวและชุมชนมีความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นขึ้นจากประเพณีนี้ จะส่งผลให้เกิดความเข้มแข็งของชุมชนโดยรวม การร่วมมือกันในงานบุญเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความสามัคคีและจิตสำนึกที่ดีของคนในชุมชน ซึ่งเป็นรากฐานที่สำคัญในการพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน

5.2 อภิปรายผลการวิจัย

จากข้อค้นพบที่ได้จากการวิจัยครั้งนี้แล้ว ผู้วิจัยได้นำมาอภิปรายผลการวิจัย ดังนี้

1. องค์ประกอบและตัวบ่งชี้การเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนา มิติความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ดประกอบด้วย 3 องค์ประกอบ ได้แก่ องค์ประกอบที่ 1 ความเชื่อทางศาสนา ประกอบด้วย 3 ตัวบ่งชี้ คือ 1) ความเข้าใจในประเพณีบุญข้าวสาก 2) การรักษาประเพณีบุญข้าวสากในทางพระพุทธศาสนา และ 3) ความเชื่อทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสาก องค์ประกอบที่ 2 พิธีกรรมทางศาสนา ประกอบด้วย 3 ตัวบ่งชี้ คือ 1) ความสำคัญของพิธีกรรมในประเพณีบุญข้าวสาก 2) การมีส่วนร่วมในพิธีกรรมบุญข้าวสาก และ 3) การส่งเสริมความรู้ทางศาสนา องค์ประกอบที่ 3 ความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชน ประกอบด้วย 3 ตัวบ่งชี้ คือ 1) ความสัมพันธ์ในครอบครัว 2) การส่งเสริมความสัมพันธ์ของชุมชน และ 3) ความเข้มแข็งของชุมชน สอดคล้องกับแนวคิดของ วิลาวรรณ ปานทอง และคณะ (2551, หน้า 98-111) ที่สรุปว่า ความเชื่อเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้มีค่านิยมเกิดขึ้นในสังคม และเป็นฐานแห่งการเกิดพิธีกรรมที่มนุษย์สืบสานและปฏิบัติ เนื่องจากมนุษย์มีทัศนคติแห่งจิตนิยมไม่ว่าจะเป็นความเชื่อที่มีต่อปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติหรือปรากฏการณ์ทางสังคมที่มนุษย์กำหนดให้เกิดขึ้น ความเชื่อ จึงเป็นวิถีแห่งปัญญาที่เป็นกุศโลบายในการรวมชุมชนให้เกิดชีวะวิถีดำเนินไปในทิศทางเดียวกัน เป็นฐานรากสำคัญในการหลอมรวมความคิด ความรู้สึกของทุกคนให้พร้อมในการสร้างสรรค์ ความสุขสงบให้เกิดแก่กลุ่มของชน สอดคล้องกับแนวคิดของ สมชาย สุขสถิตย์ (2553, หน้า 22) ที่สรุปว่า ความเชื่อเป็นองค์ประกอบทางวัฒนธรรมที่ช่วยกำหนดบทบาทหน้าที่ของสมาชิกในครอบครัวและเครือญาติ สอดคล้องกับแนวคิดของ Durkheim (1995, p. 215) กล่าวว่า ความเชื่อคือกลไกที่รวมคนเข้าด้วยกันผ่านพิธีกรรมและศาสนา สอดคล้องกับแนวคิดของ พระมหาเดช มีภาพ (2556, หน้า 3) ที่สรุปว่า พิธีกรรม คือ การกระทำที่เป็นแบบอย่างมีระเบียบเป็นขั้นตอนซึ่งเกิดขึ้นจากความเชื่อตาม ลัทธิของแต่ละกลุ่มคน ทั้งที่เป็นเรื่องส่วนบุคคลและส่วนรวม ที่ยึดถือปฏิบัติเพื่อเป็นที่ยึดเหนี่ยวทางจิตใจและทำให้เกิดพลังในการดำเนินชีวิต สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระสุทธิพงษ์ อภิบุญโญ (จันละบุตร), พระใบฎีกานรินทร์ สีลเตโช, สงวน หล้าโพทนัน (2566) ได้ศึกษาวิเคราะห์การทำบุญข้าวสากตามหลักคุณธรรมในทางพุทธจริยศาสตร์ของชาวตำบลหนองใหญ่ อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด ผลการวิจัยพบว่า การทำบุญในพระพุทธศาสนา คือ การทำความดี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มพูนความดีหรือ กรรมดีให้แก่บุคคลผู้ทำบุญ และเพื่อกำจัดความเห็นแก่ตัวออกไปจากใจ การทำบุญเป็นเหตุนำความสุขมาให้ ทำให้จิตใจให้เบ่งบานไปด้วยบุญ ทำให้

จิตใจผ่องใสบริสุทธิ์ ชีวิตมีแต่ความสงบสุข พบเจอแต่สิ่งดีงาม การทำบุญในพระพุทธศาสนามีหลายวิธี เช่น การให้ทาน การรักษาศีล การเจริญภาวนา เป็นต้น ชาวตำบลหนองใหญ่ได้มีการทำบุญที่เรียกว่า บุญข้าวสาก เป็นประเพณีการทำบุญที่อุทิศหรือเจาะจงถึงบรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้ว และอุทิศส่วนกุศลให้กับ สัตว์นรกหรือเปรต นิยมทำกันในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 เป็นประจำทุกปี การทำบุญตามประเพณีดังกล่าวจะมีความสอดคล้องกับหลักการทำบุญในพระพุทธศาสนาในข้อว่าด้วยการให้ แต่การให้ในที่นี้เป็น การให้แก่บรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้วตามหลักพุทธจริยศาสตร์เห็นว่าการทำบุญดังกล่าวมีนัยตรงกับหลัก คุณธรรมเรื่องความกตัญญูกตเวทิตี คือเป็นผู้รู้อุปการะที่บุคคลทำแล้วและทำตอบแทนหรือสนองคุณท่าน ว่าโดยขอบเขตแบ่งออกได้เป็น 2 ระดับ คือ 1) ต่อบุคคลผู้มีคุณความดีหรืออุปการะต่อตนเป็นส่วนตัว และ 2) ต่อบุคคลผู้ได้บำเพ็ญประโยชน์หรือมีคุณความดีที่เป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่ส่วนรวม และสอดคล้อง กับงานวิจัยของ อนันตศักดิ์ พลแก้วเกษ (2565) ได้ศึกษาบุญข้าวสาก บุญข้าวประดับดิน: การสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของคนอีสาน ผลการวิจัยพบว่า 1. การสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของคนอีสานผ่านประเพณีบุญข้าวประดับดินและบุญข้าวสาก แบ่งออกเป็น 3 รูปแบบ ได้แก่ 1) การสร้างความสัมพันธ์ผ่านความเชื่อ 2) การสร้างความสัมพันธ์ผ่านพิธีกรรม และ 3) การสร้างความสัมพันธ์ผ่าน บทบาทหน้าที่ 2. ลักษณะความสัมพันธ์ในเครือญาติของคนอีสานผ่านประเพณีบุญข้าวประดับดินและบุญข้าวสาก แบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ ได้แก่ 1) ลักษณะสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติระหว่างผู้ที่มีชีวิตอยู่ 2) ลักษณะสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติระหว่างผู้เสียชีวิตไปแล้ว และสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูโกวิทสุตถารณ์ (2564) ได้ศึกษาบุญข้าวสากกับการสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาท จากการศึกษาพบว่า บุญข้าวสากเป็นประเพณีของภาคอีสานเป็นการถวายภัตหรือเครื่องใช้แก่พระภิกษุสงฆ์ ด้วยวิธีการจับสลาก และเป็นการทำบุญอุทิศให้กับวิญญาณบรรพบุรุษตามลักษณะความเชื่อเรื่องการ ทำบุญอุทิศในพระพุทธศาสนาอีกด้วย โดยมีการปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนาเรื่องความกตัญญูกตเวทิตี และความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน โดยบุญข้าวสากนั้นมีการสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาผ่านลักษณะ สัญลักษณ์ คือการทำบุญข้าวสากเกี่ยวกับชีวิตหลังจากตาย อันเป็นพิธีกรรมที่จะช่วยสร้างกำลังใจในการ ดำเนินชีวิตและไม่สิ้นหวังกับการสูญเสีย ส่วนอัตลักษณ์จากความเชื่อมาจากการที่บุญข้าวสากเกี่ยวข้องกับ ผู้มีบาปมีอันมาจากผู้ที่ผู้นั้นเกิดก่อนและการที่บูชาท่านเหล่านั้นแล้วเราจะได้รับการปกป้องคุ้มครองจาก สิ่งไม่ดีทั้งหลายได้ ขณะที่อัตลักษณ์จากเรื่องเล่ามาจากการกล่าวถึงเรื่องกรรมที่ควรส่งเสริมให้เกิดการ ทำดีมากกว่าทำไม่ดีต่อกัน และเรื่องเล่านั้นควรสนับสนุนให้เกิดมงคลกับชีวิตโดยเฉพาะจิตใจที่พัฒนาขึ้น

2. การเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาจากความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาใน ประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด พบว่า โดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านสามารถเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ได้แก่ ด้านที่ 3 ความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชน รองลงมา ด้านที่ 2 พิธีกรรมทางศาสนา และน้อยสุด ด้านที่ 1 ความเชื่อทางศาสนา สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระปรีชา คุตตจิตโต, สุวิน ทองปั้น (2560) ได้ทำการศึกษาประเพณีบุญข้าวสาก จังหวัดขอนแก่น จากการศึกษาพบว่า ความเชื่อประเพณีบุญข้าวสาก เป็นประเพณีที่ชาวอีสานได้ทำกันในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 ของทุกปี ซึ่งเป็นประเพณีที่ชาว

อีสานทำบุญไปหาผู้ตายหรือผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว เพราะเชื่อว่าผีบรรพบุรุษจะมีความหิว กำลังรอส่วนบุญจากงานนี้ เมื่อถึงงานบุญจึงพากันทำอย่างศรัทธาเข้าไปถวายพระสงฆ์-สามเณร และอุทิศส่วนบุญกุศลแก่ผู้ตาย และเปรตกระทำด้วยศรัทธาบุญกุศลก็จะหนุนให้มีความสุขจนสู่พระนิพพาน ความสัมพันธ์ระหว่างประเพณีบุญข้าวสากกับวิถีชีวิตของชาวจังหวัดขอนแก่นแบ่งเป็น 2 กลุ่ม คือ ความสัมพันธ์ระหว่างประเพณี และวิถีชีวิตส่วนบุคคล อันได้แก่ผู้เข้าร่วมพิธีกรรมครอบครัว เครือญาติ หมู่บ้าน และความสัมพันธ์ระหว่างประเพณีพิธีกรรมกับวิถีชีวิตส่วนรวม ได้แก่ สังคม เศรษฐกิจ และสิ่งแวดล้อม คติความเชื่อและพิธีกรรม บุคคลที่เกี่ยวข้องกับพิธีกรรมมีความเชื่อว่าการได้ร่วมพิธีกรรม เป็นการแสดงออกถึงความกตัญญูต่อบรรพบุรุษและผีตาแฮก ทำให้มีจิตใจเบิกบานได้กุศล และสอดคล้องกับงานวิจัยของพลสยาม สุนทรสนิท, ธีรกร หิรัญโท (2563) ได้ศึกษาประเพณีบุญข้าวสาก บ้านคกมาต ต.ปากตม อ.เขียงคาน จ.เลย จากการศึกษาพบว่า บุญข้าวสากหรือสลากภัต(Lottery)นี้ เป็นประเพณีที่ปฏิบัติกันมาเป็นเวลานานในแทบทุกหัวภูมิภาคของประเทศไทย เป็นอีกหนึ่งในประเพณี(ฮีตสิบสองคองสิบสี่)ที่ชาวอีสานเรียกกัน เช่น บุญข้าวจี่ บุญข้าวประดับดิน และบุญข้าวสาก เป็นต้น ซึ่งโดยทั่วไปแล้วจะทำกันในวันขึ้น 15 ค่ำเดือน 10 หรือจะเรียกว่า “บุญเดือน 10” ก็ได้ ในบทความนี้ผู้เขียนมีความสนใจที่จะศึกษาประเพณีบุญข้าวสากของหมู่บ้านคกมาต ต.ปากตม อ.เขียงคาน จ.เลย ซึ่งเป็นหมู่บ้านเล็กๆ ตั้งอยู่ริมฝั่งลุ่มแม่น้ำโขง ซึ่งมีประวัติการตั้งหมู่บ้านมาเป็นระยะเวลาที่ยาวนานอีกหมู่บ้านหนึ่ง พร้อมกับประเพณีนี้ที่ควบคู่กันมาพอๆกับการตั้งหมู่บ้าน และตอนนี้กำลังเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่คนทั่วไปกำลังนิยมในละแวกนั้น เช่น หาดนางคอย และสกายวอล์ค(Skywalk)ที่หลวงพ่อบ้านท่าดีหมี ระหว่างแม่น้ำเหืองและแม่น้ำโขงมาบรรจบกัน ทำให้มองเห็นทัศนียภาพระหว่างฝั่งไทยและลาวได้อย่างชัดเจนและสวยงามอีกที่หนึ่งและที่สำคัญคือมีประวัติประเพณีต่างๆที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนาอีกมากจึงทำให้ผู้เขียนเกิดความสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับข้อมูลเชิงลึกด้วยการสัมภาษณ์เจ้าอาวาสวัดบ้านคกมาตผู้นำทางด้านบรรพชิตผู้ใหญ่บ้าน ที่มีความเกี่ยวข้อง และมีบทบาทในประเพณี และพิธีการเหล่านี้ นั้นหมายความว่าความสามัคคีที่ชาวบ้านจะต้องร่วมกันขับเคลื่อนกิจกรรมความเชื่อให้เป็นรูปธรรมและปลูกฝังรากเหง้าแห่งศรัทธาให้กับคนรุ่นใหม่ในมรดกท้องถิ่นได้สืบทอดต่อไป และที่สำคัญอีกประเด็นหนึ่งคือ การกล่าวคำถวายที่เป็นภาษาบาลีก็มีการกล่าวคลาดเคลื่อนหรือผิดเพี้ยนไปอยู่หลายตำราอยู่เหมือนกันซึ่งจะได้แก้ไขให้ถูกต้องตามหลักของภาษาบาลีสืบต่อไปผู้เขียนได้ตั้งวัตถุประสงค์ไว้ 4 ประเด็นคือ 1) ความเป็นมาและการกำเนิดของฉลากหรือสลากภัต 2) ความสำคัญของประเพณีบุญข้าวสาก 3) การเตรียมงานขั้นตอนพิธีกรรม และ 4) การแก้ไขคำถวายสลากภัตให้ถูกต้อง และสอดคล้องกับงานวิจัยของ สติธย์ ภาคมฤค (2562) ได้ศึกษาประเพณีบุญข้าวสาก: ศรัทธาถึงผี สามัคคีถึงคน จากการศึกษาพบว่า บุญข้าวสากนอกจากจะสะท้อนบทบาทของประเพณีท้องถิ่นในทางพุทธศาสนาแล้วยังสะท้อนความสำคัญที่ต้องปฏิบัติอันเป็นพฤติกรรมทางสังคมที่พึงปฏิบัติ บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์ประเพณีบุญข้าวสากของชาวอีสานในมิติการวิเคราะห์บทบาทของประเพณี โดยใช้ข้อมูลจาก 2 แหล่ง คือ ข้อมูลเอกสาร และข้อมูลภาคสนามจากปราชญ์ท้องถิ่นในจังหวัดร้อยเอ็ดและ มหาสารคาม ผลการวิเคราะห์ชี้ให้เห็นว่า บุญข้าวสากชี้ให้เห็นถึงความเชื่อถึงศรัทธาที่เกิดต่อผู้ล่วงลับไปแล้วและเป็นการแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ต่อ

การระลึกคุณบรรพชน นอกจากนี้ยังสะท้อนให้เห็นมิติการสร้างสามัคคีของเครือญาติและชุมชนที่มีการตอกย้ำให้เกิดความแน่นแฟ้นต่อกันในสังคม บุญข้าวสากจึงเป็นบทเรียนสร้างสรรค์สังคมท้องถิ่นเพื่อความสมานฉันท์ที่ยั่งยืน และสอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูโกวิทสุตาภรณ์ (2563) ได้ศึกษาบุญข้าวสาก: มิติความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนากับคุณค่าเชิงจริยะในสังคมไทย ผลการศึกษาพบว่า มูลเหตุของประเพณีบุญข้าวสากนั้น เกิดจากพระญาติของพระเจ้าพิมพิสารได้ปรากฏตนแสดงความทุกข์เวทนาที่ได้รับในแดนแห่งเปรตนั้น โดยมีวัตถุประสงค์หลักคือการอุทิศบุญแก่บรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้วด้วยความเป็นห่วงว่าอยากจะให้ญาติเหล่านั้น พ้นจากภาวะแห่งความทุกข์ในภูมิของเปรต นอกจากนี้ บุญข้าวสากยังเป็นการตอบแทนคุณแก่แผ่นดินที่ได้ให้ความอุดมสมบูรณ์ทางการเกษตร ดังนั้น การทำบุญนี้ จึงเป็นการแสดงออกซึ่งความกตัญญูตเวทีต่อบรรพบุรุษหรือญาติของตนที่ล่วงลับไปแล้วด้วยความห่วงใย เป็นการแสดงความเคารพต่อแผ่นดินที่อาศัยทำมาหากิน และรักษาประเพณีไว้เพื่อประโยชน์ต่อสังคมต่อไป

3. รูปแบบการเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาจากความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด โดยใช้ทฤษฎีระบบ ได้แก่ 1) ปัจจัยนำเข้า (Input) เป็นทรัพยากรที่จำเป็นต่อการขับเคลื่อนกระบวนการ ซึ่งประกอบไปด้วย (1) ทรัพยากรมนุษย์ ได้แก่ พระสงฆ์ ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน และคนในชุมชนกับเครือญาติ (2) ทรัพยากรด้านองค์ความรู้ ได้แก่ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา รวมถึงความรู้เกี่ยวกับประเพณีและพิธีกรรมบุญข้าวสากและ (3) ทรัพยากรด้านวัตถุ ได้แก่ สถานที่ เช่น วัดและลานวัด และอุปกรณ์ เช่น ข้าวสากและเครื่องกัณฑ์ต่างๆ 2) กระบวนการ (Process) เป็นการนำปัจจัยนำเข้ามาเข้าสู่กระบวนการให้เกิดผลลัพธ์ที่ต้องการ โดยแบ่งออกเป็น 3 องค์ประกอบหลัก องค์ประกอบที่ 1 การเสริมสร้างความเชื่อทางศาสนา เพื่อสร้างความเข้าใจในประเพณีผ่านการอบรม บรรยาย และการสื่อสาร การรักษาประเพณีโดยเน้นความสำคัญของการทำบุญเพื่ออุทิศส่วนกุศล และการปลูกฝังความเชื่อว่าเป็นส่วนหนึ่งของการสั่งสมบุญ องค์ประกอบที่ 2 การส่งเสริมพิธีกรรมทางศาสนา โดยการจัดพิธีกรรมที่ถูกต้องตามหลักพุทธศาสนาและประเพณีท้องถิ่น เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของคนในชุมชนทุกเพศทุกวัย และถ่ายทอดความรู้ทางศาสนาผ่านนิทรรศการและกิจกรรมแลกเปลี่ยน องค์ประกอบที่ 3 การสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชน โดยการเสริมสร้างความสัมพันธ์ในครอบครัวผ่านการร่วมงานและทำบุญร่วมกัน การส่งเสริมความสัมพันธ์ของคนในชุมชนผ่านการพบปะพูดคุยและช่วยเหลือกันและสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนโดยปลูกฝังความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมในประเพณีบุญข้าวสาก 3) ปัจจัยผลิต (Output) ผลผลิต คือ ผลลัพธ์ที่ได้จากกระบวนการ ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาชุมชนใน 3 ด้าน คือ (1) ด้านความเชื่อทางศาสนา ผู้คนในชุมชนมีความเข้าใจที่ถูกต้องและลึกซึ้งในประเพณีบุญข้าวสาก และประเพณีได้รับการสืบทอดอย่างยั่งยืน (2) ด้านพิธีกรรมทางศาสนา พิธีกรรมได้รับการฟื้นฟูและปฏิบัติอย่างถูกต้อง คนในชุมชนมีส่วนร่วมมากขึ้น และความรู้ทางศาสนาถูกส่งต่อจากรุ่นสู่รุ่น (3) ด้านความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชน ความสัมพันธ์ในครอบครัวและชุมชนมีความแน่นแฟ้นและสามัคคีมากขึ้น และชุมชนมีความเข้มแข็งสามารถร่วมกันแก้ไขปัญหาได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระครูโกวิทสุตาภรณ์ (2564) ได้ศึกษาบุญข้าวสากกับการสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาท จากการศึกษาพบว่า บุญข้าวสาก

เป็นประเพณีของภาคอีสานเป็นการถวายภัตหรือเครื่องใช้แก่พระภิกษุสงฆ์ ด้วยวิธีการจับสลาก และเป็น การทำบุญอุทิศให้กับวิญญูณบรรพบุรุษตามลักษณะความเชื่อเรื่องการทำบุญอุทิศในพระพุทธศาสนาอีก ด้วย โดยมีการปฏิบัติตามหลักพระพุทธศาสนาเรื่องความกตัญญูตเวทและความช่วยเหลือเกื้อกูลกัน โดย บุญข้าวสากนั้นมีการสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาผ่านลักษณะสัญลักษณ์ คือการทำบุญข้าวสาก เกี่ยวกับชีวิตหลังจากตาย อันเป็นพิธีกรรมที่จะช่วยสร้างกำลังใจในการดำเนินชีวิตและไม่สิ้นหวังกับการ สูญเสีย ส่วนอัตลักษณ์จากความเชื่อมาจากการที่บุญข้าวสากเกี่ยวข้องกับผู้มีบารมีอันมาจากการที่ผู้ นั้น เกิดก่อนและการที่บูชาท่านเหล่านั้นแล้วเราจะได้รับการปกป้องคุ้มครองจากสิ่งไม่ดีทั้งหลายได้ ขณะที่ อัตลักษณ์จากเรื่องเล่ามาจากการกล่าวถึงเรื่องกรรมที่ควรส่งเสริมให้เกิดการทำดีมากกว่าทำไม่ดีต่อกัน และเรื่องเล่านั้นควรสนับสนุนให้เกิดมงคลกับชีวิตโดยเฉพาะจิตใจที่พัฒนาขึ้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ อนันต์ศักดิ์ พลแก้วเกษ (2565) ได้ศึกษาบุญข้าวสาก บุญข้าวประดับดิน: การสร้างความสัมพันธ์ในเครือ ญาติของคนอีสาน ผลการวิจัยพบว่า 1. การสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของคนอีสานผ่านประเพณีบุญ ข้าวประดับดินและบุญข้าวสาก แบ่งออกเป็น 3 รูปแบบ ได้แก่ 1) การสร้างความสัมพันธ์ผ่านความเชื่อ 2) การสร้างความสัมพันธ์ผ่านพิธีกรรม และ 3) การสร้างความสัมพันธ์ผ่านบทบาทหน้าที่ 2. ลักษณะ ความสัมพันธ์ในเครือญาติของคนอีสานผ่านประเพณีบุญข้าวประดับดินและบุญข้าวสาก แบ่งออกเป็น 2 รูปแบบ ได้แก่ 1) ลักษณะสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติระหว่างผู้ที่มีชีวิตอยู่ 2) ลักษณะสร้าง ความสัมพันธ์ในเครือญาติระหว่างผู้ที่เสียชีวิตไปแล้ว สอดคล้องกับงานวิจัยของ พระสุทธิพงษ์ อภิปุญญ (จันละบุตร), พระใบฎีกานรินทร์ สีลเตโช, สงวน หล้าโพทนัน (2566) ได้ศึกษาวิเคราะห์การทำบุญข้าว สากตามหลักคุณธรรมในทางพุทธจริยศาสตร์ ของชาวตำบลหนองใหญ่ อำเภอสรีสมเด็จ จังหัดร้อยเอ็ด ผลการวิจัยพบว่า การทำบุญในพระพุทธศาสนาเป็นการทำความดี โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเพิ่มพูนความดี หรือ กรรมดีให้แก่บุคคลผู้ทำบุญ และเพื่อกำจัดความเห็นแก่ตัวออกไปจากใจ การทำบุญเป็นเหตุนำ ความสุขมาให้ ทำให้จิตใจให้เบ่งบานไปด้วยบุญ ทำให้จิตใจมองใสบริสุทธิ์ ชีวิตมีแต่ความสงบสุข พบเจอ แต่สิ่งดีงาม การทำบุญในพระพุทธศาสนามีหลายวิธี เช่น การให้ทาน การรักษาศีล การเจริญภาวนา เป็น ต้น ชาวตำบลหนองใหญ่ได้มีการทำบุญที่เรียกว่า บุญข้าวสาก เป็นประเพณีการทำบุญที่อุทิศหรือเจาะจง ถึงบรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้ว และอุทิศส่วนกุศลให้กับสัตว์นรกหรือเปรต นิยมทำกันในวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 10 เป็นประจำทุกปี การทำบุญตามประเพณีดังกล่าวจะมีความสอดคล้องกับหลักการทำบุญใน พระพุทธศาสนาในข้อว่าด้วยการให้ แต่การให้ในที่นี้เป็นการให้แก่บรรพบุรุษผู้ล่วงลับไปแล้วตามหลัก พุทธจริยศาสตร์เห็นว่าการทำบุญดังกล่าวมีนัยตรงกับหลักคุณธรรมเรื่องความกตัญญูตเวท คือเป็นผู้รู้ อุปการะที่บุคคลทำแล้วและทำตอบแทนหรือสนองคุณท่าน ว่าโดยขอบเขตแบ่งออกได้เป็น 2 ระดับ คือ 1) ต่อบุคคลผู้มีความดีหรืออุปการะต่อตนเป็นส่วนตัว และ 2) ต่อบุคคลผู้ได้บำเพ็ญประโยชน์หรือมี คุณความดีที่เป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่ส่วนรวม เป็นต้น

5.3 ข้อเสนอแนะ

จากสรุปผลการวิจัยและการอภิปรายผลดังกล่าวมาแล้ว มีข้อค้นพบ (Fact Finding) ที่มีคุณค่าและเป็นประโยชน์ต่อการนำไปใช้ จึงนำมาจัดทำเป็นข้อเสนอแนะเป็น 3 ระดับ ดังนี้

5.3.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

1) ควรมีการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ เช่น องค์กรบริหารส่วนท้องถิ่น ในการจัดกิจกรรมหรือให้ทุนสนับสนุนการจัดงานบุญข้าวสาก เพื่อช่วยส่งเสริมและอนุรักษ์ประเพณีทางศาสนาให้คงอยู่คู่ชุมชนต่อไป

2) ควรมีการจัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ที่หลากหลายเพื่อเผยแพร่ความสำคัญของประเพณีบุญข้าวสาก รวมถึงหลักธรรมคำสอนที่เกี่ยวข้องในรูปแบบที่เข้าถึงง่าย เช่น สื่อออนไลน์ โปสเตอร์ หรือวารสาร เพื่อเพิ่มความเข้าใจและความศรัทธาของคนในชุมชน

5.3.2 ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ปฏิบัติ

1) ด้านพิธีกรรมทางศาสนา ควรเปิดโอกาสให้สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในพิธีกรรมอย่างเต็มที่ ไม่ว่าจะเป็นการเตรียมงาน การร่วมทำบุญ หรือการรับฟังธรรมะ เพื่อให้เกิดความรู้สึกเป็นหนึ่งเดียวกันและผูกพันกับศาสนา

2) ด้านความสัมพันธ์ในเครือญาติและชุมชน ควรมีการจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมการมีปฏิสัมพันธ์กันมากขึ้น เช่น กิจกรรมร่วมกันของครอบครัว หรือกิจกรรมจิตอาสาในชุมชน เพื่อให้ประเพณีบุญข้าวสากเป็นมากกว่าแค่พิธีกรรมทางศาสนา แต่ยังเป็นเครื่องมือในการสร้างความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นอีกด้วย

3) ด้านการสร้างความรู้ ควรมีการเชิญพระสงฆ์หรือปราชญ์ท้องถิ่นมาให้ความรู้เกี่ยวกับประวัติความเป็นมาและความสำคัญของประเพณีบุญข้าวสาก รวมถึงหลักคำสอนทางพุทธศาสนาที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ชาวบ้านเกิดความเข้าใจที่ถูกต้องและลึกซึ้งยิ่งขึ้น

5.3.3 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

1) ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบประเพณีบุญข้าวสากในพื้นที่อื่น ๆ ของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เพื่อให้เห็นความหลากหลายและจุดเด่นของแต่ละท้องถิ่น หรือศึกษาประเพณีทางศาสนาอื่น ๆ ที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันในมิติการสร้างความสัมพันธ์ในชุมชนและครอบครัว

2) ควรมุ่งเน้นการศึกษาไปยังกลุ่มเฉพาะมากขึ้น เช่น กลุ่มเยาวชน คนรุ่นใหม่ หรือผู้ที่อาศัยอยู่ในเมือง เพื่อทำความเข้าใจทัศนคติและการมีส่วนร่วมของคนกลุ่มนี้ต่อประเพณีทางศาสนา

3) ควรมีการวิจัยถึงปัจจัยที่ทำให้ประเพณีบุญข้าวสากเกิดการเปลี่ยนแปลง เช่น การเปลี่ยนแปลงทางสังคม เทคโนโลยี และค่านิยมของคนรุ่นใหม่ เพื่อหาแนวทางในการปรับตัวของประเพณีในอนาคต

4) ควรมีการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Participatory Action Research) โดยให้คนในชุมชนมีส่วนร่วมในการวางแผนและดำเนินงานวิจัย เพื่อให้ได้ผลลัพธ์ที่สามารถนำไปปฏิบัติและแก้ไขปัญหาในชุมชนได้อย่างแท้จริง

บรรณานุกรม

- คนคิตา พรหมสุวรรณ. (2551). *ศึกษาความเชื่อและพิธีกรรมเกี่ยวกับการเกิดและการตายของของชาวบ้านอำเภอนาหม่อม จังหวัดสงขลา*. สงขลา : มหาวิทยาลัยทักษิณ.
- จิตรวรรณ เอกพันธ์. (2562). *นวัตกรรมการบริหารวิชาการโรงเรียนเอกชนตามแนวคิดนักคิดสร้างสรรค์ ของเด็กปฐมวัย*. ดุษฎีนิพนธ์ปริญญาดุษฎีบัณฑิต. คณะครุศาสตร์ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- จินดา จันทร์แก้ว. (2541). *ศาสนาปัจจุบัน*. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ฉลาดชาย รมิตานนท์. (2540). *อัตลักษณ์วัฒนธรรมและการเปลี่ยนแปลง*. เชียงใหม่ : ศูนย์สตรีศึกษา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ชลธิชา มาลาหอม. (2555). *อัตลักษณ์ชุมชนรากฐานสู่การศึกษา*. *วารสารครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม*, 9(1), 41.
- ชัยวัฒน์ มีสกุล. (2558). *ผู้นำชุมชนกับการสร้างความสามัคคี*. นครราชสีมา : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.
- ชญวัฒน์ ปุ่บบางกระตี. (2564). *การพัฒนานวัตกรรมการบริหารวิชาการโรงเรียนประถมศึกษาตามแนวคิดการประเมินแบบร่วมมือและเป้าหมายของสะเต็มศึกษา*. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการศึกษา. ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ณัฐศักดิ์ จันทร์ผล. (2552). *การพัฒนารูปแบบการบริหารงานสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาที่เน้นการกระจายอำนาจ*. วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยสยาม.
- दनัย ไชโยธยา. (2538). *ลัทธิ ศาสนา และระบบความเชื่อกับประเพณีนิยมในท้องถิ่น*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ โอ.เอส. พรินต์ติ้งเฮาส์.
- ทิดกร สอนภาษา. (2551) ภาษาไทย, *ชัดใจปุ้ : เอกลักษณ์-อัตลักษณ์*, *คมชัดลึก City life*, ฉบับที่ 445, (23 มิถุนายน 2551)
- เทพ สงวนกิตติพันธุ์. (2545). *ทักษะชีวิต = Life skills: เพื่อความสุขและความสำเร็จของชีวิต*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ธวัช ปุ่บโนทก. (2528). *วัฒนธรรมพื้นบ้าน : คติความเชื่อ*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- นภาจรี นำเบ็ญจพล และ อมรรัตน์ จันทร์เพ็ญสว่าง. (2537). *จิตวิทยาศาสนา และความเชื่อและความจริง*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์กองทุนปี. ทราเวน.
- นินิ เอียวศรีวงศ์. (2543). *พุทธศาสนาในความเปลี่ยนแปลงของสังคมไทย*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง.
- บุญชม ศรีสะอาด. (2543). *การวิจัยเบื้องต้น*. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาสน.
- เบญญาภา วิไลวรรณ. (2566). *นวัตกรรมการบริหารวิชาการโรงเรียนอนุบาลตามแนวคิดทักษะของนวัตกร*. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการศึกษา. ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

- ประเมศวร์ ชะรอยนุช (2565). *นวัตกรรมการบริหารวิชาการสู่การพัฒนากรอบความคิดผู้ประกอบการของนักเรียนมัธยมศึกษา*. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการศึกษา. ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ปานตา ศรีคง. (2560). *พิธีกรรม และความเชื่อดนตรีกาหลอ ครุสมพงศ์ บุญมาเกิด*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาดุริยางค์ไทย. ภาควิชาดุริยางคศิลป์ คณะศิลปกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- พรทิพย์ จันทร์อรุณ. (2557). *ความกตัญญูและการถ่ายทอดคุณค่าไทย*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศรีนครินทร วิโรฒ.
- พระครูโกวิทสุตาภรณ์ (2564). บุญข้าวสากกับการสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาเถรวาท. *วารสารวิชาการสถาบันพัฒนาพระวิทยากร*, 4(2), 28-39.
- พระครูโกวิทสุตาภรณ์. (2563). บุญข้าวสาก: มิติความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนากับคุณค่าเชิงจริยะในสังคมไทย. *วารสาร มจรปรัชญาปริทรรศน์*, 3(2). 42-54.
- พระใบฎีกาพงษ์พัฒน์ ขวโน (มุ่มทอง), ธนรัฐ สะอาดเอี่ยม, พระราชวิมลโมลี. (2565). ศึกษาเปรียบเทียบประเพณีบุญแสนโพนตากับประเพณีบุญข้าวสากใน จังหวัดสุรินทร์. *วารสารมหาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, 13(2). 49-62.
- พระปรีชา คุดตจิตโต, สุวิน ทองปั้น. (2560). ประเพณีบุญข้าวสาก จังหวัดขอนแก่น. *วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, 4(1), 94-106.
- พระภัทรโกศล นุตสาโร (พรมโคตร), ประยงค์ แสนบุราณ, จรัส ลีกา, สุวิน ทองปั้น และ อัญญาณิชฐ์ โคตรชัย .(2564). การวิเคราะห์บุญข้าวสากในเชิงพุทธจริยศาสตร์ ของชุมชนบ้านโคกเกล้า ตำบลบะยาว อำเภอดงสามหมอก จังหวัดอุดรธานี. *วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, 8(3), 299-311.
- พระมหาเดช มีภาพ. (2556). *พิธีกรรมและความเชื่อของชาวกูย ตำบลตาโกน อำเภอมืองจันทร์ จังหวัดศรีสะเกษ*. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- พระสุทธิพงษ์ อภิบุญโญ (จันละบุตร), พระใบฎีกาณรินทร์ สีลเตโช, สงวน หล้าโพนทัน (2566). วิเคราะห์การทำบุญข้าวสากตามหลักคุณธรรมในทางพุทธจริยศาสตร์ ของชาวตำบลหนองใหญ่ อำเภอสรีสมเด็จ จังหัดร้อยเอ็ด. *วารสารบัณฑิตศึกษาเกตุปริทรรศน์*, 8(2), 62-72.
- พระอธิการอินทรภาพ สีลเตโช (ปรางทอง), พระครูสีลสราธิคุณ และ สงวน หล้าโพนทัน. (2566). การศึกษาวิเคราะห์หลักธรรมในประเพณีข้าวสากของชาว ตำบลดงสิง อำเภอกมลาไสย จังหวัดกาฬสินธุ์. *วารสารสถาบันวิจัยพินิตธรรม*, 10(3), 131-142.
- พลสยาม สุนทรสนิท, ณัฐกร หิรัญโท. (2563). ประเพณีบุญข้าวสาก บ้านคกมาต ต.ปากตม อ.เชียงคาน จ.เลย. *วารสารวามัญองแหงพุทธศาสนาปริทรรศน์*, 7(1), 85-96.
- ภรณ์ ดำเนินธรรม. (2556).
- ภัทรพร สิริกาญจน. (2557). *พระพุทธศาสนาในประเทศไทย : เอกภาพในความหลากหลาย*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

- มณี พยอมยงค์. (2528). *พิธีกรรมความเชื่อเกี่ยวกับการเกิดและการตายของชาวบ้านไทย ในอำเภอสายบุรีและอำเภอปะนาเระ จังหวัดปัตตานี: คติความเชื่อ*. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- มาลี สืบกระแส. (2552). *การพัฒนารูปแบบองค์กรแห่งการเรียนรู้ของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต*. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยสยาม
- ยศ สันตสมบัติ. (2545). *ท่าเกวียน : บทวิเคราะห์เบื้องต้นว่าด้วยการปรับตัวของชุมชนชาวนาไทยท่ามกลางการปิดล้อมของวัฒนธรรมอุตสาหกรรม*. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- ยุทธ ไภยวรรณ. (2556). *การวิเคราะห์สถิติหลายตัวแปรสำหรับงานวิจัย*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2524). *พจนานุกรมศัพท์สังคมวิทยาอังกฤษ-ไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน*. กรุงเทพฯ: ราชบัณฑิตยสถาน.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2542*. กรุงเทพฯ : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น.
- รุ่งทิพย์ มานะกิจ. (2566). *นวัตกรรมการพัฒนาผู้บริหารโรงเรียนตามแนวคิดสมรรถนะนักการศึกษาปฐมวัยมืออาชีพ*. กรุงเทพฯ: คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วัชรภรณ์ ออมศักดิ์. (2563). *นวัตกรรมการบริหารวิชาการโรงเรียนมัธยมศึกษาตามแนวคิดการนำสะเต็มศึกษาไปใช้ในชีวิตจริง*. วิทยานิพนธ์ดุษฎีบัณฑิต. คณะครุศาสตร์: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วันดี สันติวุฒิเมธี. (2545). *กระบวนการสร้างอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของชาวไทยใหญ่ชายแดนไทย-พม่า กรณีศึกษา หมู่บ้านเปียงหลวงอำเภอเวียงแหง จังหวัดเชียงใหม่*. เชียงใหม่ : คณะสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วิทวัช กุญแก้ว (2565). *นวัตกรรมการบริหารวิชาการศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัยตามแนวคิด ผู้เชี่ยวชาญการเรียนรู้ตลอดชีวิต*. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการศึกษา. ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- วิภาดา ทองศรี. (2554). *คุณค่าทางวัฒนธรรมในครอบครัวไทย*. เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- วิลาวรรณ ปานทอง และคณะ. (2551). *ภาษาและวัฒนธรรมไทยทรงดำ*. กรุงเทพฯ : คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม.
- วุฒิชัย ไกรวิเศษ. (2566). *นวัตกรรมการบริหารระบบนิเวศการเรียนรู้ของโรงเรียนมัธยมศึกษาตามแนวคิดนวัตกรรมพลิกผัน*. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการศึกษา. ภาควิชานโยบาย การจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2527). การถือผีในเมืองไทย. *ศิลปวัฒนธรรม*, 5(4), 7-17.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2536). *ลุ่มน้ำแม่กลอง: พัฒนาการทางสังคมและวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ : พิมพ์ศพรินต์ติ้งเซ็นเตอร์.

- สถิตย์ ภาคมฤค. (2562). ประเพณีบุญข้าวสาก: ศรีธาถึงผี สามัคคีถึงคน. *วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่*, 11(1), 31-48.
- สมชาย สุขสถิตย์. (2553). *ระบบเครือญาติและสังคมไทย*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สัญญา สัญญาวิวัฒน์ และ ปาณีย์ วิถีวัฒนา. (2526). *ศาสนาและความเชื่อในกรุงเทพมหานคร*. กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ. (2562). *นวัตกรรมเพื่ออนาคต (Innovation for Future)*. กรุงเทพฯ : สำนักงานนวัตกรรมแห่งชาติ.
- สำลี รักสุทธี. (2556). *ประเพณีของดอยฮาน*. กรุงเทพฯ : พิมพ์พัฒนาศึกษา.
- สุกัญญา แซ่มซ้อย. (2563). นวัตกรรมการบริหารโรงเรียนมัธยมศึกษาเพื่อสร้างนวัตกรรม. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร*, 22(2), 193-213.
- สุกัญญา แซ่มซ้อย. (2565). *การบริหารสถานศึกษาเพื่อสร้างนวัตกรรมรุ่นเยาว์*. สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุภมาส อังคุโชติ และคณะ. (2551). *สถิติวิเคราะห์สำหรับการวิจัยทางสังคมศาสตร์และพฤติกรรมศาสตร์ : เทคนิคการใช้โปรแกรม LISREL*. กรุงเทพฯ : วิรัตน์ เอ็ดดุกะเซ็น .
- สุภาพร เพียรดี. (2555). *แนวคิดเกี่ยวกับการจัดการคุณภาพ*. สืบค้นเมื่อ 26 กรกฎาคม 2567, จาก <https://www.gotoknow.org/posts/44833>
- สุรพล ดำริห์กุล. (2556). *งานบุญประเพณีกับความสัมพันธ์ชุมชน*. ขอนแก่น: มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- สวนิตย์ ยงค์มกล (2564). *นวัตกรรมการบริหารวิชาการโรงเรียนประถมศึกษาในเครือข่ายสารสนเทศตามแนวคิดทักษะการใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาพูดสำหรับการสื่อสารและการเรียนรู้*. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาบริหารการศึกษา. ภาควิชานโยบายการจัดการและความเป็นผู้นำทางการศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- เสาวลักษณ์ ปิพิมาย และคณะ. (2564). *การศึกษาพิธีกรรมและความเชื่อเกี่ยวกับการไหว้ปู่ตาบ้านใหม่คลองเตย หมู่ 14 ตำบลสะแกกราช อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา*. นครราชสีมา : คณะมนุษยศาสตร์ และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา.
- อนันต์ อุปสอด. (2564). *พุทธบูรณาการเสริมสร้างอัตลักษณ์ของชุมชนชาวพุทธลานนา*. ดุษฎีนิพนธ์ ศาสตรศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาพุทธศาสนศึกษา. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
- อนันตศักดิ์ พลแก้วเกษ (2565). บุญข้าวสาก บุญข้าวประดับดิน: การสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของคนอีสาน. *วารสารวิชาการธรรมทรรศน์*, 22(1), 195-208.
- อภิชาติ จันทร์แดง. (2546). *ความเชื่อ พิธีกรรม : กระบวนการเรียนรู้เพื่อศักยภาพการพึ่งตนเองของชุมชนชนบท ศึกษาเฉพาะกรณี ชุมชนบ้านยางหลวง ตำบลท่ายา อำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- อมรา พงศาพิชญ์. (2541). *วัฒนธรรมศาสนาและชาติพันธุ์: วิเคราะห์สังคมไทยแนวมานุษยวิทยา*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- อานันท์ กาญจนพันธ์. (2544). *มิติชุมชน วิถีคิดท้องถิ่นว่าด้วย สิทธิ อำนาจ และการจัดการทรัพยากร*. กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.

- อานันท์ กาญจนพันธ์. (2553). *อัตลักษณ์ : ทฤษฎีและวิธีวิทยาของการวิจัยวัฒนธรรม*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์อมรินทร์.
- อินทิรา พงษ์นาค. (2557). *อัตลักษณ์ชุมชนเมืองโบราณอุทงเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัด สุพรรณบุรี*. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการจัดการทางวัฒนธรรม (สหสาขาวิชา). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Bardo, J. W. & Hartman, J. J. (1982). *Urban society : A systemic introduction*. New York : peacock.
- Bierstedt, R. (1970). *The social order*. New York : McGraw-Hill.
- Broom, L., & Selnick, P. (1995). *Sociology*. New York : Harper & Row.
- Byrne. (2001). *Structural equation modeling with AMOS: Basic concepts, applications, and programming*. Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- Cristina Mele, Jacqueline Pels, Francesco Polese. (2010). A Brief Review of Systems Theories and Their Managerial Applications. *Service Science*, 2(1-2), 126-135.
- Davis, K. (1966). *Human society*. New York : Macmillan.
- Denny Sargent, Global Ritualism. (2542). *พิธีกรรมของโลก แปลโดย ทิพยอาภา (นามแฝง)*. กรุงเทพฯ : บริษัท จูนพับลิชชิ่ง จำกัด.
- Dhitivatana, P. (2010). *Socialization in Human and Social*. (9th ed). Bangkok: Kasetsart University.
- Dimitri, M. (2014). *Structured approach to innovation pays off big time*. Retrieved from: <https://bmgiblog.wordpress.com/tag/d4-methodology/>.
- Durkheim, E. (1995). *The elementary forms of religious life*. New York: Free Press.
- Fincham, F. D., Harold, G. T., & Gano-Phillips, S. (2000). The longitudinal association between attributions and marital satisfaction: Direction of effects and role of efficacy expectations. *Journal of Family Psychology*, 14(2), 267–285.
- Flood, R. L. (2010). The relationship of ‘systems thinking’ to action research. *Systemic Practice and Action Research*. 23(4), 269-284.
- Gavin Amborse, & Paul Harris. (2010). *Design Thinking*. Lausanne, Switzerland: AVA Publishing SA. Retrieved 26 July 2024. From <http://asimetrika.org/wp-content/uploads/2014/06/design-thinking.pdf>
- Geertz, C. (1973). *The interpretation of cultures*. New York : Basic Books.
- Goleman, D. (1995). *Emotional intelligence*. New York : Bantam Books.
- Gosaet, S., (2010). *Living traditions. The works of Thai cultures*. (5th ed). Bangkok : Siam Publishing.
- Gottman, J., Gottman, J., & Shapiro, A. (2010). *A new couples approach to interventions for the transition to parenthood*. In M. S. Schulz, M. K. Pruett, P. K. Kerig, & R. D. Parke (Eds.), *Strengthening couple relationships for*

- optimal child development: Lessons from research and intervention (pp. 165–179). American Psychological Association.
- Hair, Black et.al. (2005). *Multivariate Data Analysis: A Global Perspective*. Pearson.
- Hasso Plattner Institute of Design at Stanford University. (2010). An Introduction to Design Thinking PROCESS GUIDE. Retrieved from <https://dschool.stanford.edu/sandbox/groups/designresources/wiki/36873/attachments/74b3d/ModeGuideBOOTCAMP2010L.pdf>
- Hofmann-Wellenhof, B., Lichtenegger, H., & Collins, J. (2013). *Global positioning system: theory and practice*. Springer Science & Business Media.
- Hu&Bentle. (1998). Fit Indices in Covariance Structure Modeling Sensitivity to under parameterized Model Misspecification. *Psychological Methods*, 3, 424-453.
- IDEOU. (2022). *Design Thinking Process*. Retrieved From: <https://www.ideo.com/pages/design-thinking>.
- Keeves, Peter J. (1988). "Model and Model Building," *Educational Research Methodology and Measurement : An International Handbook*. Oxford : Pergamon Press.
- Li, M., Jin, L., & Wang, J. (2014). A new MCDM method combining QFD with TOPSIS for knowledge management system selection from the user's perspective in intuitionistic fuzzy environment. *Applied soft computing*. 21. 28-37.
- Lyasnikov, N. V., Dudin, M. N., Sekerin, V. D., Veselovsky, M. Y., & Aleksakhina, V. G. (2014). The national innovation system: the conditions of its making and factors in its development. *Life Science Journal*, 11(6), 535-538.
- Malinowski, B. (1948). *Magic, science and religion and other essays*. Glencoe: The Free Press.
- Marina, D.P. (2007). The Role of Knowledge Management in Innovation. *Journal of Knowledge Management*, 11(4). 20-29.
- Minuchin, S. (1974). *Families and family therapy*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
- Parsons, T. (1959). *Structure and process in modern societies*. Glencoe, IL: Free Press.
- Procter and Paul. (1978). *Longman Dictionary of Contemporary English*. Harlow [England] : Longman.
- Radcliffe-Brown, A. R. (1952). *Structure and function in primitive society*. London: Cohen & West.
- Richard Lawrence, Unlock Your Psychic Powers. (2542). *ศาสตร์แห่งพลัง แปลโดย สมชาย สัมฤทธิ์ทรัพย์*. กรุงเทพฯ : มาสเตอร์พรินต์ติ้ง.

- Schilling. (2008). *Strategic management of technological innovation*. (2nd ed). New York: McGraw-Hill Education.
- Shugabutdinova, A. L., & Federation, R. (2014). Mechanisms of development of the system of legal subjects. *Life Science Journal*. 11(12s).
- Smuckarn, S. (2011). *Money is the younger brother, Thai family and kinship system*. Academic Document Promotion Program. National Institute of Development Administration.
- Stanford D. School. (2016). Teaching the Innovation Methodology at the Stanford d.school. *Creating Innovation Leaders*. January 2016. 163-174
- The Committee for National Women Promotion. (1994). *Family*. Bangkok: Prime Minister's Office.
- Tidd, J. and J. Bessant. (2018). *Managing Innovation: Integrating technological, market and organizational change*. Wiley.
- Tosi and Carroll. (1982). *Management*. (2rd ed). New York : Wiley.
- Utterback. (2004). *The dynamics of innovation*. Boston, Mass.: Harvard University Business School Press.
- Wantayond, B. (1979). *Family and family*. Bangkok: Ramkhamhaeng University.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือ

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือ

1. พระมหาอำนาจ มหาวีโร, ดร.	อาจารย์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตร้อยเอ็ด
2. พระมหาสากล สุภรเมธี, ดร.	อาจารย์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตร้อยเอ็ด
3. รศ.ดร.สุเทพ เมย์ไธสง	อาจารย์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตร้อยเอ็ด

ภาคผนวก ข

หนังสือขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือการวิจัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน วิทยาลัยศาสนศาสตร์ร้อยเอ็ด โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔

ที่ อว ๗๙๑๗/ว ๐๒๕๗ วันที่ ๕ กันยายน ๒๕๖๗

เรื่อง ขออนุญาตเคราะห้เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย

เรียน พระมหาอำนาจ มหาวิโร, ดร.

ด้วย ดร.บรรจง ลาวะลี และคณะผู้รับผิดชอบโครงการวิจัย ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๗ ได้รับอนุมัติให้ดำเนินโครงการวิจัย เรื่อง “รูปแบบการเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนามิติความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด” เพื่อเสนอต่อสถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ดังทราบแล้วนั้น

ดังนั้น คณะผู้รับผิดชอบโครงการวิจัย จึงขออนุญาตเคราะห้มายังท่านเพื่อเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย เพื่อจะได้ดำเนินโครงการวิจัยต่อไป รายละเอียดตามเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาอนุญาต

พ. เมธีวิชาราม

(พระเมธีวิชาราม, รศ.ดร.)

รองอธิการบดี

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

พระมหาอำนาจ

อธิการบดี

(พระมหาอำนาจ มหาวิโร, ดร.)

ผู้อำนวยการวิทยาลัยศาสนศาสตร์ร้อยเอ็ด

๕ ก.ย. ๖๗

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน.....วิทยาลัยศาสนศาสตร์ร้อยเอ็ด โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๕
 ที่ อว ๗๕๑๗/๖๐๕๗๗ วันที่ ๔ กันยายน ๒๕๖๗
 เรื่อง ขออนุมัติเป็นผู้อำนวยการตรวจเครื่องมือวิจัย

เรียน พระมหาสากล สุภรเมธี, ดร.

ด้วย ดร.บรรจง ลาวัณสี และคณะผู้รับผิดชอบโครงการวิจัย ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๗ ได้รับอนุมัติให้ดำเนินโครงการวิจัย เรื่อง “รูปแบบการเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาที่มีความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด” เพื่อเสนอต่อสถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ดังทราบแล้วนั้น

ดังนั้น คณะผู้รับผิดชอบโครงการวิจัย จึงขออนุมัติคราะห์มายังท่านเพื่อเป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจเครื่องมือวิจัย เพื่อจะได้ดำเนินโครงการวิจัยต่อไป รายละเอียดตามเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณาอนุมัติ

(พระเมธีวัชรภรณ์, รศ.ดร.)

รองอธิการบดี

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

(พระมหาสากล สุภรเมธี, ดร.)

ภาคผนวก ค
แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่อง รูปแบบการเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนามิติความเชื่อและ พิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด

คำชี้แจง

ขอความกรุณาตอบแบบสอบถามนี้ตามความเป็นจริง โดยใส่เครื่องหมาย ✓ ลงใน หรือ
เติมข้อความลงในช่องว่าง ข้อมูลที่ได้ทั้งหมดจะปกปิดเป็นความลับ แต่จะนำไปวิเคราะห์เพื่อนำ
ผลการวิจัยไปพัฒนากิจกรรมนันทนาการเพื่อสร้างสมรรถนะจิตใจและทางกายของโรงเรียนผู้สูงอายุ
ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือให้ดียิ่งขึ้นต่อไป แบบสอบถามแบ่งออกเป็น 2 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตอนที่ 2 การเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนามิติความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนา
ในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่
จังหวัดร้อยเอ็ด

แบบสอบถามฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลสำหรับการ
วิจัย ข้อมูลที่ได้จากความคิดเห็นของท่านมีค่าอย่างยิ่งต่อการวิจัยครั้งนี้ ข้อมูลที่ท่านตอบถือเป็น
ความลับและขอรับรองว่าจะไม่มีผลกระทบต่อการทำงานของท่านแต่ประการใด จึงขอความกรุณา
โปรดตอบให้ครบทุกข้อตามความเป็นจริง

เมื่อท่านตอบให้ข้อมูลครบถ้วนทุกข้อแล้ว โปรดจัดส่งแบบสอบถามนี้คืนทางไปรษณีย์
ซึ่งผู้วิจัยได้แนบซองมาพร้อมนี้แล้ว

ขอขอบพระคุณไว้ ณ โอกาสนี้ สำหรับความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม

ดร.บรรจง ลาวะลี

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

ตอนที่ 1 ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

1. เพศ

- 1 ชาย
 2 หญิง

2. อายุ

- 1 ต่ำกว่า 30 ปี
 2 30-40 ปี
 3 41-50 ปี
 4 51-60 ปี
 5 61 ปีขึ้นไป

3. ระดับการศึกษา

- 1 ประถมศึกษา
 2 มัธยมศึกษา/ปวช.
 3 อนุปริญญา/ปวส.
 4 ปริญญาตรีขึ้นไป

ตอนที่ 2 การเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาและความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด

คำชี้แจง โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องระดับการปฏิบัติงานของผู้อำนวยการโรงเรียน

ผู้สูงอายุ

- ระดับ 1 หมายถึง การปฏิบัติ/ระดับการประเมินอยู่ในระดับน้อยที่สุด
ระดับ 2 หมายถึง การปฏิบัติ/ระดับการประเมินอยู่ในระดับน้อย
ระดับ 3 หมายถึง การปฏิบัติ/ระดับการประเมินอยู่ในระดับปานกลาง
ระดับ 4 หมายถึง การปฏิบัติ/ระดับการประเมินอยู่ในระดับมาก
ระดับ 5 หมายถึง การปฏิบัติ/ระดับการประเมินอยู่ในระดับมากที่สุด

ข้อที่	การเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาและความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด	ระดับการปฏิบัติ/ ระดับการประเมิน				
		5	4	3	2	1
องค์ประกอบที่ 1 ความเชื่อทางศาสนา						
1.1 ความเข้าใจในประเพณีบุญข้าวสาก						
1	การจัดพิธีบุญข้าวสากช่วยเสริมสร้างความเข้าใจในหลักการพระพุทธศาสนาให้กับสมาชิกในชุมชน					

ข้อที่	การเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาในจิตใจ เชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสาก เพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชน เชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด	ระดับการปฏิบัติ/ ระดับการประเมิน				
		5	4	3	2	1
2	พิธีกรรมทางศาสนาในงานบุญข้าวสากมีความสำคัญต่อการส่งเสริมความเชื่อทางพระพุทธศาสนา					
3	การเข้าร่วมพิธีบุญข้าวสากทำให้สมาชิกในชุมชนรู้จักและเข้าใจธรรมะของพระพุทธศาสนามากขึ้น					
4	พิธีกรรมของประเพณีบุญข้าวสากช่วยให้สมาชิกในชุมชนมีความเชื่อมั่นในพระพุทธศาสนา					
5	ความรู้และการศึกษาพระพุทธศาสนาในงานบุญข้าวสากช่วยเสริมสร้างความศรัทธาของสมาชิกในชุมชน					
1.2 การรักษาประเพณีบุญข้าวสากในทางพระพุทธศาสนา						
1	งานบุญข้าวสากเป็นการรักษาประเพณีที่สำคัญของชุมชน					
2	การจัดพิธีบุญข้าวสากช่วยให้ประเพณีทางศาสนาไม่สูญหาย					
3	สมาชิกในชุมชนมีความตั้งใจในการรักษาประเพณีบุญข้าวสาก					
4	การจัดพิธีกรรมในงานบุญข้าวสากช่วยให้ประเพณีทางศาสนายังคงอยู่ในชุมชน					
5	พิธีกรรมของบุญข้าวสากช่วยสืบสานประเพณีและวัฒนธรรมทางศาสนา					
1.3 ความเชื่อทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสาก						
1	การจัดพิธีบุญข้าวสากถือเป็นการแสดงความเคารพต่อหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา					
2	การทำพิธีบุญข้าวสากช่วยเสริมสร้างความเชื่อมั่นในความศักดิ์สิทธิ์ของพิธีกรรมทางศาสนา					
3	การเข้าร่วมพิธีบุญข้าวสากทำให้ท่านรู้สึกถึงการเชื่อมโยงกับหลักการและคำสอนของพระพุทธศาสนา					
4	พิธีบุญข้าวสากช่วยให้ท่านเข้าใจความหมายของการบำเพ็ญบุญในพระพุทธศาสนา					
5	การมีส่วนร่วมในพิธีบุญข้าวสากส่งผลให้ความเชื่อทางศาสนาของท่านเข้มแข็งยิ่งขึ้น					

ข้อที่	การเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาในจิตใจ เชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสาก เพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชน เชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด	ระดับการปฏิบัติ/ ระดับการประเมิน				
		5	4	3	2	1
องค์ประกอบที่ 2 พิธีกรรมทางศาสนา						
2.1 ความสำคัญของพิธีกรรมในประเพณีบุญข้าวสาก						
1	พิธีกรรมของบุญข้าวสากเป็นสิ่งที่มีความสำคัญในการรักษาประเพณีทางศาสนา					
2	การจัดพิธีบุญข้าวสากช่วยรักษาขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องกับศาสนา					
3	การเข้าร่วมพิธีบุญข้าวสากมีบทบาทในการส่งเสริมการปฏิบัติศาสนาในชุมชน					
4	การจัดพิธีบุญข้าวสากช่วยให้สมาชิกในชุมชนรู้จักและเคารพพิธีกรรมทางศาสนา					
5	การมีส่วนร่วมในพิธีบุญข้าวสากส่งผลดีต่อการสร้างความสามัคคีในหมู่คณะ					
2.2 การมีส่วนร่วมในพิธีกรรมบุญข้าวสาก						
1	สมาชิกในชุมชนมีความกระตือรือร้นในการเข้าร่วมพิธีบุญข้าวสาก					
2	การมีส่วนร่วมในพิธีกรรมของประเพณีบุญข้าวสากทำให้สมาชิกในชุมชนรู้สึกถึงความเป็นหนึ่งเดียวกัน					
3	การจัดพิธีบุญข้าวสากช่วยกระตุ้นให้สมาชิกในชุมชนมีส่วนร่วมในการรักษาประเพณีทางศาสนา					
4	สมาชิกในชุมชนให้ความสำคัญกับการร่วมมือในพิธีกรรมของบุญข้าวสาก					
5	การร่วมพิธีกรรมของบุญข้าวสากทำให้สมาชิกในชุมชนรู้สึกถึงความผูกพันกับศาสนา					
2.3 การส่งเสริมความรู้ทางศาสนา						
1	การจัดพิธีบุญข้าวสากช่วยเพิ่มความรู้ทางศาสนาให้กับสมาชิกในชุมชน					
2	สมาชิกในชุมชนได้รับความรู้ทางศาสนาจากการเข้าร่วมพิธีบุญข้าวสาก					
3	การจัดพิธีบุญข้าวสากมีการสอนหลักการและคำสอนของพระพุทธศาสนา					
4	พิธีกรรมของบุญข้าวสากเป็นโอกาสที่ดีในการเรียนรู้และศึกษาเรื่องศาสนา					

ข้อที่	การเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาในจิตใจและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสาก เพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชน เชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด	ระดับการปฏิบัติ/ ระดับการประเมิน				
		5	4	3	2	1
5	การจัดงานบุญข้าวสากช่วยให้สมาชิกในชุมชนมีความเข้าใจที่ดีขึ้นเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา					
องค์ประกอบที่ 3 ความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชน						
3.1 ความสัมพันธ์ในครอบครัว						
1	การจัดพิธีบุญข้าวสากช่วยสร้างความสัมพันธ์ที่ดีในครอบครัว					
2	พิธีกรรมทางศาสนาในงานบุญข้าวสากเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว					
3	การมีส่วนร่วมในพิธีบุญข้าวสากทำให้ครอบครัวมีความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น					
4	งานบุญข้าวสากช่วยให้สมาชิกในครอบครัวมีโอกาสได้ใช้เวลาด้วยกัน					
5	การเข้าร่วมพิธีบุญข้าวสากทำให้ครอบครัวมีโอกาสในการทำกิจกรรมร่วมกันมากขึ้น					
3.2 การส่งเสริมความสัมพันธ์ของชุมชน						
1	การจัดพิธีบุญข้าวสากช่วยในการพัฒนาชุมชน					
2	การจัดพิธีกรรมของบุญข้าวสากทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งและเป็นระเบียบ					
3	การมีส่วนร่วมในพิธีบุญข้าวสากส่งผลดีต่อการพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในชุมชน					
4	การจัดพิธีบุญข้าวสากมีส่วนช่วยในการพัฒนาศักยภาพของชุมชน					
5	การจัดงานบุญข้าวสากช่วยส่งเสริมการทำงานร่วมกันและการพัฒนาชุมชนให้ดีขึ้น					
3.3 ความเข้มแข็งของชุมชน						
1	บุญข้าวสากช่วยให้ชุมชนเกิดความสามัคคีและมีจิตสำนึกสาธารณะ					
2	การมีส่วนร่วมในบุญข้าวสากทำให้เกิดการแบ่งปันและช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกันในชุมชน					
3	บุญข้าวสากช่วยให้คนในชุมชนรู้จักการทำงานเป็นทีมและการเสียสละของคนในชุมชน					
4	การสืบสานประเพณีบุญข้าวสากช่วยเสริมสร้างความ					

ข้อที่	การเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนาไมตรีความ เชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสาก เพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชน เชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด	ระดับการปฏิบัติ/ ระดับการประเมิน				
		5	4	3	2	1
	มั่นคงทางจิตใจและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคน ในชุมชน					
5	ประเพณีบุญข้าวสากมีบทบาทในการสร้างภูมิคุ้มกันทาง วัฒนธรรมให้ชุมชนเข้มแข็ง					

ขอขอบคุณเป็นอย่างยิ่งที่ให้ความร่วมมือ

ดร.บรรจง ลาวะลี

หัวหน้าโครงการวิจัย

ภาคผนวก ง
หนังสือขอความอนุเคราะห์เก็บรวบรวมข้อมูล

ที่ อว ๗๙๑๓๗/ว ๒๒๙

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
วิทยาเขตร้อยเอ็ด

ถนนเลียงเมือง ตำบลดงลาน
อำเภอเมืองร้อยเอ็ด จังหวัดร้อยเอ็ด ๔๕๐๐๐
โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔ โทรสาร. ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘
www.rec.mbu.ac.th

กรกฎาคม ๒๕๖๘

เรื่อง ขอบความอนุเคราะห์ตอบแบบสอบถามการวิจัย

เจริญพร

ด้วย ดร.บรรจง ลาวะลี และคณะผู้รับผิดชอบโครงการวิจัย ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. ๒๕๖๗ ได้รับอนุมัติให้ดำเนินโครงการวิจัย เรื่อง “รูปแบบการเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนามิติความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด” เพื่อเสนอต่อสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) กองทุนส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (ววน.) และนวัตกรรมสถาบันวิจัยญาณสังวร มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ดังทราบแล้วนั้น

ดังนั้น เพื่อให้การดำเนินการดำเนินงานโครงการวิจัยเป็นไปด้วยความเรียบร้อยบรรลุวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย จึงขอความอนุเคราะห์ท่านตอบแบบสอบถามการวิจัย เพื่อนำข้อมูลไปวิเคราะห์และนำผลการวิจัยไปพัฒนารูปแบบการเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนามิติความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนาในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ดต่อไป รายละเอียดตามเอกสารที่แนบมาพร้อมนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อโปรดพิจารณาอนุเคราะห์

ขอเจริญพร

(พระเมธีวชิราภรณ์, รศ.ดร.)

รองอธิการบดี

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

ปฏิบัติการแทนอธิการบดี

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด

โทร. ๐-๔๓๕๑-๘๓๖๔, ๐๙-๓๔๓๙-๐๖๘๔

โทรสาร. ๐-๔๓๕๑-๔๖๑๘

<https://www.rec.mbu.ac.th>

ผู้ประสานงาน ดร.บรรจง ลาวะลี โทร. ๐๙-๓๔๓๙-๐๖๘๔

ภาคผนวก จ
การวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน (CFA)

```

c:\users\mbu_rec\desktop\ÇÒà=ÃÒÈí$=i»ÃĐ;í° SÒ¹ÇÔ`ÑÃ 67\mptext1.out
-----
Mplus VERSION 7
MUTHEN & MUTHEN
08/28/2025 4:44 PM

INPUT INSTRUCTIONS

TITLE: CFA

DATA:
FILE IS "C:\Users\MBU_REC\Desktop\ÇÒà=ÃÒÈí$=i»ÃĐ;í° SÒ¹ÇÔ`ÑÃ 67\SEMBANJONG.txt";

VARIABLE:
NAMES ARE X1 X2 X3 X4 X5 X6 Y1 Y2 Y3;
USEVARIABLES ARE X1 X2 X3 X4 X5 X6 Y1 Y2 Y3;

ANALYSIS:
TYPE IS GENERAL;
ESTIMATOR IS ML;
ITERATIONS = 1000;
CONVERGENCE = 0.00005;

MODEL:
F1 BY X1 X2 X3;
F2 BY X4 X5 X6;
F3 BY Y1 Y2 Y3;
F3 ON F1 F2;

OUTPUT: SAMPSTAT MODINDICES STANDARDIZED;

SAVEDATA:
RESULTS IS C:\Users\MBU_REC\Desktop\ÇÒà=ÃÒÈí$=i»ÃĐ;í° SÒ¹ÇÔ`ÑÃ 67\SEMBANJONG.txt;

INPUT READING TERMINATED NORMALLY

CFA

SUMMARY OF ANALYSIS

Number of groups 1
Number of observations 384

Number of dependent variables 9
Number of independent variables 0
Number of continuous latent variables 3

Observed dependent variables

Continuous
X1 X2 X3 X4 X5 X6
Y1 Y2 Y3

Continuous latent variables
F1 F2 F3

Estimator ML
Information matrix OBSERVED
Maximum number of iterations 1000
Convergence criterion 0.500D-04
Maximum number of steepest descent iterations 20

Input data file(s)
C:\Users\MBU_REC\Desktop\ÇÒà=ÃÒÈí$=i»ÃĐ;í° SÒ¹ÇÔ`ÑÃ 67\SEMBANJONG.txt

```

c:\users\mbu_rec\desktop\çÓà»ÀÖÈiŒı»ÄĐ;í° SÒ°çÖ`ÑÄ 67\mp.txt1.out

Input data format FREE

SAMPLE STATISTICS

SAMPLE STATISTICS

Means		X2	X3	X4	X5
	X1				
1	4.406	4.399	4.438	4.447	4.519

Means		Y1	Y2	Y3
	X6			
1	4.468	4.518	4.537	4.439

Covariances		X2	X3	X4	X5
	X1				
X1	0.300				
X2	0.223	0.263			
X3	0.221	0.204	0.252		
X4	0.094	0.096	0.090	0.361	
X5	0.081	0.083	0.076	0.264	0.262
X6	0.088	0.090	0.079	0.312	0.269
Y1	0.067	0.066	0.072	0.079	0.078
Y2	0.063	0.063	0.067	0.077	0.075
Y3	0.070	0.064	0.071	0.092	0.085

Covariances		Y1	Y2	Y3
	X6			
X6	0.347			
Y1	0.091	0.301		
Y2	0.082	0.227	0.225	
Y3	0.094	0.243	0.228	0.291

Correlations		X2	X3	X4	X5
	X1				
X1	1.000				
X2	0.794	1.000			
X3	0.804	0.794	1.000		
X4	0.286	0.311	0.298	1.000	
X5	0.287	0.318	0.296	0.859	1.000
X6	0.273	0.299	0.266	0.881	0.890
Y1	0.224	0.236	0.262	0.240	0.276
Y2	0.244	0.259	0.282	0.270	0.307
Y3	0.236	0.230	0.261	0.283	0.307

Correlations		Y1	Y2	Y3
	X6			
X6	1.000			
Y1	0.282	1.000		
Y2	0.293	0.871	1.000	
Y3	0.297	0.822	0.890	1.000

THE MODEL ESTIMATION TERMINATED NORMALLY

c:\users\mbu_rec\desktop\çóãªÄÖÈí\$»i»Ä;í° SÒ'çÖ`ÑÄ 67\mptext1.out

MODEL FIT INFORMATION

Number of Free Parameters 30

Loglikelihood

H0 Value	-1065.575	
H1 Value	-1056.142	

Information Criteria

Akaike (AIC)	2191.150	
Bayesian (BIC)	2309.669	
Sample-Size Adjusted BIC	2214.484	
(n* = (n + 2) / 24)		

Chi-Square Test of Model Fit

Value	18.867	
Degrees of Freedom	24	
P-Value	0.7590	

RMSEA (Root Mean Square Error Of Approximation)

Estimate	0.320	
90 Percent C.I.	0.127	0.030
Probability RMSEA <= .05	0.000	

CFI/TLI

CFI	1.000	
TLI	1.002	

Chi-Square Test of Model Fit for the Baseline Model

Value	3371.036	
Degrees of Freedom	36	
P-Value	0.0000	

SRMR (Standardized Root Mean Square Residual)

Value	0.062	
-------	-------	--

MODEL RESULTS

		Estimate	S.E.	Est./S.E.	Two-Tailed P-Value
F1	BY				
	X1	1.000	0.000	999.000	999.000
	X2	0.927	0.038	24.465	0.000
	X3	0.919	0.037	24.985	0.000
F2	BY				
	X4	1.000	0.000	999.000	999.000
	X5	0.862	0.026	32.832	0.000
	X6	1.014	0.029	35.034	0.000
F3	BY				
	Y1	1.000	0.000	999.000	999.000
	Y2	0.935	0.029	32.772	0.000
	Y3	1.004	0.035	28.990	0.000

c:\users\mbu_rec\desktop\çÖâªÀÖÈiî\$ªi»ÄĐ;í° SÒ'ÇÖ`ÑÄ 67\mp.txt1.out

F3	ON				
F1		0.216	0.055	3.917	0.000
F2		0.223	0.048	4.653	0.000
F2	WITH				
F1		0.094	0.016	5.950	0.000
Intercepts					
X1		4.406	0.028	157.653	0.000
X2		4.399	0.026	168.235	0.000
X3		4.438	0.026	173.319	0.000
X4		4.447	0.031	145.054	0.000
X5		4.519	0.026	172.904	0.000
X6		4.468	0.030	148.616	0.000
Y1		4.518	0.028	161.267	0.000
Y2		4.537	0.024	187.306	0.000
Y3		4.439	0.028	161.347	0.000
Variances					
F1		0.240	0.022	10.985	0.000
F2		0.307	0.026	11.801	0.000
Residual Variances					
X1		0.060	0.007	8.807	0.000
X2		0.056	0.006	9.199	0.000
X3		0.049	0.006	8.581	0.000
X4		0.054	0.005	10.002	0.000
X5		0.034	0.004	9.158	0.000
X6		0.031	0.004	7.081	0.000
Y1		0.059	0.005	10.979	0.000
Y2		0.013	0.003	4.386	0.000
Y3		0.046	0.005	9.842	0.000
F3		0.207	0.019	11.145	0.000

STANDARDIZED MODEL RESULTS

STDYX Standardization

		Estimate	S.E.	Est./S.E.	Two-Tailed P-Value
F1	BY				
X1		0.895	0.014	63.315	0.000
X2		0.886	0.015	60.351	0.000
X3		0.898	0.014	64.188	0.000
F2	BY				
X4		0.922	0.009	97.711	0.000
X5		0.933	0.009	107.049	0.000
X6		0.954	0.007	129.444	0.000
F3	BY				
Y1		0.897	0.012	77.236	0.000
Y2		0.970	0.007	135.911	0.000
Y3		0.917	0.010	90.006	0.000
F3	ON				
F1		0.214	0.053	4.032	0.000
F2		0.250	0.052	4.833	0.000
F2	WITH				
F1		0.346	0.048	7.156	0.000
Intercepts					
X1		8.045	0.295	27.294	0.000
X2		8.585	0.314	27.344	0.000

c:\users\mbu_rec\desktop\çÖâ»ÄÖËîŒ»i»ÄĐ;í° SÖ'çÖ`ÑÄ 67\mp.txt1.out

X3	8.845	0.323	27.365	0.000
X4	7.402	0.272	27.221	0.000
X5	8.823	0.322	27.364	0.000
X6	7.584	0.278	27.243	0.000
Y1	8.230	0.301	27.312	0.000
Y2	9.558	0.349	27.414	0.000
Y3	8.234	0.301	27.313	0.000

Variances

F1	1.000	0.000	999.000	999.000
F2	1.000	0.000	999.000	999.000

Residual Variances

X1	0.200	0.025	7.900	0.000
X2	0.214	0.026	8.222	0.000
X3	0.194	0.025	7.722	0.000
X4	0.149	0.017	8.559	0.000
X5	0.129	0.016	7.960	0.000
X6	0.090	0.014	6.426	0.000
Y1	0.195	0.021	9.334	0.000
Y2	0.058	0.014	4.204	0.000
Y3	0.159	0.019	8.488	0.000
F3	0.854	0.035	24.431	0.000

STDY Standardization

		Estimate	S.E.	Est./S.E.	Two-Tailed P-Value
F1	BY				
X1		0.895	0.014	63.315	0.000
X2		0.886	0.015	60.351	0.000
X3		0.898	0.014	64.188	0.000
F2	BY				
X4		0.922	0.009	97.711	0.000
X5		0.933	0.009	107.049	0.000
X6		0.954	0.007	129.444	0.000
F3	BY				
Y1		0.897	0.012	77.236	0.000
Y2		0.970	0.007	135.911	0.000
Y3		0.917	0.010	90.006	0.000
F3	ON				
F1		0.214	0.053	4.032	0.000
F2		0.250	0.052	4.833	0.000
F2	WITH				
F1		0.346	0.048	7.156	0.000
Intercepts					
X1		8.045	0.295	27.294	0.000
X2		8.585	0.314	27.344	0.000
X3		8.845	0.323	27.365	0.000
X4		7.402	0.272	27.221	0.000
X5		8.823	0.322	27.364	0.000
X6		7.584	0.278	27.243	0.000
Y1		8.230	0.301	27.312	0.000
Y2		9.558	0.349	27.414	0.000
Y3		8.234	0.301	27.313	0.000
Variances					
F1		1.000	0.000	999.000	999.000
F2		1.000	0.000	999.000	999.000
Residual Variances					

c:\users\mbu_rec\desktop\ÇÒa=ÀÒÈiIS=i»ÄĐ;í° SÒ:ÇÒ"ÑÄ 67\mptext1.out

X1	0.200	0.025	7.900	0.000
X2	0.214	0.026	8.222	0.000
X3	0.194	0.025	7.722	0.000
X4	0.149	0.017	8.559	0.000
X5	0.129	0.016	7.960	0.000
X6	0.090	0.014	6.426	0.000
Y1	0.195	0.021	9.334	0.000
Y2	0.058	0.014	4.204	0.000
Y3	0.159	0.019	8.488	0.000
F3	0.854	0.035	24.431	0.000

STD Standardization

		Estimate	S.E.	Est./S.E.	Two-Tailed P-Value
F1	BY				
X1		0.490	0.022	21.971	0.000
X2		0.454	0.021	21.646	0.000
X3		0.450	0.020	22.087	0.000
F2	BY				
X4		0.554	0.023	23.603	0.000
X5		0.478	0.020	24.067	0.000
X6		0.562	0.022	25.024	0.000
F3	BY				
Y1		0.493	0.022	22.492	0.000
Y2		0.461	0.018	25.752	0.000
Y3		0.494	0.021	23.320	0.000
F3	ON				
F1		0.214	0.053	4.032	0.000
F2		0.250	0.052	4.833	0.000
F2	WITH				
F1		0.346	0.048	7.156	0.000
Intercepts					
X1		4.406	0.028	157.653	0.000
X2		4.399	0.026	168.235	0.000
X3		4.438	0.026	173.319	0.000
X4		4.447	0.031	145.054	0.000
X5		4.519	0.026	172.904	0.000
X6		4.468	0.030	148.616	0.000
Y1		4.518	0.028	161.267	0.000
Y2		4.537	0.024	187.306	0.000
Y3		4.439	0.028	161.347	0.000
Variances					
F1		1.000	0.000	999.000	999.000
F2		1.000	0.000	999.000	999.000
Residual Variances					
X1		0.060	0.007	8.807	0.000
X2		0.056	0.006	9.199	0.000
X3		0.049	0.006	8.581	0.000
X4		0.054	0.005	10.002	0.000
X5		0.034	0.004	9.158	0.000
X6		0.031	0.004	7.081	0.000
Y1		0.059	0.005	10.979	0.000
Y2		0.013	0.003	4.386	0.000
Y3		0.046	0.005	9.842	0.000
F3		0.854	0.035	24.431	0.000

R-SQUARE

c:\users\mbu_rec\desktop\ÇÒà»ÄÖËi\$»i»Ä;í° SÒ'ÇÒ"ÑÄ 67\mpetxt1.out

Observed Variable	Estimate	S.E.	Est./S.E.	Two-Tailed P-Value
X1	0.800	0.025	31.658	0.000
X2	0.786	0.026	30.176	0.000
X3	0.806	0.025	32.094	0.000
X4	0.851	0.017	48.855	0.000
X5	0.871	0.016	53.525	0.000
X6	0.910	0.014	64.722	0.000
Y1	0.805	0.021	38.618	0.000
Y2	0.942	0.014	67.956	0.000
Y3	0.841	0.019	45.003	0.000
Latent Variable	Estimate	S.E.	Est./S.E.	Two-Tailed P-Value
F3	0.146	0.035	4.167	0.000

QUALITY OF NUMERICAL RESULTS

Condition Number for the Information Matrix 0.143E-02
(ratio of smallest to largest eigenvalue)

MODEL MODIFICATION INDICES

NOTE: Modification indices for direct effects of observed dependent variables regressed on covariates may not be included. To include these, request MODINDICES (ALL).

Minimum M.I. value for printing the modification index 10.000

M.I. E.P.C. Std E.P.C. StdYX E.P.C.

No modification indices above the minimum value.

RESULTS SAVING INFORMATION

There was an error opening the RESULTS file for writing. No results were saved. The path may not exist for the following file:
C:\Users\MBU_REC\Desktop\ÇÒà»ÄÖËi\$»i»Ä;í° SÒ'ÇÒ"ÑÄ 67\SEMBANJONG.txt

DIAGRAM INFORMATION

Use View Diagram under the Diagram menu in the Mplus Editor to view the diagram. If running Mplus from the Mplus Diagrammer, the diagram opens automatically.

Diagram output
c:\users\mbu_rec\desktop\ÇÒà»ÄÖËi\$»i»Ä;í° SÒ'ÇÒ"ÑÄ 67\mpetxt1.dgm

Beginning Time: 16:44:06
Ending Time: 16:44:06
Elapsed Time: 00:00:00

MUTHEN & MUTHEN
3463 Stoner Ave.
Los Angeles, CA 90066

Tel: (310) 391-9971
Fax: (310) 391-8971
Web: www.StatModel.com
Support: Support@StatModel.com

ภาคผนวก ฉ
ใบรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

ที่ จว. ๐๐๐๘/๒๕๖๘

เอกสารรับรองผลการพิจารณาจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๑. ชื่อโครงการวิจัย

ชื่อเรื่อง: รูปแบบการเสริมสร้างอัตลักษณ์ทางพระพุทธศาสนามิติความเชื่อและพิธีกรรมทางศาสนา
ในประเพณีบุญข้าวสากเพื่อสร้างความสัมพันธ์ในเครือญาติของชุมชนเชิงพื้นที่จังหวัดร้อยเอ็ด

TITLE: A MODEL OF ENHANCING BUDDHIST IDENTITY, DIMENSIONS, BELIEFS AND
RELIGIOUS RITUALS IN THE BUN KHAO SAK TRADITION TO BUILD RELATIONSHIPS IN RELATIVES
OF COMMUNITIES IN ROI ET PROVINCE

๒. ชื่อหัวหน้าโครงการวิจัย

ดร.บรรจง ลาวะลี

๓. ผลการพิจารณาของคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ในการประชุมครั้งที่
๘/๒๕๖๗ วันจันทร์ที่ ๒๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๖๗ มติที่ ๑๖๖/๒๕๖๗ ได้พิจารณาแล้วเห็นว่า โครงการวิจัย
ดังกล่าวเป็นไปตามหลักการของจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ โดยที่ผู้วิจัยเคารพสิทธิและศักดิ์ศรีในความเป็นมนุษย์
ไม่มีการล่วงละเมิดสิทธิ และไม่ก่อให้เกิดอันตรายแก่ตัวอย่างการวิจัย กลุ่มตัวอย่าง และผู้เข้าร่วมในโครงการวิจัย

จึงเห็นสมควรให้ดำเนินการวิจัยในขอบข่ายของโครงการวิจัยที่เสนอได้ ตั้งแต่วันที่ออกเอกสารรับรอง
ผลการพิจารณาการทำวิจัยในมนุษย์ฉบับนี้ จนถึงวันที่ ๖ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๘

ออกให้ ณ วันที่ ๗ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๘

ลงนาม

(พระครูปลัดสุวัฒนวิสุทธิสารคุณ, ผศ.ดร.)

ประธานกรรมการ

คณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์

มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ประวัตินักวิจัย

ชื่อ	นายบรรจง ลาวะลี
วันเกิด	วันที่ 18 มีนาคม พ.ศ. 2527
สถานที่เกิด	อำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	บ้านเลขที่ 1/1 หมู่ 5 ตำบลอีง่อง อำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด 45180
ตำแหน่งหน้าที่การงาน	อาจารย์ หลักสูตรศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารการศึกษา หัวหน้างานวารสารในวิทยาเขตร้อยเอ็ด มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ถนนเลี่ยงเมือง ตำบลดงลาน อำเภอเมือง จังหวัดร้อยเอ็ด 45000
ประวัติการศึกษา	
พ.ศ. 2543	มัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนราชสารสุธีอนุสรณ์ อำเภอจตุรพักตรพิมาน จังหวัดร้อยเอ็ด
พ.ศ. 2546	ประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.) สาขาวิชาอิเล็กทรอนิกส์ วิทยาลัยเทคนิคร้อยเอ็ด
พ.ศ. 2548	ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ปวส.) สาขาวิชาโทรคมนาคม วิทยาลัยเทคนิคร้อยเอ็ด
พ.ศ. 2550	ปริญญาวิทยาศาสตรบัณฑิต (วท.บ.) สาขาวิชาเทคโนโลยีอุตสาหกรรม (แขนงวิชาอิเล็กทรอนิกส์) มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
พ.ศ. 2552	ปริญญาศาสนศาสตรมหาบัณฑิต (ศน.ม.) สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย
พ.ศ. 2557	ปริญญาปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (ปร.ด.) สาขาวิชาวัฒนธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
พ.ศ. 2564	ปริญญาศึกษาศาสตรดุษฎีบัณฑิต (ศษ.ด.) สาขาวิชาการบริหารการศึกษา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาราชวิทยาลัย